

**PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO
PROJEKTU POLITYKI WODNEJ
PAŃSTWA DO ROKU 2030
z uwzględnieniem etapu 2016**

Gdańsk, grudzień 2010 r.

Zespół Autorski:

dr hab. inż. Kazimierz Burzyński prof. PG
mgr Magdalena Kiejzik-Głowińska
dr hab. Mariusz Kistowski prof. UG
mgr inż. Anna Ostapowicz-Mitraszewska
dr Wojciech Staszek
dr inż. Andrzej Tyszecki – Główny Autor
dr inż. Janusz Żelaziński

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	6
1. WPROWADZENIE	35
1.1. WSTĘP	35
1.2. CEL I ZAKRES PROGNOZY	35
1.3. METODA OCENY	38
2. PODSTAWY FORMALNO - PRAWNE	42
2.1. PRAWO MIĘDZYNARODOWE I KRAJOWE.....	42
2.2. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE.....	44
2.2.1. Dyrektywy UE	44
2.2.2. Polityka Ekologiczna Państwa.....	46
2.2.3. Uwarunkowania polityki rozwoju	49
2.3. PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	51
3. PROJEKT POLITYKI WODNEJ PAŃSTWA DO ROKU 2030 - Z UWZGLĘDNIENIEM ETAPU 2016	53
3.1. CELE PROJEKTU POLITYKI 2030	53
3.2. ZAWARTOŚĆ PROJEKTU POLITYKI 2030	55
3.3. POWIĄZANIA PROJEKTU POLITYKI 2030 Z INNYMI DOKUMENTAMI	62
4. STAN ŚRODOWISKA OBJĘTEGO ODDZIAŁYWANIEM POLITYKI	63
5. PROBLEMY GOSPODAROWANIA WODAMI	83
5.1. WYBRANE SYTUACJE PROBLEMOWE W GOSPODAROWANIU WODAMI.....	83
5.2. PROBLEMOWE OBSZARY GOSPODARKI WODNEJ W ZAKRESIE OCHRONY PRZED POWODZIĄ.....	92
5.2.1. Potrzeba identyfikacji obszarów problemowych w zakresie ochrony przed powodzią i kryteria wyboru	92
5.2.2. Obszary problemowe zidentyfikowane w Projekcie Polityki Wodnej	92
6. OCENA SKUTKÓW BRAKU REALIZACJI PROJEKTU POLITYKI 2030	98
7. OCENA ZGODNOŚCI PROJEKTU POLITYKI Z PRAWEM ORAZ DOKUMENTAMI O CHARAKTERZE STRATEGICZNYM	103
7.1. KONWENCJE MIĘDZYNARODOWE.....	104
7.2. UWARUNKOWANIA UNII EUROPEJSKIEJ.....	112
7.2.1. Dyrektywy	112
7.2.2. Dokumenty strategiczne	116
7.3. UWARUNKOWANIA KRAJOWE.....	119
7.3.1. Ustawy	119
7.3.2. Obowiązujące dokumenty strategiczne.....	120
7.3.3. Planowane dokumenty strategiczne.....	128
7.3.4. Umowy dwustronne	130
8. PRZEWIDYWANE ZNACZĄCE ODDZIAŁYWANIA USTALEŃ POLITYKI NA ŚRODOWISKO	134
8.1. WPŁYW NA WODY POWIERZCHNIOWE	134
8.2. WPŁYW NA WODY PODZIEMNE.....	136
8.3. WPŁYW NA WODY PRZEJŚCIOWE I MORSKIE BAŁTYKU.....	139
8.4. WPŁYW NA ZABEZPIECZENIE PRZECIWPOWODZIOWE	142
8.5. WPŁYW NA LUDZI	146
8.6. WPŁYW NA GOSPODARKE	148
8.7. WPŁYW REALIZACJI POLITYKI WODNEJ NA RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNĄ, W TYM NA OBSZARY NATURA 2000	150
8.8. WPŁYW NA WYBRANE EKOSYSTEMY I GATUNKI	166
8.9. WPŁYW NA KRAJOBRAZ	168
8.10. WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE I DOBRA MATERIALNE	168

8.11. WPŁYW NA POWIERZCHNIĘ ZIEMI.....	170
8.12. WPŁYW NA ZASOBY NATURALNE.....	171
8.13. WPŁYW NA POWIETRZE I KLIMAT.....	171
8.14. PROGNOZOWANE ODDZIAŁYWANIE TRANSGRANICZNE	173
9. ŚRODOWISKOWE SKUTKI DZIAŁAŃ HYDROTECHNICZNYCH	175
9.1. ZAPORY I STOPNIE WODNE.....	175
9.2. REGULACJA I ZABUDOWA POTOKÓW W TERENACH GÓRSKICH I PODGÓRSKICH ORAZ ROBOTY UTRZYMANIOWE.....	177
9.3. REGULACJA RZEK NIZINNYCH I ROBOTY UTRZYMANIOWE.....	180
9.4. BUDOWA I UTRZYMYWANIE SYSTEMÓW MELIORACYJNYCH	183
9.5. OBWAŁOWANIE DOLIN RZECZNYCH – SKUTKI SPOŁECZNO - EKONOMICZNE I ŚRODOWISKOWE	184
10. PROPOZYCJA ROZWIĄZAŃ MAJĄCYCH NA CELU WZMOCNIENIE ODDZIAŁYWAŃ KORZYSTNYCH I OGRANICZENIE ODDZIAŁYWAŃ NIEKORZYSTNYCH PROJEKTU POLITYKI 2030	185
11. PROPOZYCJE UZUPEŁNIENIA ZAPISÓW PROJEKTU POLITYKI 2030	189
11.1. PRZESŁANKI	189
11.2. REKOMENDACJE	192
12. PROPOZYCJA ROZWIĄZAŃ ALTERNATYWNYCH.....	195
12.1. WARIANTY REFORMY PROPONOWANE W PROJEKCIE POLITYKI 2030.....	195
12.2. PRZESŁANKI DLA WDROŻENIA WARIANTU "ZINTEGROWANEGO"	196
12.3. ZAŁOŻENIA WARIANTU „ZINTEGROWANEGO”.....	197
12.4. WARIANT REALIZACYJNY PROJEKTU POLITYKI 2030.....	198
12.5. WARIANTOWE PODEJŚCIE DO DZIAŁAŃ HYDROTECHNICZNYCH	199
13. OCENA SKUTKÓW REALIZACJI POLITYKI 2030	201
14. KONFLIKTY SPOŁECZNE	203
15. KONSULTACJE SPOŁECZNE.....	204
16. PODSUMOWANIE I WNIOSKI.....	205
ŹRÓDŁA:	210

Załączniki

- Załącznik 1.** Stanowiska organów w sprawie zakresu procedury OOS
- Załącznik 2.** Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej i analiza SWOT
- Załącznik 3.** Główne przesłanki dokumentu p.t. „Optymalne rozwiązania w zakresie zapobiegania powodziom, ochrony przeciwpowodziowej i ograniczania skutków powodzi”
- Załącznik 4.** Obszary problemowe gospodarki wodnej w zakresie ochrony przed powodzią.
- Załącznik 5.** Tabele oceniające spójność Projektu Polityki 2030 z wybranymi dokumentami

Wykaz skrótów

BSPA	- Baltic Special Protection Areas
DP	- Dyrektywa Powodziowa
EKK	- Europejska Konwencja Krajobrazowa
GDOŚ	- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GOP	- Górnośląski Okręg Przemysłowy
GUS	- Główny Urząd Statystyczny
GZWP	- główny zbiornik wód podziemnych
HELKOM	- Komisja Helsińska
IMGW	- Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej
IPCC	- Intergovernmental Panel on Climate Change
IPPC	- Zintegrowane Zapobieganie i Ograniczanie Zanieczyszczeń
KE	- Komisja Europejska
KPOŚK	- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
KPZK	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
KSRR	- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego
KZGW	- Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
MEW	- mała elektrownia wodna
MŚ	- Ministerstwo Środowiska
MRR	- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
NPK	- azot, fosfor, potas
NSR	- Narodowa Strategia Rozwoju 2007 - 2015
OSO	- obszar specjalnej ochrony ptaków
OZE	- odnawialne źródła energii
PEP	- Polityka Ekologiczna Państwa
PKB	- Produkt Krajowy Brutto
POPDO	- Projekt Ochrony Przeciwpowodziowej Doliny Odry
PROW	- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PZPW	- plan zagospodarowania przestrzennego województwa
RAMSAR	- Konwencja Ramsarska
RDOŚ	- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
RDW	- Ramowa Dyrektywa Wodna
RPO	- Regionalny Program Operacyjny
RLM	- równoważna liczba mieszkańców
RZGW	- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej
SOO	- specjalny obszar ochrony siedlisk
SOOS	- strategiczna ocena oddziaływania na środowisko
UE	- Unia Europejska
UNEP	- United Nations Environment Programme
UNESCO	- Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury
WMO	- World Meteorological Organization
WWW	- Wrocławski Węzeł Wodny
WZMiUW	- Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych

STRESZCZENIE

Wstęp

Niniejsza „Prognoza oddziaływania na środowisko Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 z uwzględnieniem etapu 2016” została opracowana w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, na etapie poprzedzającym przedstawienie Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 (Projekt Polityki 2030).

Obecna wersja Prognozy do Projektu Polityki Wodnej uwzględnia wstępny projekt dokumentu opracowany przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej oraz rezultaty konsultacji społecznych i dyskusji z różnymi środowiskami zawodowymi.

Celem Prognozy jest ocena w jakim stopniu Projekt Polityki 2030 uwzględnia zasady zrównoważonego rozwoju wraz z określeniem prawdopodobnych skutków środowiskowych jego wdrożenia. Prognoza winna umożliwić zweryfikowanie ustaleń Projektu Polityki 2030 pod kątem spełniania kryteriów trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Zakres Prognozy jest zgodny z wymogami prawa Unii Europejskiej i prawa krajowego, w tym przede wszystkim ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Zakres Prognozy został uzgodniony przez Ministra Środowiska (pismo z dnia 26 września 2008 r.) oraz uzupełniony pismem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (z dnia 23 października 2009 r.). Główny Inspektor Sanitarny nie sformułował dodatkowych wymagań w odniesieniu do dokumentacji Prognozy.

W niniejszej Prognozie jako nadrzędną przyjęto ocenę zgodności celów Projektu Polityki 2030 z celami unijnych i krajowych dokumentów strategicznych w tym dokumentów określających politykę rozwoju i politykę ekologiczną. Oceniono także wpływ ustaleń Projektu Polityki 2030 na poszczególne komponenty środowiska, takie jak: różnorodność biologiczna, ludzie, zwierzęta i rośliny, wody, powietrze i klimat, powierzchnia ziemi, krajobraz, zasoby naturalne, zabytki i dobra materialne.

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 roku o *dostępie do informacji...* art. 52 ust. 1. informacje zawarte w Prognozie opracowano stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowano do zawartości i stopnia szczegółowości ocenianego dokumentu tj. Projektu Polityki 2030.

Podstawy formalno-prawne

W Prognozie odnoszono się do aktów prawa unijnego i krajowego. Procedura tzw. strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (SOOS), zgodnie z prawem unijnym i krajowym, składa się z następujących elementów:

- uzgodnienia zakresu prognozy z organami ochrony środowiska i państwowej inspekcji sanitarnej,
- opracowania dokumentacji prognozy oddziaływania na środowisko,

- konsultacji ze społeczeństwem, obejmujących informowanie, prezentowanie Projektu Polityki 2030 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko, zbieranie uwag i wniosków do Projektu Polityki 2030 oraz Prognozy,
- wykorzystania opinii i wniosków z konsultacji do opracowania ostatecznej wersji Polityki 2030.

Po uzgodnieniach z organami administracji wykonana została Prognoza oddziaływania na środowisko, którą wraz z Projektem Polityki 2030 konsultowano ze społeczeństwem. Konsultacje winny umożliwić zebranie opinii od użytkowników wód, administracji rządowej i samorządowej, organizacji społecznych i ekologicznych oraz pozostałych interesariuszy.

Ważne uwarunkowania formalno-prawne dla Projektu Polityki 2030 tworzą akty prawa międzynarodowego (Konwencja o różnorodności biologicznej, Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego i inne) oraz prawa unijnego (Ramowa Dyrektyw Wodna, Dyrektywa Powodziowa, Dyrektywa w sprawie ochrony wód podziemnych, Strategia Morska i inne). Wyznaczają one strategiczne cele gospodarowania wodami, uwzględniając konieczność dostosowania do zmian klimatu oraz zmieniających się uwarunkowań - środowiskowych, przestrzennych, społecznych i ekonomicznych, w tym przede wszystkim:

- osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód oraz związanych z nimi ekosystemów;
- zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia w wodę;
- zaspokojenie społecznie i ekonomicznie uzasadnionych potrzeb gospodarki;
- zapobieganie zwiększeniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych, w tym powodzi i suszy oraz ograniczenie występowania ich negatywnych skutków.

Mijająca dekada w sferze planowania i gospodarowania wodami charakteryzuje się zainicjowaniem procesów poważnych zmian, zapoczątkowanych wejściem w życie Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz długookresowym horyzontem wdrażania zintegrowanej polityki wodnej. Określenie wszystkich skutków zmian będzie możliwe po zrealizowaniu sekwencji, następujących po sobie, okresów planowania oraz realizowania ustaleń planów gospodarowania wodami w dorzeczach, w kolejnych horyzontach czasowych: 2015, 2021, i 2027 roku.

Strategiczne cele polityki wodnej UE, szczególnie odnoszące się do okresu 2010-2015 winny być realizowane w skojarzeniu z ustaleniami Polityki Ekologicznej Państwa na latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016 (PEP). Do 2016 roku podstawowym celem polityki ochrony przyrody zapisanym w PEP jest zachowanie bogatej różnorodności biologicznej wraz z umożliwieniem zrównoważonego rozwoju gospodarczego. W związku z przyszłą prezydenturą Rzeczypospolitej Polskiej w UE w 2011 roku, PEP jako wstępną strategię wskazała: ochronę bioróżnorodności oraz renaturalizację i udrażnianie rzek.

Charakterystyka Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 (wersja z czerwca 2010 roku, zwana dalej Projektem Polityki 2030) jest dokumentem wyznaczającym cele długookresowej polityki wodnej kraju. Projekt Polityki określa zasady i warunki, do których wszyscy użytkownicy wód będą zobowiązani dostosować swoje działania i zamierzenia w gospodarowaniu wodami.

Jako cel nadrzędny Projekt Polityki wskazuje *„zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywoływanych przez powodzie i susze w połączeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy zaspokojeniu uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki, poprawie spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych”*.

Cele strategiczne dla osiągnięcia nadrzędnego celu Polityki 2030 są następujące:

- I. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód oraz związanych z nimi ekosystemów (wyznaczono 5 celów operacyjnych).
- II. Zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia w wodę (wyznaczono 10 celów operacyjnych).
- III. Zaspokojenie społecznie i ekonomicznie uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki (wyznaczono 7 celów operacyjnych).
- IV. Ograniczenie wystąpienia negatywnych skutków powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększeniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych i ograniczenie wystąpienia ich negatywnych skutków (wyznaczono 6 celów operacyjnych).
- V. Reforma systemu zarządzania i finansowania gospodarki wodnej (wyznaczono 7 celów operacyjnych).

Projekt Polityki 2030 jest dokumentem nadrzędnym w stosunku do pozostałych dokumentów związanych z gospodarką wodną opracowywanych w kraju. Tworzy generalne ramy i wyznacza kierunki gospodarowania wodami w długim horyzoncie czasowym, które adresowane są nie tylko do sektora wodnego, ale również do innych sektorów: przemysłu, energetyki, żeglugi, rolnictwa, leśnictwa, gospodarki komunalnej.

Dla sektora gospodarki wodnej ustalenia Projektu Polityki 2030 są nadrzędne dla ustaleń podstawowych dokumentów opracowanych na poziomie krajowym i regionalnym:

- planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy,
- planów zarządzania ryzykiem powodziowym,
- planów przeciwdziałania skutkom suszy,
- programu wodno-środowiskowego kraju.

Ze względu na silne powiązania gospodarki wodnej z innymi sektorami ustalenia Polityki powinny być uwzględniane przy opracowywaniu m. in. następujących dokumentów strategicznych lub ich aktualizacji:

- Strategii Rozwoju Kraju,
- Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju,
- Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego,

- Polityki Energetycznej Polski,
- dokumentów strategicznych dla rolnictwa i leśnictwa,
- dokumentów strategicznych dla żeglugi śródlądowej,
- dokumentów programowania wydatków funduszy unijnych.

W myśl Projektu Polityki 2030 obecny stan gospodarowania wodami w Polsce powoduje narastanie negatywnych skutków i zagrożeń dla ludności, gospodarki oraz środowiska przyrodniczego. Źródłami niewydolności zarządzania zasobami wodnymi i majątkiem Skarbu Państwa w zakresie gospodarki wodnej są: brak spójnego systemu organizacyjno – prawnego, ekonomiczno-finansowego oraz instrumentów wykonawczych, warunkujących skuteczność funkcjonalną i ekonomiczną efektywność gospodarowania wodami. Stąd, jednym z narzędzi umożliwiających osiągnięcie celu nadrzędnego Polityki 2030 winna być reforma gospodarki wodnej. Zgodnie z Projektem Polityki 2030 zarządzanie zasobami wodnymi w układzie zlewniowym będzie realizowane przez rządową administrację wodną (ministra właściwego ds. gospodarki wodnej, Prezesa KZGW i dyrektorów RZGW) za pomocą instrumentów wykonawczych. Zarządzanie to będzie obejmować również morskie wody przybrzeżne i przejściowe w ramach dorzeczy. Administracja rządowa będzie odpowiedzialna za prowadzenie kompleksowej polityki wodnej i realizację Polityki na poziomie kraju, regionów wodnych i poszczególnych zlewni.

W Projekcie Polityki 2030, oprócz reformy gospodarki wodnej określono także działania niezwiązane z reformą, które powinny zostać pilnie wdrożone do roku 2016. Przede wszystkim skoncentrowano się na działaniach w tzw. obszarach problemowych gospodarki wodnej w zakresie ochrony przed powodzią, do których zaliczono:

- Górną Odrę, szczególnie Kotlinę Raciborską, Kotlinę Kłodzką, Nysę Kłodzką od zbiornika Nysa do ujścia do Odry oraz aglomerację wrocławską.
- Środkową i Dolną Odrę.
- Górną Wisłę.
- Środkową dolinę Wisły od Płocka do Torunia oraz Wisłę z ujściem Bugu.
- Dolną Wisłę, szczególnie Żuławy Wiślane.

Stan środowiska objętego oddziaływaniem Polityki

Diagnoza stanu i problemów ochrony środowiska w Polsce, stanowiąca punkt wyjścia dla formułowania polityki ekologicznej państwa, za podstawowe czynniki, z których wynika niedostateczna poprawa jakości środowiska w Polsce, uznaje m.in.:

- brak znaczącej poprawy jakości wód powierzchniowych, pomimo istotnego zmniejszenia wielkości ładunków odprowadzanych do nich zanieczyszczeń;
- pogorszenie jakości powietrza na obszarach zurbanizowanych, przede wszystkim wskutek rozwoju motoryzacji (m.in. zwiększona emisja tlenków azotu) i przekraczanie norm stężeń pyłu zawieszonego w wielu regionach;
- bardzo mały zakres (6,8%) selektywnego zbierania odpadów komunalnych, związany z kontynuacją składowania odpadów jako głównego sposobu ich unieszkodliwiania;
- nasilenie zagrożeń jakościowych i ilościowych gleb, w wyniku intensyfikacji gospodarki rolnej oraz przeznaczania dużych powierzchni gruntów na cele nierolnicze i nieleśne.

Wśród pośrednich, ale decydujących przyczyn tej sytuacji, znajdują się:

- niski poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa, skutkujący m.in. degradującymi środowisko wyborami konsumenckimi;
- stosowanie antyekologicznych subsydiów do niektórych form działalności gospodarczej;
- niedostateczny stopień internalizacji problematyki ochrony środowiska do dokumentów o charakterze planistyczno-strategicznym.

Od 2007 roku, w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej, wymagania dotyczące monitoringu oraz oceny i klasyfikacji wód uległy zmianie, w stosunku do lat ubiegłych. Dyrektywa ustala trzy typy monitoringu: diagnostyczny, operacyjny i badawczy, których cele określa rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie form i sposobu prowadzenia monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych (Dz.U. nr 81, poz. 685 z dnia 13 maja 2009).

Nowy system monitoringu wód znajduje się w trakcie wdrażania, natomiast jego wstępne wyniki wskazują na bardzo zły stan wód w świetle nowych kryteriów oceny. Stan aż 85% spośród 4481 jednolitych części wód powierzchniowych został w 2008 r. uznany za zły, tylko 5% za dobry, a dla 10% części wód brakuje danych. Jeszcze gorzej przedstawia się ocena jakości wód przeznaczonych do bytowania ryb łososiowatych i karpowatych. W 2008 r. w odniesieniu do tych pierwszych, praktycznie nie istniały wody ocenione pozytywnie. W 896 spośród 899 ocenianych punktów ocena była negatywna. Dla ryb karpowatych negatywnie oceniono wody w 872 (97%) punktach.

W odniesieniu do oceny wód powierzchniowych dla potrzeb kąpielni, sytuacja przedstawiała się dużo korzystniej. W 2008 r. wody niespełna 16% kąpielisk (spośród 1323 badanych) nie odpowiadały wymogom jakości wód przeznaczonych do kąpielni.

Zasoby wód podziemnych w niewielkim stopniu wykorzystywane są dla celów gospodarczych, gdyż prawie 78% ujęć wód podziemnych pracuje dla potrzeb zaopatrzenia ludności (szeroko rozumiane potrzeby komunalne), przemysł użytkuje prawie 11% ujęć, rolnictwo ponad 4%. Łączny pobór wód podziemnych szacuje się na około 26% zasobów dostępnych do zagospodarowania, co stanowi około 10% odpływu podziemnego.

Poważnym problemem jest nierównomierne rozłożenie w przestrzeni kraju potrzeb wodnych, realizowanych z wód powierzchniowych i podziemnych.

Problemy gospodarki wodnej

W Projekcie Polityki 2030 zawarto obszerną diagnozę stanu gospodarki wodnej, omawiając najważniejsze problemy. W Prognozie skoncentrowano się natomiast na identyfikacji złożonych sytuacji problemowych, wskazując przede wszystkim na problemy, dla rozwiązania których administracja wodna jest zobowiązana współpracować z władzami samorządowymi różnego szczebla oraz organami administracji rządowej odpowiedzialnymi za rozwój dziedzin i sektorów zależnych od wody:

- problemy organizacyjno-kompetencyjne w zarządzaniu wodami i majątkiem Skarbu Państwa w zakresie gospodarki wodnej;
- problem kolizyjności funkcjonalno-przestrzennej i sektorowej w gospodarce wodnej;

- problemy ochrony życia i mienia ludzi przed powodzią;
- problemy zagrożenia poważnymi awariami w wyniku powodzi;
- problemy gospodarowania wodą w obszarach metropolitalnych;
- problemy wykorzystania energii odnawialnej wód;
- problemy zwiększenia retencyjności zlewni;
- problemy bałtyckiej strefy przejściowej wód słodkich i słonych;
- problemy gospodarowania wodami w obszarach górskich.

Zidentyfikowano głównie obszary problemowe gospodarki wodnej w zakresie ochrony przed powodzią. Zgodnie z harmonogramem wdrażania dyrektyw unijnych problemy poprawy stanu ekosystemów wodnych i od wody zależnych są rozwiązywane aktualnie i będą przedmiotem działań w najbliższej przyszłości – zobowiązuje do tego Ramowa Dyrektywa Wodna. Problemy zarządzania ryzykiem powodziowym będą podejmowane, zgodnie z Dyrektywą Powodziową w perspektywie 2015 roku. Są jednak obszary, gdzie ze względu na zagrożenie życia wielu ludzi oraz możliwość powstania ogromnych szkód ekonomicznych, społecznych i środowiskowych wskutek potencjalnej powodzi nie można zwlekać z interwencją. Są to obszary niezbędnej koncentracji sił i środków dla ograniczenia ryzyka powodzi w zidentyfikowanych głównych obszarach problemowych narażonych na ryzyko katastrofalnej powodzi.

Identyfikacja obszarów problemowych i sformułowanie stosownych działań przyjęte w Projekcie Polityki 2030 jest próbą kompromisu pomiędzy dążeniem do maksymalnej efektywności, a zaspokojeniem najważniejszych oczekiwań społecznych.

Ocena skutków braku realizacji Projektu Polityki 2030

Brak realizacji Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 będzie powodować szereg negatywnych konsekwencji. Będzie występowało zjawisko rozmycia kompetencji i odpowiedzialności, co będzie skutkowało utrudnieniem, jeśli nie uniemożliwieniem, nadzorowania całości działań prowadzonych w zlewniach i obszarach dorzeczy, także w sytuacjach wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń. Sytuacja ta przyczyniać się będzie do zwiększenia zagrożenia skutkami wynikającymi ze złej jakości wód oraz zjawisk ekstremalnych.

Utrzymanie niewydolnego systemu gospodarowania wodami będzie prowadzić do nieskoordynowanych działań inwestycyjnych, utrzymaniowych i planistycznych, skutkując nieefektywnym wykorzystywaniem środków finansowych przeznaczonych na gospodarowanie wodami. Brak reformy systemu gospodarki wodnej, a w szczególności brak wzmocnienia pozycji administracji wodnej w egzekwowaniu wspomnianych zaleceń, będą przyczyniać się do zwiększenia zagrożenia ludności i mienia w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń.

Konsekwencją wspomnianych utrudnień będą opóźnienia w realizacji zobowiązań wynikających z Traktatu Akcesyjnego oraz prawodawstwa Unii Europejskiej. Niepełne wdrożenie unijnego prawodawstwa w zakresie gospodarki wodnej narazi Polskę na sankcje i kary finansowe. Przedstawiona konkluzja uzasadniona jest niezadowolającym stanem

zasobów wodnych oraz niedostatecznym stanem zaspokojenia potrzeb wodnych, wynikającymi z funkcjonującego systemu zarządzania zasobami wodnymi w Polsce. Należy podkreślić, że stan ten jest spowodowany wieloletnimi zaniedbaniami w ochronie i kształtowaniu zasobów wodnych, wynikającymi przede wszystkim z niedofinansowania gospodarki wodnej w Polsce oraz niesprawnego systemu zarządzania.

Brak realizacji Projektu Polityki 2030 i nieprzeprowadzenie głębokiej reformy systemu gospodarowania wodami oznaczać będą kontynuację dotychczasowej polityki w tej dziedzinie, co w szczególności spowoduje m.in.:

- nieosiągnięcie celów wynikających z ustawodawstwa europejskiego, co wywoła dotkliwe sankcje ze strony Wspólnoty,
- niedostateczną kontrolę nad działaniami zmierzającymi do poprawy stanu wód i ekosystemów od wody zależnych,
- czasowo lub przestrzennie ograniczenie zaopatrzenia ludności lub przemysłu w wodę odpowiedniej jakości,
- zwiększenie zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi oraz szkód wywoływanych przez zjawiska ekstremalne,
- niezadowalający stopień finansowania działań niezbędnych dla osiągnięcia celów gospodarowania zasobami wodnymi przy jednoczesnym nieefektywnym wykorzystaniu dostępnych środków wykorzystywanych na inwestycje.

Ocena zgodności Projektu Polityki 2030 z prawem oraz dokumentami o charakterze strategicznym

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 jest zgodny z polityką zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej oraz dokumentami europejskiej i krajowej polityki wodnośrodowiskowej i ekologicznej. Projekt Polityki jest spójny z celami dyrektyw Unii Europejskiej, w tym przede wszystkim: Ramowej Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Powodziowej, Morskiej, Azotanowej i Ściekowej, oraz Siedliskowej i Ptasiej.

Projekt Polityki jest także spójny z podstawowymi dokumentami strategicznymi Unii Europejskiej: „Strategią Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej” (tak zwaną Strategią Goeteborską) oraz „VI Programem Działań na rzecz Środowiska Unii Europejskiej 2002 - 2012”.

W odniesieniu do dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, Projekt Polityki jest zgodny z celami Polityki Ekologicznej Państwa oraz Krajowej Strategii Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej. Projekt Polityki odnosi się m.in. do opóźnień w realizacji „Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych”.

W przypadku projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, część zaproponowanych działań nie jest spójna z celami Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030. Projekt KPZK powinien, w zakresie gospodarki wodnej, w dużo większym stopniu bazować na rekomendacjach Polityki 2030. Oba dokumenty powinny być ściśle powiązane, szczególnie w kontekście kreowania długookresowej polityki przestrzennej. Zarówno diagnoza stanu zasobów wodnych i wynikających z niej problemów, jak i propozycje celów

strategicznych, celów operacyjnych oraz kierunków działań, przedstawione w Projekcie Polityki 2030, określające zasady zrównoważonego gospodarowania zasobami wodnymi, winny stać się jednym z podstawowych uwarunkowań kształtujących zagospodarowanie przestrzenne kraju i regionów. W szczególności, projekt KPZK powinien uwzględniać w większym stopniu:

- ograniczenia w realizacji przedsięwzięć hydrotechnicznych wynikające z przepisów Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz innych przepisów Wspólnotowych i krajowych;
- zasady ochrony przeciwpowodziowej oparte na przepisach Dyrektywy Powodziowej;
- dostępność zasobów wodnych w rekomendacjach lokalizacji wodochłonnych kierunków działalności społeczno-gospodarczej (np. energetyki zawodowej).

Drugim ważnym dokumentem polityki rozwoju, który nie jest w pełni zgodny z Projektem Polityki 2030 jest projekt Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020. W kontekście znaczenia gospodarki wodnej dla prawidłowego ukształtowania procesów rozwoju regionalnego, wskazać można na potrzebę modyfikacji projektu KSRR w zakresie:

- szerszego uwzględnienia uwarunkowań wynikających z przepisów UE, głównie RDW i DP;
- implementacji kryteriów ekologicznych przy wyborze kierunków działań strategii;
- uwzględnienia kryteriów związanych z gospodarką wodną w delimitacji obszarów problemowych polityki rozwoju regionalnego.

Przewidywane znaczące oddziaływania ustaleń Projektu Polityki 2030 na środowisko

Przyjęte cele strategiczne i operacyjne powinny przyczynić się do poprawy stanu gospodarowania wodami w kraju oraz przyczynić się do poprawy jakości i zasobów wód. Najkorzystniejszymi skutkami realizacji ustaleń Projektu Polityki będą:

- poprawa stanu zasobów wodnych,
- poprawa dostępności wód o odpowiedniej jakości, zarówno dla ludności, jak i dla potrzeb gospodarczych,
- poprawa bezpieczeństwa powodziowego i ochrony przed skutkami suszy,
- zidentyfikowanie istotnych problemów w relacjach: gospodarka wodna - gospodarka przestrzenna, gospodarka wodna - ochrona przed skutkami zjawisk ekstremalnych oraz gospodarka wodna-ochrona środowiska, w tym ochrona przyrody,
- uporządkowanie systemu prawnego oraz systemu organizacji i finansowania gospodarki wodnej.

Poprawa stanu wód będzie korzystna dla szeroko rozumianych użytkowników wód. Ludność będzie miała dostęp do wody dobrej jakości, która będzie zdrowa, bezpieczna dla celów rekreacyjnych: kąpieli, żeglarstwa, wędkarstwa i innych. Jednocześnie, dobry stan wód, wyrażony jako dostępność wód dobrej jakości, stanowi czynnik istotny dla rozwoju gospodarczego. Ograniczeniu ulegną koszty uzdatniania wody (zapewnienia odpowiedniej jakości poprzez usunięcie z niej niepożądanych substancji i zanieczyszczeń) i ograniczenie konieczności kosztownych inwestycji hydrotechnicznych, na przykład przerzutów wody.

Poprawa jakości wód i ograniczenie ryzyka powodzi wpłyną korzystnie na związane z nimi ekosystemy, a także gatunki i siedliska cenne pod względem przyrodniczym. Korzystne oddziaływania zadań z zakresu ochrony przed powodzią dotyczą ograniczenia ryzyka skażenia środowiska przyrodniczego w wyniku przejścia fali powodziowej przez tereny intensywnie zainwestowane, w tym przez obiekty takie jak składowiska odpadów, oczyszczalnie ścieków, obiekty stwarzające ryzyko katastrofy ekologicznej (np. gromadzące duże ilości substancji niebezpiecznych stwarzające ryzyko poważnej awarii przemysłowej).

Projekt Polityki wskazuje cele strategiczne polityki wodnej, których realizacja będzie sprzyjać ograniczeniu negatywnych wpływów wspomnianych powyżej problemów. Wskazuje narzędzie, warunkujące jej zrealizowanie - reformę gospodarowania wodami.

Proponowana reforma winna przyczynić się do:

- zaspokojenia racjonalnych i uzasadnionych potrzeb wodnych ludności, przemysłu, rolnictwa i innych sektorów gospodarki związanych z gospodarowaniem zasobami wodnymi,
- ograniczenia negatywnych skutków zjawisk ekstremalnych (powodzi, suszy),
- racjonalnego, oszczędnego korzystania z zasobów wodnych i ze środowiska,
- stworzenia efektywnego ekonomicznie i skutecznego pod względem prawnym systemu zarządzania zasobami wodnymi,
- poprawy stanu wód, a w konsekwencji poprawie jakości siedlisk przyrodniczo cennych, poprawa skuteczności w administrowaniu wodami.

Realizacja celów Projektu Polityki powinna korzystnie wpłynąć na jakość wód powierzchniowych, stan zależnych od wody ekosystemów, morfologię cieków i funkcjonowanie przyrody. Ponadto, w wyniku ograniczenia nieracjonalnego i nieuzasadnionego, względami ekonomicznymi i społecznymi, korzystania z wód (poprzez stopniowe wdrożenie zasady zwrotu kosztów usług wodnych) można spodziewać się poprawy dyspozycyjności zasobów.

W Prognozie zwrócono uwagę, że przyjęte cele i działania nie odnoszą się do jednego z ważnych źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych – tj. chowu zwierząt. Wynika to przede wszystkim z faktu, że w produkcji zwierzęcej stan budynków inwentarskich i stosowane technologie produkcji w większości gospodarstw nie odpowiadają potrzebom ochrony jakości wody – w ponad 95% analizowanych gospodarstw nie ma warunków do przechowywania stałych i płynnych odchodów zwierzęcych. Ponadto stwierdzono, że stosowanie odchodów zwierzęcych, jako nawozów w większości przypadków nie odpowiada standardom UE, przyczyniając się do zanieczyszczania wód związkami azotu i fosforu. Szacuje się, że ładunek zanieczyszczeń zawartych w odchodach zwierzęcych wprowadzanych do środowiska, nawet przy drastycznym zmniejszeniu pogłowia w ostatnich latach, jest wielokrotnie większy od ładunku zawartego w ściekach bytowych. Brak rozwiązania tego problemu może skutkować nieosiągnięciem dobrego stanu ekologicznego wód do roku 2015, mimo znacznych nakładów finansowych na gospodarkę wodno-ściekową, w tym realizację KPOŚK.

Stan czystości wód przejściowych i morskich będzie prawdopodobnie ulegał poprawie w wyniku działań zmierzających do poprawy jakości wód płynących. Jednak, równie ważnym aspektem, pominiętym w Projekcie Polityki 2030 jest problem ochrony brzegów morskich i ochrony przed powodzią terenów nadbrzeżnych z związku z podnoszeniem się poziomu Morza Bałtyckiego oraz obserwowanymi zmianami klimatu. Zagadnienie to wymaga podjęcia długofalowych działań wyprzedzających oraz szczególnego traktowania ochrony przed powodzią takich terenów jak Żuławy Wiślane oraz delta Odry.

Istotnym potencjalnym źródłem oddziaływań są działania planowane do realizacji w ramach zidentyfikowanych obszarów problemowych ochrony przed powodzią. Działania w obszarach problemowych, znajdują się na różnych poziomach zaawansowania przygotowania, przy czym są to zagadnienia bardzo trudne do skutecznego rozwiązywania na co dodatkowo nakładają się kolizje z obszarami Natura 2000. Wynika to z faktu, że obszary problemowe koncentrują się na wybranych odcinkach dwóch głównych rzek: Wisły i Odry, które na przeważającej długości objęte są różnymi formami ochrony przyrody, w tym obszarami Natura 2000. Mimo, że ochrona przed powodzią powinna być traktowana jako nadrzędny interes publiczny to konieczne jest wykazanie, że nie ma alternatywnych kierunków działań mniej ingerujących w obszar Natura 2000.

Spośród wskazanych w Projekcie Polityki 2030 obszarów problemowych w Prognozie skoncentrowano się na tych, które w opinii wykonawców oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (wyrażonej w uzgodnieniu zakresu Prognozy) wymagają szczególnego podejścia oraz rozważenia rozwiązań alternatywnych; są to: Górna Odra, Środkowa Wisła oraz Dolna Wisła (szczególnie Żuławy).

Realizacja zadań planowanych w Projekcie Ochrony Przeciwpowodziowej Doliny Odry (POPDO) jest kluczowa dla ochrony przeciwpowodziowej doliny rzeki poniżej Raciborza, a zwłaszcza dla ochrony Wrocławia. Dotychczas analizowano różne warianty realizacji Projektu, z których wariant zerowy został odrzucony ze względu na istniejące duże zagrożenie powodziowe Górnej i Środkowej Odry, a zwłaszcza miasta Wrocławia.

Planowane działania wynikają z prowadzonych przez wiele lat studiów i analiz, w których brano pod uwagę następujące kryteria:

- stworzenia możliwości okresowego retencjonowania wód opadowych i roztopowych w źródłiskowych odcinkach dorzecza Odry;
- zapewnienia najwyższej ochrony przeciwpowodziowej terenom miejskim położonym w dolinie Odry w jej górnym i środkowym biegu;
- wykorzystania naturalnych warunków topograficznych doliny Odry, sprzyjających kształtowaniu pojemności retencyjnych;
- możliwości skoordynowania sterowania falą powodziową z wykorzystaniem istniejących już obiektów ochrony przeciwpowodziowej, w tym wykorzystaniem istniejących i realizowanych polderów oraz obwałowań Odry, w szczególności na odcinku od południowej granicy państwa do Opola.

Przeprowadzone analizy, w tym przede wszystkim funkcjonalno-lokalizacyjne wskazały, że modernizacja Wrocławskiego Węzła Wodnego w połączeniu z realizacją

suchego zbiornika – polderu powyżej Raciborza, będzie najlepiej spełniać przytoczone wyżej kryteria.

Możliwości znalezienia rozwiązań odmiennych od przyjętych w POPDO są ograniczone, ponieważ zrealizowane działania ochrony przeciwpowodziowej pomiędzy Raciborzem a Brzegiem Dolnym zaplanowano przy założeniu, że suchy zbiornik Racibórz Dolny w sposób istotny wpływa na zmniejszenie ryzyka powodzi.

W przypadku Środkowej Wisły i stopnia Włocławek należy uznać, że obecnie stwarza on bardzo duże zagrożenie nie tylko z powodu grożącej mu katastrofy budowlanej ale również w związku z negatywnym oddziaływaniem na dolinę rzeki powyżej i poniżej Włocławka. Dla rozwiązania tego problemu od wielu lat analizuje się różne rozwiązania. Obecnie proponuje się realizację stopnia wodnego poniżej Zbiornika Włocławskiego, jednak brak jest danych umożliwiających ocenę tego wariantu. Można założyć, że budowa nowego stopnia na Wiśle spowoduje szereg zmian w dolinie rzecznej poniżej tego stopnia. Oddziaływania te będą wpływały na obszary Natura 2000 ustalone w dolinie Wisły na tym odcinku i poniżej. Analizując inne warianty, w latach wcześniejszych, Krajowa Komisja Ocen Oddziaływania na środowisko wskazała jako najkorzystniejszy środowiskowo wariant budowy niskiego progu piętrzącego, bezpośrednio poniżej zapory we Włocławku.

W przypadku Żuław Wiślanych, konieczne jest podjęcie pilnych działań, szczególnie w dolinie Wisły, która tworzy najpoważniejsze zagrożenie o skali regionalnej, w tym dla Gdańska i Elbląga oraz lewobrzeżnych i prawobrzeżnych Żuław. Ze względu na to, że nie są to nowe inwestycje, tylko odbudowa lub modernizacja istniejących obiektów, działania te nie będą negatywnie wpływać na środowisko, w tym na obszary Natura 2000. W przypadku zadań konfliktowych z ochroną przyrody, konieczne będzie wcześniejsze przeprowadzenie badań modelowych, optymalizujących ochronę przed powodzią w kontekście zachowania cennych siedlisk przyrodniczych, wykonanie inwentaryzacji przyrodniczych i zaplanowanie ewentualnych działań kompensacyjnych.

Ograniczenie ryzyka powodzi będzie sprzyjać poprawie bezpieczeństwa ludzi i ich mienia oraz ograniczać potencjalne straty spowodowane powodzią. Projekt Polityki 2030 obejmuje odległy horyzont czasowy, powinien więc dodatkowo wykorzystywać aktualny stan wiedzy na temat skutecznych sposobów ograniczania ryzyka powodzi, czyli „najlepsze dostępne praktyki” w tej dziedzinie. Przyjęto, że Prognoza powinna obok oceny potencjalnych skutków realizacji Polityki dla szeroko rozumianego środowiska obejmować ocenę skuteczności Polityki w osiągnięciu stawianych jej celów. Polityka zgodna z obowiązującym prawem oraz optymalna w sensie minimalizacji negatywnych oddziaływań na środowisko winna w pierwszym rzędzie prowadzić do minimalizacji ryzyka powodzi. Można to osiągnąć wykorzystując doświadczenia międzynarodowe i krajowe składające się na „katalog najlepszych dostępnych praktyk”.

Ustalenia Projektu Polityki 2030 oraz wdrażanie Dyrektywy Powodziowej proponują podejście do korzystania z wód, które może wywołać opór społeczny. Dotyczy to przede wszystkim nowego podejścia do ochrony przeciwpowodziowej – wprowadzania ubezpieczeń na terenach zagrożonych, różnicowania stopnia ochrony w zależności od rodzaju i skali

zagrożenia, konieczności wysiedleń w obrębie planowanych zbiorników retencyjnych, ale również wdrażania zasady zwrotu kosztów usług wodnych itp. Dlatego bardzo ważnym aspektem łagodzenia tych potencjalnych konfliktów jest wczesne angażowanie społeczeństwa oraz wspieranie finansowe w formie np. preferencyjnych ubezpieczeń.

Znaczący odsetek obszarów ochrony w ramach Natury 2000 stanowią ciekły i zbiorniki wodne, w tym dwie największe rzeki w kraju: Wisła i Odra, które na przeważającej długości przebiegu objęte są ochroną w ramach tej sieci, a także Drwęca, Pasłęka, Łupawa, Słupia, Wieprza, Radew, Parsęta, Rega, Drawa, Noteć, Warta, Bóbr, Barycz, .Nida, Pilica, Bzura, Wierzyca, Dunajec, San, Bug, Narew, Omulew, Biebrza, Czarna Hańcza, Rospuda, Pisa. Może to powodować istotne ograniczenia gospodarki wodnej na tych terenach lub utrudnienia w procesie przygotowania inwestycji, ze względu na konieczność stosowania art. 6 Dyrektywy Siedliskowej, w myśl, którego dopuszcza się możliwość negatywnego oddziaływania na przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 jeżeli spełnione są dwa warunki: nie ma innej możliwości osiągnięcia założonego celu i istnieje imperatyw nadrzędnego interesu publicznego. Niezbędne jest również wykonanie kompensacji przyrodniczej, wyprzedzającej w stosunku do rozpoczęcia realizacji inwestycji. W przypadku zagrożenia siedlisk i gatunków priorytetowych, działania takie będą wymagały zgłoszenia do Komisji Europejskiej.

Konieczna jest zatem analiza (często wymagająca również prowadzenia stosowanych badań przyrodniczych) czy planowane działanie w obrębie obszarów Natura 2000 (lub w ich sąsiedztwie) nie będą znacząco wpływać na przedmiot ochrony danego obszaru i czy nie wpłynie na integralności lub spójność sieci, co w przypadku cieków jest szczególnie istotne. Podręcznik metodyczny „Natura 2000 a gospodarka wodna” wydany przez Ministerstwo Środowiska wymienia następujące przedsięwzięcia, związane z gospodarką wodną, które mogą mieć istotny wpływ na obszary Natura 2000:

- zapory i stopnie wodne,
- mała retencja,
- regulacja rzek i potoków,
- wały i poldery przeciwpowodziowe,
- oczyszczanie i utrzymanie koryt rzecznych,
- oczyszczalnie ścieków,
- stawy rybne,
- ujęcia wód.

Większość wymienionych wyżej przedsięwzięć będzie realizowana w obrębie wskazanych w Projekcie Polityki 2030 obszarów problemowych ochrony przeciwpowodziowej. Rozmieszczenie obszarów problemowych gospodarki wodnej związanych z najwyższym zagrożeniem zjawiskami ekstremalnymi – powodzią i suszą na tle dolin głównych rzek objętych ochroną, wskazuje, że Projekt Polityki 2030 będzie wymagał podjęcia skoordynowanych działań w obszarach cennych przyrodniczo – tj. w obrębie obszarów Natura 2000, stanowiących ważne korytarze ekologiczne. Problemy koncentrują się w dolinach głównych rzek Wisły i Odry. Rozwiązanie ich, szczególnie w zakresie ochrony przed powodzią, będzie z jednej strony wymagało technicznej ingerencji w obszary cenne

przyrodniczo, której skutki winny być minimalizowane na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach i ewentualnie kompensowana. Z drugiej strony skuteczniejsza ochrona przed powodzią tych cennych obszarów będzie korzystna, z punktu widzenia ograniczenia ryzyka katastrofy ekologicznej związanej z przejściem fali powodziowej, w tym przez zakłady stwarzające zagrożenie poważną awarią przemysłową, tereny przemysłowe oraz obiekty komunalne.

Tabela. Rozpoznanie kolizji obszarów problemowych ochrony przed powodzią z obszarami Natura 2000

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
<p>Górna Odra (włącznie z Nysą Kłodzką) Budowa/przebudowa zbiorników retencyjnych Regulacje cieków: - umocnienia brzegu - pogłębianie koryta - usuwanie drzew i krzewów Budowa/przebudowa wałów</p>	<p>Odra: PLH240013 Graniczny Meander Odry PLB24003 Stawy Wielikąt i Ligota Tworkowska PLH240040 Las Koło Tworkowa PLH240010 Stawy Łęczczok PLH160011 Łęg Zdieszowicki PLH160019 Żywocickie Łęgi PLB020002 Grądy Odrzańskie PLH160012 Łąki w okolicach Kartowic nad Stobrawą PLH160009 Lasy Barucickie PLH020017 Grądy w Dolinie Odry PLH020089 Dąbrowy Janikowskie PLH020069 Las Pilczycki PLH020036 Dolina Widawy PLH020018 Łęgi Odrzańskie PLB020008 Łęgi Odrzańskie Nysa Kłodzka PLH020019 Pasma Krowiarki PLH020096 Góry Złote PLH020016 Góry Białskie i Grupa Śnieżnika PLH020024 Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLB160003 Zbiornik Otmuchowski PLB160002 Zbiornik Nyski PLH140016 Opolska Dolina Nysy Kłodzkiej</p>	<p>PLB24003 Stawy Wielikąt i Ligota Tworkowska PLH240040 Las Koło Tworkowa PLH160011 Łęg Zdieszowicki PLH160019 Żywocickie Łęgi PLH020069 Las Pilczycki PLH020036 Dolina Widawy PLH020018 Łęgi Odrzańskie PLB020002 Grądy Odrzańskie PLH020017 Grądy w Dolinie Odry PLB160002 Zbiornik Nyski PLH140016 Opolska Dolina Nysy Kłodzkiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego lub pogorszenie jego funkcji • Zmiany reżimu hydrologicznego rzek poniżej • Zmiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk • Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-lądowymi • Ubytek siedlisk w wyniku zalania wodą • Ograniczenie obszarów zalewowych • Okresowe zmętnienie wody • Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych • Zmiany stosunków wodnych w dolinie rzeki (poniżej); w przypadku zbiorników retencyjnych również po wyżej 	<p>Zbiorniki retencyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projektowanie zbiorników suchych, napełnianych wodą tylko w okresie większych wezbrań. • Jeśli brak takiej możliwości to: dostosowanie instrukcji pracy zbiornika do naturalnego reżimu hydrologicznego cieków; prawidłowe zaprojektowanie przepławek dla ryb (uwzględniając migrację w górę i w dół rzeki). <p>Regulacje cieków:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie łęgów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. • Maksymalne ograniczenie nowych regulacji odcinków rzeki • Ograniczenie prac związanych z prostowaniem koryta, dążąc do zapewnienia dynamicznej równowagi cieków naturalnego. • Przy regulacji rzek i potoków górskich stosować „Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich” Ministerstwo Środowiska, 2005r. <p>Budowa i przebudowa wałów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalne ograniczenie budowy nowych obwałowań • Lokalizacja wału w maksymalnym oddaleniu od koryta cieków. • Pozostawianie starorzeczy i lasów zalewowych w obrębie międzywala <p>Ogólne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarzy migracyjnych, tarlisk, łęgów. • Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. • Stosować się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r. • Zadania z zakresu transportu wodnego mogą być realizowane w skojarzeniu z ochroną przeciwpowodziową pod warunkiem, że nie

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
				powodują większej presji na obszary Natura 2000.
Ogółem	22	12		
Srodkowa i Dolna Odra Roboty utrzymaniowe Odbudowa i modernizacja zabudowy regulacyjnej dla pracy lodołamaczy Dostosowanie do III klasy drogi wodnej	PLC080001 Ujście Warty PLB320003 Dolina Dolnej Odry PLH320037 Dolna Odra PLB320009 Zalew Szczeciński PLH320018 Ujście Odry i Zalew Szczeciński PLB32 0012 Puszcza Goleniowska PLH320033 Uroczyska w Lasach Stepnickich PLB320007 Łąki Skoszewskie PLB320002 Delta Świny PLB320011 Zalew Kamieński i Dziwna PLB990003 Zatoka Pomorska PLB320001 Bagna Rozwarowskie PLH320019 Wolin i Uznam PLH990002 Ostoja na Zatoce Pomorskiej	Brak danych	<ul style="list-style-type: none"> Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego lub pogorszenie jego funkcji Zmiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-ładowymi Okresowe zmętnienie wody Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych 	<ul style="list-style-type: none"> Zmiana floty lodołamaczy na takie, które mogą funkcjonować w trudniejszych warunkach głębokościowych (zamiast pogłębiania i utrzymywania toru wodnego dla III klasy drogi wodnej). Zaprojektowanie i wykonanie oczyszczania koryta z uwzględnieniem podstawowych procesów funkcjonowania środowiska rzecznoego. Maksymalne ograniczenie nowych regulacji odcinków rzeki. Ograniczenie prac związanych z prostowaniem koryta, dążąc do zapewnienia dynamicznej równowagi ciekłu naturalnego. Zachowanie łęgów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarza migracyjnych, tarlisk, łęgów. Stosować się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r. Zadania z zakresu transportu wodnego mogą być realizowane w skojarzeniu z ochroną przeciwpowodziową pod warunkiem, że nie powodują większej presji na obszary Natura 2000
Ogółem	14	minimalnie - 0; maksymalnie -14		
Górna Wisła (włącznie z Przemszą i Wisłoką) Budowa i/lub przebudowa zbiorników retencyjnych	PLB120005 Dolina Dolnej Skawy PLH120084 Wiśliska PLH120065 Dębnicko-Tyniecki obszar łąkowy PLH120008 Koło Grobli PLH180049 Tarnobrzaska Dolina Wisły PLH180001 Ostoja Magurska	PLH180049 Tarnobrzaska Dolina Wisły PLH180001 Ostoja Magurska PLH180052 Wisłoka z dopływami PLB180002 Beskid Niski PLH180053 Dolna Wisłoka z dopływami PLH240037 Lipienniki w	<ul style="list-style-type: none"> Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego lub pogorszenie jego funkcji Erozja dennej poniżej stopnia Zmiany reżimu hydrologicznego rzek poniżej Zmiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk 	<ul style="list-style-type: none"> Projektowanie zbiorników suchych, napełnianych wodą tylko w okresie większych wezbrań. Jeśli brak takiej możliwości to: dostosowanie instrukcji pracy zbiornika do naturalnego reżimu hydrologicznego ciekłu; prawidłowe zaprojektowanie przepławek dla ryb (uwzględniając migrację w górę i w dół rzeki). Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
	PLH180052 Wisłoka z dopływami PLB180002 Beskid Niski PLH180053 Dolna Wisłoka z dopływami PLH240037 Lipienniki w Dąbrowie Górniczej	Dąbrowie Górniczej	<ul style="list-style-type: none"> Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-ładowymi Ubytek siedlisk w wyniku zalania wodą Zmiany stosunków wodnych w dolinie rzeki (poniżej); w przypadku zbiorników retencyjnych również po wyżej 	<p>czasie prowadzenia robót.</p> <ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarzy migracyjnych, tarlisk, łęgów. Stosowanie się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r. Przy regulacji rzek i potoków górskich stosować „Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich” Ministerstwo Środowiska, 2005r.
Ogółem	10	6		
Środkowa Wisła (z ujściowym odcinkiem Bugu) Budowa stopnia wodnego Roboty utrzymaniowe Modernizacja i odbudowa zapór bocznych	PLH140011 Ostoja Nadburzańska PLB140001 Dolina Dolnego Bugu PLH140045 Świetliste Dąbrowy i Grądy w Jabłonnej PLH140029 Kampinowska Dolina Wisły PLB140004 Dolina Środkowej Wisły PLH140051 Dolina Skrzy Lewej PLB040005 Żwirownia Skoki PLH040039 Włocławska Dolina Wisły PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH040012 Nieszawska Dolina Wisły PLH280001 Dolina Drwęcy	PLH140011 Ostoja Nadburzańska PLB140001 Dolina Dolnego Bugu PLH040039 Włocławska Dolina Wisły PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH040012 Nieszawska Dolina Wisły	<ul style="list-style-type: none"> Silna erozja poniżej stopnia wodnego związana z brakiem ciągłości ruchu rumowiska Obniżanie się poziomu wód gruntowych w dolinie poniżej i przesuszania gruntów Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego Wisły lub pogorszenie jego funkcji Zmiany reżimu hydrologicznego rzeki Ubytek siedlisk w wyniku zalania wodą Zamiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-ładowymi Ograniczenie obszarów zalewowych Okresowe zmętnienie wody Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych 	<ul style="list-style-type: none"> Likwidacja istniejącego stopnia lub budowa niskiego progu będą powodowały mniejsze skutki środowiskowe niż budowa kolejnego stopnia wodnego Dostosowanie instrukcji pracy stopnia wodnego do naturalnego reżimu hydrologicznego cieku. Prawidłowe zaprojektowanie przepławek dla ryb. Zachowanie łęgów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarzy migracyjnych, tarlisk, łęgów. Stosowanie się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r.
Ogółem	11	5		
Dolna Wisła Roboty utrzymaniowe Odbudowa i modernizacja	PLB220004 Ujście Wisły PLH220044 Ostoja w Ujściu Wisły	PLB220004 Ujście Wisły PLH220044 Ostoja w Ujściu Wisły	<ul style="list-style-type: none"> Zamiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk 	<ul style="list-style-type: none"> Zaprojektowanie i wykonanie oczyszczania koryta z uwzględnieniem podstawowych procesów funkcjonowania środowiska rzeczno-

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
zabudowy regulacyjnej dla pracy lodolamaczy Budowa/ odbudowa wałów Monitoring dla potrzeb zarządzania ryzykiem powodziowym	PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH220033 Dolna Wisła PLB280013 Jezioro Drużno PLH280008 Jezioro Drużno PLB280010 Zalew Wiślany PLH280007 Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana	PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH220033 Dolna Wisła PLB280013 Jezioro Drużno PLH280008 Jezioro Drużno	<ul style="list-style-type: none"> Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-ładowymi Okresowe zmętnienie wody Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych 	<ul style="list-style-type: none"> Maksymalne ograniczenie nowych regulacji odcinków rzeki. Ograniczenie prac związanych z prostowaniem koryta, dążąc do zapewnienia dynamicznej równowagi cieku naturalnego. Zachowanie łągów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarzy migracyjnych, tarlisk, łągów. Stosować się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r.
Ogółem	8	6		
Łącznie wszystkie obszary	65	29 - 43¹		

¹ Dla Środkowej i Dolnej Odry brak danych dotyczących planowanych działań; przyjęto zatem maksymalnie 14 tj. tyle obszarów Natura 2000 ile występuje na tym odcinku; minimalnie będzie to „0”.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że z obszarami problemowymi ochrony przed powodzią związanych jest 65 obszarów Natura 2000 występujących w dolinach Wisły i Odry, oraz na ich dopływach (uwzględniono dopływy, na których planowane są działania z tabeli 7.3. Projektu Polityki 2030). Trudno przewidzieć, jakiego typu działania z zakresu ochrony przeciwpowodziowej będą realizowane w horyzoncie czasowym Polityki wodnej, tj. 2010-2030. Najpilniejsze działania Projektu Polityki wodnej nie obejmują całości koniecznych zadań. Duże zmiany w ochronie przeciwpowodziowej wprowadzi wdrażanie dyrektywy powodziowej, w tym opracowanie planów zarządzania ryzykiem powodziowym, które winno zakończyć się do 2015 roku. Poprzez plany zarządzania ryzykiem powodziowym kompleksowo i zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego będą rozwiązywane problemy ochrony przed powodzią poszczególnych zlewni, w tym w wyznaczonych obszarach problemowych. Wdrażanie zapisów Projektu Polityki wodnej do roku 2030 nie powinno spowodować znaczącego negatywnego wpływu na obszary Natura 2000, w tym na ich spójność i integralność. Podstawą tej tezy jest planowane wdrażanie dyrektywy powodziowej, w której ochrona przeciwpowodziowa koncentruje się na zarządzaniu ryzykiem i preferowane są „nietechniczne” sposoby ograniczania ryzyka powodzi; konieczność przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla wszystkich dokumentów związanych z wdrażaniem dyrektywy powodziowej umożliwi ocenę skumulowanych oddziaływań, w tym wpływ na integralność obszarów Natura 2000 związanych z dolinami rzecznyymi.

Działania z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, które zostały wymienione w tabeli 7.3. Projektu Polityki wodnej państwa, nie powinny wpływać znacząco na obszary Natura 2000, pod warunkiem że zostaną skutecznie wdrożone działania minimalizujące, które omówiono w ostatniej kolumnie tabeli, adresowane do poszczególnych typów działań. Dobór odpowiednich działań minimalizujących oraz sposób ich wdrożenia będą przesądzane na etapie wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla poszczególnych przedsięwzięć.

Optymalne rozwiązanie problemów ochrony przeciwpowodziowej, uwzględniające rozwój zrównoważony, w tym zachowanie sieci obszarów chronionych Natura 2000 i ciągłość korytarzy ekologicznych wymaga odpowiedniego skoordynowania działań planistyczno-programowych na szczeblu krajowym i regionalnym. Dotyczy to przede wszystkim skorelowania treści zawartych w ustaleniach następujących dokumentów, które winny być opracowane do 2016 roku:

- planów ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy na obszarze kraju z uwzględnieniem podziału na obszary dorzecza,
- planów zarządzania ryzykiem powodziowym
- drugiej edycji planów gospodarowania wodami w dorzeczach
- warunków korzystania z wód regionu wodnego
- planów ochrony (lub planów zadań ochronnych) obszarów Natura 2000 wymienionych w tabeli powyżej.

Większość wymienionych wyżej opracowań wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Na etapie opracowywania wyżej wymienionych dokumentów powinny nastąpić uściślenia sposobów rozwiązywania problemu ochrony przed powodzią w obszarach problemowych, z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska.

Spośród 65 obszarów Natura 2000 od 29 do 43 obszarów może być pod wpływem działań ochrony przeciwpowodziowej planowanych do realizacji do 2016 roku. Działania te, wymienione w tabeli 7.3 Projektu Polityki nie rozwiązują kompleksowo problemów ochrony przeciwpowodziowej, stanowią natomiast zbiór najpilniejszych i najpotrzebniejszych działań, przygotowywanych od kilku lub kilkadziesiąt lat, które ze względu na umieszczenie ich w różnych programach operacyjnych, mają szansę na dofinansowanie ze środków UE.

Warto podkreślić, że w Projekcie Polityki 2030 preferuje się działania, które mają poprawić drożność cieków. W ramach tzw. innych działań priorytetowych wskazuje się na konieczność przyspieszenia wyznaczania rzek i potoków o specjalnym znaczeniu dla ryb wędrownych oraz nadanie im statusu prawnego „obszaru przeznaczonego do ochrony gatunków wodnych o znaczeniu ekonomicznym” w rozumieniu art. 6 i zał. IV RDW a także opracowanie wytycznych dla planowanych elektrowni wodnych w zakresie prawidłowego konstruowania urządzeń służących migracji ryb, uwzględniających specyficzny dla danego obszaru skład gatunkowy. Jeżeli działania te zostaną zrealizowane, w powiązaniu ze stopniową poprawą jakości wód, winno to wpłynąć na istotną poprawę stanu ichtiofauny.

Ważnym aspektem wpływu ustaleń Projektu Polityki 2030 na bioróżnorodność jest zagadnienie funkcjonowania (obecnie i w przyszłości) zbiorników retencyjnych, funkcjonujących bez uwzględnienia naturalnej zmienności przepływów. Z punktu widzenia zachowania różnorodności biologicznej, zmienność przepływów w ciągu roku jest zjawiskiem pozytywnym. Występujące w rzekach wezbrania i niżówki warunkują zróżnicowanie biologiczne ekosystemów wodnych i od wód zależnych oraz decydują o ich prawidłowym funkcjonowaniu. Istotne zmiany reżimu hydrologicznego rzek, w wyniku realizacji zadań gospodarczych, zagrażają egzystencji wielu gatunków zwierząt i roślin, w tym chronionych Dyrektywą Siedliskową i Dyrektywą Ptasią

Ważnym elementem działań na rzecz ochrony środowiska jest identyfikacja i zarządzanie konfliktami w gospodarowaniu wodami. Dostrzeżenie problemu nakładania się potrzeb ochrony środowiska z potrzebami innych użytkowników wody oraz z potrzebami ochrony przeciwpowodziowej oraz ich zidentyfikowanie w przestrzeni ma kluczowe znaczenie dla przyszłego gospodarowania wodami. Dokumentami, które powinny rozwiązywać te konflikty są plany gospodarowania wodami na obszarze dorzeczy.

Ponadto, jako istotne narzędzie ochrony środowiska należy wskazać konieczność pełnego wdrożenia procedur ocen oddziaływania na środowisko, w tym przy pracach regulacyjnych oraz remontach urządzeń służących ochronie przeciwpowodziowej. Niepełne wdrożenie procedur OOS, szczególnie w obrębie obszarów Natura 2000 może skutkować niszczeniem gatunków i siedlisk chronionych i podlegać następnie pod rygor ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. W związku z tym, jako działanie minimalizujące potencjalny negatywny wpływ zaleca się ustalenie rodzajów działań podlegających procedurom oceny oddziaływania na środowisko oraz sporządzenie katalogu

zaleceń (wzorów dobrej praktyki) dla wykonawców ocen oddziaływania na środowisko (zarówno ocen strategicznych jak i raportów sporządzanych dla konkretnych przedsięwzięć).

Środowiskowe skutki przedsięwzięć hydrotechnicznych

Działania hydrotechniczne wywołują szereg niekorzystnych oddziaływań środowiskowych. Dotyczy to przede wszystkim takich działań jak:

- zapory i stopnie wodne,
- regulacja i zabudowa potoków na terenach górskich i podgórskich oraz roboty utrzymaniowe,
- regulacje rzek nizinnych i roboty utrzymaniowe,
- budowa i utrzymywanie systemów melioracyjnych,
- obwałowanie dolin rzecznych.

Analiza negatywnych skutków wymienionych wyżej działań i obiektów hydrotechnicznych oraz ich funkcjonalności doprowadziła do zaproponowania rozwiązań kompromisowych – zapewniających rozwój i funkcjonowanie społeczeństwa ale z ograniczeniem presji na środowisko.

Wariantowe możliwości osiągnięcia celów budowy zapór i stopni wodnych w sposób „przyjazny środowisku”

Ochrona przeciwpowodziowa. W ochronie przeciwpowodziowej postawione cele można osiągnąć stosując różne metody:

- Zagospodarować zlewnię powyżej terenu zagrożonego w sposób sprzyjający retencjonowaniu wód powodziowych (np. poprzez renaturalizację obszarów podmokłych, terenów zalewowych dolin oraz renaturyzację koryt rzecznych, zalesienia, właściwą agrotechnikę, budowę suchych zbiorników retencyjnych mało szkodliwych dla przyrody).
- Zmienić sposób zagospodarowania terenu zagrożonego zalewem.
- Ubezpieczyć zagrożone mienie (koszty pokrywają wówczas użytkownicy terenu zagrożonego, a nie ogół podatników, co może skutecznie zniechęcić do inwestowania na terenach zalewowych).
- Zorganizować sprawny system ostrzeżeń i ewakuacji.
- Nauczyć mieszkańców i użytkowników terenu zagrożonego właściwego zachowania, pozwalającego minimalizować szkody wywołane powodzią.

Zaopatrzenie w wodę Podobnie jak w przypadku powodzi najważniejsze jest planowanie przestrzenne. Zalecane jest unikanie lokalizacji wodochłonnych gałęzi przemysłu w obszarach wododziałowych. Kolejne zalecenie to oszczędność wody. W Polsce istnieje marnotrawstwo wody wynikające głównie z faktu, iż ceny wody są niskie. W cenie dowolnego produktu koszt zużytej wody jest zaniedbywalny. Powszechnie w energetyce stosuje się otwarte obiegi wody – przejście na obiegi zamknięte pozwala zredukować zużycie wody o 90%. W gospodarce rynkowej, zgodnie z zaleceniami Ramowej Dyrektywy Wodnej cena za wodę powinna umożliwić zwrot kosztów odtworzenia zużytych zasobów.

Produkcja energii. Energetyka wodna (wbrew rozpowszechnionym przekonaniom) jest droga i szkodzi ekosystemom wodnym, a niski potencjał energetyczny rzek polskich nie tworzy możliwości pokrycia znaczącej części zapotrzebowania na energię.

Alimentacji rzeki w okresach niskich przepływów. Retencja naturalna i sztuczna ograniczają zmienność przepływów, a tym samym podwyższają przepływy niżówkowe. Alternatywą dla rozwoju retencji sztucznej są działania zwiększające retencję naturalną zniszczoną w znacznym stopniu przez melioracje rolne (osuszanie obszarów podmokłych) i regulacje rzek (przyspieszenie odpływu). Zabiegi renaturyzacyjne są kosztowne i podejmować je warto w oparciu o rzetelną analizę ekonomiczną. Należy powstrzymać się od działań ograniczających naturalną retencję przyspieszających odpływ.

Wykorzystanie rekreacyjne Naturalne rzeki i jeziora stanowią znakomite tereny dla rekreacji jeśli spełnione są dwa warunki: woda jest czysta a tereny otaczające wodę są atrakcyjne.

Regulacja i zabudowa potoków w terenach górskich i podgórskich oraz roboty utrzymaniowe:

- Nie należy skracać rzek prostując ich koryta, bowiem zwiększa to zagrożenia powodziowe i erozję.
- Ze względu na wzrost zagrożenia powodziowego, oraz zniszczenie ekosystemów wodnych i zależnych od wody należy całkowicie zaniechać zabudowy żłobowej.
- Ze względu na silną erozję poniżej budowli należy zaniechać budowy zapór przeciwrumowiskowych.
- Zamiast progów stabilizujących koryto należy wykonywać bystrza wykorzystując głazy. Bystrza takie nie stanowią przeszkody dla ryb wędrownych i mają wygląd naturalny (nie szpecą krajobrazu).
- Należy popierać działania renaturyzacyjne, które w wielu przypadkach pozwolą odwrócić negatywne skutki tradycyjnej zabudowy i regulacji.
- Należy zakazać wykorzystywania koryt małych cieków leśnych do zrywki drewna. Jest to w zalesionych częściach Beskidów i Sudetów powszechna praktyka, która doprowadziła do przekształcenia koryt w gładkie rynny skalne. Spływ wód powodziowych w takich rynnach jest wielokrotnie szybszy niż spływ w korytach naturalnych, pełnych głazów i zwalonych drzew hamujących spływ. Praktyki te doprowadziły do wzrostu zagrożeń powodziowych.

Regulacja rzek nizinnych i roboty utrzymaniowe:

- Konieczne jest utrzymywanie wałów przeciwpowodziowych oraz budowli regulacyjnych chroniących wały przeciwpowodziowe jak również inne elementy infrastruktury technicznej, których funkcjonowanie jest niezbędne i którym zagrażają procesy erozji i sedymentacji.
- Niezbędne jest utrzymywanie dostatecznej przepustowości koryta i międzywala poprzez likwidację płotów, budynków, wysypisk śmieci i gruzu, jak również nie dopuszczanie do rozwoju roślinności w stopniu istotnie zmniejszającym przepustowość.
- Problematyczne jest utrzymywanie niektórych budowli regulacyjnych, których jedynym zadaniem jest koncentracja koryta dla żeglugi.

- Szkodliwy jest nadmierny pobór kruszywa z koryta rzeki dokonywany pod pretekstem likwidowania przemiałów utrudniających żeglugę.
- Najważniejszym aktualnie celem środowiskowym jest poprawa jakości wody (spełnienie europejskich normatywów dla wody nadającej się do kąpieli i bytowania ryb łososiowatych, reintrodukcja gatunków ryb zniszczonych w wyniku działań człowieka). Stanu tego nie można osiągnąć w ramach prac utrzymaniowych – wymagane są działania w skali zlewni i na takie działania należy przeznaczyć większość środków.
- Celem równie ważnym jest utrzymanie roztokowego charakteru koryta tam gdzie stan ten się zachował i przywrócenie roztokowego charakteru na odcinku zmienionym w wyniku regulacji. Niezwykle ważna jest ochrona łąk piaszczystych i wysp decydujących o wysokich walorach krajobrazowych oraz stanowiących siedliska lęgowe chronionych gatunków ptaków. Zachowanie istniejących i przywrócenie zniszczonych plaż ma kapitalne znaczenie dla podniesienia rekreacyjnych walorów rzeki. Wymaga to zaniechania wykonywania budowli regulacyjnych koncentrujących koryto oraz rozbiórkę takich budowli jeśli nie służą one ochronie wałów i innych ważnych elementów infrastruktury.
- Należy chronić lasy lęgowe w miejscach, gdzie nie stwarzają zagrożenia powodziowego. Wymaga to szczególnej ostrożności w podejmowaniu wycinki drzew i krzewów w międzywalu, t. j. ograniczenie wycinki do przypadków, gdy dalszy rozwój roślinności w sposób istotny zwiększa zagrożenie powodziowe.

Sposoby ograniczania szkodliwych oddziaływań środowiskowych melioracji, dotyczą zaleceń unikania następujących działań:

- tworzenia systemów przyśpieszających spływ wód wezbraniowych - tego typu systemy w sposób istotny zwiększają zagrożenie powodzią i suszą;
- regulacji cieków poprzez prostowanie meandrów, tworzenie koryt o trapezowym przekroju i pogłębianie dna;
- obniżania poziomu wód podziemnych w torfach - przesuszone torfy mineralizują się emitując do środowiska wodnego ładunki azotu porównywalne do powstających w wyniku zrzutu nie oczyszczonych ścieków komunalnych; ponadto suche torfy ulegają pożarom.

Ponieważ istniejących systemów melioracyjnych nie można zlikwidować w dającej się przewidzieć przyszłości należy szczególną uwagę poświęcić możliwości wykorzystania ich jako systemów retencjonowania wody, alternatywnych w stosunku do zbiorników retencyjnych. Badania IMUZ wykazały, że w istniejących, polskich systemach melioracyjnych można zgromadzić do 7 miliardów metrów sześciennych wody – jest to liczba imponująca w zestawieniu z np. największym zbiornikiem retencyjnym Solina o pojemności pół miliarda metrów sześciennych.

Zalecenia w sprawie obwałowań

- Wały chroniące aglomeracje miejsko przemysłowe i miasta historyczne należy starannie konserwować i umacniać, a w razie potrzeby podnosić ich rzędne.

- Należy rozważyć możliwość rozbiórki niektórych wałów chroniących tereny nie zasiedlone i niskiej wartości ekonomicznej w przypadkach gdy może to w sposób istotny obniżyć ryzyko powodzi na obszarach niżej położonych.
- Należy zasadniczo wykluczyć możliwość obwałowywania terenów dotychczas nie obwałowanych. Trzeba pamiętać, że największe katastrofy powodziowe powstawały zawsze na terenach obwałowanych

Propozycja rozwiązań mających na celu minimalizację niekorzystnych oddziaływań Projektu Polityki 2030

Poniżej przedstawiono propozycje, które mogłyby posłużyć do rozszerzenia lub przeformułowania zapisów Projektu Polityki 2030:

- Projekt Polityki 2030 identyfikuje szereg problemów organizacyjno-prawnych. Wydaje się wskazanym uzupełnienie zapisów proponowanego dokumentu o kierunki działań, które pozwolą na uporządkowanie systemu prawnego związanego z gospodarowaniem wodami w Polsce.
- Zaproponowane działanie operacyjne: *wdrożenie standardów technicznych i projektowych uwzględniające konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi* nie wskazuje bezpośrednio konieczności ograniczania zużycia wód podziemnych na cele niekonsumpcyjne. Ponieważ, mimo stosownych zapisów w ustawie Prawo wodne, wody podziemne w niektórych regionach kraju nadal wykorzystywane są do zaopatrzenia w wodę przemysłu, wydaje się zasadnym aby Polityka Wodna wskazywała kierunki działań, które pozwolą na dalsze ograniczenie wykorzystania wód podziemnych na cele niekonsumpcyjne. Jednocześnie, należy rozważyć możliwość i warunki wykorzystania wód podziemnych do zaopatrzenia rolnictwa i strategicznych gałęzi przemysłu w okresach długotrwałego niedoboru wody.
- Zasadnym będzie uwzględnienie w Projekcie Polityki 2030 zapisów, które będą ograniczały możliwość lokalizacji przemysłu wodochłonnego w regionach kraju, gdzie obserwuje się lub prognozuje ograniczenie dostępności zasobów wodnych. Równie istotne wydaje się skierowanie zapisów Projektu Polityki 2030 do społeczeństwa i rozpoczęcie procesu informowania użytkowników wód o konieczności oszczędnego korzystania z tego zasobu.
- Konieczne jest uzupełnienie zapisów reformy zawartej w Projekcie Polityki 2030 o umożliwienie „twardego” wpływu dyrektorów RZGW na ograniczenia zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią.
- Istotne jest aby Projekt Polityki 2030 został uzupełniony o katalog narzędzi i propozycji kierunków działań, których wdrożenie pozwoli na ograniczenie ryzyka i skutków powodzi; powinny one nawiązywać do standardów UE wyznaczonych Dyrektywą Powodziową oraz „Katalogiem dobrych praktyk w zakresie prewencji, przygotowania i reagowania na powódź”, opracowanych przez Wspólnotę Europejską.
- Projekt Polityki 2030 zwraca uwagę w części diagnostycznej na problem gatunków obcych, tzw. inwazyjnych oraz zagrożenia wynikającego z użytkowania rybackiego rzek. Nie są to zadania priorytetowe dla KZGW, jednak wymagają uwzględnienia we współpracy z Ministerstwem Środowiska oraz Ministerstwem Rozwoju Wsi i Rolnictwa.

- Konieczne jest uzupełnienie Projektu Polityki 2030 o zagadnienia związane z przejściowymi i morskimi wodami przybrzeżnymi, w tym problem zarządzania tymi wodami w nawiązaniu do polityki morskiej państwa i Bałtyckiego Planu Działań oraz konieczności ochrony terenów nadmorskich w kontekście podnoszenia się poziomu południowego Bałtyku oraz większej częstotliwości i natężeniu sztormów. Konieczna jest współpraca między resortami odpowiedzialnymi za poszczególne aspekty związane z gospodarowaniem wodami morskimi, bezpieczeństwem żeglugi, infrastrukturą realizowaną na obszarach morskich
- Projekt Polityki 2030, jako dokument adresowany do znacznie szerszego grona niż branża gospodarki wodnej, powinien być szeroko rozpowszechniony. Budowanie społecznego poparcia dla Polityki Wodnej jest kluczowe dla poprawy i ochrony zasobów wodnych. Ponieważ Projekt Polityki 2030 proponuje daleko idące zmiany, w tym ograniczenia dla dotychczasowych użytkowników wód, konieczne jest zaadresowanie jej również do zwykłych użytkowników wód oraz do innych działów gospodarki, dla których woda jest ważnym elementem ich funkcjonowania. Proponuje się wzbogacenie Projektu Polityki 2030 o streszczenie, w którym zarysowane zostaną podstawowe elementy reformy oraz docelowego zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi.

Projekt Polityki 2030, określając ogólne ramy i kierunki gospodarowania wodami w długim horyzoncie czasowym, jest dokumentem nadrzędnym dla wszystkich dokumentów związanych z gospodarką wodną. Dokumenty te adresowane są nie tylko do sektora wodnego ale również do innych sektorów gospodarki narodowej (jak na przykład energetyka, żegluga, rolnictwo, leśnictwo, gospodarka komunalna). Niezbędne jest zatem silniejsze zaakcentowanie powiązań i wzajemnych zależności między tymi sektorami, a także jednoznaczne określenie ograniczeń wynikających z uwarunkowań środowiskowych i ekonomicznych gospodarowania wodami dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Propozycje uzupełnienia zapisów Projektu Polityki 2030

Przedstawione w Projekcie Polityki 2030 cele i kierunki działań powinny stać się przesłankami kształtowania przestrzennego zagospodarowania kraju i regionów. W szczególności w Projekcie Polityki 2030 powinny znaleźć się rekomendacje dotyczące wyznaczenia w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju:

- obszarów problemowych gospodarki wodnej ze względu na zagrożenie powodzią o zasięgu regionalnym (np. Żuławy, Kotlina Kłodzka, Odra na odcinku Racibórz - Wrocław),
- obszarów stałego niedoboru wody, w tym zagrożonych suszą,
- obszarów deficytu wód podziemnych (jakość, ilość) z wyznaczeniem obszarów wymagających szczególnej ochrony oraz zasad tej ochrony,
- rejonów preferowanych dla lokalizacji wodochłonnych kierunków działalności społeczno - gospodarczej,
- rodzajów obszarów ważnych ze względu na poprawę naturalnej retencji,
- rodzajów obszarów problemowych gospodarki wodnej ze względu na ochronę różnorodności biologicznej i utrzymanie równowagi przyrodniczej.

Projekt Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 wybiórczo odnosi się do problematyki ochrony środowiska, w tym ochrony wód i gospodarowania wodami. W tym kontekście kluczowym zagadnieniem będzie zapewnienie spójności pomiędzy ocenianym Projektem Polityki 2030, a projektem KSRR. Polityka regionalna, realizowana współzależnie przez rząd i samorządy wojewódzkie winna uwzględniać uwarunkowania gospodarki wodnej jako jedną z kluczowych przesłanek kształtowania polityki rozwoju.

Ze względu na potrzebę zapewnienia spójności dokumentu polityki wodnej z projektowaną polityką regionalną należy sformułować w Projekcie Polityki 2030 rekomendacje do projektu KSRR w zakresie:

- szerszego uwzględnienia uwarunkowań wynikających z przepisów UE, w tym Ramowej Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Córki odnoszącej się do wód podziemnych, Dyrektywy Powodziowej i Strategii Morskiej; ważne jest również uwzględnienie zapisów Traktatu Akcesyjnego.
- implementacji kryteriów ekologicznych przy wyborze kierunków działań KSRR,
- uwzględnienia kwestii związanych z gospodarowaniem wodami przy wyznaczaniu obszarów problemowych polityki regionalnej.

Przykładowymi zagadnieniami wymagającymi uwzględnienia w KSRR są:

- wytyczne do stosowania nawozów sztucznych w dostosowaniu do warunków agroekologicznych w zlewniach,
- określenie obszarów na których dopuszczalne jest korzystanie z wód podziemnych dla ważnych celów społeczno - gospodarczych,
- określenie zasad ochrony i korzystania z zasobów wód mineralnych,
- określenie warunków udrażniania i renaturyzacji cieków.

Propozycja rozwiązań alternatywnych

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 proponuje trzy warianty reformy systemu gospodarowania wodami. Projekt Polityki 2030 nie wskazuje preferowanego rozwiązania, natomiast podkreśla konieczność przeprowadzenia pogłębionej analizy uwarunkowań realizacyjnych możliwych wariantów.

Wariant realizacyjny Projektu Polityki 2030

Realizacja ustaleń Polityki Wodnej wymaga opracowania skutecznego planu działań zainicjowanego reformą systemu gospodarowania wodami. Bez tego niemożliwe jest osiągnięcie perspektywicznych celów Polityki 2030, a tym samym spełnienie priorytetów: Polityki Ekologicznej Państwa oraz polityki wodnej Unii Europejskiej zawartych przede wszystkim w Ramowej Dyrektywie Wodnej i Dyrektywie Powodziowej. Dla tych działań nie ma realnej alternatywy.

Natomiast w stosunku do przyjętego ostatecznie wariantu reformy systemu gospodarowania wodami, uwzględniającego cele Projektu Polityki 2030 oraz konieczność koncentracji wybranych działań w obszarach problemowych o najwyższym ryzyku powodzi, możliwe jest skoncentrowanie się na działaniach w ramach sektora gospodarki wodnej oraz podejmowania działań zintegrowanych z działaniami innych podmiotów, odpowiedzialnych

za politykę środowiskową, politykę społeczną, politykę przestrzenną, politykę regionalną oraz politykę rozwoju.

Długofalowa polityka wodna, dla poprawy jej skuteczności wymaga racjonalnego powiązania z polityką rozwoju realizowaną przez rząd i samorządy wojewódzkie w horyzoncie średnio i długookresowym. Przedstawione w Prognozie wybrane, złożone sytuacje problemowe, związane z różnymi formami zagospodarowania i użytkowania terenów oraz gospodarowania zasobami wodnymi przy różnych uwarunkowaniach ochrony środowiska, w tym ochrony przyrody, są dobitnym przykładem na potrzebę kontynuowania szerokiej, społecznej debaty nad długookresową wizją systemu gospodarowania wodami, powiązanej z politykami: rozwoju, zagospodarowania przestrzennego i regionalną.

Poprzez właściwe uwzględnianie priorytetów polityki wodnej w średniookresowej i długookresowej strategii rozwoju kraju, możliwe jest bardziej skuteczne wdrożenie celów Projektu Polityki 2030. Dlatego też wnioskuje się sformułowanie rekomendacji w odniesieniu do opracowywanych przez rząd projektów: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, dotyczących problematyki gospodarowania wodami wymagających uwzględnienia w projektach tych strategicznych dokumentów rządowych.

Omówiony wariant realizacyjny mógłby skuteczniej realizować perspektywiczne cele gospodarki wodnej, gdyż w wyniku ich konfrontacji z celami polityki rozwoju wyznaczonymi w dokumentach rządowych o charakterze strategicznych, pozwoliłoby skuteczniej realizować zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi niż w przypadku wariantu ściśle sektorowego.

Konsultacje społeczne

Polityka Wodna Państwa do roku 2030, jako dokument adresowany do znacznie szerszego grona niż sektor gospodarki wodnej, powinien być szeroko rozpowszechniony przy jednoczesnym uczytelnieniu jego treści. Budowanie społecznego poparcia dla tego dokumentu jest kluczowe dla poprawy i ochrony zasobów wodnych. Ponieważ Projekt Polityki 2030 proponuje daleko idące zmiany, w tym ograniczenia dla dotychczasowych użytkowników wód, konieczne jest zaadresowanie jej również do wszystkich użytkowników wód oraz do innych działów gospodarki dla których woda jest ważnym elementem funkcjonowania. Proponuje się wzbogacenie Projektu Polityki 2030 o streszczenie, w którym pominięta zostanie część diagnostyczna, natomiast zostaną zarysowane najważniejsze elementy reformy docelowego, zintegrowanego systemu zarządzania zasobami, czytelne dla osób spoza gospodarki wodnej.

Konsultacje społeczne projektu „Prognozy oddziaływania na środowisko Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030” prowadzone są zgodnie z wymogami ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. Nr 199, poz. 1227).

W myśl art. 39 wspomnianej ustawy, Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej podaje do publicznej wiadomości informację o:

- przystąpieniu do opracowywania „Prognozy oddziaływania na środowisko Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030”,
- możliwościach zapoznania się z Prognozą wraz z Projektem Polityki oraz o miejscu, w którym są one wyłożone do wglądu,
- możliwości składania uwag i wniosków,
- sposobie i miejscu składania uwag i wniosków, wskazując jednocześnie co najmniej 21-dniowy termin ich składania,
- organie właściwym do rozpatrzenia uwag i wniosków.

W procesie konsultacji społecznych należy wykorzystać szeroki wachlarz narzędzi, w tym:

- prasę ogólnopolską;
- stronę internetową Krajowego Zarządu Gospodarki i Biuletyn Informacji Publicznej KZGW, na których umieszczono projekt Prognozy wraz z formularzem do składania uwag i komentarzy do projektu;
- pocztę elektroniczną – za pośrednictwem poczty elektronicznej przekazano informacje o umieszczeniu Projektu Polityki oraz projektu Prognozy na stronach internetowych KZGW oraz prośbę o przekazywanie uwag i komentarzy do projektu Prognozy wraz z formularzem do przekazania uwag i formularzem zgłoszeniowym do uczestnictwa w spotkaniach konsultacyjnych;
- spotkanie konsultacyjne w Warszawie i w Poznaniu (dla obszarów dorzecza Wisły i Odry).

Podsumowanie i wnioski

Spośród rozważanych oddziaływań najkorzystniejszymi skutkami realizacji ustaleń Projektu Polityki 2030 będą:

- poprawa stanu zasobów wodnych,
- poprawa dostępności wód o odpowiedniej jakości zarówno dla ludności, jak i dla uzasadnionych potrzeb gospodarczych,
- poprawa bezpieczeństwa powodziowego i ochrona przed skutkami suszy,
- zasygnalizowanie społeczeństwu problematyki gospodarki wodnej, w tym kwestii związanych z relacjami: gospodarka wodna – planowanie i rozwój społeczno-gospodarczy kraju, gospodarka wodna – ochrona przed skutkami zjawisk ekstremalnych oraz gospodarka wodna – ochrona środowiska, w tym przyrody,
- uporządkowanie systemu prawnego i systemu organizacji i finansowania gospodarki wodnej, przeprowadzone w procesie reformy.

Kwestiami wymagającymi jednoznacznego zaakcentowania w Polityki 2030 są:

- sformułowanie „wytycznych” określających perspektywiczne warunki i ograniczenia w dostępności zasobów wodnych dla podstawowych użytkowników: gospodarki komunalnej, przemysłu, energetyki zawodowej i hydroenergetyki, rolnictwa, transportu wodnego oraz turystyki i rekreacji; szczególnie w kontekście objęcia ważniejszych rzek ochroną w ramach sieci Natura 2000;
- rozwijanie szlaków wodnych dla potrzeb kwalifikowanej turystyki i rekreacji z utrzymaniem niezbędnej infrastruktury hydrotechnicznej;

- strategiczne odniesienie się do realnych możliwości, z uwzględnieniem rachunku ekonomicznego, rozwoju żeglugi śródlądowej i hydroenergetyki;
- możliwości i warunki wykorzystania zasobów wód podziemnych wobec rosnącego zagrożenia zjawiskami ekstremalnymi (susza);
- zintegrowane podejście do planowania zagospodarowania przestrzennego oraz korzystania z wód na terenach zagrożonych powodzią;
- polityka lokalizacyjna w odniesieniu do rozmieszczenia funkcji i przedsięwzięć wodochłonnych, przede wszystkim dużych źródeł energetycznych;
- skojarzenia – w szerszym niż dotychczas zakresie - polityki gospodarowania wodami z polityką rozwoju oraz z polityką regionalną państwa i samorządów wojewódzkich;
- uwzględnienia złożonych sytuacji problemowych zagrażających zasobom wodnym (np. żywiolowa urbanizacja, rozwój obszarów metropolitalnych);
- współzależności procesów racjonalizacji gospodarowania wodami ze strategicznymi celami polityki przestrzennego rozwoju kraju;
- zintegrowanego zarządzania obszarami nadmorskimi i morskimi wodami przybrzeżnymi.

Ustalania ocenianego dokumentu są generalnie zgodne z celami konwencji międzynarodowych których stroną jest Polska oraz w większości zapisów są spójne z dyrektywami Unii Europejskiej odnoszącymi się do gospodarowania wodami i ochrony różnorodności biologicznej. Projekt Polityki 2030 jest w zasadniczej części spójny z celami Polityki Ekologicznej Państwa oraz Krajowej Strategii Ochrony Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej, chociaż sformułowano w niej pojedyncze działania w szczególności dotyczące rozwoju hydroenergetyki i żeglugi śródlądowej, które mogą wpływać ujemnie na możliwości osiągnięcia dobrego stanu wód oraz utrzymanie ciągłości korytarzy ekologicznych.

Polityka Wodna Państwa do roku 2030 w perspektywie 2016 roku winna wyznaczać kierunki reformowania systemu gospodarowania wodami oraz tworzyć ramy dla działań i przedsięwzięć podejmowanych w związku z gospodarowaniem wodami, różnorodnymi formami użytkowania wód, przeciwdziałania zagrożeniom związanym z sytuacjami i stanami nadzwyczajnymi. Wykazy tych działań i zadań zostały lub będą uwzględnione z planach gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, programie wodno-środowiskowym kraju, planach zarządzania ryzykiem powodziowym, planach przeciwdziałania skutkom suszy oraz innych dokumentach planistycznych.

Przyjęte przez rząd zmiany systemu zarządzania rozwojem Polski skutkują koniecznością zapewnienia spójności sektorowej strategii z zakresu gospodarowania wodami ze średniookresową strategią rozwoju kraju. Powoduje to, że Polityka Wodna winna spełniać również rolę zwornika pomiędzy opracowywanymi dokumentami planistycznymi z zakresu gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, a przewidywanymi do przyjęcia w 2010 roku strategicznymi dokumentami z zakresu polityki rozwoju: Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 i Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Równocześnie należy zapewnić zgodność Polityki Wodnej z Polityką Ekologiczną Państwa. Tak więc Polityki Wodna, wobec istotnych zmian w „otoczeniu polityczno-decyzyjnym”, stanęła przed wyzwaniem rozpoczęcia skutecznego procesu

równoważenia gospodarowania wodami w warunkach przesądzeń i ustaleń takich dokumentów jak: plany gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, Program Wodno-Środowiskowy Kraju, a przede wszystkim Polityki Ekologicznej Państwa oraz antycypowanych trendów i przewartościowań polityki regionalnej w horyzoncie średniookresowym i polityki przestrzennej w horyzoncie długookresowym.

Projekt Polityki 2030 częściowo odpowiada na te wyzwania natomiast wymaga pewnych korekt i uściśleń w zakresie dostosowania do PEP oraz w związku z potrzebą zapewnienia spójności z dokumentami planistycznymi z zakresu gospodarowania wodami. Wymaga również uzupełnienia o rekomendacje w odniesieniu do projektów strategicznych dokumentów odnoszących się do przestrzennego zagospodarowania kraju oraz strategii rozwoju regionalnego.

W odniesieniu do projektów KSRR 2020-2030 oraz KPZK 2030, Projekt Polityki 2030 nie uwzględnia szeregu istotnych problemów, co skutkuje brakiem rekomendacji, które pozwoliłyby na uściślenie zapisów w zakresie gospodarowania wodami w ustaleniach obu tych dokumentów strategicznych. W szczególności powinny one uwzględnić w większym stopniu wymogi dyrektyw odnoszących się do wód powierzchniowych, podziemnych i wód przejściowych, przeniesione lub planowane do zaimplementowania w krajowym systemie prawnym.

Podkreślić należy, że istnieją poważne zagrożenia niewywiązania się z celu jakim jest osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wód do roku 2015 w kontekście dwóch ważnych aspektów, które nie są rozwiązane w Projekcie Polityki. Jest to nieskuteczność egzekucji prawa oraz zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych z obszarów wiejskich (rolnictwo, w tym chów i hodowla zwierząt).

Ze względu na objęcie ochroną w formie obszarów Natura 2000 przeważającej części głównych rzek w kraju, w tym na znacznym przebiegu Odry i Wisły, rzek Przymorza, i innych oraz konieczność prowadzenia gospodarki wodnej istotne jest wskazanie najcenniejszych przyrodniczo odcinków rzek, gdzie gospodarowanie wodami jako priorytet przyjmowałoby ochronę tych obszarów. Bez takich ustaleń, popartych badaniami i konsultacjami społecznymi, prowadzenie gospodarki wodnej będzie wysoce konfliktogenne.

Kluczowym warunkiem wdrożenia ustaleń Polityki będzie ukierunkowanie „otoczenia” gospodarki wodnej na działania wzmacniające lub co najmniej na działania niesprzeczne z jej celami. Stąd konieczne jest zapewnienie spójności ustaleń Polityki Wodnej z podstawowymi dokumentami polityki rozwoju na poziomie krajowym (Narodowej Strategii Rozwoju i Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju) oraz wybranych strategii sektorowych, a także na poziomie wojewódzkim (strategie rozwoju regionalnego, plany zagospodarowania przestrzennego województw i plany zagospodarowania obszarów metropolitalnych).

Wzbogaceniu oraz ułatwieniu percepcji dokumentu jakim jest Polityka Wodna Państwa do roku 2030 powinno służyć streszczenie zamieszczone na początku opracowania.

1. WPROWADZENIE

1.1. WSTĘP

Niniejsza „Prognoza oddziaływania na środowisko Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 - z uwzględnieniem etapu 2016” zwana dalej Prognozą, wykonana została na podstawie umowy z Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej w Warszawie przez Biuro Projektowo-Doradcze EKO-KONSULT w Gdańsku.

Prognoza została opracowana w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, prowadzonej przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie. Elementem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko jest opracowanie niniejszej Prognozy, zasięgnięcie opinii organów ochrony środowiska i inspekcji sanitarnej oraz przeprowadzenie konsultacji ze społeczeństwem.

Podstawą niniejszej Prognozy jest Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 w wersji z czerwca 2010 roku. Oceniany dokument został opracowany przez zespół specjalistów Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej na podstawie opracowania wykonanego przez interdyscyplinarny zespół ekspertów powołany przez PROEKO CDM Sp. z o.o.²

W obecnej, ostatecznej wersji Prognozy uwzględniono uwagi zgłoszone w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

1.2. CEL I ZAKRES PROGNOZY

Cel Prognozy

Celem niniejszej Prognozy jest ocena w jakim stopniu Projekt Polityki 2030 uwzględnia zasady zrównoważonego rozwoju oraz możliwość zweryfikowania ustaleń Projektu Polityki pod kątem spełniania kryteriów trwałego i zrównoważonego rozwoju. Drugim istotnym aspektem oceny strategicznej jest określenie prawdopodobnych skutków środowiskowych, społecznych i gospodarczych wdrożenia ustaleń Projektu Polityki 2030, wyrażonych w formie: celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań.

Ponadto, celem Prognozy oddziaływania na środowisko jest analiza, czy realizacja działań wskazanych w Projekcie Polityki przyczyni się do równoważenia rozwoju na poziomie krajowym i regionalnym, z uwzględnieniem zasad polityki regionalnej. Prognoza identyfikuje potencjalne negatywne i pozytywne skutki realizacji ustaleń Polityki Wodnej dla środowiska oraz przedstawia propozycje działań łagodzących. Dokument ten winien pozwolić na możliwie wczesną identyfikację potencjalnych kolizji i konfliktów przyrodniczych, społecznych i gospodarczych, które mogą mieć wpływ na realizację ustaleń Polityki 2030.

Prognoza analizuje zgodność proponowanych zapisów Projektu Polityki 2030 z ustaleniami prawa i dokumentów Unii Europejskiej, w tym przede wszystkim Ramowej

² Wersja z marca 2009 roku pt. Narodowa Strategia Gospodarki Wodnej opracowana przez PROEKO CDM

Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Powodziowej, Dyrektywy Morskiej oraz polityk horyzontalnych Unii Europejskiej w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju, a także wybranych konwencji międzynarodowych.

Ważnym elementem Prognozy jest odniesienie się do polityki rozwoju wyrażonej w takich dokumentach jak Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, a także określenie stopnia zgodności Projektu Polityki 2030 z Polityką Ekologiczną Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2016.

Zakres Prognozy

Przy ustalaniu zakresu Prognozy uwzględniono następujące wymagania:

- ustawowe – zakres prognozy dostosowano do wymogów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- określone przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego,
- wynikające z charakteru dokumentu poddanego ocenie strategicznej, tj. Polityki Wodnej Państwa do roku 2030.

Zakres Prognozy jest zgodny z art. 51 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (zwanej dalej ustawą OOS).

Stanowiska organów administracyjnych

Zgodnie z procedurą strategicznej oceny oddziaływania na środowisko Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej skierował zapytanie do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i Głównego Inspektora Sanitarnego o zakres prognozy wpływu na środowisko Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030.

Zgodnie z wcześniejszym uzgodnieniem z dnia 26 września 2008 r. znak: DOOŚ-077/4806/2008/MK zakres Prognozy wskazany przez Ministra Środowiska³, oprócz wymagań formalnych zawartych w ustawie Prawo ochrony środowiska, powinien:

- określać wpływ Polityki na wszelkie formy ochrony przyrody zawarte w ustawie o ochronie przyrody, a zwłaszcza na obszary sieci Natura 2000 (z listy rządowej i tzw. shadow list 2008); szczególną uwagę należy poświęcić ekosystemom, siedliskom i gatunkom wodnym i zależnym od wody, a także korytarzom ekologicznym;
- zbadać czy zapisy Polityki nie sprzyjają wprowadzeniu i rozprzestrzenianiu się inwazyjnych gatunków obcych;
- uwzględniać rozwój energetyki wodnej, przy wykorzystaniu obecnych i przyszłych możliwości; należy odnieść się do wymienionych w Projekcie Polityki elektrowni wodnych;
- analizować działania przeciwpowodziowe związane z modernizacją lub budową wałów przeciwpowodziowych, w tym odnieść się do ilości nowo projektowanych obwałowań;

³ w tym czasie organem właściwym do uzgadniania zakresu prognozy był Minister Środowiska

wskazane jest przeanalizowanie aspektów lokalizacji nowych polderów zalewowych i ich oddziaływań na okoliczne tereny podczas wezbrań;

- analizować budowę nowych zbiorników retencyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem ich lokalizacji w odniesieniu do obszarów Natura 2000 i konieczności dokonywania kompensacji przyrodniczej wraz z alternatywnymi rozwiązaniami spełnienia głównych założeń, tj. zakładanych pojemności retencyjnych;
- zawierać propozycję rozwiązań mających na celu zapobieganie i ograniczanie negatywnych oddziaływań na środowisko mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu (np. odpowiednie usytuowanie zbiorników wodnych oraz ich głębokość);
- określać wpływ realizacji Polityki na zasoby naturalne i jakość wód podziemnych;
- wskazywać projekty, które mogą budzić zastrzeżenia Komisji Europejskiej ze względu na znaczące negatywne skutki dla środowiska;
- uwzględniać ustalenia m.in.: II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014, a także Krajowej strategii ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Programem Działań oraz planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- uwzględniać dokumenty nad którymi trwają obecnie prace: tj. nową Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju;
- uwzględniać ustalenia Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” wraz z listą indykatywną projektów dużych oraz prognozą wpływu na środowisko.

W uzupełnieniu stanowiska Ministra Środowiska z dnia 26 września 2008 r., Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska pismem z dnia 23 października 2009 r. DOOŚ - 077/10742/1777/09/MK - 128, rozszerzył zakres Prognozy o:

- przeanalizowanie wpływu planowanych działań przeciwpowodziowych w dolinie Odry na stan i funkcjonowanie obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody, wraz z uwzględnieniem rozwiązań alternatywnych,
- rozważenie możliwości zapobiegania, ograniczania oraz ewentualnego kompensowania niekorzystnych oddziaływań planowanych działań przeciwpowodziowych w dolinie Odry,
- uwzględnienie możliwości zanieczyszczenia mas ziemnych,
- przeanalizowanie konfliktów społecznych związanych z wysiedleniami na terenach planowanych inwestycji przeciwpowodziowych
- wskazania innych terenów o największym stopniu zagrożenia powodzią.

Główny Inspektor Sanitarny, pismem z dnia 3 grudnia 2009r. znak: GIS-HŚ-NZ-073-12-2/DS/08/09 nie wniósł uwag rozszerzających ustawowy zakres Prognozy.

Komentarz do zakresu Prognozy uzgodnionego przez Ministerstwo Środowiska i Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska

Zawarte w uzgodnieniu zakresu Prognozy zagadnienia wymagają komentarza, przede wszystkim ze względu na kilkukrotne zmiany zapisów zawartych w Projekcie Polityki 2030, a co za tym idzie, różny zakres zawartych w nim informacji oraz ze względu

na brak możliwości pozyskania i analizowania szczegółowych danych w skali całego kraju, dla Projektu Polityki 2030 - dokumentu o bardzo dużym poziomie ogólności. Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 roku o *dostępności do informacji...* art. 52 ust. 1. „Informacje zawarte w prognozie ... winny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości projektowanego dokumentu oraz etapu przyjęcia tego dokumentu w procesie opracowywania projektów dokumentów powiązanych z tym dokumentem”. Oznacza to, że dla dokumentu o dużym poziomie ogólności nie ma możliwości, ani potrzeby analizowania tych aspektów oddziaływania na środowisko, które powinny być rozwiązywane na kolejnych etapach ocen oddziaływania na środowisko planowanych przedsięwzięć. Zagadnienia wymagające komentarza wymieniono poniżej:

- analizy dotyczące proponowanych w Projekcie Polityki lokalizacji zabezpieczeń przeciwpowodziowych, polderów zalewowych oraz zbiorników retencyjnych mogą być wykonane tylko na wysokim poziomie ogólności, a wnioski wynikające z tych analiz należy traktować jako prognozę ostrzegawczą;
- w Projekcie Polityki 2030 nie wymienia się elektrowni wodnych, nie można więc w Prognozie odnieść się do konkretnych propozycji;
- spośród wskazanych wojewódzkich dokumentów planistycznych wymagających przeanalizowania należy stwierdzić, że plany zagospodarowania przestrzennego nowej generacji w większości województw nie zostały uchwalone, a odwoływanie się do planów sprzed wstąpienia do UE nie da prawidłowego obrazu obecnej sytuacji, zatem w Prognozie to zagadnienie uwzględniono poprzez odwołanie się do eksperckiego projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju;
- nie ma możliwości w skali całego kraju pozyskania danych pod kątem zanieczyszczonych mas ziemnych i postępowania z nim w przypadku konkretnych przedsięwzięć hydrotechnicznych, jest to zagadnienie, które może być rozważone i rozwiązywane na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
- w przypadku obszarów Natura 2000, do końca 2009 roku ostatecznie została ustalona propozycja obszarów siedliskowych i przekazana do Komisji Europejskiej, zatem w Prognozie uwzględniono wszystkie obowiązujące obszary ptasie i siedliskowe, oraz projektowane obszary siedliskowe przekazane do Komisji Europejskiej, oznaczone na Mapie Polski Natura 2000, opracowanej na zlecenie Ministerstwa Środowiska w 2009 roku. Projektowane obszary Natura 200 uwzględniają zweryfikowane Shadow List 2004 i 2006;
- z uwagi na konieczność przeprowadzenia analiz w skali całego kraju, takie formy ochrony przyrody jak rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne i pomniki przyrody nie będą przedmiotem analiz; natomiast zostaną w pełni uwzględnione obszary Natura 2000 i parki narodowe.

1.3. METODA OCENY

W niniejszej Prognozie jako nadrzędną przyjęto ocenę zgodności celów Projektu Polityki z celami nadrzędnymi unijnymi i krajowymi dokumentów strategicznych, w tym dokumentów określających politykę rozwoju i politykę ekologiczną. Powyższe podejście wynika z zaleceń podręcznika wykonywania strategicznych ocen oddziaływania

na środowisko: „Wytyczne unijne dotyczące strategicznej oceny oddziaływania na środowisko” (GRDP Handbook on SEA for Cohesion Policy), 2006 r.

Za podstawę podejścia do oceny uznano konieczność równoważenia rozwoju zgodnie z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jednolity Dz.U. z 2009 roku Nr 84, poz. 712) oraz antycypowanie uwarunkowań polityki rozwoju na podstawie projektów takich dokumentów rządowych jak: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju i Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego.

Przyjęto następujące założenia co do sposobu realizacji niniejszego opracowania:

- Ocenę stopnia integracji horyzontalnych polityk ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju przeprowadzono w odniesieniu do treści podstawowych strategicznych dokumentów ustanowionych na szczeblu międzynarodowym, unijnym i krajowym.
- Prognoza odnosi się do wybranych dokumentów horyzontalnych i sektorowych dotyczących dziedzin silnie uwarunkowanych dostępnością wody, tj. osadnictwa, energetyki, przemysłu, rolnictwa, transportu wodnego i leśnictwa.
- Prognoza wskazuje obszary problemowe, w których ograniczenia wynikające z warunków gospodarowania zasobami wodnymi mogą być przyczyną zakłóceń rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ograniczeń w rozwoju.
- Poziom szczegółowości analiz, w tym takich zagadnień jak stan środowiska, specyfika ekosystemów, dobra kultury itp. został dostosowany do zidentyfikowanej skali negatywnych oddziaływań, co oznacza, że poziom szczegółowości jest zróżnicowany i koncentruje się na oddziaływaniach znaczących.
- Identyfikacja skutków środowiskowych, przestrzennych, społecznych i gospodarczych realizacji Projektu Polityki 2030 została dokonana na poziomie dużej ogólności; w skali krajowej, przeprowadzono identyfikację korzyści środowiskowych i społecznych (poprawa efektywności wykorzystania zasobów, zmniejszenie presji na środowisko, poprawa bezpieczeństwa powodziowego).
- W odniesieniu do zidentyfikowanych sytuacji problemowych zaproponowano sposoby podejścia do ich rozwiązywania zgodnie z polityką ekologiczną Unii Europejskiej oraz krajową i zgodnie z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi.
- W odniesieniu do działań zawartych w Projekcie Polityki 2030 przyjęto, że Prognoza ma charakter ostrzegawczy.
- Prognoza została opracowana na podstawie dostępnych, ogólnokrajowych danych dotyczących ochrony środowiska i gospodarki wodnej.
- W wyniku przeprowadzonej analizy sporządzono rekomendacje dotyczące sposobu rozwiązywania typowych sytuacji problemowych oraz wnioski i zalecenia odnoszące się do procesu planowania zarządzania zasobami wodnymi.

Projekt Polityki 2030 może generować zarówno korzystne jak i niekorzystne oddziaływania na obszary chronione, w tym na obszary Natura 2000, które obejmują główne doliny rzeczne, w tym na znacznych odcinkach dolin Wisły i Odry, czyli głównych rzek, mogących powodować katastrofalne zagrożenia powodziowe.

Ze względu na ogólny charakter ocenianego dokumentu – również prognoza oddziaływań na obszary Natura 2000 ma charakter ogólny – koncentrując się przede wszystkim na typach działań, mogących powodować negatywne oddziaływania na obszary Natura 2000 oraz wskazując tok postępowania przyjęty Dyrektywą Siedliskową i ustawą o ochronie przyrody, w przypadku możliwego negatywnego oddziaływania na obszary Natura 2000. Ocena koncentruje się przede wszystkim na zgodności proponowanych celów i planowanych działań z celami i zasadami ochrony obszarów Natura. Podejście to jest zgodne zarówno z wytycznymi KE sformułowanymi w podręczniku do Strategicznych Ocen Oddziaływania na Środowisko dla polityki spójności na lata 2007-2013, z lutego 2007 roku, a także wytycznych rekomendowanych przez Ministerstwo Środowiska i GDOŚ „Natura 2000 w planowaniu przestrzennym – rola korytarzy ekologicznych” (M. Pchałek, M. Kistowski), Warszawa 2009 r.

Sposób podejścia do oceny wpływu na obszary Natura 2000 działań planowanych w obrębie obszarów problemowych ochrony przeciwpowodziowej przygotowano na większym poziomie szczegółowości:

- Wyznaczono obszary Natura 2000 związane z dolinami głównych obszarów problemowych oraz ich dopływami, występujące w obrębie wyznaczonego obszaru problemowego.
- Ustalono rodzaje działań ochrony przeciwpowodziowej planowane w obrębie danego obszaru problemowego.
- Spośród obszarów Natura 2000 zlokalizowanych w obrębie obszarów problemowych wytypowano te, które mogą być w kolizji z działaniami zapisanymi w tabeli 7.3. Projektu Polityki w punkcie 3.2. *Prace studialne, przedprojektowe i projektowe przygotowujące inwestycje i modernizacje obiektów z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, zawarte w PO „Infrastruktura i Środowisko” w PO „Innowacyjna Gospodarka”, w regionalnych programach operacyjnych i inne wskazane na podstawie wyznaczonych obszarów problemowych w ochronie przeciwpowodziowej o oznaczeniu krajowym, w tym obszarów decydujących o kształtowaniu się fali powodziowej*”. Uwzględniono w ramach potencjalnych kolizji również obszary Natura 2000 znajdujące się poniżej planowanych działań.
- Określono typy oddziaływań związanych z planowanymi działaniami przeciwpowodziowymi oraz możliwości ich ograniczania, szczególnie w kontekście prowadzenia prac w obrębie i powyżej obszarów Natura 2000. Do określenia potencjalnych oddziaływań oraz sposobów ich minimalizowania wykorzystano publikację Ministerstwa Środowiska z 2009 roku „Obszary Natura 2000 a gospodarka wodna”.
- Wskazano możliwe rozwiązania potencjalnych kolizji związanych z koniecznością prowadzenia zadań z zakresu ochrony przed powodzią w dolinach rzecznych objętych ochroną jako obszary Natura 2000.

Porównanie poziomu zgodności (spójności) Projektu Polityki 2030 z innymi dokumentami o charakterze strategicznym lub aktami prawnymi zostało przeprowadzone przy zastosowaniu metod macierzowych. Matryce zostały sporządzone w celu porównania

Projektu Polityki 2030 z dokumentami programowo-strategicznymi oraz niektórymi przepisami prawnymi. Zestawiono w nich cele i część działań wskazanych w tych dokumentach.

W odniesieniu do krajowych dokumentów strategicznych, takich jak Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2016 (PEP) oraz Krajowa Strategia Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej (z programem działań na lata 2007-2013), ze względu na dalej idącą niż w dokumentach unijnych konkretyzację ustaleń, uwzględniono szerszy zakres celów i działań.

W Prognozie odniesiono się również do planów gospodarowania wodami w dorzeczach dwóch głównych rzeki kraju: Wisły i Odry w wersji przed przyjęciem przez Radę Ministrów wraz z prognozami oddziaływania na środowisko wykonanymi dla tych planów.

2. PODSTAWY FORMALNO - PRAWNE

2.1. PRAWO MIĘDZYNARODOWE I KRAJOWE

Konwencje międzynarodowe, których stroną jest Polska, po ratyfikacji oraz opublikowaniu w Dzienniku Ustaw, skutkują z mocą ustawy. Konwencjami wymagającymi uwzględnienia w ocenie oddziaływania na środowisko Projektu Polityki 2030 są przede wszystkim:

- Konwencja o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk, sporządzona w Bernie dnia 19 września 1979 roku (Dz. U. z 1996 r. Nr 58, poz. 263, zmiany: Dz. U. z 2000 r. Nr 12, poz. 154),
- Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt, sporządzona w Bonn dnia 23 czerwca 1979 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 2 poz. 17),
- Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego z 2 lutego 1971 r. sporządzona w Raamsar (Dz. U. z 1978 r. Nr 7 poz. 24),
- Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 184 poz. 1532),
- Konwencja sporządzona w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 706),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 14 poz. 98),
- Konwencja Helsińska o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego (Dz.U. z 2000 r. Nr 28, poz. 347),
- Konwencja o ochronie i użytkowaniu cieków transgranicznych i jezior międzynarodowych (Dz.U. z 2003 r. Nr 78, poz. 702).

Najważniejsze wymagania **prawa unijnego**, które mają zastosowanie w przypadku oceny Projektu Polityki to:

- Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 roku ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej tzw. Ramowa Dyrektywa Wodna,
- Dyrektywa 2006/118/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem i pogorszeniem ich stanu,
- Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa)
- Dyrektywa 2008/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego, (Strategia Morska),

- Dyrektywa 2006/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 lutego 2006 roku dotycząca zarządzania jakością wody w kąpieliskach i uchylająca dyrektywę 76/160/EWG (Dyrektywa Kąpieliskowa),
- Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko,
- Dyrektywa 85/337/EWG Rady z dnia 27 czerwca 1985 roku w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne,
- Dyrektywa 97/11/WE Rady z dnia 3 marca 1997 roku zmieniająca dyrektywę 85/337/EWG w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre publiczne i prywatne przedsięwzięcia na środowisko,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 roku przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniająca w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywę Rady 85/337/EWG i 96/61/WE,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dnia 28 stycznia 2003 roku w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/11/WE z dnia 15 lutego 2006 r. w sprawie zanieczyszczenia spowodowanego przez niektóre substancje niebezpieczne odprowadzane do środowiska wodnego Wspólnoty,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 roku w sprawie ochrony dzikiego ptactwa,
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tzw. Dyrektywa Siedliskowa,
- Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 roku w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu,
- Dyrektywa Rady 96/82/WE dotycząca zarządzania zagrożeniami poważnymi awariami z udziałem substancji niebezpiecznych (tzw. Dyrektywa Seveso II).

Istotne znaczenie mają następujące akty **prawa krajowego**:

- ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80 poz. 717, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. nr 199 poz. 1227),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku – Prawo ochrony środowiska (Tekst jednolity: Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku – Prawo wodne (Tekst jednolity: Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019, z późniejszymi zmianami),

- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Tekst jednolity: Dz.U. z 2004 r. Nr 121, poz. 1266, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Tekst jednolity: Dz.U. z 2005 r. Nr 45, poz. 435, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku o odpadach (Tekst jednolity: Dz.U. z 2007 r. Nr 39, poz. 251),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku – Prawo budowlane (Tekst jednolity: Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 30 kwietnia 2007 roku o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz.U. z 2007 roku Nr 75 poz. 493),
- ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jednolity Dz.U. z 2009 roku Nr 84, poz.712).

2.2. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE

2.2.1. Dyrektywy UE

Zakres gospodarki wodnej objęty zapisami niżej wymienionych dyrektyw, tworzy podstawowe ramy dla zintegrowanego podejścia do planowania gospodarowania wodami, z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju:

- Dyrektywa 2000/60/WE z 23.10.2000 r. zwana Ramową Dyrektywą Wodną,
- Dyrektywa 2006/118/WE z 12.12.2006 r. zwana Dyrektywą Córka RDW (odnosząca się do wód podziemnych),
- Dyrektywa 2007/60/WE z 23.10.2007 r. zwana Dyrektywą Powodziową,
- Dyrektywa 2008/56/WE z 17.06.2008 r. zwana Strategią Morską,
- Dyrektywa 2006/42/WE z 15.02.2006 zwana Dyrektywą Kąpieliskową.

Dyrektywy te wyznaczają strategiczne cele gospodarowania wodami, uwzględniając konieczność dostosowania do zmian klimatu oraz zmieniających się uwarunkowań: środowiskowych, przestrzennych, społecznych i ekonomicznych, w tym przede wszystkim:

- osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód oraz związanych z nimi ekosystemów;
- zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia w wodę;
- zaspokojenie społeczne i ekonomiczne uzasadnionych potrzeb gospodarki;
- zapobieganie zwiększeniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych, w tym powodzi i suszy oraz ograniczenie występowania ich negatywnych skutków.

Wprowadzony Ramową Dyrektywą Wodną iteracyjny, postępujący w cyklu 6-letnim proces planowania gospodarowania wodami przekłada się w latach 2010-2015 na pierwszy cykl realizacji planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy – Wisły i Odry oraz pozostałych 8 fragmentów dorzeczy transgranicznych, których celem jest osiągnięcie

dobrego stanu ekologicznego wód. Wraz z pierwszym cyklem realizacyjnym Ramowej Dyrektywy Wodnej, równoległe w obszarach dorzeczy zostaną opracowane: mapy zagrożenia powodziowego, mapy ryzyka powodziowego oraz plany zarządzania ryzykiem powodzi, zgodne z wymaganiami Dyrektywy Powodziowej, które będą wdrażane w latach 2016-2021.

Gospodarowanie wodami winno szczególnie uwzględniać wymagania związane z ochroną przyrody oraz zachowaniem różnorodności biologicznej. Spośród licznych konwencji międzynarodowych oraz dyrektyw unijnych należy wymienić przede wszystkim dyrektywy UE:

- Dyrektywę 92/43/EWG z dnia 21.05.1992 r., zwaną Dyrektywą Siedliskową,
- Dyrektywę 2009/147/WE z dnia 30.11.2009 r., zwaną Dyrektywą Ptasią,

nakładające m. in. obowiązek wyznaczenia obszarów Natura 2000 dla ochrony siedlisk i gatunków wymienionych w obu dyrektywach, ochrony ekosystemów i biotopów, wyznaczania obszarów ich ochrony.

Ograniczenia wynikające z dyrektyw UE

Należy mieć na uwadze, że nie nastąpiła pełna transpozycja ustawodawstwa europejskiego do prawa polskiego oraz że dyrektywy europejskie mają charakter nadrzędny w stosunku do prawa polskiego. Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec prawa krajowego obejmuje wszystkie wiążące źródła prawa wspólnotowego, czyli nie tylko przepisy traktatowe, ale także akty prawa pochodnego, w tym dyrektywy. Zasada pierwszeństwa rozciąga się również na wszystkie przepisy prawa krajowego, niezależnie od ich hierarchii w krajowym systemie źródeł prawa. Przedmiotowa zasada znajduje zastosowanie nie tylko wobec krajowych przepisów o charakterze legislacyjnym, ale także aktów o charakterze administracyjnym, w tym decyzji administracyjnych. Obowiązek zapewnienia zgodności z zasadą pierwszeństwa prawa wspólnotowego dotyczy m.in. sądów oraz organów administracyjnych, w tym organów samorządu terytorialnego.

Z zasadą pierwszeństwa prawa wspólnotowego wiąże się tzw. obowiązek pro-wspólnotowej wykładni (interpretacji) prawa krajowego. Obowiązek ten ma zapewnić prawu wspólnotowemu należyłą skuteczność i z tego powodu jest traktowany bardzo szeroko. Podobnie jak w przypadku zasady pierwszeństwa stosowania do zasady pro-wspólnotowej wykładni powinny się stosować „*tak dalece jak to możliwe*” zarówno przez sądy jak i organy administracji.

Najważniejsze akty prawa wspólnotowego i wynikające z nich ograniczenia

- Ramowa Dyrektywa Wodna zakazuje działań zmieniających i modyfikujących (pogarszających) stan wód, ekosystemów wodnych i od wody zależnych. Odstąpienie od tego zakazu jest możliwe jeśli spełnione są warunki wymienione w Art. 4 ust. 7. RDW. Szczególnie ważny jest warunek wymieniony w punkcie c), który brzmi:
„...*przyczyny tych zmian lub modyfikacji* (zmiany i modyfikacje dotyczą stanu wód i ekosystemów; przypis konsultanta) *stanowią nadrzędny interes społeczny i/lub korzyści dla środowiska naturalnego i dla społeczeństwa płynące z osiągnięcia celów*

wymienionych w ust.1 (chodzi o cel główny, t. j. poprawę stanu ekosystemów; przypis konsultanta) są *mniej niż korzyści dla zdrowia ludzi, utrzymania bezpieczeństwa ludzi lub zrównoważonego rozwoju, wynikające ze zmiany lub modyfikacji*”.

Inaczej mówiąc RDW dopuszcza czasowe pogorszenia stanu wód i związanych z nimi ekosystemów jeśli wymaga tego nadrzędny interes społeczny.

- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Dyrektywa ta jest formalną podstawą ochrony sieci siedlisk Natura 2000. W przypadku, gdy przedsięwzięcie nie jest bezpośrednio związane lub niezbędne do zarządzania ochroną przyrody obszaru Natura 2000, należy ocenić czy może mieć istotne oddziaływania na ten obszar. Jeżeli tak, to trzeba oszacować skutki jego realizacji dla celów ochrony obszaru i określić czy przedsięwzięcie może niekorzystnie oddziaływać na integralność obszaru. Gdy integralność jest zagrożona, należy przeanalizować rozwiązania alternatywne i stosownie do wyników analizy zmodyfikować projekt. W przypadku stwierdzenia wystąpienia negatywnego oddziaływania, projekt może zostać zrealizowany tylko z uwagi na konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego oraz brak rozwiązań alternatywnych, przy zapewnieniu odpowiednich środków kompensacyjnych. W sytuacji występowania na obszarze gatunku lub siedliska o znaczeniu priorytetowym zezwolenie może zostać wydane ze względów dotyczących zdrowia lub bezpieczeństwa ludzi lub ważnych korzyści dla środowiska albo ze względu na inne konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego po uzyskaniu opinii Komisji Europejskiej.

2.2.2. Polityka Ekologiczna Państwa

Strategiczne cele polityki wodnej UE, szczególnie odnoszące się do okresu 2010-2015, winny być realizowane w skojarzeniu z ustaleniami Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016 (PEP).

Polityka Ekologiczna Państwa kieruje się priorytetami i celami VI Wspólnotowego programu działań w zakresie środowiska naturalnego, który do najważniejszych wyzwań polityki ochrony środowiska zalicza:

- działania na rzecz zapewnienia realizacji zasady zrównoważonego rozwoju,
- przystosowanie do zmian klimatu,
- ochronę różnorodności biologicznej.

W odniesieniu do strategii sektorowych PEP nakłada obowiązek spełniania kryteriów zrównoważonego rozwoju, a więc takiego gospodarowania zasobami środowiska, „*aby zachować w możliwie dobrym stanie dla przyszłych pokoleń*”.

Polityka Ekologiczna Państwa akcentuje konieczność przywrócenia właściwej roli planowania przestrzennego w ochronie środowiska. W kierunkach działań na lata 2009-2012 zakłada m. in.:

- wdrożenie wytycznych metodycznych dotyczących uwzględnienia w planach zagospodarowania przestrzennego wymagań ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- wdrożenie koncepcji korytarzy ekologicznych,

- określenie zasad ustalania progów tzw. chłonności środowiskowej (środowiska wodnego) oraz pojemności przestrzennej, zależnie od typu środowiska,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego wyników monitoringu środowiska (wodnego).

W odniesieniu do racjonalizacji gospodarowania zasobami wody dokument PEP formułuje cel średniookresowy do 2016 roku:

„Głównym celem średniookresowym jest racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę narodową od deficytów wody i zabezpieczyć przed skutkami powodzi oraz zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej. Naczelnym zadaniem będzie dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych na cele przemysłowe i konsumpcyjne, zwiększenie retencji wodnej oraz skuteczna ochrona głównych zbiorników wód podziemnych przed zanieczyszczeniem”.

PEP podkreśla potrzebę głębokiej i szybkiej reformy gospodarki wodnej:

„Obecny stan gospodarki wodnej wymaga głębokiej i szybkiej reformy. Pierwszym jej krokiem będzie przyjęcie przez Rząd i Parlament Strategii Gospodarowania Wodami (obecnie Polityki Wodnej Państwa – przy. aut). do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015 r.). Powinna ona formułować główne kierunki działań, w tym m, in.:

- wyodrębnienie w ramach gospodarowania wodami dwóch sektorów, tj. sektora zarządzania zasobami wodnymi (funkcja organu właściwego w sprawach gospodarowania wodami, zarządzającego zasobami wodnymi i wykonującego kontrole) oraz sektora administrowania majątkiem Skarbu Państwa (utrzymanie wód i urządzeń wodnych oraz planowanie i realizacja inwestycji w gospodarce wodnej),
- stopniowe wprowadzanie odpłatności przez użytkowników wód za korzystanie przez nich z zasobów wodnych, z uwzględnieniem oddziaływania na środowisko,
- pełne dostosowanie polskiego prawa do prawa UE,
- opracowanie i wdrożenie systemu informatycznego gospodarowania wodami spójnego z systemem informatycznym resortu „Środowisko”,
- przygotowanie oceny ryzyka powodziowego, która wskazywać będzie obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi, dla których należało będzie do 2013 r. opracować mapy zagrożenia i mapy ryzyka powodziowego,
- wyznaczenie obszarów zalewowych tam, gdzie nie zostały jeszcze wyznaczone,
- realizację zadań wynikających z ustawy - Prawo wodne przez państwową służbę hydrologiczno-meteorologiczną i państwową służbę hydrogeologiczną,
- rozwój tzw. małej retencji wody przy wsparciu finansowym z programów UE,
- realizacja projektów z środków Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” (priorytet III), mających na celu zapewnienie odpowiedniej ilości zasobów wodnych na potrzeby ludności gospodarki kraju oraz ochrony przed powodzią,
- modernizacja systemów melioracyjnych przez zaopatrzenie ich w urządzenia piętrzące wodę, umożliwiające sterowanie odpływem,
- dokończenie systemu monitorowania terenów osuwiskowych,
- rozpoczęcie realizacji ochrony głównych zbiorników wód podziemnych,

- *propagowanie zachowań sprzyjających oszczędzaniu wody przez działania edukacyjno-promocyjne (akcje, kampanie skierowane do wszystkich grup społecznych)*".

Zgodnie z zapisami PEP, Polska do końca 2015 roku powinna m. in.: zapewnić 75% redukcji całkowitego ładunku azotu i fosforu w ściekach komunalnych, realizując program budowy oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnych w aglomeracjach powyżej 2000 RLM. Jest to podstawowym warunkiem przywrócenia dobrego stanu wód powierzchniowych oraz realizacji Bałtyckiego Programu Działań ograniczającego eutrofizację wód morskich. Do końca 2012 roku, zgodnie z PEP powinny zostać zrealizowane następujące działania:

- *„budowa lub modernizacja oczyszczalni ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów dla wszystkich aglomeracji powyżej 15 000 RLM oraz rozbudowa dla nich sieci kanalizacyjnych wspierana dotacjami z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko' (priorytet I),*
- *uruchomienie działań zapisanych w planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy w Polsce oraz w programie wodno-środowiskowym kraju,*
- *opracowanie programów działań specjalnych mających na celu ograniczenie zanieczyszczenia powodowanego przez substancje niebezpieczne i priorytetowe pochodzące przede wszystkim ze źródeł przemysłowych,*
- *realizacja programów działań na obszarach szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego,*
- *wyposażenie zakładów sektora rolno-spożywczego w wysokosprawne oczyszczalnie ścieków,*
- *wyposażenie jak największej liczby gospodarstw rolnych w zbiorniki na gnojowicę i płyty obornikowe,*
- *ustanowienie obszarów ochronnych dla głównych zbiorników wód podziemnych oraz stref ochrony ujęć wód podziemnych,*
- *rozwój sieci monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych,*
- *ściśła współpraca z państwami leżącymi nad Morzem Bałtyckim w realizacji programu ochrony wód tego morza w ramach Konwencji Helsińskiej,*
- *wdrożenie do praktyki najbardziej skutecznych i ekonomicznie opłacalnych metod odzysku osadów ściekowych z dużych oczyszczalni ścieków*".

Do 2016 roku podstawowym celem polityki ochrony przyrody zapisanym w PEP jest zachowanie bogatej różnorodności biologicznej wraz z umożliwieniem zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Działania podejmowane w latach 2009-2012 powinny koncentrować się na dokończeniu inwentaryzacji i waloryzacji różnorodności biologicznej kraju, tworząc merytoryczne podstawy ustanowienia pełnej listy obszarów ochrony ptaków i siedlisk europejskiej sieci Natura 2000. PEP w odniesieniu do ochrony przyrody konkluduje:

„Będą realizowane zadania wynikające z Krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej dotyczące przywracania właściwego stanu siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) i ostoi gatunków na obszarach chronionych wraz z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej roślin, zwierząt i grzybów, przywrócenie drożności lądowych i wodnych korytarzy ekologicznych umożliwiającym przemieszczanie się zwierząt i funkcjonowanie populacji w skalach kraju,

wsparcia procesu opracowania planów ochrony dla obszarów chronionych, zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu”.

Również bezpieczeństwo ekologiczne, w tym przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu należy do priorytetów krajowej polityki ekologicznej. Związane jest to z aktywnym udziałem strony polskiej na forum UE w przygotowaniu przyszłych regulacji wspólnotowych, odnoszących się do zagadnienia zmian klimatu.

Natomiast w związku z przyszłą prezydencją Rzeczypospolitej Polskiej w UE w 2011 roku, PEP jako wstępną strategię wskazało: ochronę bioróżnorodności oraz renaturalizację i udrażnianie rzek.

2.2.3. Uwarunkowania polityki rozwoju

Od 2008 roku Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (MRR) prowadzi prace nad uporządkowaniem systemu zarządzania rozwojem kraju. Ich celem jest zwiększenie skuteczności programowania i wdrażania ustaleń dokumentów strategicznych. W ramach tych działań prowadzone są m.in. prace nad:

- Założeniami systemu zarządzania rozwojem Polski – zaakceptowane przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r.
- Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020.
- Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Podstawowym aktem prawnym, w oparciu o który prowadzony jest rozwój kraju w horyzoncie średnio i długookresowym jest ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W wyniku przeprowadzonych nowelizacji tej ustawy w art. 9 pkt 3 odnoszącym się m.in. do takich dokumentów jak strategia gospodarki wodnej, zapisano:

„...3) inne strategie rozwoju – dokumenty określające podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju w danych obszarach wskazanych w średniookresowej strategii rozwoju kraju, odnoszące się do rozwoju regionów, rozwoju przestrzennego, sektorów lub dziedzin, realizowane przy pomocy programów”.

W odniesieniu do projektów strategii sektorowych, do jakich zalicza się strategię gospodarki wodnej, ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju nakłada wymóg spójności ze średniookresową strategią rozwoju kraju oraz określa ich minimalną zawartość:

- diagnozę stanu z uwzględnieniem różnicowań przestrzennych,
- prognozę trendów w okresie objętym Polityką,
- cele,
- wskaźniki realizacji,
- niezbędne kierunki interwencji – w ujęciu wojewódzkim lub terytorialnym,
- system realizacji i ramy finansowe,
- horyzont czasowy dłuższy od średniookresowego jeśli wynika to ze zobowiązań międzynarodowych.

Uwzględniając cytowane zapisy ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju odnoszące się do Projektu Polityki 2030 należy podkreślić konieczność spełnienia następujących wymogów:

- zgodności z celami i kierunkami nadrzędnych dokumentów strategicznych odnoszących się do rozwoju kraju,
- spójności w okresie średniookresowych z dokumentami krajowymi i międzynarodowymi (unijnymi),
- konieczności wyodrębnienia okresu odpowiadającego średniookresowej strategii rozwoju kraju.

W odniesieniu do Projektu Polityki 2030, jej ustalenia winny być zgodne z ustaleniami PEP oraz spójne z treścią planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy i Programem wodno-środowiskowym kraju. Istotne jest również uzyskanie spójności z:

- Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR);
- Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, projekt MRR.

KSRR odnosi się do wyzwań polityki regionalnej w horyzoncie średniookresowym, łączących dwa wymiary: krajowy i europejski. Zidentyfikowany zestaw wyzwań polityki regionalnej posiada szeroki kontekst przestrzenny, odnosząc się do czynników rozwojowych – społecznych i gospodarczych o pierwszorzędym znaczeniu dla poprawy konkurencyjności polskich regionów.

KSRR odwołuje się do konkluzji raportu „Polska 2030”, gdzie stwierdza się, że w perspektywie najbliższych kilkunastu-kilkudziesięciu lat w kraju będzie istniała potrzeba prowadzenia polityki rozwojowej polegającej na zwiększaniu konkurencyjności gospodarki przez uruchamianie niewykorzystanych zasobów pracy, absorpcję i tworzenie innowacji, modernizacją infrastruktury, zmiany zarządzania w sektorze publicznym, zwiększenie poziomu inwestycji.

Potrzeby szybkiego rozwoju kraju wymagają koncentracji polityki regionalnej na maksymalnym wykorzystaniu potencjałów rozwojowych poszczególnych regionów i wszystkich terytoriów. W tym kontekście Projekt Polityki 2030 winien nawiązywać do zidentyfikowanych obszarów strategicznych wyzwań zapisanych w KSRR:

- Lepsze wykorzystanie potencjałów obszarów miejskich najważniejszych dla rozwoju do kreowania wzrostu i zatrudnienia oraz stymulowania pozostałych obszarów.
- Zapewnienie spójności wewnętrznej kraju. Niedopuszczenie do nadmiernych różnicowań przestrzennych.
- Odpowiedź na zmiany klimatyczne i zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego.
- Właściwe wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych.
- Podwyższenie zdolności instytucjonalnej do zarządzania rozwojem na poziomie krajowym i regionalnym.

Wymienione wyzwania należy postrzegać i analizować w kontekście przestrzennym, zarówno w skali kraju jak i w skalach regionalnych.

W kontekście polityki regionalnej należy rozpatrywać kwestię spójności terytorialnej oraz stanowisko rządu RP w sprawie unijnego dokumentu „Zielona Księga w sprawie spójności terytorialnej – przekształcenie różnorodności terytorialnej w siłę”.

Spójność terytorialną należy postrzegać w 2 wymiarach:

- a) Spójność terytorialna to stan rozwoju terytorium, w którym procesy wymiany i przepływów w sferze gospodarczej i społecznej przebiegają sprawnie, gwarantując społecznie i gospodarczo efektywną alokacją zasobów.*
- b) Osiągnięcie spójności terytorialnej powinno być rozumiane jako proces polegający na takim kształtowaniu przestrzeni UE, aby zapewnić najlepszy rozwój unikalnego potencjału poszczególnych terytoriów UE, w tym spójności społeczno-gospodarczej, poprzez zintegrowanie zarządzania rozwojem.*

Źródło: Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej. Polski wkład w debatę. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009 r.

Mijająca dekada w sferze planowania oraz gospodarowania wodami charakteryzuje się zainicjowaniem procesów poważnych zmian, zapoczątkowanych wejściem w życie Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz długookresowym horyzontem wdrażania zintegrowanej polityki wodnej. Określenie wszystkich skutków zmian będzie możliwe po zrealizowaniu sekwencji następujących po sobie okresów planowania oraz realizowania ustaleń aktualizowanych planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, w kolejnych przedziałach czasu w: 2015, 2021, 2027 roku.

Nie mniej istotne zmiany zachodzą w szeroko rozumianym „otoczeniu” gospodarki wodnej. Dotyczą one zarówno sfery realnej (materialnej), w której różne podmioty optymalizują swoje zachowania pod wpływem trwałych procesów i trendów jak i zjawisk nieprzewidywalnych (np. kryzys ekonomiczny, skutki zmian klimatu) oraz sfery o charakterze „regulacyjnym” (np. polityka UE, polityki krajowe). Pod wpływem polityki UE zmieniają się trendy średnio i długookresowej polityki rozwoju kraju. Przesłankami tych zmian są tendencje związane z unijną i krajową polityką spójności, odnoszące się m. in. do krajowej polityki przestrzennej i regionalnej, prowadzonej przez rząd wobec różnych podmiotów, w tym m.in. w stosunku do użytkowników wód.

2.3. PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z ustawą o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. nr 199, poz. 1227), Projekt Polityki wodnej państwa do roku 2030 wymaga przeprowadzenia postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (art. 46, ust. 2).

Zgodnie z obowiązującą procedurą Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej wystąpił o zakres prognozy do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska oraz do Głównego Inspektora Sanitarnego.

Po opracowaniu Prognozy do Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 konieczne będzie podjęcie następujących kroków procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko:

- Przeprowadzenie konsultacji społecznych zgodnie z art. 39, ust. 1 ustawy:
„Art. 39. 1. Organ opracowujący projekt dokumentu ..., bez zbędnej zwłoki, podaje do publicznej wiadomości informacje o:
 - 1) *przystąpieniu do opracowywania projektu dokumentu i o jego przedmiocie;*
 - 2) *możliwościach zapoznania się z niezbędną dokumentacją sprawy oraz o miejscu, w którym jest ona wyłożona do wglądu;*
 - 3) *możliwości składania uwag i wniosków;*
 - 4) *sposobie i miejscu składania uwag i wniosków, wskazując jednocześnie, co najmniej 21-dniowy termin ich składania;*
 - 5) *organie właściwym do rozpatrzenia uwag i wniosków;*
 - 6) *postępowaniu w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli jest prowadzone.”.*
- Poddanie Projektu Polityki 2030 wraz z Prognozą opiniowaniu przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego; wydanie opinii powinno nastąpić w terminie 30 dni
- Rozpatrzenie przez Prezesa KZGW wniosków z Prognozy, opinii ww. organów oraz uwag i wniosków zgłoszonych w związku z udziałem społeczeństwa
- Do przyjętego dokumentu załączenie pisemnego podsumowania zawierającego uzasadnienie wyboru przyjętych ustaleń Polityki w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informacje w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:
 - ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
 - opinie przytoczonych wyżej organów,
 - zgłoszone uwagi i wnioski;
 - propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień Polityki 2030.
- Przekazanie ostatecznej wersji Polityki 2030 Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska oraz Głównemu Inspektorowi Środowiska.
- Prowadzenie monitoringu skutków realizacji postanowień przyjętej Polityki w zakresie oddziaływania na środowisko.

3. PROJEKT POLITYKI WODNEJ PAŃSTWA DO ROKU 2030 - Z UWZGLĘDNIENIEM ETAPU 2016

3.1. CELE PROJEKTU POLITYKI 2030

Proponowana Polityka Wodna Państwa do roku 2030 przyjmuje następującą hierarchię celów: nadrzędnego, strategicznych oraz operacyjnych:

1. **Celem nadrzędnym Polityki** jest zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywoływanych przez powodzie i susze w połączeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy zaspokojeniu uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki, poprawie spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych.
2. **Cele strategiczne dla osiągnięcia celu nadrzędnego Polityki są następujące:**
 - Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów.
 - Zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia w wodę.
 - Zaspokojenie społecznie i ekonomicznie uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki.
 - Ograniczenie wystąpienia negatywnych skutków powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększeniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych i ograniczenie wystąpienia ich negatywnych skutków.
 - Reforma systemu zarządzania i finansowania gospodarki wodnej

Cele strategiczne gospodarki wodnej uwzględniają konieczność adaptacji do zmian klimatu, wzrastające ryzyko występowania katastrof naturalnych i ekstremalnych zjawisk meteorologicznych i hydrologicznych, możliwości tkwiące w polityce oszczędzania wody oraz ewentualne zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym oraz poprawie efektywności zarządzania, ochrony i kształtowania zasobów wodnych.

3. **Cele operacyjne w ramach celów strategicznych dla osiągnięcia celu Polityki 2030** zestawiono w tabeli 1. Cele te określono uwzględniając następujące aspekty:
 - potrzeby wodne,
 - ekosystemy wodne i od wody zależne,
 - planowanie i zagospodarowanie przestrzenne w relacji ze środowiskiem wodnym,
 - zagrożenia naturalne, awarie, katastrofy,
 - efektywność ekonomiczna w odniesieniu do analizy kosztów i korzyści oraz zwrotu kosztów usług wodnych,
 - organizacja i prawa,
 - udział społeczeństwa w podejmowaniu decyzji.

Współzależność wymienionych celów strategicznych i operacyjnych przedstawiono poniżej w tabeli 1.

Tabela 1. Cele strategiczne i operacyjne Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030

Cel nadrzędny Polityki:	
Zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywoływanych przez powodzie i susze w połączeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy zaspokojeniu uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki, poprawie spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych	
Cel strategiczny I Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów	Cele operacyjne:
	Osiągnięcie zgodności z celami dotyczącymi dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych
	Wdrożenie działań niezbędnych dla zapobiegania lub ograniczenia dopływu zanieczyszczeń do wód podziemnych oraz dla zapobiegania pogarszaniu się stanu tych wód
	Wdrożenie niezbędnych działań w celu stopniowego redukcji zanieczyszczenia wód substancjami priorytetowymi
	Wdrożenie działań niezbędnych dla odwrócenia każdej znaczącej, utrzymującej się tendencji wzrostu stężenia zanieczyszczeń powstających na skutek działalności człowieka, w celu stopniowej redukcji poziomu zanieczyszczenia wód powierzchniowych.
Osiągnięcie zgodności ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych	
Cel strategiczny II: Zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia wodę	Cele operacyjne:
	Wdrożenie metodyk określania rzeczywistych potrzeb wodnych
	Wprowadzenie mechanizmów umożliwiających zarządzanie potrzebami wodnymi
	Wdrożenie mechanizmów ekonomicznych dotyczących usług wodnych z uwzględnieniem zasady zwrotu kosztów
	Kontrolowanie i zmniejszenie strat wody w systemach wodociagowych do wielkości akceptowalnych pod względem technicznym i ekonomicznym
	Wdrożenie nowych technologii służących oszczędzaniu wody i powtórnemu wykorzystywaniu wód zużytych (szarej wody)
	Osiągnięcie trwałej świadomości wszystkich użytkowników wód o potrzebie racjonalnego i oszczędnego korzystania z zasobów wodnych
	Opracowanie i realizowanie planów zwiększania retencji wodnej, z uwzględnieniem ustaleń planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy oraz potrzeb wynikających z realizacji Celu strategicznego IV i przy zastosowaniu odpowiednich działań kompensujących negatywne oddziaływania na ekosystemy wodne i od wody zależne
	Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących dla celów lokalnego zaopatrzenia w wodę bezpośrednio zasoby wodne pochodzące z opadów
	Zracjonalizowanie i zaspokojenie potrzeb wodnych ludności, uwzględniające zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wody
Wdrożenie i utrzymywanie ścisłych procedur w planowaniu przestrzennym, uwzględniające możliwości zaopatrzenia w wodę	
Cel strategiczny III: Zaspokojenie społecznie i ekonomicznie uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki	Cele operacyjne:
	Wdrożenie mechanizmów ekonomicznych dotyczących usług wodnych, uwzględniających zasadę zwrotu kosztów
	Wdrożenie zasad proporcjonalnej partycypacji w utrzymaniu urządzeń wodnych
	Zidentyfikowanie grup objętych pomocą finansową, ustalenie zasad wsparcia finansowego użytkowników niezdolnych do ponoszenia pełnych kosztów

	Zracjonalizowanie i zaspokojenie potrzeb wodnych różnych sektorów gospodarki narodowej, uwzględniających zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wody
	Usprawnienie systemu edukacji w zakresie gospodarowania wodami
	Wdrożenie standardów technicznych i projektowych uwzględniających konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi
	Wykreowanie możliwości zwiększenia udziału hydroenergetyki w bilansie energetycznym kraju, przy uwzględnieniu ograniczeń wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej i innych regulacji prawnych.
Cel strategiczny IV:	Cele operacyjne:
Ograniczenie wystąpienia negatywnych skutków powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększeniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych i ograniczenie wystąpienia ich negatywnych skutków	Wdrożenie polityki w zakresie zarządzania ryzykiem powodziowym, uwzględniającej odtwarzanie i utrzymywanie wolnej od zabudowy przestrzeni dla wód powodziowych
	Zwiększenia skuteczności ochrony ludności i gospodarki przed powodzią i skutkami suszy
	Sukcesywne wdrażanie prawa w zakresie zarządzania ryzykiem powodziowym
	Utworzenie podstaw organizacyjnych i technicznych umożliwiających sukcesywne wprowadzanie systemów ubezpieczeń powodziowych
	Rozwinięcie systemu edukacji w zakresie ochrony przeciwpowodziowej
	Sukcesywne utrzymywanie i modernizowanie systemu prognoz i ostrzeżeń, w miarę postępu technicznego i naukowego
Cel strategiczny V:	Cele operacyjne:
Reforma systemu zarządzania i finansowania gospodarki wodnej	Opracowanie szczegółowej koncepcji realizacji reformy
	Przygotowanie i wdrożenie nowych instrumentów zarządzania zasobami wodnymi oraz zarządzania majątkiem Skarbu Państwa i utrzymaniem wód
	Reforma instrumentów ekonomicznych
	Zapewnienie udziału społeczeństwa w procesie zarządzania gospodarką wodną
	Przygotowanie i wdrożenie nowej struktury organizacyjno-instytucjonalnej zarządzania zasobami wodnymi
	Identyfikacja i plan zarządzania konfliktami w gospodarowaniu wodami
	Przygotowanie i wdrożenie nowych polityk zlewniowych

3.2. ZAWARTOŚĆ PROJEKTU POLITYKI 2030

Omawiany dokument składa się z zasadniczego dokumentu, w którym omówiono m.in. cele i efekty jakie mają być osiągnięte w 2030 r. w gospodarce wodnej, oraz szeregu załączników, zawierających:

1. Diagnozę aktualnego stanu gospodarki wodnej,
2. Reformę gospodarki wodnej,
3. Harmonogram działań związanych z wdrożeniem dyrektyw UE.

Punktem wyjścia dla zdefiniowania celów gospodarki wodnej przedstawionych w Projekcie Polityki 2030 jest identyfikacja uwarunkowań formalnych i prawnych oraz identyfikacja problemów gospodarki wodnej, które wymagać będą wdrożenia konkretnych działań. Problemy te zidentyfikowano w odniesieniu do następujących zakresów gospodarowania wodami:

- stanu zasobów wodnych oraz ekosystemów wodnych i od wody zależnych,
- zaspokajania potrzeb wodnych ludności i gospodarki,
- zagrożenia i stanu zabezpieczenia przed powodzią i suszą,
- organizacyjno-prawnym,

– finansowania.

W oparciu o zidentyfikowane problemy sprecyzowano cele gospodarki wodnej w Polsce, spośród których, obok omówionego wcześniej celu nadrzędnego Polityki, wskazano *zaspokajanie racjonalnych potrzeb ludności i gospodarki oraz zapewnienie bezpieczeństwa w sytuacjach nadzwyczajnych, przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb ekosystemów wodnych i od wody zależnych*. Odpowiednia jakość zasobów wodnych i zapewnienie bezpieczeństwa w sytuacjach nadzwyczajnych stanowią bowiem o powodzeniu realizacji celów strategicznych i operacyjnych Polityki.

Osiągnięcie celów wyznaczonych w Polityce pozwoli na osiągnięcie konkretnych efektów w gospodarce wodnej. Odniesiono się również do prognozowanych zmian w zapotrzebowaniu na wodę, przemian gospodarczych, społecznych i ekonomicznych.

W rozdziale IV Projektu Polityki przedstawiono uwarunkowania realizacji jej postanowień, wynikających ze zderzenia zarysowanej wizji gospodarki wodnej w horyzoncie 2030 z zakresem kluczowych problemów wynikających z diagnozy oraz z trudnościami w poprawnej identyfikacji i interpretacji prognoz.

W myśl Projektu Polityki 2030 obecny stan gospodarowania wodami w Polsce powoduje narastanie negatywnych skutków i zagrożeń dla ludności, gospodarki oraz środowiska przyrodniczego. Źródłami niewydolności zarządzania zasobami wodnymi i majątkiem Skarbu Państwa w zakresie gospodarki wodnej są: brak spójnego systemu organizacyjno - prawnych i ekonomiczno-finansowych instrumentów wykonawczych, warunkujących skuteczność funkcjonalną i ekonomiczną efektywność gospodarowania wodami.

Dlatego, jednym z narzędzi umożliwiających osiągnięcie celu nadrzędnego Polityki ma być reforma gospodarki wodnej. Zgodnie z Projektem Polityki 2030 zarządzanie zasobami wodnymi w układzie zlewniowym będzie realizowane przez rządową administrację wodną (ministra właściwego ds. gospodarki wodnej, Prezesa KZGW i dyrektorów RZGW) za pomocą odpowiednich instrumentów wykonawczych. Zarządzanie to będzie obejmować również morskie wody przybrzeżne i przejściowe w ramach obszarów dorzeczy. Administracja rządowa będzie odpowiedzialna za prowadzenie kompleksowej polityki wodnej i realizację Polityki na poziomie kraju, regionów wodnych i poszczególnych zlewni. Proponowane warianty reformy omówiono w Załączniku 3 do Projektu Polityki 2030.

Zakres planu wdrożenia Polityki obejmuje działania wynikające z wdrożenia dyrektyw Unii Europejskiej, działania związane z wdrożeniem reformy gospodarki wodnej (jako narzędzia realizacji celów Polityki) oraz inne działania priorytetowe do roku 2016, obejmujące działania sektorowe i zadania inwestycyjne gospodarki wodnej.

Załącznik 2 do Projektu Polityki 2030 zawiera diagnozę aktualnego stanu gospodarki, w rozbiciu na następujące zagadnienia:

- stan zasobów wodnych oraz ekosystemów wodnych i od wody zależnych,
- potrzeby wodne,
- ocenę zagrożenia oraz stan zabezpieczenia przed powodzią i suszą,

- ocenę stanu regulacji prawnych,
- ocenę stanu finansowania,
- ocenę stanu zarządzania.

Krytyczna diagnoza stanu gospodarki wodnej, w zestawieniu ze stanem koniecznym do osiągnięcia w horyzoncie 2016 roku (wymagania wynikające z postanowień Ramowej Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Powodziowej oraz ustaleń Traktatu Akcesyjnego) oraz wizja roku 2030 wskazały szeroki zakres działań, niemożliwy do realizowania bez gruntownej reformy systemu gospodarowania wodami.

W myśl Projektu Polityki 2030 utrzymanie wód i zarządzanie majątkiem Skarbu Państwa powinno być zintegrowane i realizowane przez jednolite struktury organizacyjne.

Załącznik 3 zawiera proponowane rozwiązania systemu zarządzania gospodarką wodną. Dla dokonania wyboru najbardziej właściwego rozwiązania przeanalizowania wymagają niżej przedstawione warianty, określające obszar rozwiązań możliwych do realizacji:

- *Wariant I, zwany dalej „samorządowym” - dotychczasowe zadania dyrektorów RZGW w tym zakresie zostają przekazane marszałkom samorządów wojewódzkich i następuje ich połączenie z zadaniami realizowanymi dotychczas przez WZMiUW w granicach województw. Samorzady wojewódzkie będą realizować te zadania w oparciu o plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy oraz warunki korzystania z wód regionu wodnego i zlewni.*
- *Wariant II, zwany dalej „rządowym” - cały majątek Skarbu Państwa dotyczący gospodarki wodnej oraz zadania utrzymania wód, będące obecnie w gestii RZGW i Wojewódzkich Zarządów Melioracji i Urządzeń Wodnych (WZMiUW), zostają powierzone nowym jednostkom organizacyjnym podległym Prezesowi KZGW, działającym w układzie podziału kraju na regiony wodne oraz zlewnie. Nowe jednostki będą realizować swe zadania w oparciu o plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, plany zarządzania ryzykiem powodziowym oraz warunki korzystania z wód regionu wodnego i zlewni*
- *Wariant III, zwany dalej „wariantem mieszanym” - na bazie dotychczasowych regionalnych zarządów gospodarki wodnej utworzone zostaną dwa zarządy dorzecza: Odry i Wisły. Jednostkami terenowymi zarządów dorzecza będą regiony wodne zgodne z ustawą Prawo wodne. Zarządy dorzeczy będą odpowiedzialne za zarządzanie zasobami wodnymi w układzie zlewniowym. Wariant ten wymaga podniesienia rangi Prezesa KZGW jako organu właściwego w sprawach gospodarowania wodami, poprzez nadanie mu funkcji podsekretarza stanu w Ministerstwie Środowiska lub też wyłączenie KZGW z podległości ministerstwa i przypisania tej instytucji bezpośrednio pod nadzór Prezesa Rady Ministrów. Odnośnie majątku Skarbu Państwa, instytucją zarządzającą byłaby nowo utworzona instytucja gospodarki budżetowej podległa bezpośrednio pod Prezesa KZGW z oddziałami terenowymi. Jednocześnie nie wyklucza się utworzenia dwóch jednostek, odpowiednio dla dorzecza Wisły i dorzecza Odry. W jej/ich gestii pozostałyby główne rzeki, drogi wodne, rzeki graniczne oraz zbiorniki wodne służące ochronie*

przeciwpowodziowej stanowiące własność Skarbu Państwa. Pozostałe, mniejsze rzeki oraz budowle hydrotechniczne przekazane byłyby samorządom wojewódzkim.

We wszystkich wariantach majątek położony w obszarze wód przybrzeżnych, morskich wód wewnętrznych i pasa technicznego wód morskich, w zakresie utrzymania wód i zarządzania majątkiem, będzie należał, jak dotychczas do administracji rządowej – urzędów morskich.

Ze względu na uwarunkowania organizacyjno - prawne i złożoność problematyki gospodarowania wodami, w Projekcie Polityki 2030 podkreśla się, że wybór i wdrożenie struktury organizacyjnej dla utrzymania wód i zarządzania majątkiem Skarbu Państwa muszą być ściśle powiązane z wyprzedzającym lub równoczesnym wdrożeniem autonomicznego systemu zarządzania zasobami w układach zlewniowych przez rządową administrację wodną, wyposażoną w skuteczne instrumenty i narzędzia wykonawcze zapewniające jej m.in.: decydujący wpływ na tworzenie i finansowanie zlewniowych planów inwestycji, nadzór budowlany inwestycji i kontrolę ich eksploatacji.

Głównym zadaniem reformy w zakresie regulacji prawnych jest pełna harmonizacja polskiego prawa z polityką wodną UE. Wszystkie krajowe regulacje prawne muszą uwzględniać zasadę gospodarowania wodami w układzie zlewniowym, a jednocześnie integrować związane z wodą działania sektorowe i samorządowe, podejmowane w układzie administracyjnym kraju.

Ponadto, w zakresie zarządzania zasobami wodnymi proponuje się:

- pozostawienie w gestii Prezesa KZGW kompetencji do uzgadniania, w części dotyczącej gospodarki wodnej, projektów programów priorytetowych Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, co zapewni wpływ Prezesa KZGW na dystrybucję środków finansowych przeznaczonych na gospodarkę wodną, w tym inwestycje i utrzymanie majątku, uzyskiwanych z opłat za korzystanie ze środowiska;
- podniesienie rangi gospodarki wodnej poprzez usamodzielnienie władzy wodnej

Jednocześnie w ramach III etapu wdrażania reformy gospodarki wodnej proponuje się utworzenie do 2016 r. państwowego funduszu celowego, nazywanego Funduszem Gospodarki Wodnej, w celu wspomaganie finansowania zadań związanych z zarządzaniem zasobami wodnymi, zarządzaniem majątkiem Skarbu Państwa w odniesieniu do gospodarki wodnej oraz budową, rozbudową i modernizacją infrastruktury gospodarki wodnej. Działalność Funduszu powinna polegać na udzielaniu pomocy finansowej podmiotom publicznym i prywatnym w formie dotacji bezzwrotnych i pożyczek preferencyjnych oraz dopłat do bankowych kredytów komercyjnych, udzielanych na realizację przedsięwzięć w gospodarce wodnej. Przychody Funduszu stanowić będą środki pochodzące z zastosowania nowego systemu instrumentów ekonomicznych w gospodarce wodnej.

Reforma przewiduje również stworzenie nowoczesnego systemu monitoringu, informacji i kontroli gospodarowania wodami, zgodnie z wymaganiami odpowiednich dyrektyw unijnych. Istniejące obecnie w KZGW, RZGW i WZMiUW bazy danych zostaną wykorzystane w tworzonego Systemie Informacyjnym Gospodarowania Wodami (SIGW).

Ważnym zadaniem reformy będzie budowanie społecznego poparcia dla realizacji Polityki Wodnej Państwa do roku 2030.

Zakres planu wdrożenia Polityki 2030 obejmuje:

- działania związane z wdrożeniem reformy gospodarowania wodami według ustalonego harmonogramu;
- działania związane z wdrożeniem dyrektyw UE zgodnie z terminami wymaganymi prawem;
- inne priorytetowe działania dla okresu wdrażania Polityki (do 2016 r.):
 - działania sektorowe, które obniżą poziom negatywnego oddziaływania infrastruktury w tych sektorach na stan zasobów wodnych, a także umożliwią realizację zadań mających istotny wpływ na poprawę stanu zasobów wodnych,
 - zadania inwestycyjne gospodarki wodnej, szczególnie w zakresie ochrony przed powodzią i suszą, z uwzględnieniem nowej polityki wodnej,
 - zadania inwestycyjne, które złagodzą lub wyeliminują negatywne skutki już podjętych działań w odniesieniu do zasobów przyrodniczych.

Zakłada się, że reforma systemu gospodarowania wodami zostanie zrealizowana do 31 grudnia 2013 r. W tym czasie zostaną opracowane podstawy i wdrożona zostanie nowa struktura funkcjonowania instytucjonalnego, a także będą zrealizowane pilne zadania fazy przejściowej.

Do końca 2016 r. będzie trwać weryfikacja zasad funkcjonowania zreformowanego systemu gospodarowania wodami.

W Projekcie Polityki 2030, oprócz reformy gospodarki wodnej określono także działania niezwiązane z reformą, które powinny zostać wdrożone do roku 2016. Przede wszystkim określono zadania, które będą realizowane w tzw. obszarach problemowych gospodarki wodnej w zakresie ochrony przed powodzią. Do takich obszarów zaliczono:

- Górną Odrę, szczególnie Kotlinę Raciborską, Kotlinę Kłodzką, Nysę Kłodzką (od zbiornika Nysa do ujścia do Odry) oraz aglomerację wrocławską.
- Środkową i Dolną Odrę.
- Górną Wisłę.
- Środkową Wisłę (od Płocka do Torunia) z dorzeczem Bugu.
- Dolną Wisłę, szczególnie Żuławy Wiślane.

Obszary te wymagają podjęcia działań, które określone zostały w tab. 7.3. Działania planowane do realizacji do 2016 roku to między innymi:

Prace studialne, przedprojektowe i projektowe oraz działania legislacyjne, organizacyjne i inwestycyjne służące osiągnięciu/utrzymaniu dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych, w tym:

1. Ograniczenie powierzchniowego spływu zanieczyszczeń do wód powierzchniowych poprzez realizację programów takich jak: „Ekotony dla redukcji zanieczyszczeń obszarowych – EKOROB”.

2. Ograniczenie odpływu zanieczyszczeń do Morza Bałtyckiego, poprzez realizację programów takich jak: „Program Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk”.

3. Określenie zasad planowania gospodarowania wodami na obszarach NATURA 2000, poprzez realizację inwestycji takich jak: „Warunki zarządzania obszarem dorzecza i ochroną różnorodności biologicznej dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów cennych przyrodniczo na przykładzie zlewni Czarnej Orawy”.

4. Realizacja „Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych” z uwzględnieniem:

- osiągnięcia zgodności z dyrektywą 91/271/EWG we wszystkich aglomeracjach, z których ładunek zanieczyszczeń biodegradowalnych stanowi 100% całkowitego ładunku zanieczyszczeń, zgodnie z terminami wynikającymi z Traktatu Akcesyjnego,
- kontynuacji wsparcia Międzyresortowego Zespołu ds. KPOŚK, celem terminowej i prawidłowej realizacji Programu,
- ujęcia w inwestycjach realizowanych w ramach KPOŚK, zagadnień dotyczących i gospodarowania odpadami, zagospodarowania osadów ściekowych, w powiązaniu z planami.

5. „Przygotowanie Krajowego Programu Retencjonowania Wód”.

6. Wspieranie podejmowania działań renaturyzacyjnych takich jak:

- Zrównoważony rozwój gospodarczy zlewni rzeki Nidy w związku z obszarami Natura 2000,
- Odbudowa fauny i flory rzeki Czarnej Staszowskiej, w tym przebudowa niektórych budowli hydrotechnicznych w celu udroźnienia ich dla organizmów wodnych,
- Przywrócenie drożności korytarza ekologicznego doliny rzeki Biała Tarnowska,
- Przywrócenie drożności korytarza ekologicznego doliny rzeki Wisłoka,
- Przywracanie dobrego stanu zdegradowanych ekosystemów od wód zależnych,
- Utworzenie pakietu wodnośrodowiskowego w ramach weryfikacji „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich”.

7. Usprawnienie systemu edukacji w zakresie gospodarowania wodami m.in. poprzez organizację ogólnopolskich kampanii informacyjno – edukacyjnych na rzecz ochrony wody i środowiska wodnego.

Prace studialne przedprojektowe i projektowe przygotowujące inwestycje i modernizacje obiektów z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, zawarte w Programie Operacyjnym „Infrastruktura i Środowisko”, w Programie Operacyjnym „Innowacyjna Gospodarka”, w regionalnych programach operacyjnych i inne wskazane na podstawie wyznaczonych obszarów problemowych w ochronie przeciwpowodziowej o znaczeniu krajowym, w tym obszarów decydujących o kształtowaniu się fali powodziowej:

1. Górna Odra, szczególnie:

- Kotlina Raciborska poprzez budowę zbiornika przeciwpowodziowego Racibórz Dolny,
- Kotlina Kłodzka poprzez poprawę ochrony przeciwpowodziowej,

- *Nysa Kłodzka od zbiornika Nysa do ujścia do Odry poprzez modernizację zbiornika wodnego Nysa w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego oraz zwiększenie możliwości odpływu wód powodziowych szczególnie w okolicy Lewina Brzeskiego,*
- *Aglomeracja wrocławska poprzez modernizację Wrocławskiego Węzła Wodnego, w tym m.in. modernizację obiektów hydrotechnicznych oraz wałów przeciwpowodziowych i brzegów Odry oraz budowę przelewu do rzeki Widawy.*

2. Środkowa i Dolna Odra, szczególnie w kontekście prowadzenia akcji lodołamania i poprawy odpływu wód powodziowych poprzez prowadzenie prac utrzymaniowych oraz odbudowę i modernizację zabudowy regulacyjnej w celu likwidacji miejsc limitujących pracę lodołamaczy - przystosowanie do III klasy drogi wodnej.

3. Górna Wisła w tym:

- *Uporządkowanie gospodarki wodnej zespołu zbiorników Przeczyce, Kuźnica Warężyńska i Pogoria oraz modernizacja obiektów przeciwpowodziowych doliny Przemszy,*
- *Budowa zbiornika wodnego Kąty-Myscowa na Wistoce.*

4. Środkowa Wisła, w tym:

- *Poprawa bezpieczeństwa powodziowego Doliny Wisły od Płocka do Torunia poprzez ekologiczne bezpieczeństwo stopnia wodnego we Włocławku i poprawę bezpieczeństwa powodziowego zbiornika włocławskiego.*
- *Poprawa bezpieczeństwa powodziowego w ujściowym odcinku Bugu.*

5. Dolna Wisła, szczególnie Żuławy Wiślane, poprzez kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe.

Ponadto wymienia się szereg zadań związanych z obiektami związanymi z utrzymaniem, rozwojem i modernizacją śródlądowych dróg wodnych do celów prowadzenia akcji lodołamania oraz do celów żeglugi śródlądowej i turystyki wodnej, zawarte w PO „Infrastruktura i Środowisko” i w wojewódzkich programach operacyjnych i inne z uwzględnieniem uwarunkowań środowiskowych:

- *Modernizacja śluz i jazów odrzańskich na odcinku Odry skanalizowanej i Kanale Gliwickim oraz odbudowa zabudowy regulacyjnej na Odrze swobodnie płynącej;*
- *Modernizacja stopnia wodnego Brzeg Dolny,*
- *Modernizacja stopnia wodnego Chróścice,*
- *Rewitalizacja Kanału Elbląskiego na odcinku od Jezioro Drużno-Miłomłyn, Miłomłyn-Zalewo, Miłomłyn-Ostróda-Stare Jabłonki,*
- *Pętla Żuławska:*
- *Opracowanie „Programu modernizacji infrastruktury śródlądowych dróg wodnych” oraz „Strategii modernizacji infrastruktury śródlądowych dróg wodnych”,*
- *Opracowanie programu „Koncepcja rewitalizacji połączenia Wisła-Odra na II klasę drogi wodnej”, w tym do celów turystycznych.*

Ograniczenie nadzwyczajnych zagrożeń technicznych, w tym:

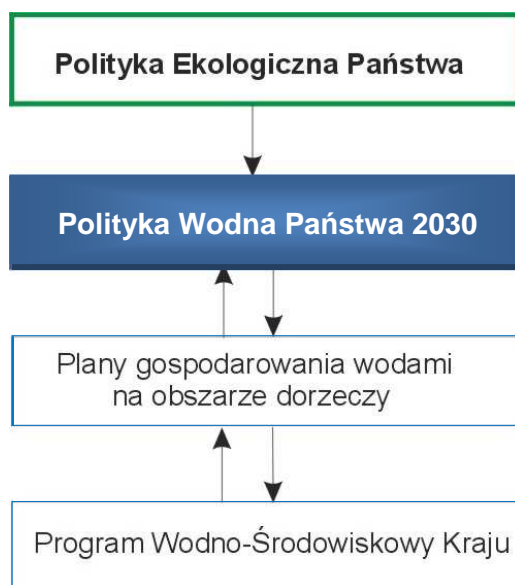
- *poprawa bezpieczeństwa powodziowego Doliny Wisły od Włocławka do Torunia poprzez realizację projektu zabezpieczenia stopnia wodnego we Włocławku przed katastrofą budowlaną poprzez podniesienie poziomu dolnej wody, spójnego z działaniem: „Ekologiczne bezpieczeństwo stopnia wodnego we Włocławku”,*
- *zabezpieczenie pozostałych budowli hydrotechnicznych zagrażających i mogących zagrażać bezpieczeństwu zgodnie z raportami GUNB oraz OTKZ IMGW”.*

3.3. POWIĄZANIA PROJEKTU POLITYKI 2030 Z INNYMI DOKUMENTAMI

W Projekcie Polityki 2030 wskazano powiązania z wybranymi dokumentami strategicznymi. Polityka Wodna jest dokumentem nadrzędnym dla wszystkich dokumentów związanych z gospodarką wodną. Tworzy generalne ramy i ustala kierunki gospodarowania wodami w długim horyzoncie czasowym, które adresowane są nie tylko do sektora gospodarki wodnej ale również do innych sektorów (jak na przykład energetyka, przemysł, żegluga, rolnictwo, leśnictwo, gospodarka komunalna).

Polityka Ekologiczna Państwa poprzez ustalenia Polityki Wodnej, stanowi wytyczną dla dokumentów planowania gospodarowania wodami (schemat 1):

- planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy,
- planów zarządzania ryzykiem powodziowym,
- planów przeciwdziałania skutkom suszy,
- programu wodno-środowiskowego kraju.

Schemat 1. Powiązania dokumentów strategicznych i planistycznych dotyczących gospodarowania wodami i ochrony środowiska

Ze względu na silne powiązania gospodarki wodnej z innymi sektorami, ustalenia Polityki Wodnej powinny być uwzględniane przy opracowywaniu strategicznych dokumentów z zakresu polityki: ekologicznej, przestrzennej, regionalnej i społeczno - gospodarczej.

4. STAN ŚRODOWISKA OBJĘTEGO ODDZIAŁYWANIEM POLITYKI

Przygotowana w końcu 2006 roku diagnoza stanu i problemów środowiska w Polsce, stanowiąca punkt wyjścia dla formułowania polityki ekologicznej państwa, za podstawowe czynniki, z których wynika niedostateczna poprawa jakości środowiska w Polsce, uznaje m.in.:

- brak znaczącej poprawy jakości wód powierzchniowych, pomimo istotnego zmniejszenia wielkości ładunków odprowadzanych do nich zanieczyszczeń;
- pogorszenie jakości powietrza na obszarach zurbanizowanych, przede wszystkim wskutek rozwoju motoryzacji (m.in. zwiększona emisja tlenków azotu) i przekraczanie norm stężeń pyłu zawieszonego w wielu regionach;
- bardzo mały zakres (6,8%) selektywnego zbierania odpadów komunalnych, związany z kontynuacją składowania odpadów jako głównego sposobu ich unieszkodliwiania;
- nasilenie zagrożeń jakościowych i ilościowych gleb, w wyniku intensyfikacji gospodarki rolnej oraz przeznaczania dużych powierzchni gruntów na cele nierolnicze i nieleśne.

Wśród pośrednich, ale decydujących przyczyn tej sytuacji, znajdują się:

- niski poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa, skutkujący m.in. degradującymi środowisko wyborami konsumenckimi;
- stosowanie antyekologicznych subsydiów do niektórych form działalności gospodarczej;
- niedostateczny stopień internalizacji problematyki ochrony środowiska do dokumentów o charakterze planistyczno-strategicznym.

Tradycyjne czynniki presji na środowisko, dominujące w II połowie XX wieku, w szczególności zanieczyszczenia wytwarzane przez przemysł, są zastępowane przez nowe czynniki degradacyjne, np. zanieczyszczenia komunikacyjne w przypadku emisji do powietrza, lub związki chemiczne zawarte w detergentach stosowanych w gospodarstwach domowych, nie w pełni utylizowane w oczyszczalniach ścieków i częściowo wprowadzanie do wód. Istotny czynnik degradacyjny stanowi także bezpośrednie niszczenie siedlisk roślin i zwierząt, następujące w trakcie procesów inwestycyjnych.

Do strukturalnych czynników niekorzystnych należy zaliczyć chaos prawny związany z akcesją Polski do Unii Europejskiej i z niedostatecznym dostosowaniem prawa polskiego do wspólnotowego oraz zmiany strukturalne w zakresie źródeł finansowania ochrony środowiska i gospodarki wodnej, w tym spadek udziału tego finansowania z budżetów administracji rządowej i samorządowej. Niedostosowanie przepisów prawnych obejmuje również prawo dotyczące gospodarowania wodami, m.in. w zakresie uregulowań objętych Dyrektywą Powodziową.

W zakresie oceny stanu wód powierzchniowych dobre rozpoznanie stanu środowiska dotyczy rzek i potoków górskich. W opracowaniu pt „Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich” (rekomendowanym przez Ministra Środowiska) przeprowadzono charakterystykę stanu geomorfologicznego rzek i potoków górskich. Opisano również warunki jakie koryta te powinny spełniać ze względu na zachowanie bioróżnorodności, na

tarliska i drożności dla ryb wędrownych. Opisano zasady rekultywacji i ochrony roślinności wodnej i nadbrzeżnej. Z opisów tych wynika, że wskutek regulacji, zabudowy progowej, budowy zapór przeciwrumowiskowych i zbiorników retencyjnych nastąpiły w ciekach górskich niekorzystne zmiany. Najważniejsze z tych zmian obejmują:

- obniżenie poziomu dna dochodzące do kilku metrów powodujące m. in. przesuszenie dolin i zanik lasów łągowych,
- istotne zwiększenie zagrożeń powodziowych wynikające z przyśpieszenia spływu wód wezbraniowych wskutek likwidacji meandrów (skrócenia biegu rzeki) i zwiększenia przepustowości geometrii koryt,
- utratę tarlisk poprzez uproszczenie geometrii koryt rzecznych i niekorzystne zmiany rumowiska dennego,
- uniemożliwienie przemieszczania się ryb wędrownych poprzez budowę progów i zapór pozbawionych sprawnych przepławek.

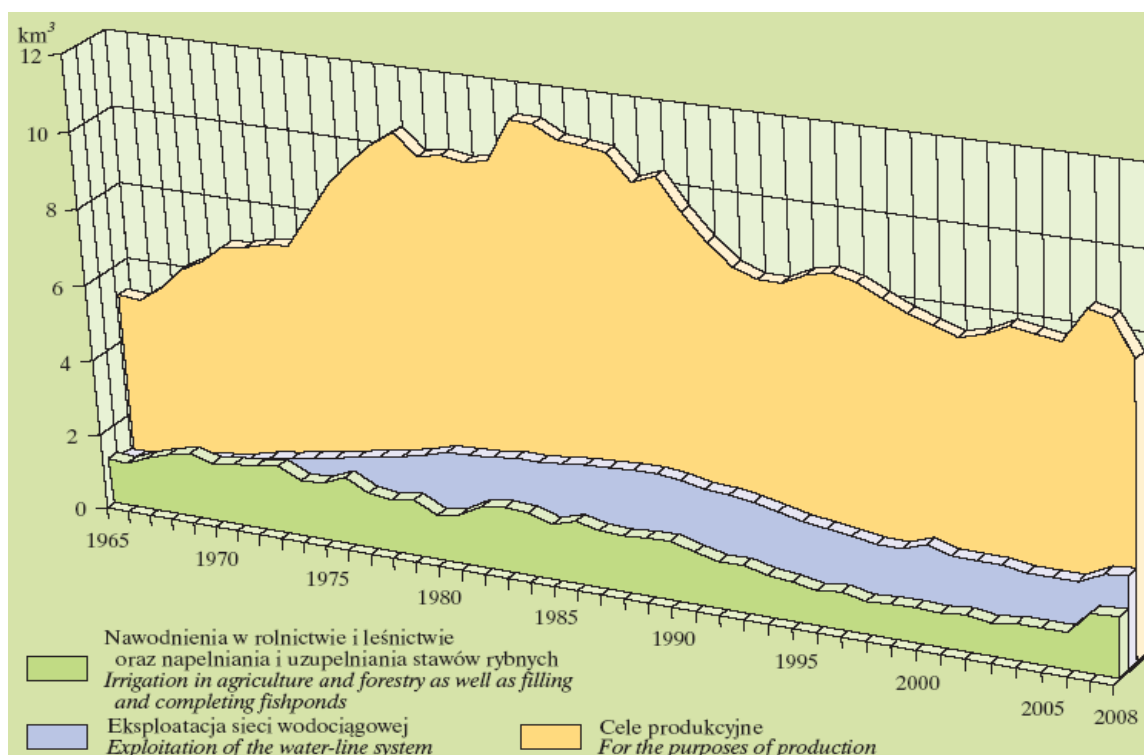
Opisane zmiany objęły praktycznie wszystkie górskie cieki w Polsce, co stanowi bardzo poważne zagrożenie zarówno dla człowieka (zwiększenie zagrożeń powodziowych) jak i dla różnorodności biologicznej.

Brak jest podobnej pogłębionej analizy dla cieków nizinnych. Wiadomo jednak, iż w Polsce na znacznych obszarach (np. Wielkopolska, Kujawy, Kurpie) praktycznie brak naturalnych małych cieków – istnieją rowy melioracyjne o skrajnie uproszczonej geometrii koryta (trapezowe i wyprostowane). Skutki tych jednostronnych, odwadniających melioracji są wysoce negatywne. Przyśpieszony odpływ z obszarów zmeliorowanych istotnie zwiększa zagrożenia powodzią i suszą.

Wśród czynników wywołujących presję na wody powierzchniowe i podziemne można wyróżnić dwie podstawowe grupy czynników: bezpośrednie i pośrednie. W obrębie tych grup mieszczą się czynniki oddziałujące na wody pod względem ilościowym (zasoby wodne) i jakościowym (stan czystości wód). Podstawowe czynniki bezpośredniej presji na wody to ich pobór dla celów gospodarczych i komunalnych oraz skoncentrowane odprowadzanie do wód ścieków nie oczyszczonych oraz niedostatecznie oczyszczonych. Czynniki pośrednie to np. wspomniane zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym (zamiana naturalnych powierzchni przepuszczalnych na sztuczne nieprzepuszczalne), czy też spływy powierzchniowe zanieczyszczeń ze zlewni, np. nawozów mineralnych (NPK) lub chemicznych środków ochrony roślin z terenów rolniczych oraz odcieki z nieprawidłowo izolowanych od podłoża składowisk odpadów lub pól osadowych. Rozkład tych czynników w czasie i przestrzeni podlega znacznej zmienności, natomiast nie wszystkie z nich są możliwe do bardziej szczegółowego rozpoznania w skali kraju (np. odcieki ze składowisk).

Dane na temat poboru wód wskazują, że po wyraźnym spadku w stosunku do lat 80. XX wieku, który nastąpił w I połowie lat 90., a także mniejszym spadku na przełomie poprzedniej i obecnej dekady, aktualnie notowany jest ponowny wzrost, szczególnie za sprawą poboru dla potrzeb produkcyjnych w przemyśle (rys.1). W 2008 roku pobór ten wynosił 7500 hm³ i – w związku z kryzysem gospodarczym – był znacznie niższy niż dwa lata wcześniej (2006 – 8 600 hm³), podczas gdy pobór dla celów konsumpcyjnych (do sieci

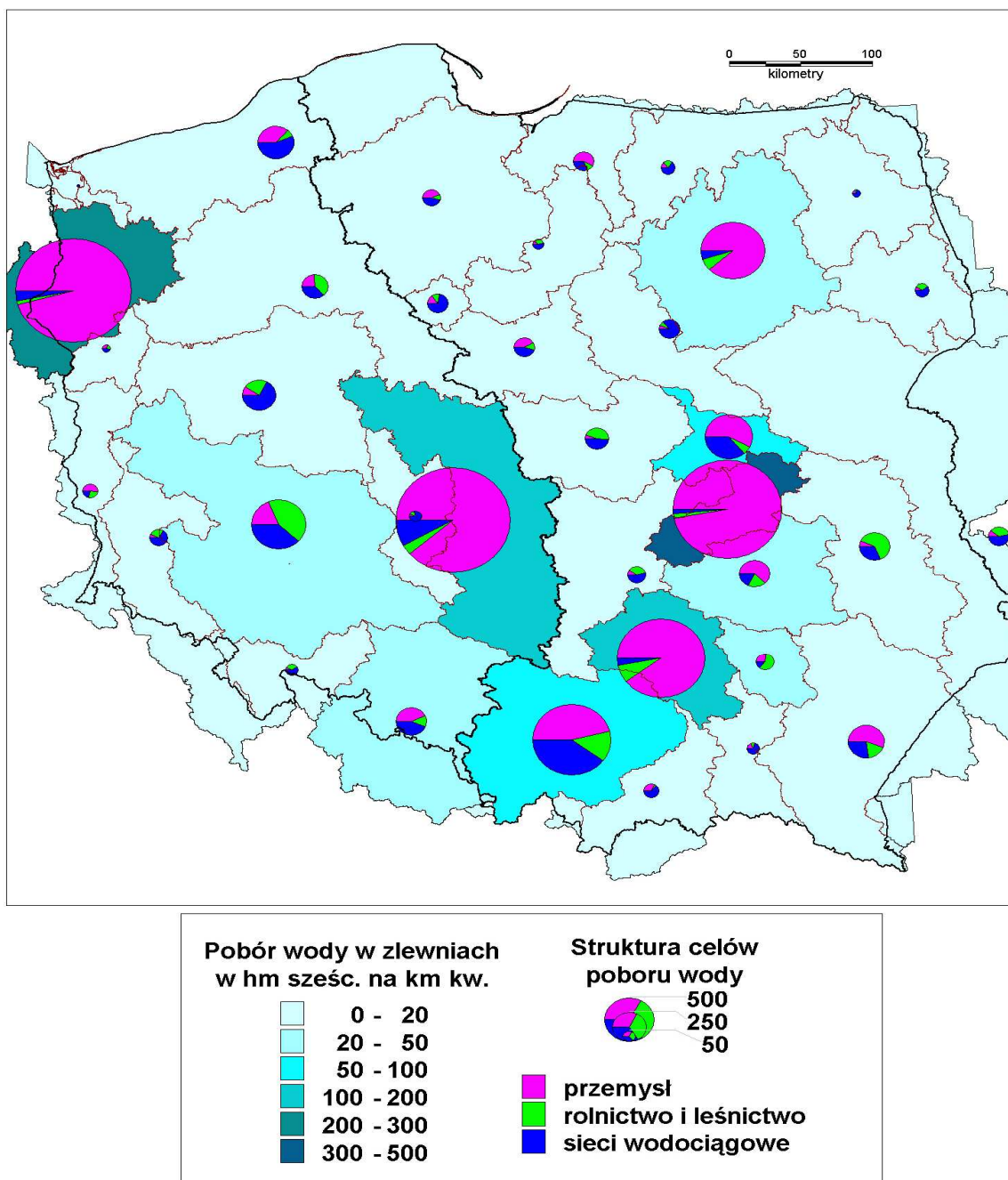
wodociągowych) ustabilizował się w ostatnich latach na poziomie ponad 2 100 hm³, a do celów rolnictwa i leśnictwa oraz napełniania stawów rybnych na poziomie około 1 150 hm³. Pobór wody wykazuje duże zróżnicowanie przestrzenne. Ilościowo jest on większy w dorzeczu Wisły, jednak w przeliczeniu na jednostkę powierzchni jest wyższy w dorzeczu Odry (42,3 dam³/ km²) niż Wisły (34,8 dam³/ km²). W 2008 r. największe pobory sumaryczne notowane były w zlewniach: Warty od źródeł do ujścia Proсны, Odry od ujścia Warty do Zalewu Wiślanego, Wisły od ujścia Wieprza do ujścia Pilicy oraz od ujścia Dunajca do ujścia Wisłoki.

Rys.1. Pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej w latach 1965-2008

Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Zdecydowanie dominuje pobór wody na potrzeby produkcyjne (blisko 70% ogółu poborów), przy czym największy w nim udział ma energetyka. Pobory na te cele są najwyższe w skali kraju w wymienionych powyżej zlewniach, a także w zlewni Narwi od ujścia Biebrzy do ujścia do Bugu (rys. 2). Pobory na cele sieci wodociągowej stanowiły w 2008 roku około 19,5% ogółu poborów i największy udział wykazywały w zlewniach: górnej Wisły (Kraków), środkowej Odry (Wrocław), środkowej Warty (Poznań) i środkowej Wisły (Warszawa) oraz rzek Przymorza. Pobory na cele rolnictwa, leśnictwa oraz napełniania stawów rybnych stanowią 10,7% całości poborów.

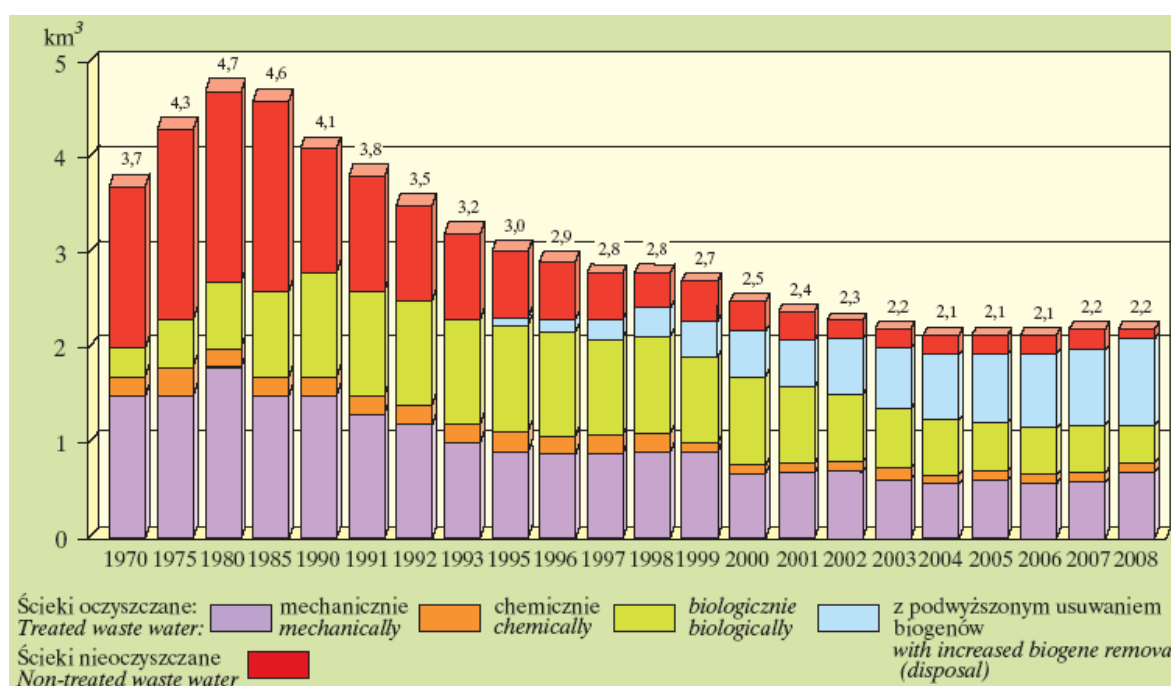
Rys.2. Wielkość i struktura poboru wód powierzchniowych i podziemnych w głównych zlewniach Polski w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Presja na zasoby wodne wykazuje więc znaczne zróżnicowanie w przestrzeni Polski i wynika głównie z eksploatacji wód największych cieków i zbiorników wodnych (Jeziorsko, Goczałkowice) oraz rozmieszczenia ośrodków miejsko-przemysłowych. Rozkład przestrzenny zużycia wody wykazuje podobne cechy jak jej pobór. Największe przerzuty

międzyzlewniowe wód mają miejsce w rejonie Górnego Śląska oraz Bydgoszczy, nieco mniejsze w rejonie Łodzi.

Drugim podstawowym czynnikiem oddziaływania na wody jest odprowadzanie ścieków. Rozkład przestrzenny tego zjawiska w pewnym stopniu nawiązuje do rozkładu poborów wód, jednak wykazuje on istotne różnice, wynikające z faktu, iż blisko 65% całości poborów wody zużywa energetyka zawodowa, która po użyciu odprowadza wody traktowane jako tzw. umownie czyste, a nie jako ścieki. Ilość odprowadzanych ścieków uległa w ostatnim ćwierćwieczu dużo większemu obniżeniu niż ilość pobieranej wody, spadając z około 4 700 hm³ w początku lat 80. XX wieku do nieco ponad 2 237 hm³ w 2008 roku (rys. 3). W latach 2007-2008 nastąpił kilkuprocentowy wzrost ilości wytwarzanych ścieków w stosunku do lat 2004-2006.

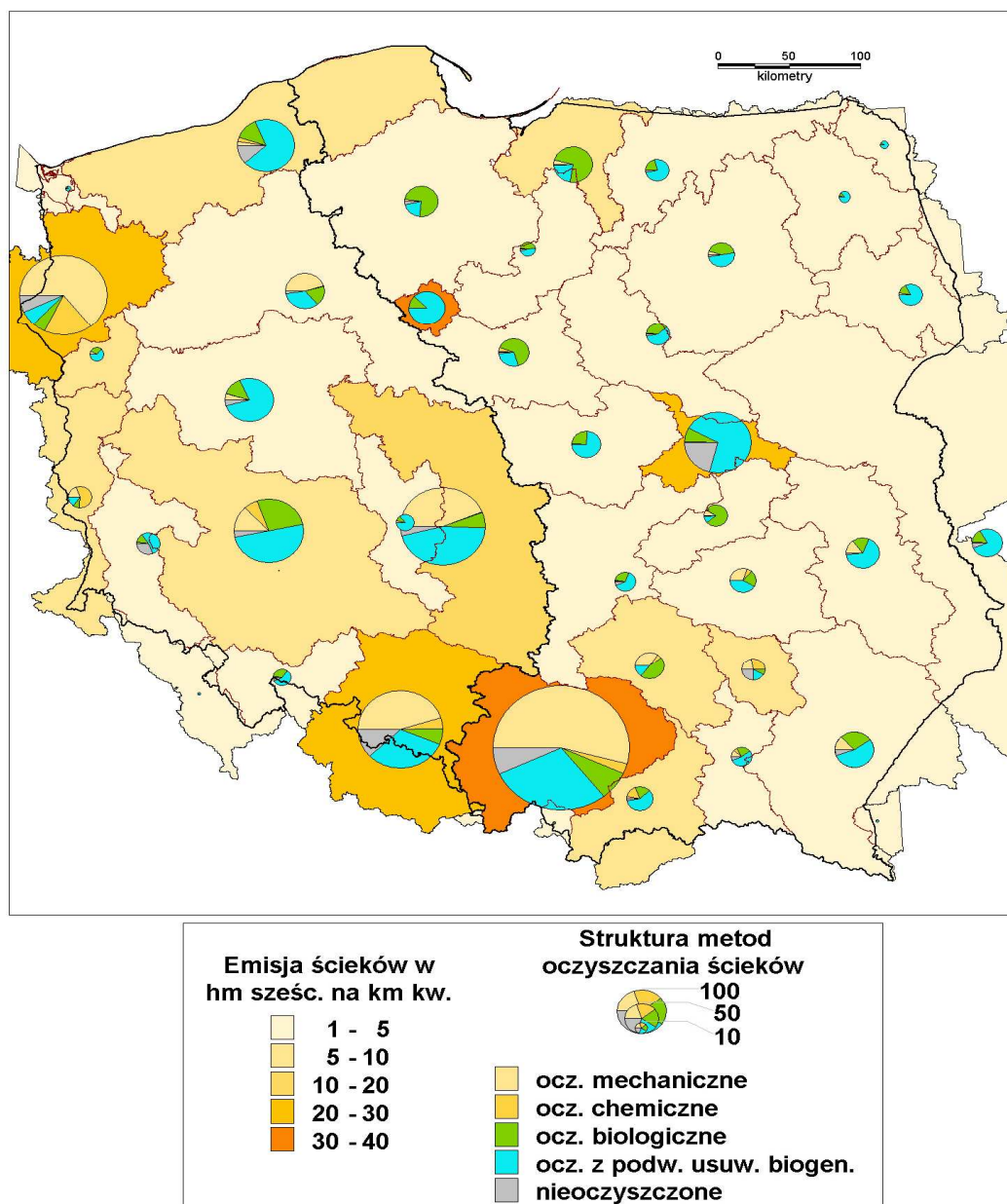

Rys.3. Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub ziemi w latach 1970-2008

Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Na uwagę zasługuje sukcesywny spadek ilości i udziału ścieków nie kierowanych do oczyszczalni (nie oczyszczanych), jak i poprawa technologii oczyszczania ścieków. Ścieki nie oczyszczane stanowią obecnie niespełna 7% ogółu emitowanych ścieków, podczas gdy trzy dekady temu stanowiły prawie połowę. Udział ścieków kierowanych do oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów w okresie 1993 – 2006 wzrósł z 0 do 42%, równocześnie jednak udział ścieków oczyszczanych tylko mechanicznie spadł nieznacznie – z około 30 do 29%, nadal więc należy go uznać za zbyt wysoki.

Pod względem przestrzennym emisja ścieków jest najwyższa w zlewniach górnej Wisły (powyżej ujścia Dunajca), górnej Odry (powyżej ujścia Nisy Kłodzkiej), górnej Warty (powyżej ujścia Prosnicy), środkowej Wisły, dolnej Odry i rzek Przymorza (rys. 4). Także w tych zlewniach najwyższy jest wskaźnik emisji ścieków na jednostkę powierzchni. Gdyby jednak obliczyć wskaźnik ilości emitowanych ścieków w przeliczeniu na liczbę mieszkańców (co nie jest możliwe w układzie zlewniowym, ze względu na brak danych o ludności), to wskaźnik ten w zlewniach górnej Odry oraz górnej i środkowej Wisły wykazywałby znacznie mniejsze różnice w stosunku do innych zlewni.

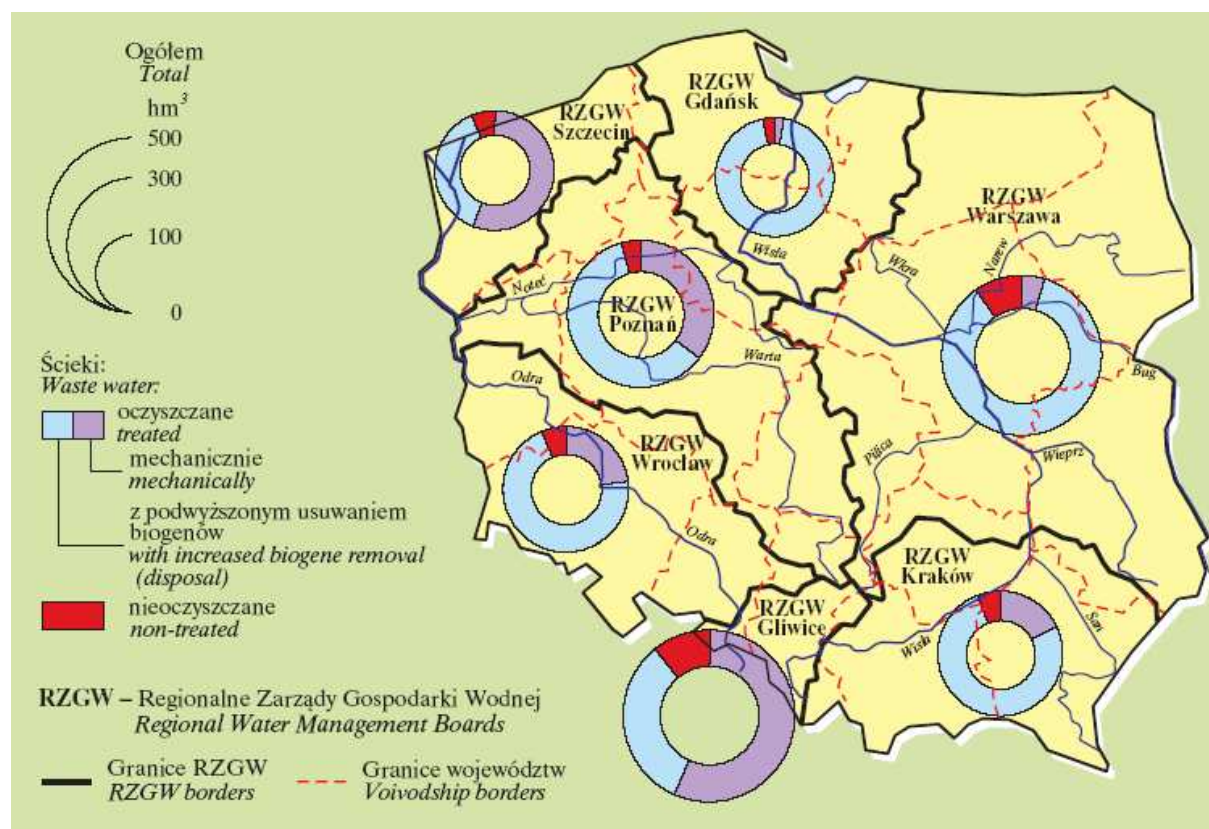
Rys. 4. Wielkość emisji ścieków przemysłowych i komunalnych oraz struktura metod ich oczyszczania w głównych zlewniach Polski w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

W zlewniach o największej ilości wytwarzanych ścieków (górną Wisła, górną i dolną Odra, Warta, a także Noteć), nadal dominuje mechaniczna metoda oczyszczania ścieków, której poddawane jest blisko 50% ścieków, a w zlewni dolnej Odry nawet około 64%.

Największy udział ścieków oczyszczanych z podwyższonym usuwaniem biogenów, ponad 50%, cechuje zlewnie: Dunajca, Sanu, środkowej Wisły, Wieprza, Bugu, Narwi, Bzury, środkowej Odry, Warty, Pregoty (w tym Łyny), rzek Przymorza, a w zlewni Wisły między Toruniem a Bydgoszczą wynosi on nawet blisko 94%. Najwyższy udział ścieków nie oczyszczanych występuje w zlewni środkowej Wisły w rejonie Warszawy (około 21%), górnej Wisły (od Wisłoki do Sanu 25% i powyżej ujścia Dunajca – 7%), dolnej Odry (7%), górnej Odry (12%), rzek Przymorza (8%).

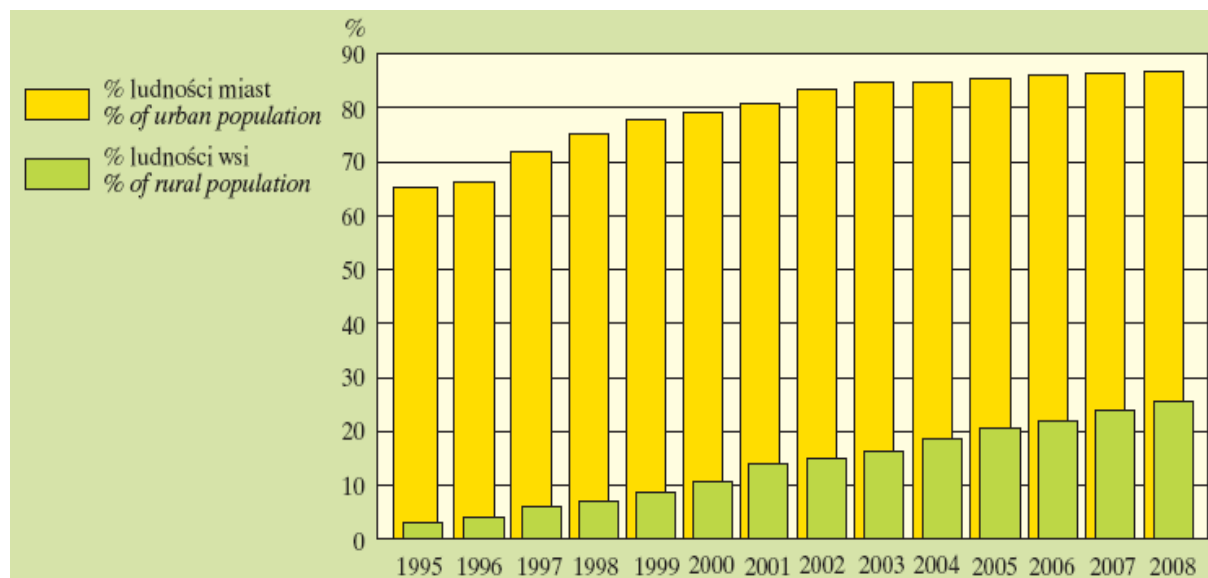
W układzie Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej, największe emisje ścieków mają miejsce w RZGW w Gliwicach, w Warszawie i w Poznaniu, a najmniejsze w RZGW w Szczecinie i Gdańsku (rys. 5). Najwięcej ścieków nieoczyszczonych, podobnie jak najgorszy poziom oczyszczania ścieków występuje w RZGW w Gliwicach i w Warszawie, a najlepsza sytuacja jest w RZGW w Gdańsku.

Rys. 5. Ilość cieków i sposoby ich oczyszczania w 2008 r. według RZGW
Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Pomimo znacznej poprawy gospodarki ściekowej w ostatnich dwóch dekadach, nadal niepokojąca jest sytuacja na obszarach wiejskich, gdzie z oczyszczalni ścieków korzysta tylko około 25% mieszkańców, podczas gdy w miastach wskaźnik ten w 2008 roku wynosił 87% (rys. 6). Oczywiście znaczna część osadnictwa wiejskiego, ze względu na rozproszenie, nie kwalifikuje się do podłączenia do kanalizacji, jednak w tym zakresie istnieją nadal

znaczne zadania do realizacji. Szczególnie ważne jest skanalizowanie i podłączenie do oczyszczalni zwartych wsi, które posiadają wodociąg, gdyż nadal poziom skanalizowania terenów wiejskich znacznie odbiega od stopnia zwodociągowania. Długość sieci wodociągowej w Polsce jest ponad 3-krotnie dłuższa niż sieci kanalizacyjnej.

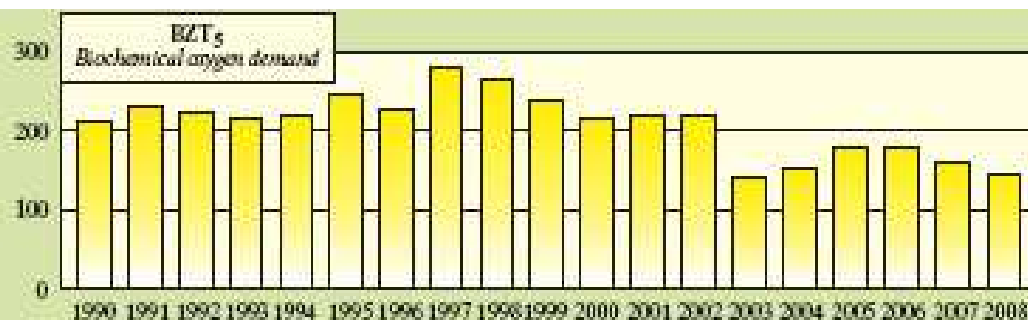
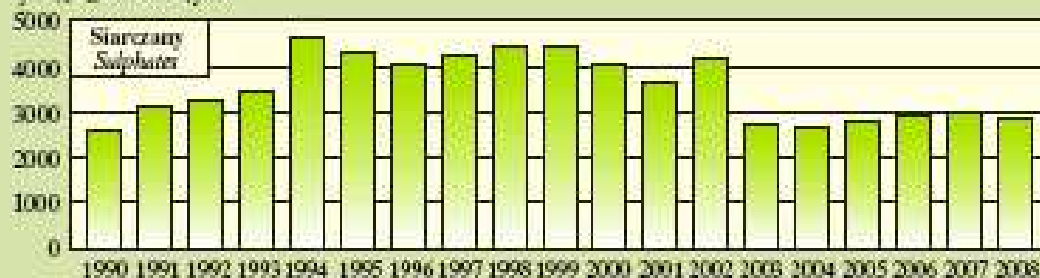
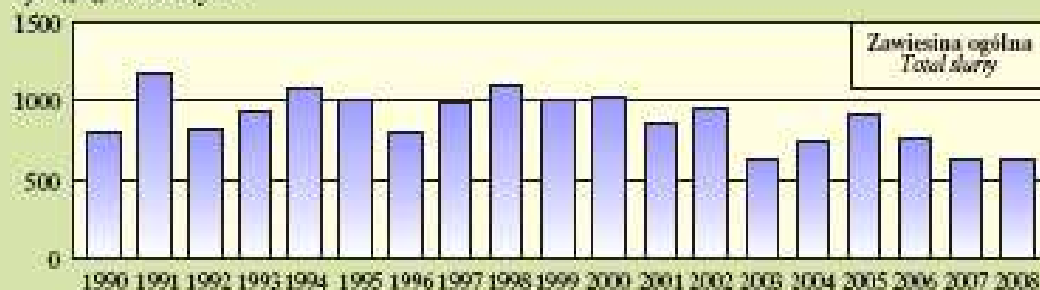
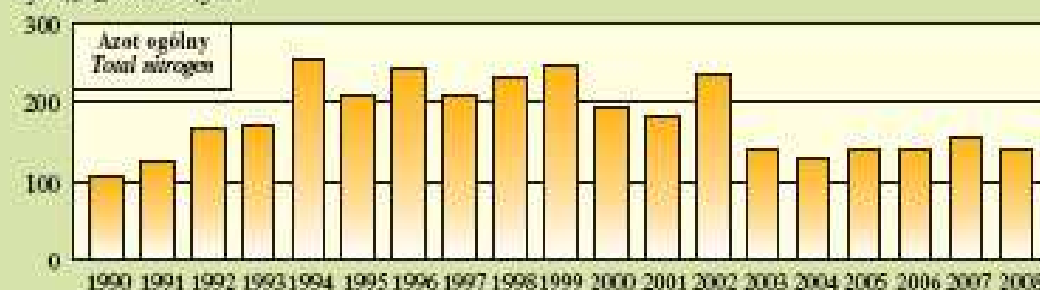

Rys. 6. Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w latach 1995-2008

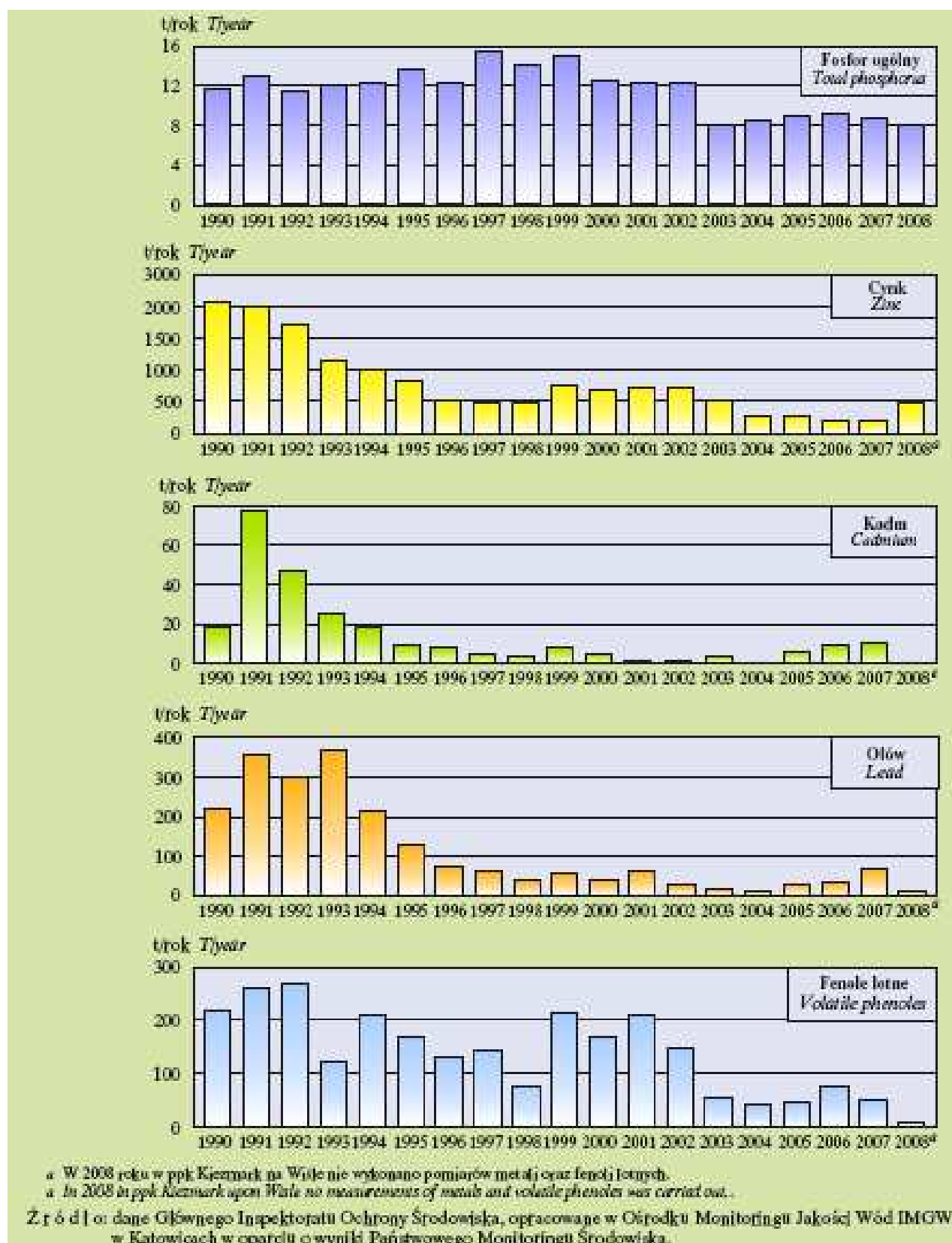
Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Wysiłek finansowy i techniczny włożony w ostatnich dwóch dekadach między innymi w porządkowanie gospodarki ściekowej, przyczynił się do znacznego spadku ładunku zanieczyszczeń, który jest wnoszony ciekami do Bałtyku.

Szczególnie istotne było zmniejszenie ładunków metali: cynku, kadmu i ołowiu oraz fenoli lotnych (rys. 7). Natomiast niedostateczna wydaje się poprawa w zakresie takich wskaźników jak: BZT₅, chlorki, siarczany, zawiesina ogólna, azot i fosfor ogólny. W odniesieniu do nich wielkość ładunku zmalała z reguły w I połowie obecnej dekady o kilkanaście procent w stosunku do lat 90., jednak w latach 2005-2008, zaobserwować można ponowny wzrost lub stabilizację ich wielkości. W odniesieniu do chlorków, siarczanów, i azotu ogólnego w roku 2008 zanotowano nawet większe ładunki wprowadzane do Bałtyku niż występowały w początku lat 90. XX wieku.

tys. t/rok *thous. T/year*tys. t/rok *thous. T/year*tys. t/rok *thous. T/year*tys. t/rok *thous. T/year*

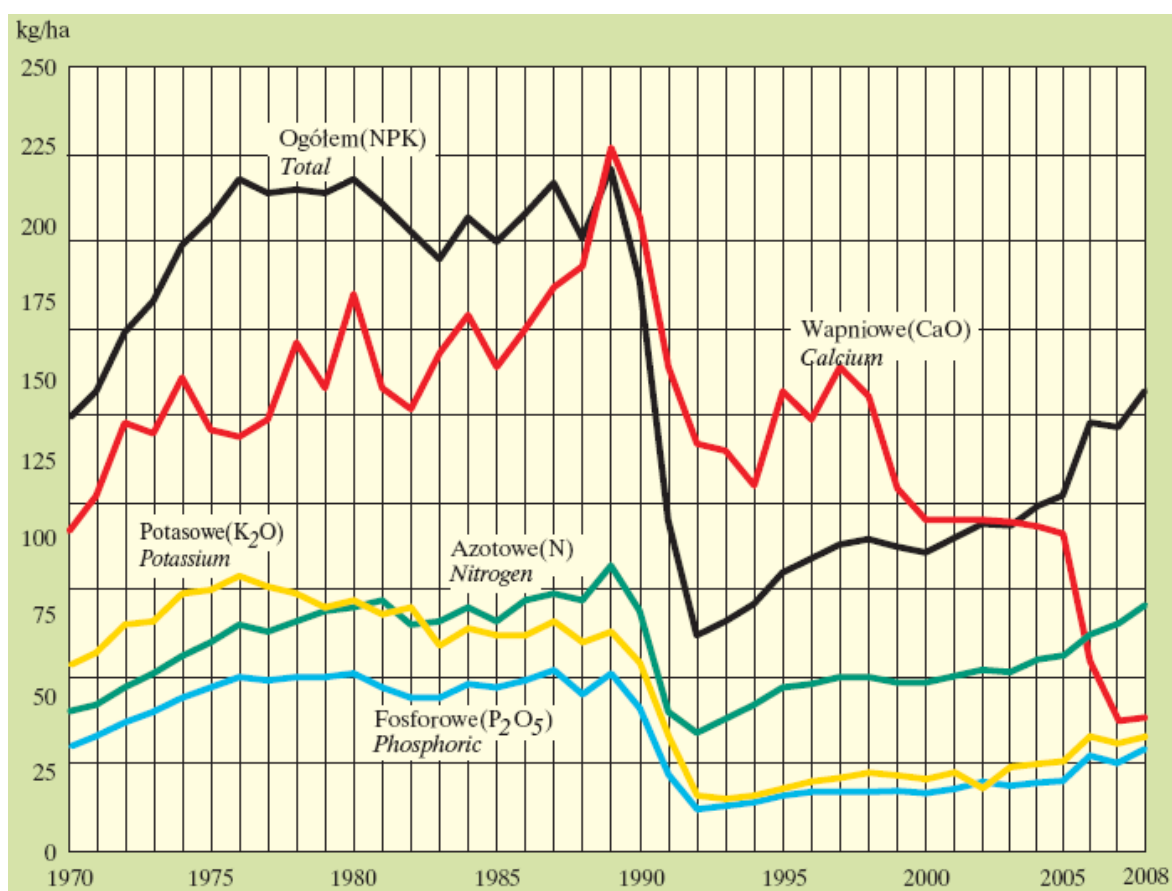
Zródło: dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, opracowane w Ośrodku Monitoringu Jakości Wód IMGW w Katowicach w oparciu o wyniki Państwowego Monitoringu Środowiska.

Rys.7. Zmiany wielkości ładunku zanieczyszczeń wprowadzanych rzekami do Bałtyku w latach 1990-2008.

Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

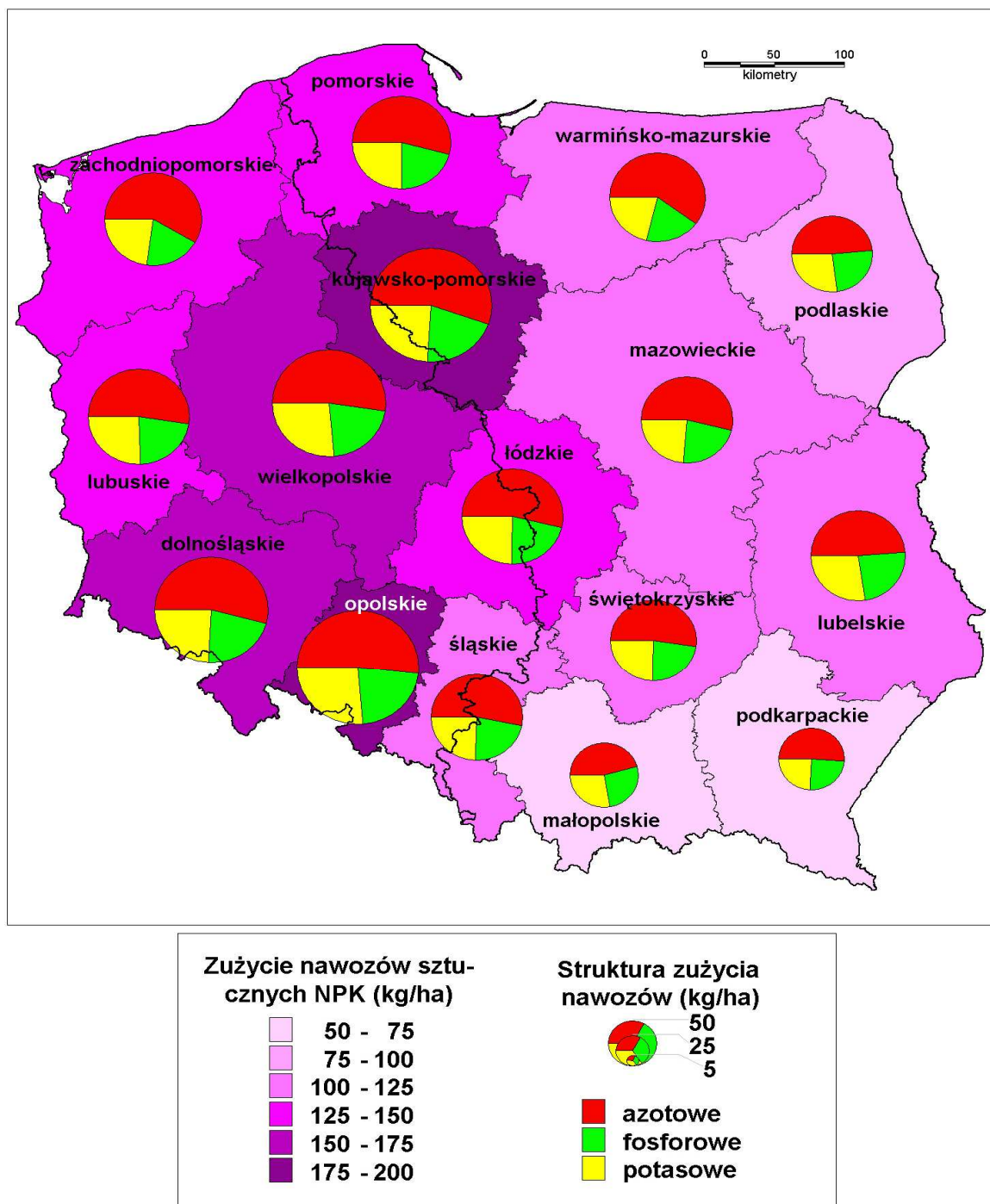
Wśród pośrednich źródeł zanieczyszczenia wód powierzchniowych, a w pewnym stopniu i podziemnych, za najważniejsze należy uznać spływy powierzchniowe nawozów i środków ochrony roślin z gruntów rolnych. Aktualnie poziom ich zastosowania jest znacznie niższy niż w latach 80. XX wieku, kiedy ilość nawozów sztucznych (NPK łącznie) przekraczała 200 kg/ha (rys. 8). W roku 2008 wynosiła ona 133 kg/ha i wzrosła aż o 10 kg/ha w ciągu dwóch poprzednich lat. Jednak po gwałtownym spadku poziomu stosowania nawozów na przełomie lat 80. i 90., od kilkunastu lat obserwuje się sukcesywny wzrost ich zużycia, szczególnie nawozów azotowych, co może być jedną z przyczyn wzrostu ładunku azotanów odprowadzanego do Bałtyku.

Rys. 8. Zmiany zużycia nawozów sztucznych na 1 ha użytków rolnych w latach 1970-2008
Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Stosunkowo znaczne są różnice w rozkładzie przestrzennym stosowania nawozów sztucznych. Generalnie, wyraźnie większe ich ilości są używane w dorzeczu Odry niż w dorzeczu Wisły (rys. 9). Różnice między województwami w zakresie wskaźnika zużycia NPK na hektar gruntów rolnych są nawet 3-krotne (np. między opolskim o największym użyciu NPK – ok. 196 kg/ha i podkarpackim – ok. 66 kg/ha). Inne regiony o największym zużyciu nawozów to kujawsko-pomorskie, dolnośląskie i wielkopolskie, a w dalszym rzędzie łódzkie i pomorskie, a najmniej ich stosuje się – oprócz podkarpackiego – w podlaskim i małopolskim. W strukturze nawozów dominują azotowe (N) – stanowiące ponad połowę

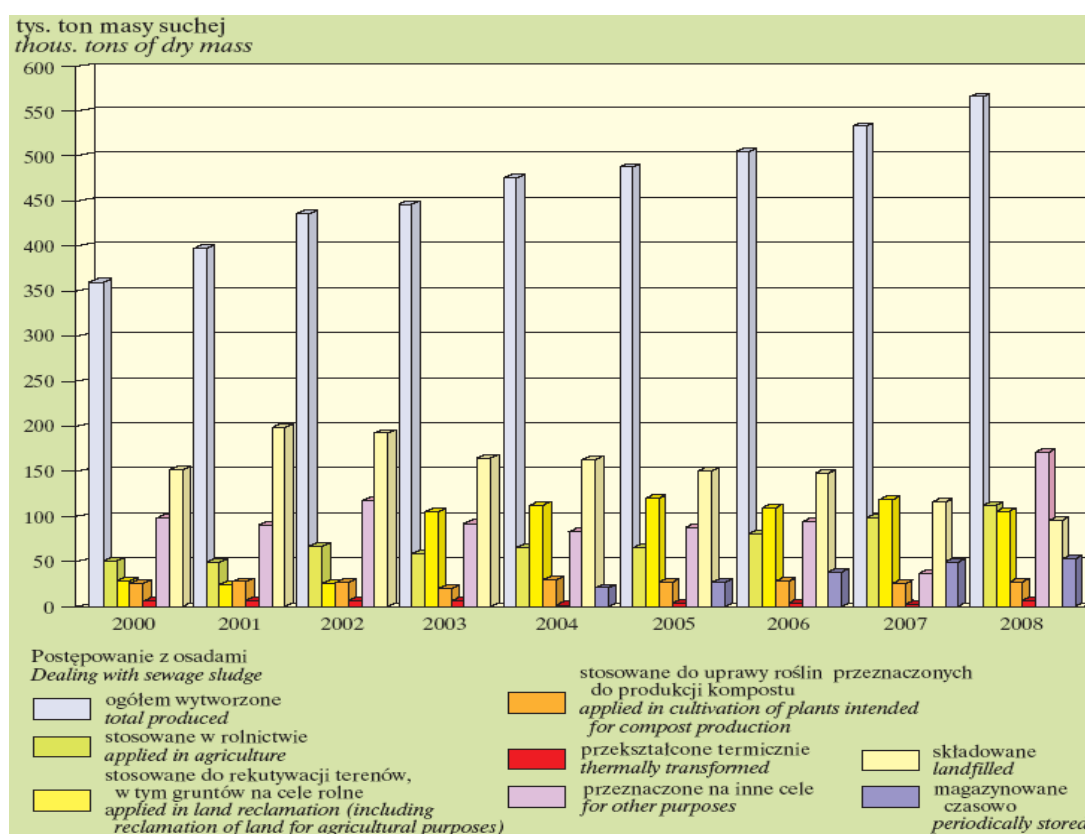
stosowanych środków, a zbliżony jest udział nawozów fosforowych (P_2O_5) – 22% i potasowych (K_2O) – 25%.

Rys. 9. Wielkość i struktura zużycia nawozów sztucznych (NPK) w województwach w roku gospodarczym 2007/2008
Źródło: opracowanie własne na podstawie Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Poważny, chociaż słabo rozpoznany problem dla wód powierzchniowych i częściowo podziemnych mogą stanowić odcieki z nieczynnych składowisk odpadów, w szczególności komunalnych. W latach 2000 – 2005 notowano spadającą ilość zbieranych odpadów komunalnych (z 12,2 do 9,3 mln ton), co nie było prawdopodobnie spowodowane zmniejszaniem się ilości odpadów wytwarzanych przez mieszkańców, ale ich nielegalnym pozbywaniem się (dziłkie wysypiska, spalanie). Zjawisko to potęguje zagrożenie ze strony odpadów, także w odniesieniu do wód. W latach 2006 - 2008 ilość zbieranych odpadów ponownie wzrosła, do ponad 10 mln ton.

Poważny problem stanowią także ogromne ilości osadów ściekowych powstających na oczyszczalniach ścieków komunalnych. Ich wytwarzanie wzrosło w latach 2000-2006 o blisko 60% (0,56 mln ton suchej masy w 2008 r.) – w 18% składowanych (rys.10). Dotyczy to również osadów przemysłowych, których produkcja nieco maleje, i w 2007 roku wytworzono ich około 560 tys. ton, z czego około 30% jest składowana (rys. 11). Duży spadek ich ilości nastąpił w 2008 r. (do około 400 tys. ton), był on jednak prawdopodobnie głównie skutkiem spadku produkcji gospodarczej. Lokalnie osady te mogą stanowić potencjalne zagrożenie dla jakości wód, w przypadku niewłaściwego ich stosowania na powierzchni ziemi.

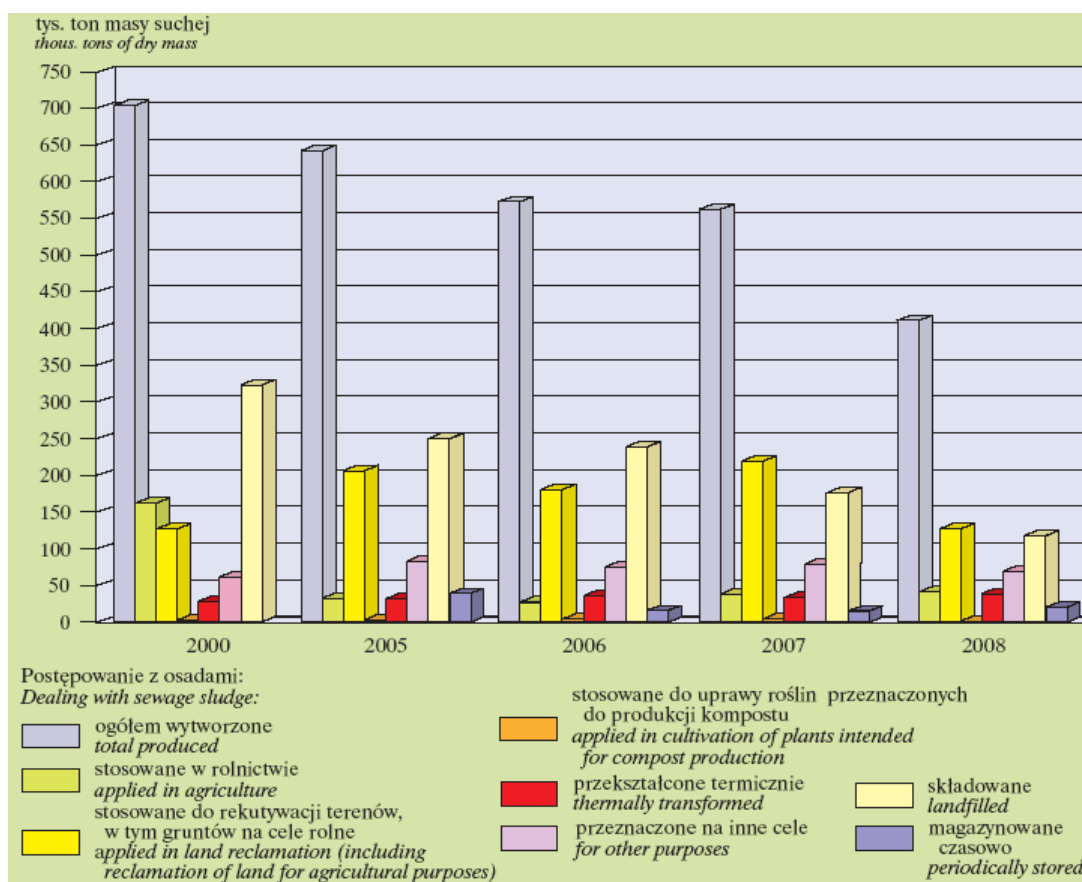

Rys.10. Postępowanie z osadami z komunalnych oczyszczalni ścieków w latach 2000-2008.

Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Raporty Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska stwierdzają, że w Polsce brak jest wód powierzchniowych, które w świetle obowiązujących norm europejskich nadają się do żywienia ryb. Brak również wód powierzchniowych, które nadają się do zaopatrzenia w

wodę pitną bez uzdatniania. Sytuacja taka wysoce negatywnie wpływa na zdrowie ludzi jak również na jakość życia, ograniczając atrakcyjność wód dla rekreacji i ich przydatność do spożycia.

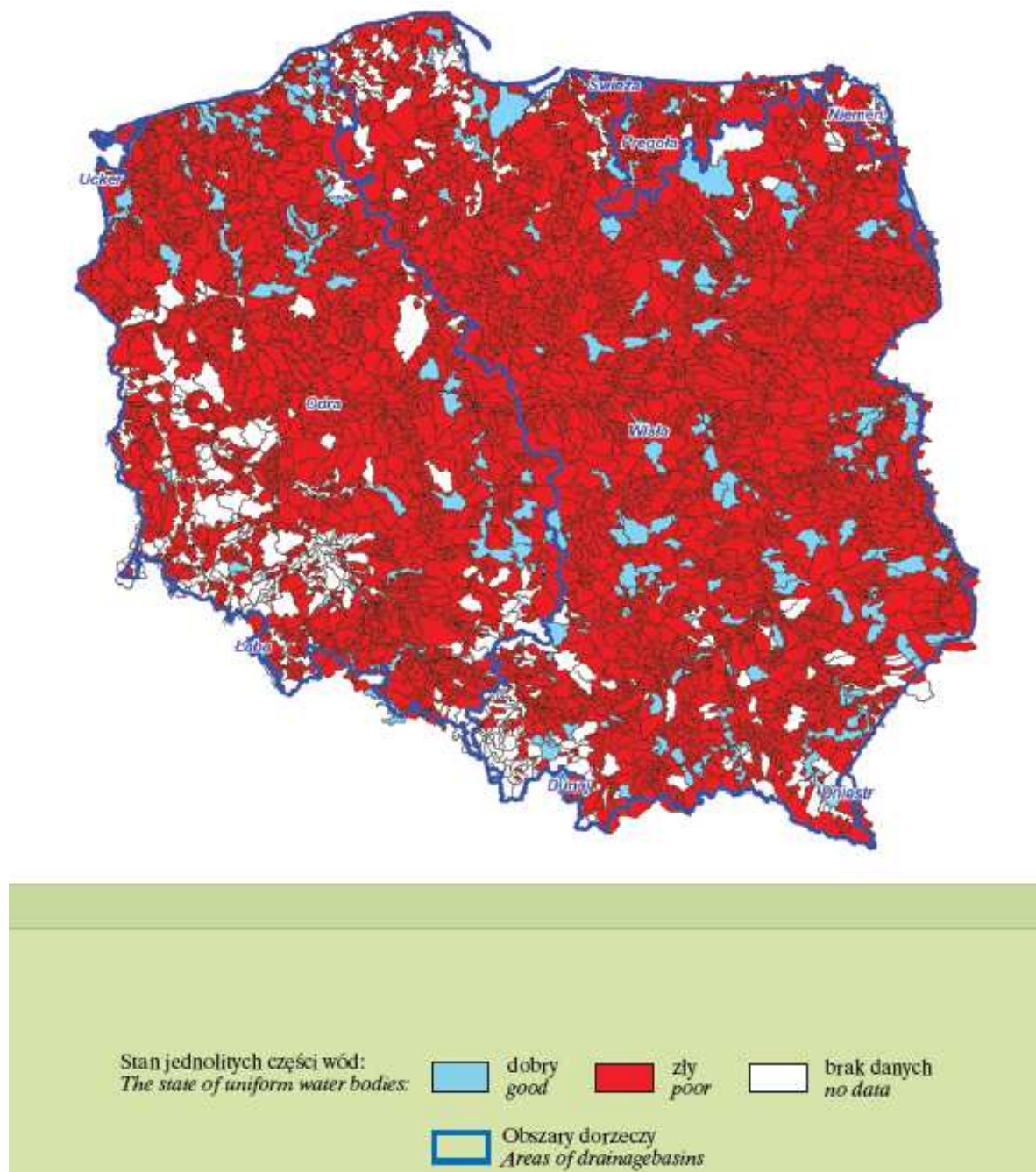

Rys. 11. Postępowanie z osadami z przemysłowych oczyszczalni ścieków w latach 2000-2008.
Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Scharakteryzowany powyżej rozkład presji na środowisko, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska wodnego – w połączeniu z jego różnicowaną wrażliwością na te presje, skutkuje określonym stanem wód i ekosystemów od wody zależnych. Stan ten jest w przypadku większości wód Polski, szczególnie powierzchniowych, daleki od dobrego, a w wielu przypadkach jest niezadowolający..

Od roku 2007, w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej, wymagania dotyczące monitoringu oraz oceny i klasyfikacji wód uległy zmianie, w stosunku do lat ubiegłych. Dyrektywa ustala trzy typy monitoringu: diagnostyczny, operacyjny i badawczy, których cele określa rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie form i sposobu prowadzenia monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych (Dz.U. nr 81, poz. 685 z dnia 13 maja 2009r.). Zgodnie z Dyrektywą na ocenę stanu wód składa się stan ekologiczny i stan chemiczny. Podstawą oceny stanu ekologicznego są tzw. elementy biologiczne (zespoły organizmów wodnych: fitoplanktonu, makrofitów i fitobentosu, makrobezkręgowców bentosowych oraz ryb). Elementy fizyczno-chemiczne oraz hydromorfologiczne mają natomiast znaczenie wspomagające.

Pomimo iż nowy system monitoringu wód znajduje się jeszcze w trakcie wdrażania, wstępne wyniki wskazują na bardzo zły stan wód w świetle nowych kryteriów. Stan aż 85% spośród 4481 jednolitych części wód rzek został w 2008 r. uznany za zły, a tylko 5% za dobry, ponieważ dla 10% części wód brakuje danych (rys.12).

Rys. 12. Klasyfikacja stanu jednolitych części wód rzek w 2008 r..

Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Jeszcze gorzej przedstawia się ocena jakości wód przeznaczonych do bytowania ryb łososiowatych i karpowatych. W 2008 r. w odniesieniu do tych pierwszych, praktycznie nie istniały wody ocenione pozytywnie. W 896 spośród 899 ocenianych punktów ocena była

negatywna. Dla ryb karpiowatych negatywnie oceniono wody w 872 (97%) punktach. Najlepsza sytuacja w tym zakresie wystąpiła w wodach objętych zasięgiem RZGW Kraków (93% ocen negatywnych).

W odniesieniu do oceny wód powierzchniowych dla potrzeb kąpielni, sytuacja przedstawiała się dużo korzystniej. W 2008 r. wody niespełnia 16% kąpielisk (spośród 1323 badanych) nie odpowiadały wymogom jakości wód przeznaczonych do kąpielni.

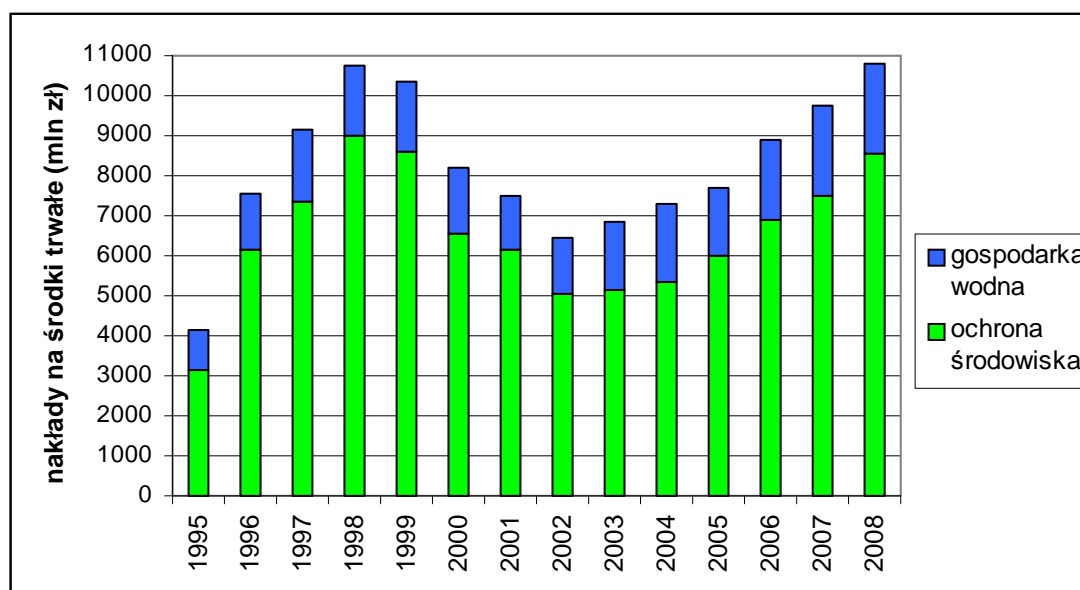
Zasoby wód podziemnych w niewielkim stopniu wykorzystywane są dla celów gospodarczych, gdyż prawie 78% ujęć wód podziemnych pracuje dla potrzeb zaopatrzenia ludności (szeroko rozumiane potrzeby komunalne), przemysł użytkuje prawie 11% ujęć, rolnictwo ponad 4%. Łączny pobór wód podziemnych szacuje się na około 26% zasobów dostępnych do zagospodarowania, co stanowi około 10% odpływu podziemnego.

Użytkowe poziomy wodonośne występują na obszarze około 96% powierzchni kraju. Jednocześnie wody podziemne powszechnie charakteryzują się stosunkowo dobrymi własnościami fizyko-chemicznymi, długą i stabilną wydajnością ujęć, a także mniejszą niż wody powierzchniowe wrażliwością na antropopresję. Zmiany wielkości zasobów, w tym wydajności ujęć wód podziemnych są wolne, jednocześnie ich degradacja jest najczęściej długotrwała (liczona często pokoleniami), niekiedy jednak trudna lub wręcz niemożliwa do odwrócenia.

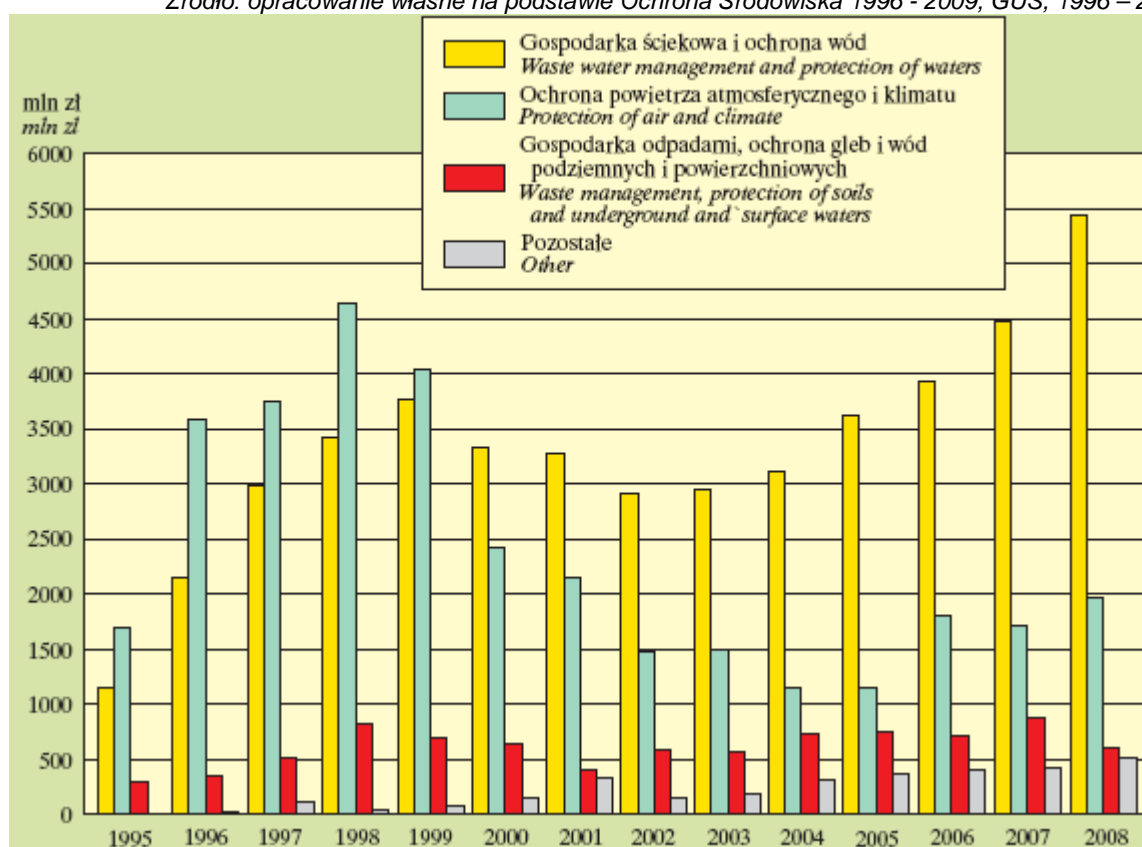
Wśród 316 punktów monitoringu jakości wód podziemnych sieci krajowej badanych w 2008 r., nie stwierdzono wód w klasie I, natomiast 70% prób cechowało się dobrą jakością (klasa II – 25%, klasa III – 45%), a 30% prób słabą jakością (po 15% w klasie IV i V).

Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód oraz związanych z nimi ekosystemów stanowi jeden z 4 celów strategicznych Projektu Polityki. Do ich osiągnięcia jest potrzebna realizacja całego kompleksu działań organizacyjno-prawnych, szczegółowo opisanych w Projekcie Polityki, oraz szeroki zestaw działań z zakresu kształtowania środowiska, planowania i zagospodarowania przestrzennego, w tym działań inwestycyjnych, wymagających znacznych nakładów finansowych. Należy podkreślić, że cele Projektu Polityki można osiągnąć tylko poprzez wspólne wykorzystanie środków zaliczanych do obu tych działań, a w wielu przypadkach (np. gospodarka ściekowa – kanalizacja i oczyszczalnie ścieków, ochrona przyrody, systemy obiegowe zasilania wodą) środki na ochronę środowiska odgrywają nawet większą rolę.

W stosunku do końca lat 90., w pierwszej połowie obecnej dekady zanotowano bardzo znaczący spadek nakładów inwestycyjnych (na środki trwałe) w zakresie ochrony środowiska i nieco mniejszy na gospodarkę wodną (rys.13). Jednak od roku 2003 wielkość tych środków stopniowo rośnie, w 2008 r. przekraczając poziom finansowania z 2007 r.. Aktualnie osiągnęły one wysokość blisko 8,5 mld zł w zakresie ochrony środowiska i 2,26 mld dla gospodarki wodnej. W ostatnich latach udział środków przeznaczanych na gospodarkę ściekową i ochronę wód w ramach inwestycji w zakresie ochrony środowiska systematycznie rósł i w 2006 r. osiągnął aż ponad 63% ogółu tych środków (rys. 14).

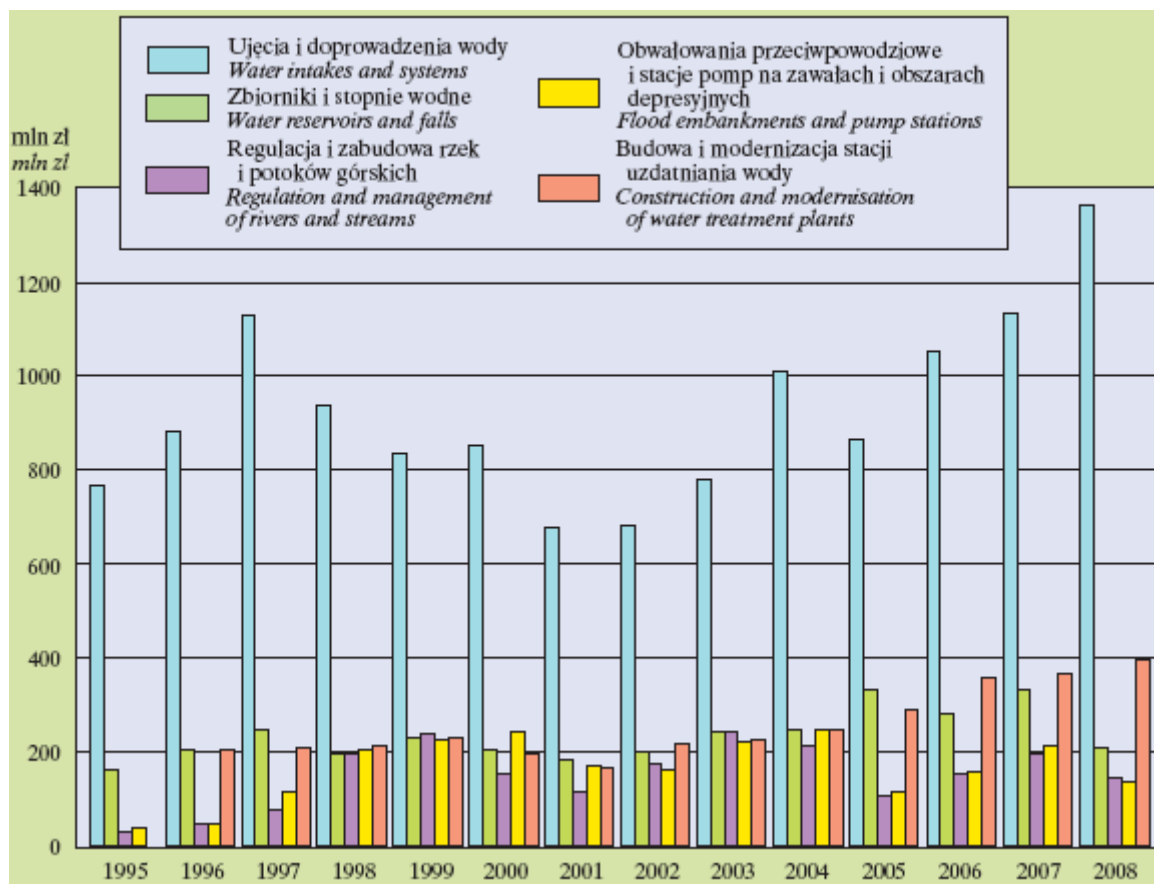
Rys.13. Nakłady na środki trwałe w ochronie środowiska i gospodarce wodnej w latach 1995-2008
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Ochrona Środowiska 1996 - 2009, GUS, 1996 – 2009

Rys.14. Struktura nakładów na środki trwałe w ochronie środowiska w latach 1995-2008
 Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Natomiast analizując dotychczasową strukturę wydatkowania środków w zakresie gospodarki wodnej należy stwierdzić, że mogą one służyć głównie realizacji II celu strategicznego Projektu Polityki, czyli zaspokojeniu potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia w wodę oraz częściowo celów strategicznych III i IV, jednak środki przeznaczone dotychczas

na ich realizację, w szczególności na ochronę przeciwpowodziową, z pewnością były za niskie (rys. 15).

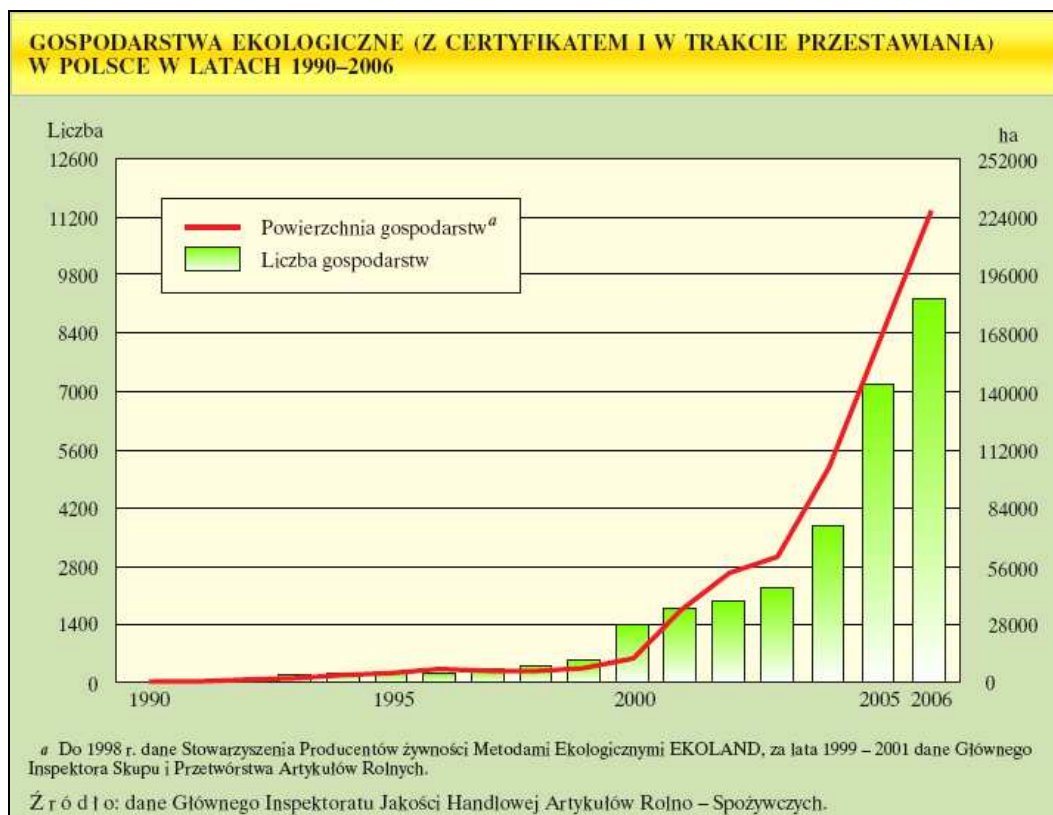
Rys.15. Struktura nakładów na środki trwałe w gospodarce wodnej w latach 1995-2008

Źródło: Ochrona Środowiska 2009, GUS, 2009

Realizacja celów Projektu Polityki wiąże się z koniecznością wdrożenia szeregu działań bezpośrednio i pośrednio odnoszących się do wód i ekosystemów od wody zależnych. Działania bezpośrednio obejmują w szczególności poprawę stopnia oczyszczania ścieków, które zostało omówione wcześniej, ale też z np. renaturyzacją zdegradowanych ekosystemów wodnych. Poziom rozpoznania dotychczasowej skali działań w tym zakresie jest jednak stosunkowo słaby. Istotne jest także obejmowanie obszarową ochroną przyrody wód i środowisk od wód zależnych, w szczególności w formie obszarów Natura 2000, parków narodowych i rezerwatów przyrody, których reżim ochronny pozwala na realne zachowanie ich walorów przyrodniczych.

Ważne są pośrednie metody ochrony wód, np. takie jak ekologizacja gospodarki rolnej, wiążąca się ze zmniejszeniem ilości stosowanych nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin. Pod względem formalnym może ona następować w wyniku certyfikacji gospodarstw ekologicznych lub też ich udziału w niektórych pakietach programów rolno-środowiskowych, jako segmentu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Pomimo dużej dynamiki przyrostu zarówno liczby, jak i powierzchni gospodarstw ekologicznych (rys. 16) w ostatniej dekadzie, obszar gospodarstw posiadających certyfikat oraz będących w trakcie przestawiania się na produkcję ekologiczną, nadal zajmuje

w Polsce zaledwie 1,2% powierzchni ogółu gruntów rolnych. Skala obecnego udziału gospodarstw w programach rolno-środowiskowych, ze względu na nieudolne wdrażanie tego elementu PROW przez administrację państwową, nie jest możliwa do wiarygodnego oszacowania.

Rys.16. Zmiany liczby i powierzchni gospodarstw ekologicznych w latach 1990-2006.
Źródło: Ochrona Środowiska 2007, GUS, 2007

Największe powierzchnie gospodarstw ekologicznych znajdują się w województwach zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim, podkarpacki, lubelskim i dolnośląskim, a najmniejsze w kujawsko-pomorskim, śląskim, łódzkim i opolskim.

Stan środowiska przyrodniczego związanego z wodami podsumowano poniżej, przytaczając wybrane zapisy *Diagnozy aktualnego stanu gospodarki wodnej* zawartej w załączniku 1 do PWP 2030.

W blisko połowie nadleśnictw Polski obserwuje się obniżanie poziomu wód gruntowych, czego skutkiem jest m.in. zanik śródleśnych bagien i drobnych akwenów naturalnych, oraz pogorszenie funkcjonowania ekosystemów leśnych. Nie oszacowano dotąd kompleksowo wpływu negatywnych zmian warunków wodnych na produktywność lasów w skali kraju, wyrwykowe obserwacje wskazują jednak, że może on być znaczny. Występujące w lasach masowe zjawiska zamierania niektórych gatunków drzew (jesion, dąb) związane są m. in. ze zmianami warunków wodnych (niedostatkiem wody). Ponad 80% lasów na siedliskach hydrogenicznych funkcjonuje w antropogenicznie zmienionych warunkach wodnych (systemy odwodnień lub zmieniony reżim zalewów).

Prawie 16% powierzchni Lasów Państwowych w Polsce (1430 tys. ha) ma formalny status „lasów wodochronnych”. Gospodarka w tych lasach powinna być prowadzona z uwzględnieniem priorytetu ich funkcji wodochronnej nad produkcyjną, w praktyce jednak w niewielkim stopniu różni się od gospodarki w pozostałych lasach.

Wśród ekosystemów od wody zależnych kluczowe znaczenie dla różnorodności biologicznej mają obszary mokradłowe. W Polsce zajmują one ok. 4,4 mln ha (ok. 14% powierzchni kraju), z czego 30% stanowią torfowiska. Praktycznie 100% torfowisk w Polsce nosi ślady odwodnienia, a ok. 80% torfowisk wykazuje symptomy istotnej degradacji wskutek tego odwodnienia. Spośród 1,3 mln ha torfowisk zaledwie 202 tys. ha (ok. 15%) to torfowiska żywe, na których zachodzi proces akumulacji torfu.

W Lasach Państwowych prowadzi się szerokie działania na rzecz zwiększenia tzw. małej retencji. Dotychczas wybudowano ponad 1100 małych zbiorników wodnych i ok. 2200 drobnych budowli piętrzących. Większość tych przedsięwzięć korzystnie wpłynęło zarówno na stan ekosystemów leśnych, jak i śródleśnych ekosystemów wodno błotnych oraz na różnorodność biologiczną lasów. Nie zawsze jednak te działania były i są oparte na podejściu systemowym i są w pełni zharmonizowane z kompleksową gospodarką zasobami wodnymi zlewni oraz nie zawsze w pełni uwzględniały uwarunkowania środowiskowe.

Według „Czerwonej listy roślin i grzybów Polski”, lista zagrożonych gatunków roślin naczyniowych, licząca 504 gatunki, obejmuje aż ok. 150 gatunków, dla których zmiany stosunków wodnych są istotnym czynnikiem zagrożenia.

Analiza trendów zmian liczebności populacji 234 gatunków ptaków lęgowych w kraju na przestrzeni ostatniej dekady XX wieku wykazała, że gatunki związane z zalewowymi łąkami w dolinach zmniejszyły liczebność o 8%, podczas gdy gatunki związane ze zbiornikami wodnymi wykazywały wzrost o 12%.

W śródlądowych wodach Polski bytuje 58 rodzimych gatunków ryb i minogów. Według „Polskiej czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce”, ponad 50% rodzimych gatunków ryb i minogów w dorzeczach Odry i Wisły jest zależne od ochrony lub narażone na wyginięcie. Ze względu na przegrodzenie budowlami hydrotechnicznymi historycznych szlaków migracji zagrożone są zwłaszcza gatunki ryb dwuśrodowiskowych oraz ryb jednośrodowiskowych daleko wędrujących. Zły stan ichtiofauny związany jest dodatkowo z występowaniem aż 32 gatunków obcych, zawleczonych do naszych wód.

5. PROBLEMY GOSPODAROWANIA WODAMI

W niniejszym rozdziale przedstawiono najważniejsze problemy związane z szeroko rozumianym gospodarowaniem, kształtowaniem i ochroną zasobów wodnych. Szczególną uwagę poświęcono problemom powstającym na styku ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Oparto się na diagnozie gospodarki wodnej przedstawionej w Projekcie Polityki 2030 oraz w „Przeglądzie istotnych problemów gospodarki wodnej - Etap IV”, opracowanych w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej w Polsce. Omówienie „Przeglądu istotnych problemów gospodarki wodnej” zawarto w załączniku nr 2.

Pierwsza część rozdziału koncentruje się na identyfikacji złożonych sytuacji problemowych, wskazując przede wszystkim na problemy, dla rozwiązania których administracja wodna winna współpracować z władzami samorządowymi różnego szczebla oraz organami administracji rządowej odpowiedzialnymi za rozwój dziedzin i sektorów zależnych od wody. Druga część dotyczy najważniejszych problemów gospodarki wodnej w zakresie ochrony przed powodzią.

Należy mieć na uwadze, że przedstawiony katalog zawiera jedynie najistotniejsze problemy gospodarowania wodami. Realizując zasady zrównoważonego rozwoju Polityka Wodna Państwa do roku 2030 powinna wyznaczać ramy dla działań i interwencji podejmowanych w związku z gospodarowaniem wodami, a także różnorodnymi formami użytkowania wód, zaś szczegółowe wykazy działań i zadań, z uwzględnieniem warunków regionalnych i lokalnych, są ustalane w planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, planach zarządzania ryzykiem powodziowym, planach przeciwdziałania skutkom suszy, programach działań oraz innych dokumentach planistycznych.

5.1. WYBRANE SYTUACJE PROBLEMOWE W GOSPODAROWANIU WODAMI

Przedstawione wybrane, złożone sytuacje problemowe wymagają podjęcia skoordynowanych działań dla ich rozwiązania. Podane przykłady opracowano na podstawie analizy typowych sytuacji problemowych, identyfikacji problemów zawartych w „Przeglądzie istotnych problemów gospodarki wodnej” oraz części diagnostycznej Projektu Polityki 2030, a także wiedzy i doświadczeń autorów Prognozy. Dla ograniczenia negatywnych skutków przedstawionych sytuacji problemowych konieczna jest współpraca administracji wodnej z organami i podmiotami kompetentnymi w kwestiach związanych z planowaniem przestrzennym, ochroną przyrody oraz rozwojem społeczno - gospodarczym.

Problemy organizacyjno-kompetencyjne w zarządzaniu wodami i majątkiem Skarbu Państwa w zakresie gospodarki wodnej

Aktualna sytuacja

Struktura administrowania i zarządzania wodami w Polsce jest skomplikowana i rozproszona. Część wód i urządzeń wodnych pozostaje w gestii administracji samorządowej (np. WZMiUW), a część - rządowej (Ministerstwo Środowiska, Krajowy

Zarząd Gospodarki Wodnej, Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej, resorty: transportu, obronności). Organami zarządzającymi jest zarówno administracja rządowa, jak i terytorialne jednostki samorządowe o odmiennych i wzajemnie niespójnych planach i programach działań oraz różnych źródłach finansowania. W konsekwencji, decyzje dotyczące gospodarki wodnej podejmowane są zarówno w granicach hydrograficznych, jak i administracyjnych, a środki związane z zarządzaniem, użytkowaniem i ochroną zasobów wodnych rozproszone są w różnych częściach budżetu. Brak jest spójnego systemu współdziałania, kontroli, przekazywania i udostępniania informacji dotyczących gospodarki wodnej. Taka sytuacja ogranicza, a czasem wyklucza, możliwości prowadzenia jednolitej polityki w gospodarowaniu wodami. Projekt Polityki wodnej państwa do roku 2030 nie wprowadza rozstrzygnięć w tej kwestii, pozostawiając opisywany wariantowy system zarządzania bez rekomendacji struktury organizacyjno-kompetencyjnej.

Proponowane działania

Pozostawienie systemu „mieszanego”, rządowo-samorządowego oraz wielu podmiotów zarządzających skomplikuje prowadzenie spójnej polityki gospodarowania wodami i osiągnięcie założonych celów, w tym pełną realizację polityki zlewniowej w zgodności z wymogami i standardami Unii Europejskiej. Brak zależności pomiędzy różnymi organami zarządzającymi wodami, rozproszenie i rozmycie kompetencji, jak również tworzenie niespójnych dokumentów planistycznych i programowych, ograniczy możliwości podejmowania wspólnych działań oraz kontrolowania, nadzoru i monitorowania wód, stanu budowli i urządzeń wodnych. Konieczny jest wybór „docelowego” rozwiązania dla budowy spójnego krajowego systemu gospodarowania wodami dla obszarów dorzeczy, zarówno w kontekście zarządzania zasobami wodnymi, jak również w zakresie utrzymania dobrego stanu wód oraz budowli i urządzeń wodnych, a także zarządzania majątkiem Skarbu Państwa w sektorze gospodarki wodnej. Konieczne będzie w przyszłości uszczegółowienie rozwiązań organizacyjnych, instytucjonalnych i kompetencyjnych, które będą funkcjonowały w nowych strukturach systemu zarządzania i gospodarowania wodami. Konieczne będzie opracowanie i wdrożenie odpowiednich instrumentów wykonawczych, prawnych i ekonomicznych oraz zasad finansowania i współpracy instytucjonalnej. Wariant ten winien uwzględniać politykę Unii Europejskiej w zakresie gospodarowania wodami.

Wdrożony model zarządzania zasobami wodnymi powinien realizować ideę zarządzania zlewniowego, zgodnie z art. 3 Ramowej Dyrektywy Wodnej *„Państwa Członkowskie zapewnią odpowiednie uzgodnienia administracyjne, w tym wyznaczenia właściwych władz, do celów stosowania zasad niniejszej dyrektywy w każdym obszarze dorzecza leżącym na ich terytorium”*.

Należy przy tym zaznaczyć, że państwo powinno sprawować kontrolę nad zasobami wodnymi przeznaczonymi do zaopatrzenia ludności w wodę, strategicznymi dla ochrony przeciwpowodziowej zbiornikami wodnymi oraz drogami wodnymi. Należy także wskazać Prezesa KZGW jako główny organ odpowiedzialny za całokształt gospodarki wodnej, mający decydujący wpływ na planowanie w gospodarce wodnej, zarządzanie zasobami wodnymi oraz finansowanie systemu.

Dzięki wprowadzeniu takiego rozwiązania, sektor gospodarki wodnej zyskałby jednego, silnego przedstawiciela, który reprezentowałby problematykę gospodarowania wodami na forum międzynarodowym i krajowym. Rozwiązanie to umożliwiłoby zapewnienie właściwego miejsca gospodarce wodnej w realizowaniu zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Problem kolizyjności funkcjonalno-przestrzennej i sektorowej w gospodarce wodnej

Aktualna sytuacja

Realizacja idei trwałego i zrównoważonego rozwoju opiera się na harmonizowaniu rozwoju gospodarczego i wymagań środowiskowych, a w gospodarowaniu zasobami wodnymi na uznaniu równoważności zaspokajania potrzeb człowieka i konieczności utrzymania dobrego stanu wód i ekosystemów wodnych oraz od wody zależnych. Przestrzenne nakładanie się wielu równoważnych funkcji, zarówno społeczno-gospodarczych, jak i ekologicznych bez określenia priorytetów stwarza różnorakie sytuacje konfliktowe. Widoczne są one szczególnie w dolinach rzek, które pełnią funkcje ekologiczne (np. szlaki migracyjne i rozrodcze gatunków objętych ochroną, siedliska i gatunki chronione ekosystemów wodnych i od wody zależnych w obszarach Natura 2000), ograniczające możliwość swobodnej realizacji działalności społeczno-gospodarczych, w tym związanych z: żegluga śródlądową, energetyką wodną, turystyką wodną, zabudową mieszkaniową i infrastrukturalną dolin rzecznych, poborem wód i zrzutami ścieków.

Obecnie energetyka i żegluga śródlądowa zaliczone zostały do gospodarki wodnej, chociaż stawiane są przed nimi całkowicie inne cele rozwoju. Istotnym jest, że korzystają one z zasobów wodnych nie ponosząc z tego tytułu żadnych kosztów.

Szczególne sytuacje konfliktowe ekologicznie i społecznie wynikają z ochrony przeciwpowodziowej, która wiąże się z budową zbiorników zaporowych, zmianą dotychczasowego zagospodarowania terenów, prowadzeniem robót w korytach i w dolinach rzek. Istotą sytuacji konfliktowych w gospodarce wodnej jest niezgodność nakładających się przestrzennie interesów różnych użytkowników wód, a szczególnie ograniczanie przez funkcję ekologiczną ze względów ochronnych i zachowawczych, swobody i możliwości wprowadzania zmian warunków środowiskowych koniecznych dla realizacji prowadzonych działalności społeczno-gospodarczych.

Proponowane działania

Dla zwiększenia skuteczności działań, w kierunku zrównoważonego gospodarowania wodami, należy ograniczać potencjalne kolizje przestrzenno-funkcjonalne. Konieczne jest zindywidualizowane podejście do ustalenia nadrzędności lub równorzędności funkcji ekologicznej w układzie dorzeczy i sieci dolin rzecznych, w zależności od ich położenia i istniejącego zagospodarowania oraz stanu ochrony i pełnionych funkcji. Skojarzenie planowania gospodarowania wodami z planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym umożliwi uporządkowanie i zróżnicowanie przestrzenne priorytetów funkcjonalnych oraz stanowić będzie podstawę gospodarki gruntami na terenach najbardziej konfliktowych, o ograniczonych funkcjach rozwojowych.

Wprowadzenie opłat za korzystanie z wód dla wszystkich użytkowników wpłynęłoby na zmianę sposobów ich użytkowania i wymusiłoby bardziej oszczędne i racjonalne korzystanie z zasobów wodnych. Wnoszone opłaty, gromadzone w odpowiednich funduszach gospodarki wodnej stanowiłyby środki na utrzymanie majątku i obsługę gospodarowania wodą przez organy zarządzające. Dla łagodzenia konfliktów z lokalną społecznością konieczne jest zarówno budowanie społecznego poparcia dla nowej polityki wodnej, jak również wprowadzenie odpowiednich instrumentów prawno-finansowych rekompensaty strat ponoszonych z tytułu wyłączenia, lub ograniczenia swobody użytkowania wybranych gruntów.

Problem ochrony życia i mienia przed powodzią

Aktualna sytuacja

Na terenach zagrożonych powodzią, szczególnie w dolinach rzecznych, w bezpośrednim sąsiedztwie cieków, na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi istnieje zabudowa mieszkaniowa, usługowa i infrastrukturalna. W wielu dolinach, szczególnie na terenach miejskich intensyfikuje się zabudowę tarasów zalewowych wprowadzając funkcję mieszkaniową, wielorodzinną i usługową wraz z towarzyszącą infrastrukturą techniczną. Uregulowania prawne i planistyczne ograniczające swobodę zabudowy tych terenów, na których w sytuacjach krytycznych istnieją ograniczone możliwości ochrony życia ludzi i ich mienia nie są w pełni respektowane. W konsekwencji, obserwuje się postępującą zabudowę tych terenów. Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, zwana Dyrektywą Powodziową, wymusza działania mające na celu zarówno ograniczenie ryzyka powodziowego i zmniejszenie następstw powodzi, jak i informowanie społeczeństwa o stopniu zagrożenia powodziowego.

Proponowane działania

Konieczne jest wprowadzenie do ustawodawstwa dotyczącego gospodarowania wodami oraz planowania przestrzennego odpowiednich przepisów dla stref zalewowych ograniczających możliwości zabudowy, oraz ograniczających możliwość lokalizacji nowobudowanych obiektów, takich jak na przykład oczyszczalnie ścieków, zakłady przemysłowe, ujęcia wody. Dla łagodzenia konfliktów z lokalną społecznością konieczne jest budowanie społecznego poparcia dla realizowanej polityki wodnej. Z tytułu wprowadzanych ograniczeń konieczne jest wprowadzenie instrumentów prawno – finansowych rekompensaty strat z tytułu ograniczonego korzystania z terenów położonych w strefach zagrożonych wystąpieniem powodzi, wykupu gruntów oraz przekazywania odszkodowań dla ich właścicieli gruntów o ograniczonych sposobach użytkowania. Należy ponadto wzmocnić korelację pomiędzy planowaniem gospodarowania wodami, ochroną przeciwpowodziową i zagospodarowaniem przestrzennym. W planach zarządzania ryzykiem powodziowym identyfikowane będą miejsca wskazane do zmian i ograniczeń w zagospodarowaniu przestrzennym dolin rzecznych. Dla ograniczenia strat będących następstwem powodzi należy realizować system prognozowania, informowania i ostrzegania społeczeństwa o zagrożeniach powodziowych.

Problemy zagrożenia poważnymi awariami w wyniku powodzi

Aktualna sytuacja

Dyrektywa 96/82/EC, zwana skrótowo Dyrektywą „Seveso II”, wyznacza priorytety i cele wymagające w długookresowej perspektywie zabezpieczenia wrażliwych obszarów przed skutkami poważnych awarii przemysłowych. Dotyczy to przede wszystkim obszarów mieszkaniowych, użytku publicznego oraz cennych przyrodniczo. Dyrektywę należy odnosić zarówno do przypadków różnych zdarzeń awaryjnych w zakładach przemysłowych o poważnych skutkach dla środowiska, w tym przypadku przede wszystkim środowiska wodnego, jak i do zjawisk powodziowych, będących następstwem zjawisk naturalnych mogących spowodować lub zainicjować w zakładach przemysłowych lub innego rodzaju instalacjach przemysłowych cykl zdarzeń wywołujących skutki o charakterze awarii przemysłowej.

Każdy rodzaj powodzi, a szczególnie powodzi o charakterze i zasięgu regionalnym, powoduje różnego rodzaju zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi oraz środowiska. Tego rodzaju skutki mogą wiązać się m.in. z sytuacjami powodziowymi, mogącymi zainicjować awarie zakładów i instalacji przemysłowych oraz obiektów gospodarki ściekowej, odpadowej i in. o znaczących skutkach dla ludzi i środowiska, w tym przede wszystkim jednostek osiedleńczych obszarów przyrodniczo cennych oraz ekosystemów wodnych i od wód zależnych.

Proponowane działania

Większość zakładów przemysłowych, instalacji, obiektów komunalnych i innych, mogących powodować zagrożenie o skali poważnej awarii znajduje się na obszarach dolin rzecznych, w tym zagrożonych skutkami powodzi. Chociaż nie wszystkie zdarzenia powodziowe mogą wywoływać poważne awarie, należy w przypadku kwalifikacji zakładów do kategorii:

- o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej,
- o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej,
- pozostałych zakładów, których działalność może być źródłem poważnej awarii,

wytypować instalacje i obiekty, które zwłaszcza w przypadku powodzi mogą powodować poważne skutki dla życia i zdrowia ludzi, dla zasobów przyrody, w tym objętych ochroną prawną, dla zasobów wodnych itp. Tego rodzaju określenie podatności na zagrożenia powodziowe winno stać się swoistym wyznacznikiem dla kierunków interwencji na rzecz ograniczenia zagrożeń powodziowych w dorzeczach i zlewniach. Przeprowadzenie analizy potencjalnych następstw powodziowych w wymienionych grupach zakładów powinno zawierać wnioski i rekomendacje dla opracowania dokumentów wymaganych Dyrektywą Powodziową.

Problemy gospodarowania wodą w obszarach metropolitalnych

Aktualna sytuacja

W obszarach metropolitalnych występuje koncentracja negatywnych zjawisk związanych z gospodarowaniem wodami. Wiąże się to z dużym zapotrzebowaniem na wodę, przy jednoczesnym zmniejszeniu jej zasobów, zmianach jakościowych i ilościowych, oraz zmianach parametrów hydrologicznych w zlewniach (spływ powierzchniowy, stan wód, zanik źródeł, podtopienia, powodzie) przy jednoczesnym wprowadzaniu do wód dużych ilości ścieków. Jednocześnie część terenów miejskich objęta jest ochroną przyrody, co ogranicza swobodę wykorzystywania zasobów wodnych dla rozwoju szeregu funkcji społeczno-gospodarczych, w tym również funkcji turystycznej i rekreacyjnej, na które jest na obszarach metropolitalnych duże zapotrzebowanie (bulwary, mariny, porty i przystanie rzeczne, baseny kąpielowe).

Proponowane działania

W planach zagospodarowania przestrzennego obszarów metropolitalnych należy określić zasady gospodarowania i zarządzania zasobami wodnymi. Konieczne jest przeanalizowanie kosztów i korzyści wynikających z wyznaczenia zlewni i obszarów podlegających ochronie z tytułu poboru wody pitnej dla ludności metropolii. Dla ograniczenia możliwości wystąpienia powodzi spowodowanej gwałtownym spływem wód ze zlewni na terenach intensywnej zabudowy miejskiej, należałoby zastosować w planach zagospodarowania przestrzennego odpowiednie ograniczenia, a w sytuacjach szczególnych wprowadzić odpowiednią zabudowę techniczną przeciwdziałającą zagrożeniom.

Problemy wykorzystania energii odnawialnej wód

Aktualna sytuacja

Dla przeciwdziałania globalnym zagrożeniom związanym ze skażeniem atmosfery i zmianami klimatu, Unia Europejska postawiła sobie za cel podwyższenie udziału odnawialnych źródeł energii (OZE) w ogólnej produkcji energii i uzyskanie do roku 2020 w bilansie energetycznym 20% z odnawialnych źródeł energii (Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela 3.03.2010). Cel ten znalazł odzwierciedlenie w szeregu dokumentach politycznych i regulacyjnych UE i Polski. Udział OZE w bilansie energetycznym naszego kraju szacowany jest na 2,5 %. W okresie powojennym uległy zniszczeniu małe obiekty hydroenergetyczne na ciekach wodnych w różnych regionach kraju. Oprócz źródeł energii pełniły one również funkcje zabezpieczeń przeciwpowodziowych i regulacji przepływu.

Organizacje ekologiczne nie wspierają hydroenergetyki i przyjmują zasadę ograniczania wszelkiej ingerencji w koryta i doliny cieków ze względów na ochronę ekosystemów wodnych i od wód zależnych. Stopień zagrożenia tych ekosystemów jest zróżnicowany i zależny, zarówno od pełnionych funkcji ekologicznych cieków i dolin rzecznych, jak również od skali i rodzaju planowanego przedsięwzięcia hydroenergetycznego.

Proponowane działania

Konieczne jest ujednoczenie polityki międzyresortowej w zakresie rozwoju energetyki wodnej, w tym szczególnie małej energetyki wodnej. Konieczność spełnienia warunków związanych ze zwiększeniem udziału OZE w ogólnym bilansie energetycznym kraju, wskazuje na potrzebę wprowadzenia tego typu działań do dokumentów strategicznych, planistycznych i programowych gospodarki wodnej. Wskazane jest przeprowadzenie hierarchizacji regionów gospodarczych i zlewni do realizacji obiektów hydroenergetycznych w tym mikro- i małej energetyki wodnej zgodnie z zasadami ochrony przyrody, równoważenia potrzeb wszystkich użytkowników wód i minimalizowania sytuacji konfliktowych. Dokumentami umożliwiającymi wskazanie zlewni predysponowanych (lub wyłączonych) z realizacji MEW mogą być wojewódzkie programy udrażniania rzek oraz plany gospodarowania wodami w dorzeczach; ustalenia tych dokumentów winny być przenoszone do dokumentów opracowywanych na szczeblu wojewódzkim: np. planów zagospodarowania przestrzennego województwa, strategii rozwoju województwa, itp.

Problemy zwiększenia retencyjności zlewni

Aktualna sytuacja

Samorzady wojewódzkie realizują prace nad wojewódzkimi programami małej retencji. Często programy te nie są powiązane z celami i kierunkami rozwoju gospodarki wodnej przyjętymi w dokumentach strategicznych i programowych gospodarki wodnej w Polsce. Istotnym celem, z punktu widzenia gospodarowania wodą w przyszłości, jest równoważenie potrzeb społecznych i gospodarczych z potrzebami ekosystemów wodnych i od wód zależnych. To warunek ograniczający swobodę korzystania z zasobów wodnych przez wszystkich użytkowników. Oznacza on konieczność poszukiwania rozwiązań ograniczających ingerencję w koryta i doliny rzeczne oraz do ingerowania w doliny rzeczne i cieki wyłącznie w przypadkach uzasadnionych potrzebami społecznymi oraz ochroną życia i mienia ludzi.

Głównym celem działań określonych w wojewódzkich programach retencjonowania wód w zlewniach jest zminimalizowanie zagrożenia wystąpienia zjawisk ekstremalnych w postaci wezbrań powodziowych i susz hydrologicznych. Dla redukcji tych niepożądanych zjawisk proponowane są działania zarówno techniczne, np. zbiorniki retencyjne na ciekach, jak i wykorzystywanie naturalnych procesów zwiększania retencyjności zlewni, ograniczających ilość wody spływającej ze zlewni oraz wydłużających czas tego spływu.

Proponowane działania

Konieczna jest korelacja pomiędzy wojewódzkimi programami małej retencji a dokumentami strategicznymi i programowymi dotyczącymi gospodarki wodnej. Zgodnie z przyjętą w Projekcie Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 ideą zrównoważonego rozwoju, pożądanym kierunkiem działań, które zmierzają do zminimalizowania zagrożeń związanych ze zjawiskami ekstremalnymi oraz do zwiększenia dostępności wody w zlewniach dla wszystkich użytkowników (w tym również ekosystemów wodnych i od wód zależnych), jest wzrost naturalnej retencyjności zlewni. Wzrost ten można osiągnąć poprzez: zalesianie,

zwiększanie retencji gruntowej, zabiegi fitomelioracyjne, rewitalizację i renaturalizację obszarów podmokłych, jak również bardziej zrównoważone zagospodarowanie przestrzenne zlewni, nie powodujące zwiększenia powierzchni nieprzepuszczalnych.

Wojewódzkie programy małej retencji powinny podlegać weryfikacji z punktu widzenia zgodności z dokumentami strategicznymi, planistycznymi i programowymi z zakresu gospodarki wodnej oraz ocenie skutków środowiskowych w skali zlewni i regionów wodnych. Należy wziąć pod uwagę następujące czynniki:

- każda budowla poprzeczna ciekowi stanowi ograniczenie jego przepustowości dla migracji organizmów wodnych,
- zbiorniki charakteryzują się mniejszą zdolnością samooczyszczania niż ciek, (wynika z tego konieczność wprowadzenia zakazu piętrzenia zanieczyszczonej wody),
- zbiorniki są uboższe od rzek pod względem różnorodności biologicznej,
- poniżej zapory powstaje silna erozja koryta.

Niezbędne jest wprowadzenie obowiązku (powinien on wynikać z odpowiednich przepisów) przeprowadzania badań symulacyjnych pozwalających ocenić stopień realizacji celów, którym mają służyć zbiorniki małej retencji, takich jak wyrównanie odpływu, redukcja zagrożeń powodziowych, zaopatrzenie w wodę i in., a także wytycznych w zakresie prawidłowej konstrukcji przepławek dla ryb.

Problemy Bałtyckiej strefy przejściowej wód słodkich i słonych

Aktualna sytuacja

Strefa przejściowa wód słodkich i słonych na Bałtyku podlega różnym regulacjom międzynarodowym i krajowym związanym z ochroną Bałtyku. Strefa ta stanowi wąski pas wód wzdłuż wybrzeża do których oprócz wód rzecznych odprowadzane są m.in. ścieki z lądu. Jest to jednocześnie strefa rozwoju funkcji rekreacyjnej, turystycznej, rybackiej i żeglugi przybrzeżnej regulowanych różnymi przepisami dokumentami planistycznymi i programowymi. W Projekcie Polityki Wodnej Państwa do roku 2030, mimo podkreślenia konieczności dążenia do usprawnienia współpracy międzyinstytucjonalnej, brak jest odniesień do problemu koordynacji nakładających się przestrzennie działań różnych organów zarządzających obszarem morskich wód przybrzeżnych i pasa technicznego.

Strefa brzegowa jest ponadto szczególnym problemem gospodarki wodnej ze względu na obserwowane zmiany klimatu, podnoszenie się poziomu południowego Bałtyku oraz większą częstotliwość i intensywność występowania sztormów i powodzi odmorskich.

Szacunki oparte na badaniach m.in. IPCC, Państwowego Instytutu Geologicznego, Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej pozwalają przypuszczać, że w Morzu Bałtyckim wzrosną: poziom wody, liczba i siła sztormów, średnia temperatura wody i jej zasolenie. Są to zmiany, które muszą spowodować nie tylko konsekwencje dla roślin i zwierząt, ale także zmiany struktury wybrzeża oraz użytkowania wód Bałtyku.

Region Gdańska wraz z deltą Wisły został objęty programem współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej o nazwie Sea Level Change Affecting the Spatial Development in the Baltic Sea Region (SEAREG) jako rejon najbardziej narażony na skutki zmian poziomu

Morza Bałtyckiego. Obszar ten zajmuje około 320 km², a zamieszkuje go ok. 0,5 mln osób. Prognozy zmian poziomu morza oraz temperatury i opadów (dostarczone przez Potsdam Institute for Climate Impact Research) w perspektywie 100-letniej, z uwzględnieniem specyfiki regionu (położenia i struktury zaopatrzenia w wodę) pozwoliły na wyodrębnienie najważniejszych skutków zmian klimatu w tym regionie. Będą to⁴:

- postępująca erozja wybrzeża spowodowana sztormami i wzrostem poziomu morza;
- powódzie morskie oraz większe zagrożenie „sztormami stulecia”;
- powódzie rzeczne;
- wzrost poziomu zwierciadła wód gruntowych prowadzący do podtopienia terenu;
- intruzja wód słonawych do zbiorników wody słodkiej.

Proponowane działania

Konieczne jest wprowadzenie do dokumentów planistycznych gospodarki wodnej zapisów dotyczących problemu zarządzania tymi wodami w nawiązaniu do polityki morskiej państwa oraz Bałtyckiego Planu Działań. Konieczna jest współpraca między resortami odpowiedzialnymi za poszczególne aspekty związane z gospodarowaniem wodami morskimi, bezpieczeństwem żeglugi, infrastrukturą realizowaną na obszarach morskich.

Przeciwdziałanie zagrożeniom prognozowanym od Morza Bałtyckiego wymaga zintegrowanego zarządzania strefą przybrzeżną w oparciu o badania, modelowanie ze wskazaniem działań koniecznych do podjęcia w perspektywie kilkudziesięciu lat. Problem ten nie został wystarczająco rozwiązany w projekcie Polityki 2030.

Problem gospodarowania wodami w obszarach górskich

Aktualna sytuacja

Potoki górskie podlegają silnej presji w związku z planowymi działaniami przeciwpowodziowymi oraz w wyniku niekontrolowanej zabudowy, która często nie jest poprzedzona właściwą analizą ekonomiczną, analizą potrzeb społecznych i uwarunkowań przyrodniczych. Jednocześnie, coraz większym problemem staje się zanieczyszczenie wód spowodowane nielegalnym wprowadzaniem ścieków. Prowadzi to do postępującej degradacji środowiska przyrodniczego, a także może prowadzić do zwiększenia ryzyka wystąpienia powodzi na obszarach położonych w dolinach potoków górskich.

Proponowane działania

Niezbędna jest poprawa skuteczności przeprowadzanych kontroli oraz egzekucji kar, w szczególności kar nakładanych za nielegalne wprowadzanie zanieczyszczeń do środowiska oraz samowolę budowlaną. Celową byłaby rewizja systemu przeprowadzania kontroli umów na odbiór nieczystości zawartych przez mieszkańców; w myśl obowiązujących przepisów kontrole te przeprowadza lokalna władza samorządowa. Zasadnym jest, aby realizację robót regulacyjnych poprzedzić wnikliwą analizą potrzeb i zagrożeń związanych z

⁴ Za: T. Okruszko, M. Kijańska, *Zmiany klimatu a gospodarowanie wodami*, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2009r.

realizacją inwestycji, a także weryfikacją ich celowości, wykorzystując procedury ocen oddziaływania na środowisko.

5.2. PROBLEMOWE OBSZARY GOSPODARKI WODNEJ W ZAKRESIE OCHRONY PRZED POWODZIĄ

5.2.1. Potrzeba identyfikacji obszarów problemowych w zakresie ochrony przed powodzią i kryteria wyboru

Zgodnie z harmonogramem wdrażania dyrektyw unijnych problemy poprawy stanu ekosystemów wodnych i od wody zależnych są rozwiązywane aktualnie i będą przedmiotem uwagi w najbliższej przyszłości – zobowiązuje do tego Ramowa Dyrektywa Wodna. Problemy zarządzania ryzykiem powodziowym będą identyfikowane i podejmowane, zgodnie z Dyrektywą Powodziową w perspektywie 2015 roku. Są jednak obszary, gdzie ze względu na zagrożenie życia wielu ludzi oraz możliwości ogromnych szkód ekonomicznych, społecznych i środowiskowych w wyniku potencjalnej powodzi **nie można zwlekać z interwencją**. Są to obszary niezbędnej koncentracji działań dla osiągnięcia ważnych celów społeczno-ekonomicznych oraz środowiskowych, w tym związanych z ograniczeniem ryzyk spowodowanych poważnymi awariami.

Identyfikacja obszarów problemowych gospodarki wodnej w zakresie ochrony przed powodzią i sformułowanie stosownych działań w Projekcie Polityki 2030 jest próbą kompromisu pomiędzy dążeniem do maksymalnej efektywności, a zaspokojeniem najważniejszych oczekiwań społecznych (zał.4).

5.2.2. Obszary problemowe zidentyfikowane w Projekcie Polityki Wodnej

Górna Odra, szczególnie Kotlina Raciborska, Kotlina Kłodzka, Nysa Kłodzka (od zbiornika Nysa do ujścia do Odry) oraz Aglomeracja Wrocławska

Skalę ryzyka ujawniła katastrofalna powódź, która wystąpiła w lipcu 1997 roku. Istniejące urządzenia ochrony przeciwpowodziowej (wały i zbiorniki) zawiodły, co skutkowało śmiercią ludzi i wielkimi szkodami społeczno - ekonomicznymi. W tej sytuacji podjęto szeroko zakrojone działania zmierzające do takiej modernizacji systemu ochrony przeciwpowodziowej w zlewni Odry, aby w przypadku powtórzenia się powodzi tej miary, co powódź 1997 roku szkody były jak najmniejsze. Najpełniej projekty tych działań znalazły wyraz w przyjętej przez Sejm ustawie z dnia 6 lipca 2001 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Programie dla Odry - 2006” (dz. U. Nr 98 poz. 1067 z późn. zm). W ciągu jedenastu lat, wykonano wiele prac ograniczających ryzyko, jednak nadal nie zrealizowano wielu działań o kluczowym znaczeniu:

- Zbiornik Racibórz Dolny. Jego realizacja jest niezbędna, ponieważ przedsięwzięcia chroniące ważne ośrodki poniżej zbiornika – miasta: Racibórz, Kędzierzyn- Koźle i Opole, zostały zaprojektowane przy założeniu, iż zbiornik ten istnieje i zapewnia redukcję przepływu maksymalnego zaobserwowanego w 1997 roku o ok. 1500 m³/s.
- Zwiększenie przepustowości Wrocławskiego Węzła Wodnego (WWW), którego elementem jest przerzut części wielkich wód do rzeki Widawy. Aktualna

przepustowość WWWW wynosi ok. 2000 m³/s, natomiast maksymalny przepływ w roku 1997 wynosił ok. 3640 m³/s. powodując wielkie zniszczenia miasta. Porównanie wymienionych dwóch wartości daje wyobrażenie o wadze problemu udrożnienia WWWW.

- Inwestycje hydrotechniczne ograniczające ryzyko powodzi w Kotlinie Kłodzkiej, a w szczególności chroniące Lewin Brzeski i Kłodzko. Kotlina Kłodzka należy do obszarów największego ryzyka w skali kraju, a powodzie występują tam prawie co rok.
- Modernizacja zbiornika Nysa na Nysie Kłodzkiej i zabezpieczenie doliny tej rzeki pomiędzy zaporą, a ujściem do Odry. Zbiornik Nysa wybudowany został w 1972 roku. Już w fazie projektowo – realizacyjnej dokonano wielu zmian, uproszczeń i zaniechań w rozwiązaniach technicznych. Oszczędnościowo wybudowany zbiornik nie sprostał w lipcu 1997 r. jednemu z podstawowych przeznaczeń tj. ochronie przeciwpowodziowej Nysy i okolic, a wręcz stanowił czynnik katastrofalnego zagrożenia dla miasta. Po tej powodzi rozbudowana została przepustowość dolnego stanowiska wraz z obwałowaniem dla bezpiecznego przejścia powodziowych zrzutów wody ze zbiornika w granicach do 950 m³/s.

Za priorytetową realizacją działań ograniczających ryzyko powodzi przemawia zarówno liczba mieszkańców aglomeracji wrocławskiej oraz dużych miast i innych jednostek osadniczych położonych w dolinie górnej Odry, ogromny majątek, zasoby środowiska przyrodniczego. Dodatkowym argumentem, który uwzględniono przy ocenie ryzyka powodzi oraz jej skutków jest fakt, że w obrębie tak zdelimitowanego obszaru problemowego zagrożonego powodzią, w bezpośrednim sąsiedztwie głównych cieków stwarzających zagrożenie powodziowe funkcjonuje około 30 zakładów o dużym ryzyku lub zwiększonym ryzyku poważnej awarii przemysłowej, które w przypadku powodzi mogą stać się przyczyną skażenia środowiska o skali ponadlokalnej i katastrofalnych skutkach.

Środkowa i Dolna Odra, szczególnie w kontekście prowadzenia akcji lodolamania i poprawy odpływu wód powodziowych.

Wały przeciwpowodziowe na Środkowej i Dolnej Odrze wymagają odbudowy i modernizacji, w szczególności wały chroniące Słubice.

Specyficzny jest problem ograniczenia ryzyka powodziowego i ochrona terenów otaczających ujściowy odcinek rzeki od Gozdowic do ujścia Odry do Jeziora Dąbie i Zalewu Szczecińskiego. Tereny te to aglomeracja miejsko – przemysłowa Szczecina, położone wzdłuż Odry powyżej i poniżej Szczecina wielkie zakłady przemysłowe, w tym kilkanaście zakładów mogących powodować duże lub zwiększone ryzyko poważnej awarii oraz tereny cenne przyrodniczo: Park Krajobrazowy Dolnej Odry, Puszcza Bukowa. Największe zagrożenia powodziowe wywoływane są w tym obszarze przez zatory lodowe powstające w rejonie ujściowym rzeki, gdzie swobodny spływ lodów utrudniają czynniki charakterystyczne dla ujściowych odcinków rzek – wezbrania sztormowe Zatoki Pomorskiej oraz północne wiatry. Jedynym skutecznym sposobem zapobiegania zatorom są lodolamacze. Warunkiem

możliwości pracy lodołamaczy są dostateczne głębokości rzeki. Do utrzymania potrzebnych głębokości niezbędne są prace regulacyjne i pogłębiarskie.

Górna Wisła

Górna Wisła, a szczególności jej karpackie dopływy to rzeki o największym potencjale powodziowym w skali kraju. Największa powódź XX wieku wystąpiła w tym obszarze w 1934 roku. Wielkie wezbrania powodujące znaczne szkody i zagrożenie życia ludzi wystąpiły w latach 1958, 1960, 1962, 1970, 1997 i 2001. Od powodzi 1934 roku do dnia dzisiejszego wybudowano w zlewni Górnej Wisły kilka wielkich zbiorników retencyjnych (Goczałkowice, Kaskada Soły, Dobczyce, Czorsztyn, Rożnów, Solina), szereg zbiorników mniejszych oraz nowych i zmodernizowanych wałów. Powódź 2001 roku wykazała, że wysokie ryzyko nadal istnieje – wystąpiły awarie wałów, a w kilku wodowskazach zanotowano absolutne maksima stanów wody. Trzeba podkreślić, że wiek XX był stosunkowo spokojny pod względem występowania katastralnych powodzi. Obserwacje wodowskazu warszawskiego wykazują, iż w wieku XIX wystąpiły na Wiśle kilkakrotnie powodzie letnie (t. j. uformowane w Karpatach) znacznie większe od powodzi 1934 roku i wydarzenia takie mogą się powtórzyć. Świadczy to o wielkim ryzyku powodziowym na Wiśle Górnej i Środkowej z zagrożeniem takich aglomeracji jak Kraków i Warszawa. W obszarze problemowym Górnej Wisły znajduje się kilkanaście zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, mogących oddziaływać również na Wisłę Środkową, gdzie znajduje się następnich kilka zakładów o dużym lub zwiększonym ryzyku awarii przemysłowej.

Projekt Polityki 2030 przewiduje w tej zlewni dokończenie budowy zbiornika Świnna Poręba na Skawie i planowaną budowę oraz modernizację obiektów przeciwpowodziowych w dolinie Przemszy i na Wisłoce. Projekt Polityki 2030 kładzie nacisk na przyśpieszenie procedur związanych z wdrożeniem „Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu Górnej Wisy”.

Środkowa Wisła, szczególnie fragment doliny Wisły od Płocka do Torunia wraz z poprawą odpływu wód powodziowych w dorzeczu Bugu

W rozważanym obszarze problemowym zidentyfikowano trzy grupy problemów:

- bezpieczeństwo ekologiczne stopnia Włocławek,
- bezpieczeństwo powodziowe Zbiornika Włocławskiego,
- bezpieczeństwo rejonu ujścia Bugu do Jeziora Zegrzyńskiego.

W obszarze potencjalnego oddziaływania tego fragmentu Wisły funkcjonuje kilkanaście zakładów mogących wywołać poważne awarie przemysłowe, których skutki mogą być odczuwalne w dolnym odcinku Wisły, a nawet w Zatoce Gdańskiej.

W Projekcie Polityki 2030 przyjęto, że uzyskanie bezpieczeństwa ekologicznego Stopnia Włocławek wymaga:

- projektu modernizacji stopnia Włocławek (ekologiczne bezpieczeństwo stopnia wodnego Włocławek) współfinansowanego ze środków unijnych (2007-2013),

- projektu budowy stopnia w Nieszawie finansowanego ze środków prywatnych, (projekt budzi zasadnicze wątpliwości omówione w rozdziale poświęconym środowiskowym skutkom przedsięwzięć hydrotechnicznych),
- założenia do projektu modernizacji wałów przeciwpowodziowych w Dolinie Ciechocińskiej do Torunia oraz przeciwdziałanie erozji na Wiśle od Nieszawy do Torunia.

Realizacja trzech wymienionych zadań wynika z potrzeby:

- likwidacji zagrożenia bezpieczeństwa stopnia Włocławek katastrofą budowlaną (jej skutkiem może być katastrofalna powódź),
- likwidacji zagrożenia przed katastrofą ekologiczną (powstałą w wyniku katastrofy budowlanej),
- zahamowania degradacji doliny Wisły.

Poniżej, podano niektóre informacje wyjaśniające potrzebę realizacji projektu zabezpieczającego stopień wodny we Włocławku przed katastrofą budowlaną oraz potrzebę ochrony doliny rzecznej przed dalszą degradacją.

- Przekroczenie czasu samotnej pracy stopnia trwającej 38 lat, co jest rażącym naruszeniem założeń projektu technicznego, zakładającego 15 lat pracy bez podparcia go kolejnym stopniem,
- Erozja dolnego stanowiska sięgająca 4 m bezpośrednio poniżej stopnia i lokalnie 5+6 m w rejonie mostu drogowego. Obniżanie się poziomu wód gruntowych przyczyniające się do wysychania starorzeczy, przesuszania gruntów, prowadząc do zubożenia i zmian ekosystemu doliny, a także do obniżenia produkcji rolniczej na znacznych obszarach Kujaw.
- Erozyjno-akumulacyjne przekształcenia koryta ze znacznym pogłębieniem dna na początku odcinka, zmniejszającym się stopniowo z biegiem rzeki i przechodzącym w wysoka strefę akumulacyjną, utrudnienia żeglugowe stwarzając zagrożenie prowadzenia akcji lodołamaczy,
- Zabudowa hydrotechniczna Wisły oraz wiele urządzeń gospodarczych straciło swój charakter i nie pracuje zgodnie z przeznaczeniem: odsłonięcie fundamentów niebezpieczne dla stateczności mostu drogowego we Włocławku, odsłonięcie ostróg rzecznych, ujęć i zrzutów wody. Szczególnie groźnym zjawiskiem jest odsłonięcie rurociągów przesyłowych przechodzących przez koryto.
- Przekroczenie granicznego układu obciążeń przy którym stateczność obiektów piętrzących znajduje się na granicy wartości dopuszczalnych,

Od momentu spiętrzenia Zbiornika Włocławskiego (1969) pojawiają się praktycznie w każdym roku, w którym występują mrozy, problemy ze spływem lodów poprzez zbiornik. W styczniu 1982 roku doprowadziło to do katastrofalnej powodzi zatorowej. Mechanizm powstania tej powodzi był następujący. W grudniu utworzyła się na zbiorniku pokrywa lodowa – zbiornik zawsze zamraża wcześniej niż Wisła. W ostatniej dekadzie grudnia wskutek odwilży powstało wezbranie Wisły przy nadal zamrażającym zbiorniku, W pierwszej dekadzie stycznia gwałtowny spadek temperatury spowodował powstanie na Środkowej Wiśle niezwykle intensywny spływ śryżu (lodu prądowego). Śryż dopływając do skutego

lodem zbiornika gromadził się pod lodem tworząc tak zwaną „zabitkę śryżową” o miąższości dochodzącej do kilku metrów. W 1982 roku powstał zator śryżowo – lodowy skutkujący licznymi przerwaniem wałów i zalaniem miejscowości wokół zbiornika w tym dzielnicy Płocka Radziwia.

Dolna Wisła, szczególnie Żuławy

Obszar problemowy „Żuławy” obejmuje deltę Wisły (Żuławy Gdańskie, Wielkie i Elbląskie), gdzie tereny depresyjne zajmują 454 km²; z ochroną przeciwpowodziową wiąże się funkcjonalnie również niziny nadwiślańskie powyżej Żuław: Nizina Walichnowska i Kwidzyńska oraz niziny nadzalewowe (w rejonie Zalewu Wiślanego). Łącznie jest to teren o powierzchni ponad 2 tym km².

Jest to obszar utrzymywany dzięki budowanej od kilku stuleci infrastrukturze przeciwpowodziowej, na którą składają się: obwałowania Wisły i mniejszych cieków, kanały i rowy melioracyjne, przepompownie, wrota przeciwsztormowe, śluzy, jazy itp.

Obszar Żuław zagrożony jest powodzią i topielami (topiel to powódź, po której woda samoistnie nie odpłynie tylko wymaga odpompowania) różnego typu: odmorskimi, opadowymi, zatorowymi, roztopowymi; mogą one występować w różnych konfiguracjach (np. opadowo-sztormowe, zatorowo-sztormowe itd.). Również przerwy w zasilaniu pompowni oraz awarie urządzeń mogą prowadzić do powodzi i topieli.

Główne zagrożenia pochodzą od koryta Wisły, Gdańskiego Węzła Wodnego (rzeki Radunia i Motława) oraz Zalewu Wiślanego. Z historycznych powodzi wynika, że najbardziej katastrofalne w skutkach są powodzie zatorowe na Wiśle. Ze względu na znaczne straty materialne i częstotliwość występowania, problemowe są również powodzie po nawalnych opadach deszczu.

W ostatnim czasie do poważnych zagrożeń zaliczyć można również powodzie sztormowe, których częstotliwość i natężenie ujawniły nowe problemy ochrony obszarów, które dotychczas uznawano za stosunków dobrze chronione (np. Żuławy Wielkie i Nowy Dwór Gdański).

Na terenie Żuław Wiślanych, będących najbardziej skomplikowanym obszarem problemowym ochrony przed powodzią w kraju, występuje relatywnie niewielka liczba zakładów powodujących awarię przemysłową. Poza tymi zakładami znajdują się inne obiekty jak np.: Główny Punkt Zasilania Gdańsk – Błonie, od którego zależy funkcjonowanie rafinerii Grupy LOTOS, składowisko fosfogipsów w Wiślinie oraz komunalne oczyszczalnie Gdańska i Elbląga, mogące spowodować poważne zagrożenie środowiska wodnego i przyrody w ujściu Wisły oraz Zatoki Gdańskiej.

Odrębnym problemem jest deficyt możliwych do zagospodarowania zasobów wód podziemnych, gdzie występuje ograniczenie możliwości w korzystaniu z tych zasobów. Ograniczenia te mogą wynikać z przyczyn naturalnych, jak również być następstwem działalności gospodarczej. Konsekwencją jest brak możliwości pełnego zaspokojenia aktualnych lub prognozowanych potrzeb wodnych użytkowników komunalnych, przemysłowych i rolniczych.

Realizowany obecnie Program „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015)”, który poddany został procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, winien zasadniczo poprawić stan zabezpieczeń przeciwpowodziowych na tym obszarze do roku 2015, oraz umożliwić nowoczesne zarządzanie ryzykiem w drugim etapie realizacji tego Programu.

6. OCENA SKUTKÓW BRAKU REALIZACJI PROJEKTU POLITYKI 2030

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 diagnozuje szereg problemów obecnego systemu zarządzania zasobami wodnymi jak również zagadnień związanych z ochroną i kształtowaniem zasobów wodnych. Wskazuje na potrzebę głębokiej reformy systemu gospodarowania wodami wraz z działaniami, które należy podjąć aby zapewnić realizację zobowiązań nałożonych prawem UE.

Poniżej przedstawiono tabelaryczne zestawienie najpoważniejszych wad obecnego systemu gospodarowania wodami (tabela 2) w powiązaniu ze sposobem w jaki Projekt Polityki je rozwiązuje. Tabela zawiera przykłady barier we wdrażaniu zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi, zalecane działania oraz propozycję rozwiązań problemów przedstawionych w Projekcie Polityki. Znakami „+”, „-” i „+/-” zaznaczono, czy projekt – odpowiednio – uwzględnia, nie uwzględnia lub częściowo uwzględnia omawiany problem.

Tabela 2. Wybrane istotne wady obecnego systemu zarządzania wodami na tle ustaleń Projektu Polityki 2030

Lp	Bariery we wdrażaniu zintegrowanego zarządzania zlewniowego	Zalecane działania	Uwzględnienie problemu w projekcie Polityki	Propozycja rozwiązania problemu wg Projektu Polityki Wodnej
1	Organami kompetentnymi w sprawach gospodarowania wodami są obecnie organy rządowe (KZGW, RZGW) i samorządowe (marszałkowie województw, starostowie – posiadający kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń wodnoprawnych). W konsekwencji możliwości nadzorowania całości działań prowadzonych w zlewni są ograniczone.	Przejęcie kompetencji w zakresie prowadzenia polityki wodnej i zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi przez Prezesa KZGW.	+	<p>Propozycja reformy systemu gospodarowania wodami obejmuje</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Wariant I, zwany dalej „samorządowym”</i> - dotychczasowe zadania dyrektorów RZGW w tym zakresie zostają przekazane marszałkom samorządów wojewódzkich i następuje ich połączenie z zadaniami realizowanymi dotychczas przez WZMiUW w granicach województw. Samorządy wojewódzkie będą realizować te zadania w oparciu o plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy oraz warunki korzystania z wód regionu wodnego i zlewni. • <i>Wariant II, zwany dalej „rządowym”</i> - cały majątek Skarbu Państwa dotyczący gospodarki wodnej oraz zadania utrzymania wód, będące obecnie w gestii RZGW i Wojewódzkich Zarządów Melioracji i Urządzeń Wodnych (WZMiUW), zostają powierzone nowym jednostkom organizacyjnym podległym Prezesowi KZGW, działającym w układzie podziału kraju na regiony wodne oraz zlewnie. Nowe jednostki będą realizować swe zadania w oparciu o plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, plany zarządzania ryzykiem powodziowym oraz warunki korzystania z wód regionu wodnego i zlewni • <i>Wariant III, zwany dalej „wariantem mieszanym”</i> - na bazie dotychczasowych regionalnych zarządów gospodarki wodnej utworzone zostaną dwa zarządy dorzecza: Odry i Wisły. Jednostkami terenowymi zarządów dorzecza będą regiony wodne zgodne z ustawą Prawo

				<p>wodne. Zarządy dorzeczy będą odpowiedzialne za zarządzanie zasobami wodnymi w układzie zlewniowym. Wariant ten wymaga podniesienia rangi Prezesa KZGW jako organu właściwego w sprawach gospodarowania wodami, poprzez nadanie mu funkcji podsekretarza stanu w Ministerstwie Środowiska lub też wyłączenie KZGW z podległości ministerstwa i przypisania tej instytucji bezpośrednio pod nadzór Prezesa Rady Ministrów. Odnośnie majątku Skarbu Państwa, instytucją zarządzającą byłaby nowo utworzona instytucja gospodarki budżetowej podległa bezpośrednio pod Prezesa KZGW z oddziałami terenowymi. Jednocześnie nie wyklucza się utworzenia dwóch jednostek, odpowiednio dla dorzecza Wisły i dorzecza Odry. W jej/ich gestii pozostałyby główne rzeki, drogi wodne, rzeki graniczne oraz zbiorniki wodne służące ochronie przeciwpowodziowej stanowiące własność Skarbu Państwa. Pozostałe, mniejsze rzeki oraz budowle hydrotechniczne przekazane byłyby samorządom wojewódzkim.</p>
2	<p>Znaczna liczba dokumentów planistycznych dotyczących ochrony wód i gospodarowania wodami. Użytkownicy wód nie zawsze są informowani o dokumentach regulujących bądź ograniczających użytkowanie gruntów położonych nad wodami, a zapisy wspomnianych dokumentów są niejasne. Brak zestawień wskazujących obowiązujące ustalenia i ograniczenia wynikające z gospodarowania wodami.</p>	<p>Wprowadzenie jednego dokumentu zintegrowanej gospodarki zlewniowej zorientowanego na osiągnięcie celów polityki wodnej Unii Europejskiej, odpowiadającego jednocześnie uwarunkowaniom regionalnym i lokalnym. Wydaje się być narzędziem, przedstawiającym w czytelny i zrozumiały sposób wymagania, możliwości i ograniczenia wynikające z gospodarowania wodami, z uwzględnieniem innych ograniczeń wynikających z potrzeb ochrony środowiska, są warunki korzystania z wód regionu wodnego i zlewni wodnych.</p>	+	<p>Projekt Polityki 2030 akceptuje nowe podejście do dokumentów planistycznych, bazujących na wymaganiach RDW.</p>
3	<p>Skomplikowany system zarządzania wodami i przepływu informacji pomiędzy organami administracji wodnej oraz niezadawalający poziom współpracy instytucji naukowo-badawczych i jednostek administracji rządowej.</p>	<p>Ograniczenie liczby organów zarządzających wodami i urządzeniami wodnymi oraz jasny schemat organizacyjny gospodarki wodnej, wypracowanie rozwiązań finansowo-prawnych regulujących współpracę między instytucjami naukowymi i administracją.</p>	+	<p>Propozycja reformy gospodarowania wodami wprowadza czytelny schemat zarządzania i odpowiedzialności.</p>
4	<p>Komisja Europejska poprosiła o wyjaśnienia w sprawie transpozycji Ramowej Dyrektywy Wodnej do polskiego systemu prawnego (naruszenie nr 2007/2246). Niezbędne jest pełne przeniesienie zapisów RDW do prawodawstwa oraz terminowa transpozycja pozostałych wodno-</p>	<p>Przeniesienie celów polityki wodnej UE do prawodawstwa polskiego.</p>	+	<p>Projekt Polityki 2030 ustala cele strategiczne i operacyjne w nawiązaniu do wymagań RDW i Dyrektywy Powodziowej..</p>

	środowiskowych dyrektyw UE, ze szczególnym uwzględnieniem Dyrektywy Powodziowej.			
5	Brak możliwości „twardego” wpływania na planowanie i zagospodarowanie przestrzenne w związku ze stwierdzonymi zagrożeniami powodziowymi i dostępnością zasobów wodnych, źle funkcjonujący system odszkodowań za wyłączenia gruntów z określonego sposobu użytkowania. Rozważenie wprowadzenia obowiązkowych ubezpieczeń powodziowych.	Wprowadzenie zmian w ustawie Prawo wodne i w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym umożliwiających „twarde” ograniczenia w użytkowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz wprowadzenie systemu ubezpieczeń powodziowych.	+/-	Projekt Polityki 2030 dostrzega ten problem, konieczne jest silniejsze skoordynowanie planowania przestrzennego z gospodarowaniem i ochroną wód oraz dokumentami określającymi politykę rozwojową poszczególnych regionów.
6	Konflikty wynikające z prac podejmowanych w ramach „utrzymania wód”, niekorzystnie oddziałujących na ekosystemy dolin rzecznych	Prace utrzymaniowe, które mogą negatywnie oddziaływać na obszary Natura 2000 winny być poprzedzone procedurą oceny oddziaływania na środowisko w zakresie wpływu na te obszary	-	Projekt Polityki 2030 zaleca podjęcie pilnych działań w zakresie prawidłowego przeprowadzania procedury OOŚ przedsięwzięć polegających na regulacji cieków i przebudowie urządzeń przeciwpowodziowych; nie odnosi się do problemu robót utrzymaniowych w kontekście oceny oddziaływania na środowisko
7	Brak pełnego wdrożenia zasady zwrotu kosztów usług wodnych i zasady „zanieczyszczający płaci”.	Uzupełnienie ustawy Prawo wodne i ustawy Prawo ochrony środowiska w zakresie implementacji zasad ekonomicznych polityki wodnej UE.	+	Proponowana w Projekcie Polityki 2030 reforma obejmuje wprowadzenie instrumentów ekonomicznych i finansowych w zakresie gospodarki wodnej w tym określenie zasad dążenia do samofinansowania usług wodnych.
8	Ograniczenie udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dotyczących gospodarowania wodami.	Wprowadzenie systemu udziału społecznego polegającego na współdecydowaniu a nie tylko na możliwości wypowiedzenia się. Wprowadzenie rozwiązań umożliwiających uczestnictwo w procesie podejmowania decyzji w zakresie gospodarowania wodami; zmiany w kompetencjach i obowiązkach członków Krajowej Rady Gospodarki Wodnej i Rad Gospodarki Wodnej Regionów Wodnych.	-	Brak w Projekcie Polityki 2030 wniosków wpływających z faktu, że Rady Regionów Wodnych, powoływane przez dyrektorów RZGW pełnią jedynie funkcję opiniodawczo-doradczą.

Źródło: Opracowanie własne

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 stanowi próbę zmiany zdiagnozowanej sytuacji. Brak realizacji Polityki spowoduje ograniczenie lub opóźnienie procesu wprowadzania niezbędnych zmian, a w konsekwencji będzie prowadził do powstania lub nasilenia się zagrożeń dla warunków życia ludzi i rozwoju społeczno-gospodarczego. Wobec omówionych w tabeli 2 problemów związanych z zarządzaniem zasobami wodnymi oraz w odniesieniu do zapisów Projektu Polityki 2030 należy stwierdzić, że brak jej realizacji będzie miał następujące konsekwencje:

- W systemie gospodarowania wodami w dalszym ciągu funkcjonować będą co najmniej cztery organy kompetentne w zakresie planowania gospodarowania wodami oraz utrzymania budowli i urządzeń wodnych. W konsekwencji, w dalszym ciągu będą występowały trudności w zintegrowanym zarządzaniu zlewniowym. Ponadto, w dalszym ciągu będzie występować zjawisko rozmycia kompetencji i odpowiedzialności, co będzie skutkowało utrudnieniami, lub brakiem możliwości, nadzorowania całości działań prowadzonych w zlewniach, regionach wodnych i obszarach dorzeczy, także w sytuacjach wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń. Sytuacja ta przyczyniać się będzie do zwiększenia zagrożenia ludności skutkami złej jakości wód oraz zjawisk ekstremalnych.
- Utrzymanie dotychczasowej struktury organizacyjnej systemu gospodarowania wodami będzie blokować racjonalne przepływy finansowe w obrębie systemu, promować realizację nieskoordynowanych działań inwestycyjnych, utrzymaniowych i planistycznych, skutkujących nieefektywnym wykorzystaniem środków finansowych.
- Mnogość instytucji, organów i osób fizycznych sprawujących prawa właścicielskie w stosunku do wód powierzchniowych utrudniać będzie planowanie i zarządzanie gospodarowaniem wodami, egzekwowanie postanowień, zarządzeń, decyzji. Niepełne wdrożenie unijnego prawodawstwa w zakresie gospodarowania wodami może narazić Polskę na sankcje i kary ze strony Komisji Europejskiej.
- Nie będą egzekwowane zalecenia dotyczące zagospodarowania i planowania przestrzennego na obszarach zagrożonych ryzykiem wystąpienia powodzi oraz deficytem zasobów wodnych. Brak reformy systemu gospodarowania wodami, a w szczególności brak wzmocnienia pozycji administracji wodnej w egzekwowaniu wspomnianych zaleceń, będą w konsekwencji przyczyniały się do zwiększenia zagrożenia ludności i mienia w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń.
- Nieadekwatny system finansowania gospodarki wodnej, opóźni proces wdrażania polityki opłat za wodę zgodnej z Ramową Dyrektywą Wodną.
- Utrzymany zostanie lub będzie ulegał dalszemu pogorszeniu stan wód powierzchniowych (w świetle obowiązujących norm europejskich, ograniczony jest zasięg wód powierzchniowych, które mogą być bez procesów uzdatniania wykorzystywane do zaopatrzenia w wodę pitną, kąpielii oraz bytowania ryb)⁵. Jednocześnie zagrożone będzie spełnienie zobowiązania Polski do osiągnięcia w 2015 roku dobrego stanu wód i ekosystemów wodnych⁶.
- Może ulec zwiększeniu częstotliwość występowania i skali zjawisk ekstremalnych. Jest to dodatkowo niebezpieczne w kontekście prognozowanych zmian klimatu. Powodzie, powodujące zagrożenie życia ludzi i znaczące szkody materialne, których wartość sięga 2% PKB, stwarzają także poważne zagrożenia dla środowiska i zasobów wodnych. Mogą pojawiać się okresowo deficyty wody dla przemysłu i gospodarki komunalnej, które

⁵ Według informacji przedstawionych w Roczniku GUS Ochrona Środowiska 2006 przeprowadzono badanie jakości wód powierzchniowych w 1364 punktach. W świetle Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 4.10. 2002 r. w sprawie warunków jakim powinny odpowiadać wody będące środowiskiem życia ryb w warunkach naturalnych (Dz. U. Nr 176, poz 1455) badane wody spełniały warunki dla ryb łososiowatych w jednym punkcie, zaś dla ryb karpiowatych w 32 punktach.

⁶ Ramowa Dyrektywa Wodna dopuszcza możliwość ubiegania się o odroczenie terminów osiągnięcia dobrego stanu wód lub o obniżenie kryteriów wyznaczających ten stan.

w związku z prognozowanymi globalnymi zmianami klimatu mogą nasilić się zarówno pod względem obszarowym, jak i czasu wystąpienia.

- Perspektywa wyczerpania zasobów paliw kopalnych, a także wynikająca ze zobowiązań międzynarodowych potrzeba ograniczania emisji CO₂ oraz dekapitalizacja istniejących elektrowni stawia strategiczny problem lokalizacji nowych elektrowni, w tym rozważenia możliwości budowy siłowni jądrowych o wysokim zapotrzebowaniu na wodę chłodniczą. Wdrożenie ustaleń Projektu Polityki 2030 spowoduje konieczność przeanalizowania konsekwencji ekonomicznych i społecznych wdrożenia zasad „zanieczyszczający płaci” i zasady „zwrotu kosztów usług wodnych” w przemyśle, energetyce, rolnictwie.

Niniejszą ocenę wykonano przy założeniu, że zaniechanie realizacji Polityki Wodnej Państwa do roku 2030, w szczególności nieprzeprowadzenie głębokiej reformy systemu gospodarowania wodami, oznacza kontynuację dotychczasowej polityki w tej dziedzinie, co w szczególności spowoduje m.in.:

- nieosiągnięcie celów wynikających z ustawodawstwa europejskiego, wywołując dotkliwe sankcje ze strony Komisji Europejskiej ,
- niedostateczną kontrolę nad działaniami zmierzającymi do poprawy stanu wód i ekosystemów od wody zależnych,
- czasowo lub przestrzennie ograniczenie zaopatrzenia ludności lub przemysłu w wodę odpowiedniej jakości,
- zwiększenie zagrożenia dla życia ludzi i szkód wywoływanych przez zjawiska ekstremalne,
- niezadawalający stopień finansowania działań niezbędnych dla osiągnięcia celów gospodarowania zasobami wodnymi przy jednoczesnym nieefektywnym wykorzystaniu dostępnych środków wykorzystywanych na dotychczasową politykę inwestycyjną.

7. OCENA ZGODNOŚCI PROJEKTU POLITYKI Z PRAWEM ORAZ DOKUMENTAMI O CHARAKTERZE STRATEGICZNYM

Opracowanie kompleksowego dokumentu, jakim jest Polityka Wodna Państwa do roku 2030, wiąże się z koniecznością przeanalizowania i uwzględnienia w treści dokumentu wymagań, zadań i zobowiązań wynikających nie tylko z celów i planów o charakterze gospodarczo-rozwojowym Polski, ale wynikających ze zobowiązań, jakie Polska poczyniła przyjmując i ratyfikując szereg konwencji międzynarodowych. Należy również uwzględnić szereg zobowiązań wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Konieczność dostosowania polskiego systemu prawnego do uwarunkowań międzynarodowych wskazano w Projekcie Polityki 2030. Planowana reforma gospodarki wodnej będzie wymagać pełnej harmonizacji prawodawstwa krajowego z wymogami polityki wodnej Unii Europejskiej. Wydaje się zasadnym, aby harmonizacja ta dotyczyła również szeroko rozumianej polityki środowiskowej i gospodarczej, jako że dostępność do wody o odpowiedniej jakości i bezpieczeństwo powodziowe będą kluczowymi czynnikami warunkującymi zrównoważony rozwój kraju w długiej perspektywie czasowej.

Stąd, podkreślić należy, że projektowany dokument zauważa i wskazuje konieczność rozwinięcia procedur współpracy międzyresortowej. Jednocześnie zauważono potrzebę upowszechniania zasad polityki wodnej wśród podmiotów będących użytkownikami wód związanych z innymi sektorami gospodarki narodowej.

Cel nadrzędny projektowanego dokumentu, jakim jest *zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywoływanych przez powodzie i susze. Ma to nastąpić w skojarzeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy zaspokojeniu uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki, poprawie spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych*, jest ogólnie zgodny z ratyfikowanymi przez Polskę umowami międzynarodowymi, konwencjami i zobowiązaniami wynikającymi z prawodawstwa Unii Europejskiej. Teza ta zostanie udowodniona w dalszej części niniejszego opracowania.

W przedstawionej poniżej ocenie zgodności Projektu Polityki 2030 z dokumentami o charakterze legislacyjnym i strategicznym pominięto analizę zgodności celu strategicznego V Reforma systemu zarządzania i finansowania gospodarki wodnej. Bowiem, system gospodarowania, kształtowania i ochrony zasobów wodnych jest swojego rodzaju narzędziem, służącym do osiągnięcia celów i wypełnienia zobowiązań wynikających z zapisów przyjętych umów międzynarodowych, konwencji i zobowiązań wynikających z prawodawstwa Wspólnotowego. Rozwiązania krajowe nie są przedmiotem regulacji, nie ma zatem potrzeby przeprowadzania odrębnych analiz.

7.1. KONWENCJE MIĘDZYNARODOWE

Konwencja Ramsarska o obszarach wodno - błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życia ptactwa wodnego

Celem Konwencji Ramsarskiej jest ochrona i utrzymanie obszarów wodno-błotnych, łącznie z populacjami ptactwa wodnego zamieszkującego te obszary lub okresowo na nich przebywającego. Dokument ten wyznacza ramy międzynarodowej współpracy w zakresie ochrony obszarów wodno-błotnych. W myśl Konwencji, ochroną powinny zostać objęte obszary wodno-błotne o znaczeniu międzynarodowym z punktu widzenia ekologicznego, botanicznego, zoologicznego, limnologicznego i hydrologicznego, a w pierwszym rzędzie stanowiące środowisko życia ptaków wodno-błotnych. Obszary te są wprowadzane do „Spisu obszarów wodno-błotnych o znaczeniu międzynarodowym” i obejmowane ochroną. Ponadto, na mocy Konwencji realizowane są działania z zakresu: edukacji, problemów ochrony przyrody, badań naukowych. Konwencja Ramsarska podpisana została 2 lutego 1971 roku; Polska ratyfikowała dokument w 1978 r. Na mocy Konwencji w Polsce wyznaczono 13 obszarów.

Projekt Polityki przyjmuje jako pierwszy cel strategiczny *osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów*. W ramach realizacji przedmiotowego zadania przewidziane jest podjęcie szeregu działań prowadzących do poprawy jakości wód powierzchniowych i podziemnych. Zadanie to ma kluczowe znaczenie dla zachowania obszarów Ramsar. Warto jednak zaznaczyć, że sformułowanie działań:

- *osiągnięcie zgodności z celami dotyczącymi dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych oraz*
- *osiągnięcie zgodności ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych*

wydaje się być zbyt ogólnym, aby z całą pewnością uznać, że realizacja pierwszego zadania strategicznego będzie niezagrożona, a organy odpowiedzialne za gospodarowanie wodami będą uwzględniać potrzeby wodne (wyrażane zarówno w kontekście jakościowym, jak i ilościowym) ekosystemów obszarów Ramsar. Warto przy tym zaznaczyć, że wśród problemów gospodarki wodnej Polityka Wodna wskazuje *na brak danych i metodyk określania potrzeb ekosystemów wodnych i od wody zależnych, w tym adekwatnej do potrzeb siedlisk i gatunków, metody określania przepływu nienaruszalnego oraz niezadawalający stan znacznej części ekosystemów wodnych i od wody zależnych* – można przypuszczać, że ograniczenie konsekwencji i wpływów zidentyfikowanych problemów gospodarki wodnej z zakresu stanu ochrony zasobów wodnych oraz ekosystemów wodnych będzie miało kluczowe znaczenie dla ochrony obszarów Ramsar. Podobne założenie przyjmując należy przy ocenie zgodności Polityki Wodnej z konwencjami, dyrektywami i umowami międzynarodowymi warunkującymi ochronę zasobów wodnych, obszarów mokradłowych i innych elementów środowiska przyrodniczego.

Proponuje się, aby Polityka Wodna Państwa do roku 2030, realizując zasadę zrównoważonego rozwoju, wskazywała obszary cenne pod względem przyrodniczym, gdzie gospodarowanie wodami jako priorytet przyjmowałoby ochronę tych obszarów. Niemniej jednak, przedstawiona wizja efektów osiągniętych w gospodarce wodnej obejmuje elementy związane z ochroną i poprawą stanu zasobów wód i ekosystemów wodnych i od wody zależnych.

Konwencja Berneńska o ochronie dzikiej fauny i flory europejskiej oraz ich siedlisk naturalnych

Celem Konwencji Berneńskiej jest ochrona gatunków zagrożonych, ginących roślin i zwierząt oraz ich naturalnych siedlisk, których ochrona wymaga współdziałania państw. Szczególny nacisk położono na ochronę zagrożonych i ginących gatunków wędrownych. Polska jest stroną Konwencji od 1 stycznia 1996 roku.

Cele strategiczne Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 są w znacznym stopniu zgodne z głównym celem Konwencji Berneńskiej. Pierwszy cel strategiczny Projektu Polityki 2030, jakim jest *osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów* będzie sprzyjać poprawie jakości środowiska naturalnego, a w konsekwencji – poprawie stanu ochrony siedlisk i gatunków zagrożonych i ginących. Zasadnym wydaje się jednak podkreślenie w Polityce Wodnej działań, które będą zapewniały uwzględnienie potrzeb wodnych (wyrażanych zarówno w kontekście jakościowym, jak i ilościowym) obszarów przyrodniczo cennych. Proponuje się, aby Polityka Wodna Państwa do roku 2030, realizując zasadę zrównoważonego rozwoju, wskazywała obszary cenne pod względem przyrodniczym, gdzie gospodarowanie wodami jako priorytet przyjmowałoby ochronę tych obszarów.

Konwencja o różnorodności biologicznej

Konwencja o różnorodności biologicznej podpisana została w Rio de Janeiro 5 czerwca 1992 roku i została ratyfikowana przez Polskę w roku 1996. Konwencja wskazuje na konieczność ochrony przyrody w skali globalnej przez ochronę całego bogactwa przyrodniczego. W myśl zapisów dokumentu, zachowanie różnorodności biologicznej wymaga wszechstronnych działań, zarówno in-situ jak i ex-situ. Konieczne jest włączenie do działań innych sektorów gospodarczych, wypracowanie mechanizmów ekonomicznych i społecznych wspierających działania na rzecz ochrony i zachowania różnorodności biologicznej oraz prowadzenie działań na rzecz podnoszenia świadomości ekologicznej. Podkreślono potrzebę uwzględnienia zagadnień związanych z ochroną przyrody w polityce państw i programach gospodarczych. W myśl Konwencji, należy opracować krajowe strategie ochrony różnorodności biologicznej wraz z planami i programami osiągnięcia ich celów, które obejmują:

- ochronę różnorodności biologicznej,
- zrównoważone użytkowanie jej elementów,
- uczciwy i sprawiedliwy podział korzyści wynikających z wykorzystywania zasobów genetycznych.

Należy podkreślić, że cele Konwencji realizowane są w Polsce poprzez wdrażanie postanowień Krajowej strategii ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej, która została omówiona w dalszej części niniejszego opracowania.

Generalnie, cele Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 są zgodne z głównym celem Konwencji o różnorodności biologicznej. Pierwszy cel strategiczny Projektu Polityki, jakim jest *osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów* będzie sprzyjać poprawie jakości środowiska naturalnego, a w konsekwencji – poprawie stanu ochrony siedlisk i gatunków zagrożonych i ginących.

Ramowa konwencja o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat

Konwencja Karpacka jest ramowym dokumentem dotyczącym współpracy w zakresie ochrony i zrównoważonego rozwoju Karpat. Cele konwencji są następujące:

- poprawa jakości życia,
- wzmocnienie miejscowej gospodarki i społeczności lokalnych,
- zachowanie walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego,
- wzmocnianie ochrony naturalnych kompleksów i obiektów rekreacyjnych.

Konwencja obejmuje następujące Kraje: Republikę Czeską, Węgry, Polskę, Rumunię, Serbię i Macedonię, Słowację i Ukrainę.

Osiągnięcie celu nadrzędnego Polityki Wodnej, jakim jest *zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywoływanych przez powodzie i susze. Ma to nastąpić w skojarzeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy zaspokojeniu uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki, poprawie spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych* bezpośrednio będzie wpływać na poprawę jakości życia Polaków. Natomiast, realizacja celów strategicznych będzie pośrednio pozytywnie oddziaływać na pozostałe aspekty rozwoju regionów karpackich, przyczyniając się zarazem do wzmocnienia pozytywnych skutków realizacji Konwencji Karpackiej. Stąd, cele strategiczne Projektu Polityki są zgodne z celami Ramowej Konwencji o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat.

Europejska Konwencja Krajobrazowa

Konwencja Rady Europy, sporządzona we Florencji w 2000 roku i ratyfikowana w Polsce w 2004 roku, ma na celu ochronę różnorodności krajobrazów europejskich, zarówno naturalnych jak i kulturowych, a także racjonalne zagospodarowanie i planowanie krajobrazu. Ma ona stosunkowo ogólny charakter i stanowi tzw. „miękkie prawo międzynarodowe”.

Biorąc pod uwagę, że znaczną część Polski zajmują krajobrazy wodne lub uzależnione od wód (dolinne, nadmorskie, bagienne) należy uznać, że Projekt Polityki posiada niską spójność z Europejską Konwencją Krajobrazową (EKK). Krajobrazy mokradłowe, zarówno seminaturalne, jak i kulturowe, powinny podlegać w większości ochronie nie tylko ze względu na swoje wartości przyrodnicze, ale także ze względu na walory wizualno-estetyczne i powinny znaleźć znaczące miejsce we wdrażaniu EKK

w Polsce. Realizacja Polityki Wodnej w przedstawionej wersji może się przyczynić do implementacji Konwencji tylko pośrednio, poprzez zmniejszenie zanieczyszczeń wód powierzchniowych, podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeby ich ochrony (o ile takie treści zostaną uwzględnione w programach edukacyjnych) oraz zaniechania trwałego zainwestowania na terenach zalewowych. Planowane nowe instrumenty zarządzania zasobami wodnymi oraz polityki zlewniowe powinny uwzględniać wymogi związane z ochroną krajobrazów wodnych i od wód zależnych, sformułowane w omawianej Konwencji. Planowana reforma gospodarki wodnej nie może pomijać roli wód jako elementu kraj obrazotwórczego.

W Projekcie Polityki wymieniono Europejską Konwencję Krajobrazową wśród dokumentów mających istotne znaczenie dla gospodarki wodnej. Brak jest sprzeczności między ustaleniami obu dokumentów. Tabela 3 (w załączniku 5) zawiera ocenę zgodności Projektu Polityki z Europejską Konwencją Krajobrazową.

Konwencja o ochronie i użytkowaniu cieków transgranicznych i jezior międzynarodowych

Konwencję o ochronie i użytkowaniu cieków transgranicznych i jezior międzynarodowych podpisano 17 marca 1992 r. w Helsinkach. Polska ratyfikowała Konwencję 17 lutego 2000 r.

Konwencja określa ramy dwustronnych i wielostronnych umów o współpracy na wodach granicznych w zakresie ochrony środowiska, zapobiegania i przeciwdziałania zanieczyszczeniu środowiska oraz zapewnienia racjonalnego wykorzystania wód przez państwa będące członkami Europejskiej Komisji Gospodarczej Narodów Zjednoczonych. Najważniejsze cele Konwencji są następujące:

- zapobieganie, kontrolowanie i zmniejszanie zanieczyszczenia wód, które powoduje lub może spowodować oddziaływanie transgraniczne,
- zapewnienie zachowania ekosystemów i, jeśli jest to niezbędne, ich restytuowanie,
- zapewnienie użytkowania wód transgranicznych zgodnego z ekologicznie uzasadnionym i racjonalnym gospodarowaniem zasobami wodnymi, ich zachowaniem i ochroną środowiska,
- zapewnienie użytkowania wód transgranicznych w rozsądny i sprawiedliwy sposób, ze szczególnym uwzględnieniem ich charakteru transgranicznego w czasie prowadzenia działalności, która powoduje lub może spowodować oddziaływanie transgraniczne.

Cele te będą realizowane przy jednoczesnym dążeniu do wdrożenia zasady „przezorności”⁷ i zasady „zanieczyszczający płaci”⁸ oraz gospodarowania zasobami wodnymi w taki sposób, aby zaspokajanie potrzeb wodnych obecnego pokolenia nie zmniejszało możliwości zaspokajania ich przyszłym pokoleniom. Jednocześnie, Konwencja zaleca

⁷ Zgodnie z zasadą przezorności zasadą przezorności działania mającego na celu uniknięcie potencjalnego transgranicznego zanieczyszczenia spowodowanego zrzućciem substancji niebezpiecznych nie można odkładać na tej podstawie, że badania naukowe nie ustaliły definitywnie związku przyczynowo-skutkowego między tymi substancjami z jednej strony i potencjalnym oddziaływaniem transgranicznym.

⁸ Zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci” wydatki związane z zapobieganiem zanieczyszczeniu i jego zmniejszeniem ponoszone są przez zanieczyszczającego.

prowadzenie harmonijnej polityki w celu ochrony transgranicznych cieków i jezior, a także określa docelowe wymagania wobec jakości wody i ustanawia kryteria jakości wody w celu zmniejszenia oddziaływania transgranicznego i jego zapobiegania.

Zadania Projektu Polityki 2030 w zakresie ochrony wód i gospodarowania zasobami wodnymi są zgodne z zapisami Konwencji (tabela 4 - w załączniku 5)⁹.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 w ogólnym stopniu wyznacza ramy współpracy międzynarodowej w transgranicznych zlewniach rzek i jezior międzynarodowych. Współpraca ta została uwzględniona w kontekście konieczności realizacji międzynarodowych zobowiązań Polski w zakresie ochrony i kształtowania zasobów wodnych.

Konwencja Helsińska o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego

Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, zwana także Konwencją Helsińską, podpisana została w Helsinkach 9 kwietnia 1992 r., po czym Rada UE zatwierdziła ją decyzją 94/157/WE. Historia ochrony Bałtyku sięga 1974 roku, kiedy podpisano tak zwaną pierwszą Konwencję Helsińską.

Konwencja Helsińska była pierwszą międzynarodową umową biorącą pod uwagę wszystkie aspekty ochrony środowiska morskiego. Jej celem jest kompleksowa ochrona środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego poprzez zapobieganie zanieczyszczeniom pochodzącym ze statków, lądu i atmosfery oraz będących rezultatem eksploatacji dna morskiego. Konwencja dotyczy nie tylko Morza Bałtyckiego, ale także jego zlewiska.

Sygnatariusze Konwencji zobowiązali się do popierania odnowy ekologicznej obszaru Morza Bałtyckiego i zachowania jego równowagi ekologicznej. Szczegółowe cele Konwencji obejmują:

- zapobieganie i eliminowanie zanieczyszczeń obszaru Morza Bałtyckiego,
- popieranie Najlepszej Praktyki Ekologicznej i Najlepszej Dostępnej Technologii,
- prowadzenie pomiarów i obliczania emisji i zrzutów zanieczyszczeń ze źródeł punktowych i rozproszonych do wody i powietrza, które wykorzystane będą do oceny stanu środowiska morskiego,
- ograniczenie transgranicznego zanieczyszczenia na obszarach leżących poza obszarem Morza Bałtyckiego,
- zachowanie środowisk przyrodniczych i różnorodności biologicznej oraz ochrona procesów ekologicznych,
- zapewnienie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych na obszarze Morza Bałtyckiego,

przy czym podejmowane środki nie powinny prowadzić do niepożądanych efektów ekologicznych mających wpływ na jakość powietrza i atmosfery lub wód, gleby i wody gruntowej, do niemożliwego do zaakceptowania szkodliwego lub wzrastającego pozbywania się odpadów ani do zwiększonego ryzyka dla zdrowia ludzkiego.

⁹ Tabele zamieszczono na końcu opracowania w załączniku 5.

Problematykę ochrony wód morskich podkreślono przede wszystkim w kontekście ograniczenia zagrożeń związanych z procesem eutrofizacji i spływu zanieczyszczeń do Bałtyku za pośrednictwem wód powierzchniowych

Warto również zauważyć, że wśród problemów gospodarki wodnej, zidentyfikowanych w Projekcie Polityki, podkreślono brak odpowiednich środków na realizację Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych oraz na edukację społeczną w dziedzinie ochrony wód.

Realizacja celu strategicznego Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 – *osiągnięcie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów* – przyczyni się pośrednio do ograniczenia ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych z obszarów dorzeczy do wód Morza Bałtyckiego. Można się również spodziewać, że podobny efekt zostanie osiągnięty dzięki wdrożeniu mechanizmów ekonomicznych w zakresie korzystania z wód

Wydaje się jednak, że potrzeba ochrony zasobów wód morskich Bałtyku powinna być silniej zaznaczona w Projekcie Polityki, przede wszystkim ze względu na ogromne koszty, z jakimi wiązać się będzie ograniczenie ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych do morza.

Proponowana w Polityce reforma gospodarowania wodami powinna kształtować współpracę między organami odpowiedzialnymi za gospodarowanie wodami morskimi a organami odpowiedzialnymi za zarządzanie wodami śródlądowymi. Istotne jest skorelowanie działań podejmowanych na mocy Bałtyckiego Planu Działań, czyli strategii ochrony Morza Bałtyckiego, z działaniami podejmowanymi na podstawie planów gospodarowania wodami.

Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu

Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zmian Klimatu, zwana Konwencją Klimatyczną, została sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r. Polska ratyfikowała dokument w 1996 roku (Dz. U. z dnia 10 maja 1996 r.).

Celem Konwencji Klimatycznej jest doprowadzenie do ustabilizowania koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie, który zapobiegałby niebezpiecznej antropogenicznej ingerencji w system klimatyczny. Dla uniknięcia zagrożenia produkcji żywności i dla umożliwienia zrównoważonego rozwoju ekonomicznego poziom taki powinien być osiągnięty w okresie wystarczającym do naturalnej adaptacji ekosystemów do zmian klimatu.

Preambuła Konwencji przypomina, że państwa mają suwerenne prawo do eksploatacji własnych zasobów zgodnie z ich polityką ochrony środowiska i rozwoju. Jednocześnie, dokument przypomina o odpowiedzialności za stan zasobów i wpływ realizowanej polityki państw na państwa sąsiednie. Ponadto, Konwencja uznaje, że państwa powinny ustanowić efektywne ustawodawstwo dotyczące ochrony środowiska, a normy, cele zarządzania i priorytety ochrony środowiska powinny odzwierciedlać kontekst problemów środowiska i rozwoju.

W kontekście gospodarowania wodami, Konwencja zobowiązuje Sygnatariuszy do:

- współpracy w przygotowaniu adaptacji do skutków zmian klimatu; rozwijania i wypracowywania odpowiednich i zintegrowanych planów dla zarządzania strefami nadbrzeżnymi, dla zasobów wody i rolnictwa oraz dla ochrony i rekultywacji obszarów;
- uwzględnienia zmian klimatu, w stopniu, w jakim jest to możliwe, w projektach lub podejmowanych przedsięwzięciach, dla łagodzenia bądź adaptacji do zmian klimatu, w dziedzinie społecznej, ekonomicznej i polityki ochrony środowiska, stosując właściwe metody;
- promocji i współpracy w zakresie badań naukowych, technologicznych, technicznych, socjoekonomicznych i innych, w systematycznych obserwacjach i rozwoju danych archiwów związanych z systemem klimatycznym i zmierzających do dalszego rozumienia i redukcji bądź eliminacji pozostających niepewności, odnoszących się do przyczyn, skutków, wielkości i okresów zachodzenia zmian klimatu oraz ekonomicznych i społecznych konsekwencji różnorodnych strategii reagowania;
- promocji i współpracy w zakresie pełnej, otwartej i ciągłej wymiany odnośnych informacji naukowych, technologicznych, technicznych, socjoekonomicznych i prawnych związanych z systemem klimatycznym i zmianami klimatu oraz z ekonomicznymi i społecznymi konsekwencjami różnorodnych strategii reagowania;
- promocji i współpracy w zakresie edukacji, szkolenia i szerzenia społecznej świadomości w sprawach związanych ze zmianami klimatu i zachęcania do jak najszerszego uczestnictwa w tym procesie, uwzględniając w tym organizacje pozarządowe.

Cel projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030, jakim jest: *zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywoływanych przez powodzie i susze ... w skojarzeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy sapokojeniu uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki, poprawie spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych*, mimo, że nie nawiązuje bezpośrednio do problematyki związanej z potencjalnymi zmianami klimatu, jest ogólnie zgodny z celami i zobowiązaniami wskazanymi w Konwencji Klimatycznej.

Problematyka przygotowania polskiej gospodarki wodnej na potencjalne zmiany klimatu wymagać będzie zarówno zwiększenia natężenia działań ukierunkowanych na ochronę przeciwpowodziową, jak i ograniczenie skutków suszy, zjawisk ekstremalnych (nawalne opady, długotrwałe opady) oraz podnoszenie się poziomu wód morskich, a także na edukację społeczeństwa.

Identyfikacja problemów gospodarki wodnej w zakresie zagrożenia i stanu zabezpieczenia przed powodzią i suszą koncentruje się przede wszystkim na zagadnieniach związanych z ochroną przeciwpowodziową.

Ochronie przed skutkami susz dedykowany jest czwarty cel strategiczny: *ograniczenie wystąpienia negatywnych skutków powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększaniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych i ograniczenie wystąpienia ich*

negatywnych skutków. Cel ten jednak obejmuje zadania operacyjne związane przede wszystkim z ochroną przeciwpowodziową.

Natomiast, kwestie związane z przygotowaniem ludności i gospodarki na ewentualne niedobory wody (np. działania edukacyjne, propagowanie oszczędnego korzystania z wód, promowanie technologii wodoszczędnych) potraktowane są w sposób marginalny: w pewnym stopniu ochronę przed skutkami susz powinna zapewnić realizacja celów operacyjnych: *zracjonalizowanie i zaspokojenie potrzeb wodnych ludności, uwzględniających zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wody, zracjonalizowanie i zaspokojenie potrzeb wodnych różnych sektorów gospodarki narodowej, uwzględniających zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wody oraz zwiększenie skuteczności ochrony ludności i gospodarki przed powodzią i skutkami suszy* wydają się być zbyt ogólne i nie są poparte żadnymi konkretnymi działaniami.

Cele operacyjne: *osiągnięcie trwałej świadomości wszystkich użytkowników wód o potrzebie racjonalnego i oszczędnego korzystania z zasobów wodnych oraz rozwinięcie systemu edukacji w zakresie ochrony przeciwpowodziowej* wydają się być niewystarczające w tym zakresie.

Niemniej jednak realizacja postanowień Polityki 2030 powinna ograniczyć wrażliwość ludności i gospodarki na zmiany klimatu, których konsekwencjami mogą być nasilające się zjawiska ekstremalne.

Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zwalczania pustynnienia w państwach dotkniętych poważnymi suszami i/lub pustynnieniem, zwłaszcza w Afryce

Przedmiotowa Konwencja została sporządzona w Paryżu dnia 17 czerwca 1994 r., podczas gdy Polska ratyfikowała ją w 2002 roku (Dz. U. z dnia 7 listopada 2002 r.).

Celem Konwencji jest zwalczanie pustynnienia i łagodzenie skutków susz w państwach dotkniętych poważnymi suszami i/lub pustynnieniem, szczególnie w Afryce, poprzez efektywne działania na wszystkich poziomach, wspierane przez współpracę międzynarodową i partnerskie organizacje w ramach zintegrowanego podejścia, zgodnego z Agendą 21, w celu przyczynienia się do osiągnięcia trwałego rozwoju na obszarach dotkniętych. Osiągnięcie tego celu będzie wymagać długoterminowych, zintegrowanych działań, które na obszarach dotkniętych pustynnieniem będą się jednocześnie skupiać na poprawie produktywności ziemi oraz na odnowie, ochronie i stabilnej gospodarce ziemią oraz zasobami wodnymi, co doprowadzi do poprawy warunków życia, szczególnie dla lokalnych społeczności.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 jest ogólnie zgodny z celami i zobowiązaniami wskazanymi w Konwencji w sprawie zwalczania pustynnienia.

7.2. UWARUNKOWANIA UNII EUROPEJSKIEJ

7.2.1. Dyrektywy

Ramowa Dyrektywa Wodna 2000/60/WE

Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej, zwana Ramową Dyrektywą Wodną (RDW), reguluje sprawy związane z planowaniem gospodarowania wodami, poprawą jakości wód oraz urealnieniem kosztu usług wodnych.

RDW stawia za główny cel polityki wodnej ochronę śródlądowych wód powierzchniowych, wód przejściowych, wód przybrzeżnych oraz wód podziemnych. Wody te powinny osiągnąć dobry stan¹⁰ do 2015 roku.

Głównym celem RDW jest osiągnięcie do 2015 r. (w uzasadnionych przypadkach do 2021 lub do 2027 r.) dobrego stanu wód we wszystkich państwach Unii Europejskiej poprzez:

- ochronę przed dalszą degradacją ekosystemów wodnych oraz ekosystemów lądowych i terenów podmokłych,
- zrównoważone korzystanie z wód,
- dążenie do ochrony i poprawy stanu środowiska wodnego m.in. przez ograniczenie, i eliminowanie zrzutów i emisji substancji niebezpiecznych,
- redukcję zanieczyszczeń wód podziemnych,
- zmniejszenie skutków powodzi i suszy.

Ramowa Dyrektywa Wodna odwołuje się do szeregu dyrektyw wodno-środowiskowych i ujmuje je we wspólne ramy, zarówno czasowe jak i prawne, ujednolicając jednocześnie zawarte w poszczególnych dyrektywach normy i wymagania. Powinny one znaleźć odzwierciedlenie w planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy.

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza jest podstawą planowania, zarządzania i ochrony zasobów wodnych. Zgodnie z wymogami RDW, Polska jest zobowiązana do opracowania planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy do końca 2009 roku, po czym będą one wdrażane i aktualizowane w cyklach sześcioletnich. W przyszłości, plany gospodarowania wodami będą skorelowane z planami zarządzania ryzykiem powodziowym, opracowywanymi na podstawie Dyrektywy Powodziowej 2007/60/WE, a także z planami przeciwdziałania skutkom suszy.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 jest zgodny z celami i działaniami wyznaczanymi przez Ramową Dyrektywę Wodną. Stopień zgodności celów Projektu Polityki z celami wskazanymi przez RDW przedstawiono w tabeli 5 (w załączniku 5).

¹⁰ RDW podaje wymagania, jakie powinny spełnić wody w celu osiągnięcia dobrego stanu. Definicja ta obejmuje charakterystyki fizyczno-chemiczne, ilościowe, ekologiczne.

Dyrektywa w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem i pogorszeniem ich stanu 2006/118/WE

Dyrektywę w sprawie ochrony wód podziemnych uchwalono jako uzupełnienie zapisów Ramowej Dyrektywy Wodnej o kwestie związane z ochroną tych wód. Zagadnienia te są szczególnie istotne dla Wspólnoty, ponieważ wody podziemne są wykorzystywane jako źródło wody pitnej, a ich zanieczyszczenie może stanowić zagrożenie dla zdrowia ludzi. Ponadto, mają one kluczowe znaczenie dla zasilania rzek, w konsekwencji wpływają więc na jakość wód powierzchniowych, oraz dla zachowania i ochrony terenów podmokłych, szczególnie w okresach suchych.

Nadrzędnym celem dyrektywy jest ustanowienie szczególnych środków, wyznaczonych na mocy Ramowej Dyrektywy Wodnej, w celu zapobiegania i ochrony przed zanieczyszczeniem wód podziemnych. W związku z powyższym, dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie do wyznaczenia szeregu kryteriów, jak na przykład oceny dobrego stanu chemicznego wód podziemnych i kryteriów służących identyfikacji trendów zmian stanu wód podziemnych.

Projekt Polityki odnosi się do problematyki wód podziemnych w sposób ogólnikowy, koncentrując się przede wszystkim na kwestiach związanych z ochroną zasobów wód podziemnych przed zanieczyszczeniem oraz racjonalnym ich wykorzystaniem. Pośrednio, ochrona zasobów pod względem jakościowym realizowana będzie poprzez cele strategiczne II i III, a w szczególności poprzez cele operacyjne:

- *wdrożenie działań niezbędnych dla zapobiegania lub ograniczenia dopływu zanieczyszczeń do wód podziemnych oraz dla zapobiegania pogarszaniu się stanu tych wód,*
- *wdrożenie nowych technologii służących oszczędzaniu wody i powtórnemu wykorzystywaniu wód zużytych (szarej wody),*
- *zracjonalizowanie i zaspokojenie potrzeb wodnych ludności, uwzględniających zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wody,*
- *zracjonalizowanie i zaspokojenie potrzeb wodnych różnych sektorów gospodarki narodowej, uwzględniających zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wody,*
- *wdrożenie mechanizmów ekonomicznych dotyczących usług wodnych, uwzględniających zasadę zwrotu kosztów,*
- *wdrożenie i utrzymywanie ścisłych procedur w planowaniu przestrzennym, uwzględniające możliwości zaopatrzenia w wodę.*
- *osiągnięcie trwałej świadomości wszystkich użytkowników wód o potrzebie racjonalnego, oszczędnego korzystania z zasobów wodnych,*

Stopień zgodności celów Projektu Polityki z celami wskazanymi przez przedmiotową dyrektywę przedstawiono w tabeli 6 (w załączniku 5). Generalnie, Projekt Polityki jest zgodny z zapisami omawianej dyrektywy.

Dyrektywa Powodziowa 2007/60/WE

Nadrzędnym celem dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, zwanej Dyrektywą Powodziową, jest ograniczanie ryzyka powodziowego i zmniejszanie następstw powodzi w państwach Unii Europejskiej. Dyrektywa ustanawia ramy dla oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, w celu ograniczenia negatywnych konsekwencji dla zdrowia ludzkiego, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, związanych z powodzią występującymi na terytorium Wspólnoty.

Projektowany dokument poświęca wiele uwagi ochronie przeciwpowodziowej. Podkreślono wagę nietechnicznych metod ochrony przeciwpowodziowej i ograniczania skutków powodzi, jakimi są na przykład odpowiednie planowanie przestrzenne, w tym kontrolowanie procesów suburbanizacji i rozbudowy inwestycji na obszarach zalewowych, a także system ubezpieczeń przeciwpowodziowych. Ponadto, wskazano wiele problemów gospodarki wodnej, których ograniczenie korzystnie wpłynie na stan bezpieczeństwa ludności i dóbr materialnych znajdujących się w dolinach rzek.

Cel Polityki Wodnej jest zgodny z celami i działaniami wskazywanymi w przedmiotowej dyrektywie. Cel strategiczny: *ograniczenie wystąpienia negatywnych skutków powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększaniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych i ograniczenie wystąpienia ich negatywnych skutków* oraz wszystkie działania operacyjne przewidziane do realizacji w ramach tego zadania, ukierunkowane są na wypełnienie postanowień Dyrektywy Powodziowej. Stopień zgodności celów Projektu Polityki z celami i działaniami wskazanymi przez dyrektywę przedstawiono w tabeli 7 (w załączniku 5).

Dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej 2008/56/WE

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego ustanawia ramy, w których państwa członkowskie podejmują niezbędne środki na rzecz osiągnięcia lub utrzymania dobrego stanu ekologicznego środowiska morskiego.

Celem dyrektywy jest osiągnięcie bądź utrzymanie dobrego stanu ekologicznego środowiska morskiego. Narzędziem realizacji tego celu są strategie morskie, które będą opracowane przez państwa członkowskie. Ich celem będzie ochrona środowiska morskiego, zapobieganie degradacji ekosystemów morskich na obszarach, które uległy niekorzystnemu oddziaływaniu, a także zapobieganie i stopniowa eliminacja zanieczyszczenia środowiska morskiego, aby wykluczyć znaczący wpływ na biologiczną różnorodność morską, ekosystemy morskie, zdrowie ludzkie i zgodne z prawem formy korzystania z morza, albo też znaczne dla ekosystemu morskiego zagrożenia.

Dyrektywa w sprawie strategii morskiej stanowi uzupełnienie zapisów Ramowej Dyrektywy Wodnej w zakresie ochrony ekosystemów morskich. Wydaje się, że wskazanym byłoby uzupełnienie działań operacyjnych o działania w obrębie morskich wód przybrzeżnych i przejściowych.

Projekt Polityki zawiera odwołania do zobowiązań Polski związanych z ochroną i korzystaniem z wód morskich. Stopień spójności Polityki z zapisami dyrektywy przedstawiono w tabeli 8 (w załączniku 5).

Dyrektywa Ptasia 79/409/EWG i Siedliskowa 92/43/EWG

Dyrektywy 79/409/EWG i 92/43/EWG, zwane odpowiednio Dyrektywą Ptasią i Dyrektywą Siedliskową weszły w życie odpowiednio w 1979 i 1992 roku. Dyrektywy te są podstawą stworzenia europejskiej sieci chronionych obszarów Natura 2000.

Głównym celem Dyrektywy Ptasiej jest utrzymanie (lub dostosowanie) populacji gatunków ptaków na poziomie odpowiadającym wymaganiom ekologicznym, naukowym i kulturowym. Realizacja tego celu powinna być zgodna z wymaganiami ekonomicznymi (na przykład mechanizmy finansowe sprzyjające opłacalności ekstensywnego rolnictwa).

Celem Dyrektywy Siedliskowej jest zapewnienie różnorodności przyrodniczej poprzez zachowanie siedlisk naturalnych oraz gatunków dzikiej flory i fauny w stanie sprzyjającym ochronie (z możliwością działań odtwarzających taki stan), przy uwzględnieniu wymogów gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz specyfiki regionalnej i lokalnej. Dyrektywa ta wskazuje konkretne gatunki i siedliska, które mają być objęte ochroną.

Projekt Polityki przyjmuje jako pierwsze zadanie strategiczne *osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów*. W ramach realizacji przedmiotowego zadania przewidziane jest podjęcie szeregu działań prowadzących do poprawy jakości wód powierzchniowych i podziemnych. Zadanie to ma kluczowe znaczenie dla zachowania walorów większości obszarów Natura 2000. Warto jednak zaznaczyć, że sformułowanie działań:

- *osiągnięcie zgodności z celami dotyczącymi dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych oraz*
- *osiągnięcie zgodności ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych*

wydaje się być zbyt ogólnym, aby z całą pewnością uznać, że realizacja pierwszego celu strategicznego będzie niezagrażona, a organy odpowiedzialne za gospodarowanie wodami będą uwzględniać potrzeby wodne (wyrażane zarówno w kontekście jakościowym, jak i ilościowym) ekosystemów wodnych cennych ze względu na ich walory przyrodnicze. Wydaje się być zasadnym, aby Polityka Wodna Państwa do roku 2030, realizując zasadę zrównoważonego rozwoju, wskazywała rodzaje obszarów, w których gospodarowanie wodami jako jeden z priorytetów przyjmowałoby ochronę walorów przyrodniczych. Jest to tym bardziej istotne, że plany ochrony obszarów sieci Natura 2000, jak i dokumenty programowo-planistyczne różnego szczebla muszą być ze sobą skorelowane.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 jest ogólnie zgodny z celami ochrony przyrody wskazanymi w przedmiotowych dyrektywach. Pierwszy cel strategiczny Polityki: *osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów*,

będzie sprzyjać poprawie stanu wód, poprawie jakości środowiska naturalnego, a w konsekwencji – poprawie stanu ochrony siedlisk i gatunków zagrożonych i ginących.

7.2.2. Dokumenty strategiczne

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej (Strategia Goeteborska)

Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE posiada stosunkowo ogólny charakter i dotyczy nie tylko kwestii środowiskowych, ale także szerszej rozumianego zrównoważonego rozwoju w aspekcie społecznym, ekonomicznym i edukacyjnym.

W ujęciu ogólnym Projekt Polityki spełnia jeden z głównych celów Strategii Goeteborskiej, jakim jest implementacja koncepcji ekorozwoju do wszystkich polityk. Jak wskazuje tabela 9 (w załączniku 5), stosunkowo wysoka, chociaż pośrednia, jest spójność celów operacyjnych i celu strategicznego Projektu Polityki, czyli *osiągnięcia i utrzymania dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów*, ze Strategią Goeteborską.

Realizacji tego celu mogą sprzyjać:

- promowanie jakości nad ilością produktów rolnych,
- zrównoważony rozwój zasobów rybnych,
- eliminacja wpływu chemikaliów na zdrowie ludzi i środowisko (do 2020 r.),
- powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej (do 2010 r.),
- poprawa jakości ekosystemów morskich.

Osiągnięciu tych celów Strategii UE może w szczególności sprzyjać zapisane w Projekcie Polityki cele operacyjne: *osiągnięcie zgodności ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych*. Spójnością, z reguły częściową, cechują się też pojedyncze inne ustalenia obu dokumentów. W pełni spójne są ustalenia dotyczące sprzyjania odnawialnym źródłom energii, podnoszenia świadomości ekologicznej społeczeństwa w wyniku edukacji czy monitorowania środowiska. Pewne wątpliwości można mieć w odniesieniu do wzajemnych relacji zrównoważenia zasobów rybnych i hydroenergetyki, gdyż w przypadku wód śródlądowych istnienie piętrzeń pod elektrownie wodne na rzekach, w znacznym stopniu ogranicza możliwości migracyjne ichtiofauny. Należy jednak zaznaczyć, że zalecenia dotyczące zasobów rybnych umieszczone w Strategii Goeteborskiej dotyczą głównie gatunków morskich.

Szczególną uwagę należy zwrócić na próbę szerszego włączenia społeczeństwa w procesy gospodarowania wodami w Polsce, co wychodzi naprzeciw wskazaniom sformułowanym w Strategii Goeteborskiej dotyczącym uspołecznienia ochrony środowiska.

Ogólnie, oba dokumenty cechują się relatywnie wysokim poziomem zgodności, jednak zdecydowana większość ustaleń zawartych w strategii unijnej nie ma bezpośredniego związku ze wskazaniami Projektu Polityki 2030.

VI Program Działań na Rzecz Środowiska Unii Europejskiej 2002-2012

Dekadowy Program ochrony środowiska UE stanowi uszczegółowienie Strategii Goeteborskiej w odniesieniu do problematyki środowiskowej. Horyzont jego realizacji sięga 2012 roku, a więc znaczna część celów programu została już zrealizowana. Projekt Polityki cechuje się znacznie większym stopniem harmonizacji z celami tego Programu niż w przypadku wcześniej omawianych dokumentów (tabela 10 - w załączniku 5).

Najwyższy poziom zgodności odnosi się do celów programu dotyczących ochrony zdrowia i jakości życia, a w jej ramach osiągnięcia zrównoważonego użytkowania i wysokiej jakości wody, do których nawiązują w pełni lub częściowo cele strategiczne I – III Projektu Polityki. Zadanie strategiczne I Polityki Wodnej całkowicie lub częściowo wypełnia także cele VI Programu UE związane z ochroną przyrody i różnorodności biologicznej. Cele operacyjne Projektu Polityki w dużym stopniu są także zgodne z celami Programu dotyczącymi przeciwdziałaniu zmianom klimatu, zrównoważonego wykorzystania i gospodarki zasobami naturalnymi, jak i wspierania zrównoważonych wzorców produkcji i spożycia. Realizacji celów VI Programu Działań na Rzecz Środowiska w największym stopniu będzie sprzyjać wdrażanie celu operacyjnego Projektu Polityki: *osiągnięcie zgodności ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych*, a znacznym stopniu także takie cele Projektu Polityki jak:

- *osiągnięcie zgodności z celami dotyczącymi dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych,*
- *wdrożenie działań niezbędnych dla zapobiegania lub ograniczenia dopływu zanieczyszczeń do wód podziemnych oraz dla zapobiegania pogarszaniu się stanu tych wód,*
- *osiągnięcie trwałej świadomości wszystkich użytkowników wód o potrzebie racjonalnego, oszczędnego korzystania z zasobów wodnych.*

Planowana reforma systemu zarządzania i finansowania gospodarki wodnej (V cel strategiczny Projektu Polityki), stanowi m.in. odpowiedź na zawarte w VI Programie zalecenie *bardziej skutecznego wprowadzania w życie i stosowania prawa wspólnotowego dotyczącego środowiska*. Właściwy sposób przeprowadzenia tej reformy powinien również przyczynić się do spełnienia takich celów Programu, jak:

- *zachowanie, właściwa odbudowa i stałe wykorzystanie środowiska morskiego, wybrzeża i bagien,*
- *wspieranie stałego wykorzystywania mórz i zachowania morskiego ekosystemu, łącznie z dnem morskim, ujściami rzek i pasami nadbrzeżnymi z zachowaniem różnorodności biologicznej;*
- *osiągnięcie poziomów jakości wód powierzchniowych, które nie wywołują znacznego wpływu i zagrożenia dla zdrowia ludzkiego i środowiska;*
- *osiągnięcie zrównoważonego użytkowania i wysokiej jakości wody.*

W Projekcie Polityki 2030 nie stwierdzono działań ewidentnie niezgodnych z ustaleniami VI Programu UE.

„NAIADES” Zintegrowany Europejski Program Działań na Rzecz Żeglugi Śródlądowej

Program działań nazwano „NAIADES” (Navigation And Inland Waterway Action and Development in Europe) – Program na Rzecz Rozwoju Żeglugi Śródlądowej oraz Dróg Wodnych w Europie został ogłoszony Komunikatem Komisji 17 stycznia 2006 roku. Dokument, obok diagnozy stanu żeglugi śródlądowej w Europie, wskazuje cele i priorytety jej rozwoju, w tym zwiększenia konkurencyjności.

Program NAIANDES skupia się na pięciu uzależnionych od siebie, strategicznych obszarach polityki w zakresie żeglugi śródlądowej, które obejmują: rynek, flotę, zatrudnienie i kwalifikacje, wizerunek oraz infrastrukturę. Ponadto, Program przedstawia zalecenia działań, jakie Wspólnota Europejska, państwa członkowskie oraz pozostałe zainteresowane strony winny podjąć w latach 2006 – 2013. Można je podzielić na środki o charakterze legislacyjnym, środki koordynujące oraz środki wspierania. Realizacja programu będzie prowadzona w ścisłej współpracy z władzami krajowymi i regionalnymi, komisjami rzecznyymi oraz europejskimi podmiotami branżowymi.

Według diagnozy przedstawionej w Projekcie Polityki 2030 śródlądowy transport wodny prawdopodobnie będzie tracił znaczenie w strukturze transportu, szczególnie w zakresie transportu towarowego. Zaznaczono zarazem, że podniesienie standardów dróg wodnych, odnowienie floty oraz promowanie i wspieranie inicjatyw lokalnych zmierzających do wykorzystania żeglugi śródlądowej oraz rozwoju przewozów pasażerskich w Polsce uwarunkowane będzie przez czynniki gospodarcze. Podkreślono zarazem różnice między infrastrukturą żeglugową Polski i innych państw, w których system żeglugi śródlądowej uznaje się za wysoko rozwinięty. Jest to główna przyczyna, dla której Polska nie przystąpiła do Europejskiego porozumienia o głównych śródlądowych drogach wodnych międzynarodowego znaczenia.

Biała Księga UE - Europejska polityka transportowa w horyzoncie do 2010 r. (White Paper European Transport Policy for 2010)

„Biała Księga UE – Europejska polityka transportowa” została przyjęta przez Komisję Europejską 12 sierpnia 2001 roku. Komisja zaproponowała około 60 działań zmierzających do rozwoju systemu transportowego umożliwiającego przywrócenie równowagi pomiędzy środkami transportu, rewitalizacji kolei, promowanie transportu morskiego i żeglugi śródlądowej oraz kontrolowanie wzrostu w transporcie lotniczym. Dokument ten zawiera ponadto wskazówki i wytyczne w dziedzinie transportu, w tym także śródlądowego transportu wodnego. Biała Księga określa szereg celów związanych z zapewnieniem konkurencyjności oraz zrównoważonej mobilności do roku 2010. W ten sposób, Biała Księga wpisuje się w Strategię Goeteborską.

Wśród priorytetów wskazanych w Białej Księdze zapisano „Przesunięcie równowagi pomiędzy rodzajami transportu”. W ramach realizacji tego priorytetu państwa członkowskie będą dążyć do zmniejszenia nierówności w rynkowej konkurencji między gałęziami transportu, powstającej wskutek różnego obciążenia poszczególnych gałęzi, tworzonymi

przez nie kosztami infrastruktury i kosztami zewnętrznymi (kosztami zatłoczenia, wypadków, zanieczyszczenia powietrza i hałasu).

W zakresie transportu morskiego i śródlądowego główne cele obejmują rozwój infrastruktury, uproszczenie regulacji i obsługi administracyjno-prawnej armatorów zmianę ustawodawstwa w celu budowania tak zwanych „autostrad morskich”. Wśród problemów, jakie Biała Księga wymienia w kontekście śródlądowego i morskiego transportu wodnego należy wymienić: niezadawalający stan infrastruktury, powstawanie tak zwanych „wąskich gardeł”, niewłaściwe projektowanie i realizację mostów, śluz itp.

Realizacja działań związanych z rozwojem transportu morskiego winna być skorelowana z działaniami podejmowanymi w zakresie utrzymania transportu śródlądowego, szczególnie w kontekście wykorzystania szlaków wodnych na cele turystyki i rekreacji.

W myśl Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030, na rozwój transportu śródlądowego istotny wpływ będą miały czynniki gospodarcze. Należy jednocześnie uwzględnić idee udziału zainteresowanych stron w ponoszeniu kosztów środowiskowych i zasobowych korzystania z wód, w tym – z korzystania ze szlaków wodnych dla rekreacji i turystyki wodnej oraz przewozów pasażerskich. Zaznaczono zarazem możliwości rozwoju transportu wodnego na poziomie regionalnym i lokalnym wynikające z realizacji Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (na lata 2007-2013) przy znaczącym wykorzystaniu środków finansowych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Projekt Polityki 2030 dotyczy przede wszystkim wód śródlądowych, trudno określić zbieżność przedmiotowego dokumentu z Białą Księgą.

7.3. UWARUNKOWANIA KRAJOWE

7.3.1. Ustawy

Ustawa Prawo wodne

Podstawowym aktem prawnym regulującym gospodarowanie wodami w Polsce jest ustawa z dnia 21 lipca 2001 roku Prawo wodne (Dz. U. 2001 Nr 115 poz. 1229) wraz z późniejszymi zmianami oraz aktami wykonawczymi. Obecnie trwają prace nad nowelizacją ustawy.

W myśl ustawy, gospodarowanie wodami w Polsce powinno być realizowane zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz zasadą racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, z uwzględnieniem ich ilości i jakości. Jednocześnie, gospodarowanie wodami winno być prowadzone w taki sposób, aby działając w zgodzie z interesem publicznym, nie dopuszczać do wystąpienia, możliwego do uniknięcia, pogorszenia ekologicznych funkcji wód oraz pogorszenia stanu ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio zależnych od wód. Gospodarowanie wodami winno uwzględnić także zasadę wspólnych interesów, także poprzez współpracę administracji publicznej, użytkowników wód i przedstawicieli lokalnych społeczności tak, aby uzyskać maksymalne korzyści społeczne. Ustawa reguluje ponadto sprawy własności wód oraz

gruntów pokrytych wodami, a także zasady gospodarowania tymi składnikami w odniesieniu do majątku Skarbu Państwa.

Cele wskazane w Projekcie Polityki 2030 są zgodne z celami gospodarowania wodami wskazanymi w ustawie Prawo wodne. Należy jednak mieć na uwadze, że realizacja Polityki 2030 wiązać się będzie z gruntowną potrzebą zmian prawodawstwa w zakresie gospodarowania wodami.

Ustawa Prawo ochrony środowiska

Ustawa Prawo ochrony środowiska (Tekst jednolity: Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późniejszymi zmianami) określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju, a w szczególności zasady ustalania warunków ochrony zasobów środowiska, warunków wprowadzania substancji lub energii do środowiska oraz kosztów korzystania ze środowiska. Ponadto, ustawa określa obowiązki organów administracji oraz odpowiedzialność i sankcje.

Natomiast, kwestie związane z udostępnianiem informacji o środowisku i jego ochronie oraz udziałem społeczeństwa w postępowaniu w sprawie ochrony środowiska, a także obowiązkami organów administracji w tym zakresie znajdują się w nowej ustawie, która obowiązuje od 15 listopada 2008 roku.

Cele Projektu Polityki są zgodne z celami ochrony środowiska wskazanymi w przedmiotowych ustawach.

Ustawa o ochronie przyrody

Ustawa o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.) określa cele, zasady i formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej oraz ochrony krajobrazu. Narzuca ona szereg ograniczeń w gospodarowaniu wodami na obszarach chronionych, wskazuje cele ochrony przyrody i krajobrazu, a także przenosi do prawodawstwa polskiego dyrektywę Unii Europejskiej 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory oraz dyrektywę 2009/147/WE w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, na mocy których powstaje sieć ochrony przyrody Natura 2000.

Zakazy i nakazy dotyczące gospodarowania zasobami wodnymi na obszarach sieci Natura 2000 ustalane są dla każdego obszaru indywidualnie, w planie ochrony obszaru.

Cele Projektu Polityki są zgodne z celami gospodarowania wodami wskazanymi w przedmiotowej ustawie. Należy mieć na uwadze, że realizacja Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 wiązać się będzie z koniecznością zmian aktów prawnych dotyczących ochrony i kształtowania zasobów wodnych.

7.3.2. Obowiązujące dokumenty strategiczne

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020

Dokument Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie został przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 lipca 2010 roku. Strategicznym celem polityki regionalnej, określonej w KSRR, jest efektywne wykorzystanie

specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

KSRR ustala trzy cele szczegółowe do 2020 roku:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów,
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych,
3. Tworzenie warunków do skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

Dokument KSRR w niewielkim stopniu uwzględnia problemy ochrony środowiska, w tym także gospodarowania wodami, pomimo zaliczenia do strategicznych wyzwań m. in.:

- Odpowiedź na zmiany klimatyczne i zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego,
- Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych.

Dokument KSRR nie odzwierciedla wymogów równoważenia rozwoju, zapisanych w ustawach i innych dokumentach strategicznych. Prezentuje podejście ekonomiczne i technokratyczne do planowania regionalnego. Nie odnosi się do istotnych uwarunkowań, jakie tworzą zasoby wodne, np. ich jakość i dyspozycyjność dla polityki regionalnej. Planowane działania w bardzo wąskim zakresie uwzględniają strategiczne problemy gospodarowania wodami, wynikające m. in. z Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz Dyrektywy Powodziowej.

Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016

Kluczowym dokumentem ustalającym priorytety w zakresie ochrony środowiska w Polsce jest Polityka Ekologiczna Państwa (PEP). Obecnie obowiązują ustalenia PEP na lata 2009-2012 z perspektywą do 2016 roku. Zostały one podzielone na trzy pola strategiczne: działania systemowe, ochronę zasobów naturalnych oraz poprawę jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego, w obrębie których zidentyfikowano cele średniookresowe do 2016 r. oraz kierunki działań w latach 2009 – 2012. W tabeli 11 (w załączniku 5) uwzględniono tylko cele średniookresowe.

Projekt Polityki 2030 – ze względu na objęcie swoim zakresem problematyki gospodarowania zasobami wodnymi, która stanowi część problematyki środowiskowej ujętej w PEP – powinien cechować się wysoką zgodnością z tym dokumentem. Zestawienie dokonane w tabeli 11 (w załączniku) wskazuje, że spójność obu dokumentów jest stosunkowo duża. Prawie wszystkie cele operacyjne Projektu Polityki 2030 służą realizacji celów PEP dążących do zapewnienia dobrego stanu (jakościowego i ilościowego) wód.

W decydującym stopniu wdrożenie I celu strategicznego Projektu Polityki 2030 będzie służyć realizacji następujących celów średniookresowych PEP:

- utrzymanie lub osiągnięcie dobrego stanu wszystkich wód, w tym również zachowanie i przywracanie ciągłości ekologicznej cieków;

- zapewnienie do końca 2015 r. 75% redukcji całkowitego ładunku azotu i fosforu w ściekach komunalnych.

Istotna dla wdrożenia tego celu będzie także realizacja takich celów PEP jak:

- pobudzanie prośrodowiskowych nawyków i odpowiedzialności za stan środowiska;
- zachowanie bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody na różnych poziomach organizacji;
- rozpowszechnianie dobrych praktyk rolnych i leśnych, zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego;
- przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych, łąkowych i wodno-błotnych przez czynniki antropogeniczne.

Realizację II celu strategicznego Projektu Polityki 2030: *Zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia w wodę* będzie wspomagać w szczególności wdrażanie celu PEP polegającego na *dążeniu do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych zużywanych na cele przemysłowe i konsumpcyjne*. W istotnym stopniu będzie ją wspomagać także:

- racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych prowadząca do ochrony gospodarki narodowej od deficytów wody i zabezpieczenia przed skutkami powodzi;
- zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej.

III cel strategiczny Projektu Polityki 2030: *Zaspokojenie społecznie i ekonomicznie uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki* będzie służyło w szczególności wdrożeniu takich celów Polityki Ekologicznej Państwa, jak:

- zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej;
- dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych zużywanych na cele przemysłowe i konsumpcyjne;

Realizację IV celu strategicznego Projektu: *Ograniczenie wystąpienia negatywnych skutków powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększaniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych i ograniczenie wystąpienia ich negatywnych skutków* będzie wspomagać w szczególności cel średniookresowy PEP polegający na racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych prowadząca do ochrony gospodarki narodowej od deficytów wody i zabezpieczenia przed skutkami powodzi.

Ten cel średniookresowy PEP, podobnie jak zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej, posiada również najsilniejszy związek z V celem, strategicznym Projektu Polityki, czyli Reformą systemu zarządzania i finansowania gospodarki wodnej.

Reasumując, wdrożenie proponowanej Polityki 2030 wspomagać będą w szczególności takie cele średniookresowe PEP jak:

- racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych prowadząca do ochrony gospodarki narodowej od deficytów wody i zabezpieczenia przed skutkami powodzi;
- dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych zużywanych na cele przemysłowe i konsumpcyjne;

- zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej;
- pobudzanie prośrodowiskowych nawyków i odpowiedzialności za stan środowiska;
- utrzymanie lub osiągnięcie dobrego stanu wszystkich wód, w tym również zachowanie i przywracanie ciągłości ekologicznej cieków,

a w nieco mniejszym stopniu również:

- przywrócenie właściwej roli planowania przestrzennego na obszarze całego kraju, w szczególności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które powinny być podstawą lokalizacji nowych inwestycji;
- zachowanie bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody na różnych poziomach organizacji;
- rozpowszechnianie dobrych praktyk rolnych i leśnych, zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego.

Wśród celów operacyjnych Projektu Polityki, służących wdrażaniu PEP, za najważniejsze należy uznać:

- wdrożenie działań niezbędnych dla zapobiegania lub ograniczenia dopływu zanieczyszczeń do wód podziemnych oraz dla zapobiegania pogarszaniu się stanu tych wód;
- osiągnięcie zgodności ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych;
- wdrożenie działań niezbędnych dla odwrócenia każdej znaczącej, utrzymującej się tendencji wzrostu stężenia zanieczyszczeń powstających na skutek działalności człowieka, w celu stopniowej redukcji poziomu zanieczyszczenia wód powierzchniowych;
- wdrożenie niezbędnych działań w celu stopniowego redukowania zanieczyszczenia wód substancjami priorytetowymi;
- osiągnięcie zgodności z celami dotyczącymi dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych.

Ponadto znaczną spójność z celami PEP wykazują takie cele operacyjne Polityki 2030, jak:

- osiągnięcie trwałej świadomości wszystkich użytkowników wód o potrzebie racjonalnego, oszczędnego korzystania z zasobów wodnych;
- wdrożenie polityki w zakresie zarządzania ryzykiem powodziowym, uwzględniającej odtwarzanie i utrzymywanie wolnej od zabudowy przestrzeni dla wód powodziowych;
- wdrożenie standardów technicznych i projektowych uwzględniających konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi;
- opracowanie i realizowanie planów zwiększania retencji wodnej z uwzględnieniem ustaleń planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy...;
- wdrożenie mechanizmów ekonomicznych dotyczących usług wodnych, z uwzględnieniem zasady zwrotu kosztów;
- identyfikacja i planowanie zarządzania konfliktami w gospodarowaniu wodami;
- przygotowanie i wdrożenie nowych polityk zlewniowych;
- zapewnienie udziału społeczeństwa w procesie zarządzania gospodarką wodną.

Pewne sprzeczności – polegające na konfrontacji potrzeby zapewnienia społeczeństwu wody z chęcią jej oszczędzania, mogą być związane z realizacją celu operacyjnego Projektu Polityki 2030 *zracjonalizowanie i zaspokojenie potrzeb wodnych ludności, uwzględniających zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wody* contra cel średniookresowy PEP *dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych zużywanych na cele przemysłowe i konsumpcyjne*.

W opisanych przypadkach wskazana byłaby silniejsza harmonizacja ustaleń Projektu Polityki 2030 z celami PEP.

Krajowa Strategia Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej (z programem działań na lata 2007-2013)

Strategia ta, której druga edycja została opracowana w 2007 roku, stanowi uszczegółowienie Polityki Ekologicznej Państwa i instrumentalizację Konwencji o różnorodności biologicznej, sporządzonej w 1992 roku, ale opublikowanej w polskim Dzienniku Ustaw dopiero 10 lat później. Krajowa Strategia Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej (KSOiZURB) obejmuje 8 celów strategicznych, w obrębie których sformułowano kilkadziesiąt celów operacyjnych i ponad 130 zadań (program działań). W ocenie spójności obu dokumentów uwzględniono tylko te cele operacyjne i zadania, które dotyczą gospodarowania wodami i szeroko rozumianymi zasobami biologicznymi z nimi związanymi.

Jak wynika z tabeli 12 (w załączniku 5), pomimo stosunkowo szerokiego uwzględnienia w Projekcie Polityki 2030 kwestii ochrony przyrody ożywionej związanej z wodami, stopień spójności obu dokumentów strategicznych jest umiarkowany. Realizacji celów KSOiZURB będą służyć w szczególności cele operacyjne I I V celu strategicznego Projektu Polityki, a przede wszystkim „osiągnięcie zgodności ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych”, jak również w nieco mniejszym stopniu:

- *osiągnięcie zgodności z celami dotyczącymi dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych;*
- *przygotowanie i wdrożenie nowych instrumentów zarządzania zasobami wodnymi oraz zarządzania majątkiem Skarbu Państwa i utrzymaniem wód;*
- *identyfikacja i planowanie zarządzania konfliktami w gospodarowaniu wodami;*
- *przygotowanie i wdrożenie nowych polityk zlewniowych.*

Wdrożenie Projektu Polityki 2030 w największym stopniu może wspomóc wykonanie celu strategicznego KSOiZURB dotyczącego wzmocnienia działań na rzecz osiągnięcia i utrzymania dobrego stanu wód, ekosystemów wodnych i od wód zależnych, utrzymanie naturalnego lub zbliżonego do niego charakteru cieków i ich dolin.

W Projekcie Polityki 2030 zbyt mało miejsca poświęcono problematyce gospodarowania wodami morskimi i zasobami morza, na które duży nacisk położono w Strategii Ochrony Różnorodności Biologicznej. Należy jednak mieć na uwadze,

że podstawowym dokumentem kształtującym ochronę i korzystanie z zasobów wód morskich jest Bałtycki Plan Działań.

Generalnie oceniane dokumenty cechują się zróżnicowanym, ale relatywnie wysokim poziomem zgodności z Projektem Polityki 2030. Najważniejsze wydaje się, że Projekt nie zawiera znaczących ustaleń sprzecznych ze wskazaniami ocenianych dokumentów.

Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych

W dniu 16 grudnia 2003 r. Rada Ministrów przyjęła Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych (KPOŚK) wprowadzony do polskiego systemu prawnego poprzez ustawę Prawo wodne. Program ma służyć wdrożeniu dyrektywy 91/271/EWG, przy uwzględnieniu okresów przejściowych. Należy zauważyć, że porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej i zaspakajanie potrzeb ludności w dziedzinie odprowadzania ścieków należy do zadań własnych gmin. Zadaniem państwa jest przede wszystkim tworzenie prawnych, organizacyjnych i finansowych instrumentów wspomagających działania samorządów lokalnych. Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych został przygotowany na podstawie uzyskanych w 2003 r. od gmin „Informacji o stanie i zamierzeniach dotyczących realizacji przez gminę przedsięwzięć w zakresie wyposażenia terenów zabudowanych i przeznaczonych pod zabudowę, w zbiorcze sieci kanalizacyjne i oczyszczalnie ścieków komunalnych (wg stanu na koniec 2002 r.)”.

Program zawiera wykaz aglomeracji oraz wykaz niezbędnych przedsięwzięć w zakresie budowy i modernizacji zbiorczych sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków komunalnych. Inwestycje te ujęte są w czterech poniższych załącznikach do tego Programu:

- Załącznik I na lata 2003-2005
- Załącznik II na lata 2006-2010
- Załącznik III na lata 2011-2013
- Załącznik IV na lata 2014-2015.

W 2005 r. został zatwierdzony przez Radę Ministrów zaktualizowany Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych. Inwestycje ujęte w Aktualizacji KPOŚK będą realizowane:

- w 1 577 aglomeracjach w tym w:
 - 76 aglomeracjach > 100 000 RLM,
 - 383 aglomeracjach 15 000 - 100 000 RLM,
 - 1 118 aglomeracjach 2 000 - 15 000 RLM,
- poprzez budowę sieci kanalizacyjnej – ok. 37 tys. km – koszt ok. 32 mld zł,
- budowę, rozbudowę i/lub modernizację oczyszczalni ścieków – 1 734 szt. – koszt ok. 10,6 mld zł.

Całkowity koszt realizacji KPOŚK w latach 2005 - 2015 to ok. 42,6 mld zł.

Cele Projektu Polityki wodnej państwa do roku 2030 są zgodne z celami wskazanymi w KPOŚK. Szczególne znaczenie ma realizacja celu strategicznego I: *Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów* oraz działań i celów operacyjnych z nim związanych:

- osiągnięcie zgodności z celami dotyczącymi dobrego stanu/potencjału wód powierzchniowych i podziemnych
- wdrożenie działań niezbędnych dla zapobiegania lub ograniczenia dopływu zanieczyszczeń do wód podziemnych oraz dla zapobiegania pogarszaniu się stanu tych wód,
- wdrożenie niezbędnych działań dla odwrócenia każdej znaczącej, utrzymującej się tendencji wzrostu stężenia zanieczyszczeń powstających na skutek działalności człowieka, w celu stopniowej redukcji poziomu zanieczyszczenia wód powierzchniowych,
- osiągnięcie zgodność ze wszystkimi standardami i celami określonymi w regulacjach prawnych Wspólnoty, w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, w tym osiągnięty korzystny stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych.

Należy podkreślić, że Projekt Polityki 2030 sygnalizuje niebezpieczeństwo niewywiązania się ze zobowiązań wynikający z dyrektywy 91/271/EWG, wskazując zarazem konieczność zwiększenia wysiłków zmierzających do realizacji KPOŚK.

Program Operacyjny „Infrastruktura i Środowisko”

Program Operacyjny „Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013” zatwierdzony został przez Komisję Europejską decyzją z dnia 7 grudnia 2007 r. W ramach programu realizuje się duże inwestycje infrastrukturalne w zakresie ochrony środowiska, w tym gospodarki wodnej, transportu, energetyki, kultury i dziedzictwa narodowego, ochrony zdrowia oraz szkolnictwa wyższego. Wielkość środków unijnych zaangażowanych w realizację programu wynosi prawie 28 miliardów euro, co stanowi ok. 42 % całości środków w ramach polityki spójności w Polsce.

Celem PO liŚ jest poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. Program Operacyjny „Infrastruktura i Środowisko” jest również ważnym instrumentem realizacji odnowionej Strategii Lizbońskiej, a wydatki na cele priorytetowe UE stanowią w ramach programu 66,23 % całości wydatków ze środków unijnych.

W ramach Programu realizowanych jest 15 priorytetów, w tym priorytety, w ramach których są realizowane działania związane z gospodarką wodną. Są to następujące priorytety i działania:

Priorytet 1. Gospodarka wodno-ściekowa

Priorytet 2. Działanie 2.2. Przywracanie terenom zdegradowanym wartości przyrodniczych i ochrona brzegów morskich

Priorytet 3. Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska

Priorytet 7. Działanie 7.2 Rozwój transportu morskiego i 7.5. Poprawa stanu śródlądowych dróg wodnych

Elementem PO liŚ jest lista projektów indywidualnych okresowo aktualizowana; ostatnio w styczniu 2010 roku. Zgodnie z obowiązującą listą w ramach PO liŚ zamieszczono

między innymi projekty dotyczące poprawy bezpieczeństwa przeciwpowodziowego w takich obszarach jak: Wrocławski Węzeł Wodny, Zbiornik Racibórz, Kotlina Kłodzka, Stopień Wodny Włocławek, Dolina Wisłoki i Żuławy. Projekty te będą realizowane w delimitowanych w Projekcie Polityki 2030 obszarach problemowych ochrony przed powodzią.

Do PO liŚ wykonana została prognoza oddziaływania na środowisko i przeprowadzone postępowanie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Stwierdzono w niej, że znaczną część działań w ramach wszystkich osi priorytetowych nie będzie powodowała znaczącego negatywnego wpływu na środowisko; może natomiast powodować oddziaływania pozytywne.

Spośród prognozowanych negatywnych oddziaływań stwierdzono, że mogą one dotyczyć zadań dotyczących dróg szybkiego ruchu oraz zabudowy hydrotechnicznej. W przypadku zabudowy hydrotechnicznej wskazano, że potencjalne negatywne oddziaływania mogą polegać na zaburzeniu stosunków wodnych, przekształceniach powierzchni ziemi i ekosystemów dolin rzecznych oraz na przerywaniu połączeń przyrodniczych, jakimi są rzeki.

Zawarto także zalecenia dotyczą rozwoju żeglugi śródlądowej: *„Wspieranie zrównoważonego transportu, wykorzystującego żeglugę śródlądową w korytarzu ekologicznym w dolinie rzeki Odry, przy ograniczeniach w możliwości regulacji przepływu, wymagać będzie zmiany podejścia do rozwoju transportu wodnego poprzez lepsze dostosowanie taboru pływającego do warunków funkcjonowania drogi wodnej. Równoważenie funkcjonowania żeglugi śródlądowej musi uwzględniać wymogi ochrony przyrody w dolinie rzeki oraz ustalenia planu gospodarowania wodami w obszarze dorzecza.”*

Plany gospodarowania wodami

Dla obszaru Polski opracowano 10 planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy: Wisły, Odry, Ücker, Łaby, Dunaju, Dniestru, Niemna, Jarftu, Świeżej i Pregoły. Dla potrzeb niniejszej Prognozy przeanalizowano projekty planów gospodarowania wodami na obszarach dorzecza Wisły i Odry w wersji z 2010 roku przed zatwierdzeniem przez Radę Ministrów. Do wszystkich projektów planów gospodarowania wodami wykonane zostały prognozy oddziaływania na środowisko oraz przeprowadzono procedurę strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W planach gospodarowania wodami zawarty jest między innymi ogólny opis cech charakterystycznych obszaru dorzeczy, podsumowanie znaczących oddziaływań człowieka na stan wód powierzchniowych i podziemnych, odniesienia do zmian klimatu w kontekście gospodarowania wodami, określenie i odwzorowanie obszarów chronionych, monitoring wód oraz ocena stanu wód powierzchniowych i podziemnych, a także cele środowiskowe (wraz z odstępstwami od osiągnięcia celów środowiskowych), analiza ekonomiczna korzystania z wód i podsumowanie programów działań zapisanych w Programie wodno-środowiskowym kraju i wykaz pozostałych programów i planów w skali kraju i regionu.

W analizowanych planach wskazane są odstępstwa od osiągnięcia celów środowiskowych Ramowej Dyrektywy Wodnej do roku 2015, dla których należy wystąpić o

tw. derogacje czyli wydłużenie terminu do którego winno się osiągnąć dobry stan wód. W projektach planów wymienia się inwestycje z zakresu:

- ochrony przeciwpowodziowej (38 w dorzeczu Wisły i 28 w dorzeczu Odry),
- poprawy i rozwijania infrastruktury związanej z dostosowywaniem i rozwojem rolnictwa i leśnictwa (17 w dorzeczu Wisły i 2 w dorzeczu Odry),
- rozwoju gospodarczego regionu (7 w dorzeczu Wisły; dla dorzecza Odry nie wskazano takich inwestycji),
- górnictwa – wydawania koncesji na wydobywanie kopalin (6 w dorzeczu Wisły i 6 w dorzeczu Odry),

ze względu na które, postuluje się o odstępstwa w zakresie osiągania celów środowiskowych RDW dla scalonych jednolitych części wód, w obrębie których będą realizowane.

Analizowane plany gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły i Odry są spójne z celami i działaniami planowanymi w Projekcie Polityki 2030.

W Prognozach wykonanych dla obu analizowanych planów dorzeczowych, postuluje się uwzględnienie w planach następujących zagadnień:

- wskazanie działań zmierzających bezpośrednio do poprawy stanu siedlisk i gatunków (ochrona gatunków i siedlisk związanych z wodą),
- wskazanie działań związanych z oceną stanu krajowego systemu melioracyjnego i zasadności istnienia niektórych z jego elementów – szczególnie w obszarach chronionych,
- wskazanie działań zmierzających do renaturyzacji zdegradowanych siedlisk hydrogenicznych oraz zwiększania zasobów wodnych kraju,
- wskazanie konkretnych działań uwzględniających strategię ochrony obszarów wodno – błotnych w Polsce na lata 2006–2013 (IOŚ 2006) oraz plany ochrony obszarów chronionych,
- inwentaryzację i ocenę stanu zasobów ekosystemów wodnych i hydrogenicznych oraz ich monitoring.

7.3.3. Planowane dokumenty strategiczne

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju - projekt

Projekt Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 opracowany przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego został przedstawiony w maju 2010 roku oraz poddany procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Projekt KPZK 2030 jest najważniejszym dokumentem strategicznym, dotyczącym planowania przestrzennego w horyzoncie długookresowym. Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (art. 47, ust. 1, pkt 1) „Minister właściwy sporządza koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju, która uwzględnia zasady zrównoważonego rozwoju kraju w oparciu o przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania”.

Projekt KPZK 2030 zasadza się na policentrycznej strukturze systemu osadniczego Polski. Sieć dobrze powiązanych głównych ośrodków osadniczych ma tworzyć warunki

dynamizowania rozwoju kraju, poprzez pełniejsze wykorzystanie potencjałów rozwojowych regionów, co powinno sprzyjać poprawie spójności terytorialnej. Projekt KPZK 2030 włącza w nurt planowania rozwoju strefę morską - polską wyłączną strefę ekonomiczną na Bałtyku.

„...W sferze wdrożeniowej Koncepcja 2030 proponuje nowe rozwiązania w systemie prawnym i instytucjonalnym, łączy różne szczeble planowania w hierarchiczny układ ukierunkowany na realizację zadań celu publicznego, wskazuje priorytety inwestycyjne i podmioty odpowiedzialne za ich realizację, nadaje polityce przestrzennej europejski charakter polityki służącej koordynacji polityk sektorowych...”.

Projekt KPZK 2030 oparty jest na trwałych i niezmiennych zasadach polityki przestrzennej, odnoszący się do wszelkich form działalności w odniesieniu do przestrzeni:

- zasada trwałego i zrównoważonego rozwoju,
- zasada długookresowej racjonalności ekonomicznej,
- zasada kompensacji ekologicznej,
- zasada zerowego w skali kraju salda bilansu wzrostu urbanizacji nowych obszarów,
- zasada koordynacji pionowej i poziomej oraz partycypacji społecznej,
- zasada hierarchiczności z zachowaniem subsydiarności planowania.

Konkretyzując z wykorzystaniem powyższych zasad politykę rozwoju kraju Projekt KPZK 2030 jako nadrzędny cel polityki przestrzennej stanowi, że: „Celem strategicznym polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zrównoważonych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwojowych kraju – wzrostu konkurencyjności, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym”. Cel strategiczny realizowany jest przez sześć powiązanych ze sobą celów polityki przestrzennej oraz kierunków działań, z których istotne znaczenie dla gospodarowania wodami mają cele: 4, 5 i 6.

Cel 4 Projektu KPZK 2030: Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski, winien być osiągnięty z uwzględnieniem następujących wymagań:

- zaspokojenia bieżących potrzeb rozwojowych społeczeństwa w drodze ograniczania najważniejszych konfliktów ekologicznych i społecznych,
- zabezpieczenia możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowane w dobrym stanie zasoby naturalne, kulturowe i lokalne walory środowiska,
- zapewnienie racjonalnego powiązania rozwoju społeczno-gospodarczego z ochroną zasobów wodnych i ich dostępnością, przy uwzględnieniu działań na rzecz ograniczenia ryzyka powodziowego oraz zagrożenia skutkami suszy.

Natomiast Cel 5 Projektu KPZK 2030: Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia energetyczne i naturalne, zakładając w przyszłości wzrost częstotliwości zjawisk ekstremalnych przewiduje m.in. podejmowanie następujących działań:

- objęcie systemem wczesnego ostrzegania meteorologicznego przed ekstremalnymi zjawiskami obszarów pojezierzy Polski Północnej,
- usunięcie luk w osłonie meteorologicznej utrudniającej opracowanie prognoz,

- ochrona przeciwpowodziowa międzynarodowego dorzecza Odry na podstawie zaktualizowanego Programu dla Odry 2006,
- osiągnięcie bezpieczeństwa ekologicznego stopnia wodnego we Włocławku,
- realizacja przeciwpowodziowych inwestycji hydrotechnicznych w dorzeczu Wisły,
- kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław.

W odmienny sposób należy uwzględnić Cel 6: Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego. W ramach kierunków działań proponuje się: wprowadzenie obowiązku przygotowywania strategii i planów zagospodarowania dla obszarów funkcjonalnych. Ma to bardzo istotne znaczenie dla uzyskania właściwej skuteczności dokumentów planistycznych z zakresu gospodarowania wodami oraz ochrony przed powodzią lub suszą. Zakłada się również integrację planowania przestrzennego strefie morza i ładu.

Ze względu na poprawę efektywności planowania gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy i zlewni istotne znaczenie ma propozycja obowiązku delimitacji obszarów funkcjonalnych takich jak np.:

- obszary metropolitarne,
- peryferyjne obszary miejskie,
- strefy przybrzeżne,
- polska wyłączna strefa ekonomiczna na morzu,
- obszar Żuław,
- obszar realizacji Programu Odra 2006,
- obszarów zmniejszenia ryzyka powodzi,
- obszarów przyrodniczo cennych,
- obszarów zarządzania zasobami wodnymi.

Delimitacja w/w kategorii obszarów funkcjonalnych służyć powinna realizacji nadrzędnych celów rozwojowych (kraju i regionów), minimalizowaniu potencjalnych konfliktów, tworzeniu warunków do wykorzystania potencjałów poszczególnych obszarów.

Wyznaczenie obszarów problemowych polityki przestrzennej kraju ma kluczowe znaczenie dla poprawy efektywności planowania gospodarowania wodami w obszarze dorzeczy oraz skuteczności ochrony przed powodzią i suszą oraz dla integracji planowania zagospodarowania w strefie stykowej ładu i morza. Ma także bardzo istotne znaczenie dla określenia kierunku strategii integrowania planowania przestrzennego na poziomie krajowym i regionalnym z planowaniem gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy.

7.3.4. Umowy dwustronne

Umowa o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych z Republiką Federalną Niemiec

Umowę podpisano 19 maja 1992 roku. Określa ona zasady współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych. Dla realizacji zadań wynikających z Umowy powołano Polsko-Niemiecką Komisję ds. Wód Granicznych, w ramach której funkcjonuje pięć grup roboczych do spraw:

- hydrologii i hydrogeologii,

- ochrony wód,
- nadzwyczajnych zanieczyszczeń,
- utrzymania wód,
- planowania.

W ramach prac grupy robocze prowadzą codzienną wymianę danych i realizują wspólne pomiary jakości wód, a także uzgadniają realizację inwestycji jak na przykład regulacje wód, budowle hydrotechniczne.

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Czeskiej o gospodarce wodnej na wodach granicznych

Umowa ta, podpisana 21 marca 1958 roku, obowiązuje na zasadzie sukcesji. Realizacja Umowy oparta jest na instytucji Pełnomocników. Natomiast, Pełnomocnicy powołali następujące grupy robocze:

- Polsko – Czeską Wspólną Grupę Roboczą do spraw planowania gospodarki wodnej na wodach granicznych,
- Polsko – Czeską Wspólną Grupę Roboczą do spraw hydrologii, hydrogeologii i osłony przeciwpowodziowej,
- Polsko – Czeską Wspólną Grupę Roboczą do spraw regulacji granicznych cieków wodnych, zaopatrzenia w wodę i melioracji terenów przygranicznych,
- Polsko – Czeską Wspólną Grupę Roboczą do spraw ochrony wód granicznych przed zanieczyszczeniem.

W ramach prac grupy robocze prowadzą codzienną wymianę danych i realizują wspólne pomiary jakości wód, a także uzgadniają realizację inwestycji jak na przykład regulacje wód, budowle hydrotechniczne. Obecnie trwają prace nad projektem umowy o współpracy na wodach granicznych, uwzględniający kwestie wynikające z wstąpienia obu państw w struktury Unii Europejskiej.

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o gospodarce wodnej na wodach granicznych

Umowę tę podpisano 14 maja 1997 r., natomiast weszła ona w życie w 1999 roku. Dla realizacji postanowień Umowy powołano Polsko-Słowacką Komisję ds. współpracy na wodach granicznych, w ramach której powołano grupy robocze do spraw:

- regulacji wód granicznych,
- hydrologii i ochrony przeciwpowodziowej wód granicznych,
- ochrony przed zanieczyszczeniem wód granicznych,
- wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej na wodach granicznych.

W ramach prac grupy robocze prowadzą wymianę danych i realizują wspólne pomiary jakości wód, a także uzgadniają realizację inwestycji jak na przykład regulacje wód, budowle hydrotechniczne.

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych

Umowa ta podpisana została w Kijowie 10 października 1996 roku. Dla realizacji postanowień Umowy powołano Komisję do spraw Wód Granicznych, która co roku dokonuje stanu oceny prac realizowanych w ramach Umowy. W ramach Komisji powołano 5 grup roboczych, zajmujących się następującymi zagadnieniami:

- planowaniem wód granicznych,
- ochroną przeciwpowodziową, regulacjami i melioracjami,
- hydrologią i hydrogeologią,
- niebezpiecznymi zagrożeniami,
- ochroną wód.

Trwają prace nad opracowaniem umowy trójstronnej, polsko-ukraińsko-białoruskiej, na mocy której powołana będzie Komisja Trójstronna do spraw Gospodarowania Wodami w Transgranicznej Zlewni Bugu.

W polsko-ukraińskiej zlewni Bugu realizowana jest ponadto Umowa o współpracy w zlewni Bugu, zawarta pomiędzy Regionalnym Zarządem Gospodarki Wodnej w Warszawie i Zachodnio-Bużańskim Zlewniowym Zarządem Zasobów Wodnych w Łucku.

Porozumienie między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich o gospodarce wodnej na wodach granicznych

Współpraca w zakresie gospodarowania wodami granicznymi z Republiką Białoruś realizowana jest na mocy Porozumienia między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich o gospodarce wodnej na wodach granicznych zawartego w Warszawie 17 lipca 1964 r.

Obecnie, współpraca polsko-białoruska ogranicza się do uzgadniania jednostkowych wspólnych lub jednostronnych projektów, które w różnym stopniu dotyczą wód granicznych. Ostatnie podpisane porozumienie dotyczyło rekonstrukcji granicznego odcinka Kanału Augustowskiego (2005 r.), który został już zrealizowany. Trwają prace nad projektem Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych.

Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o Współpracy w Dziedzinie Użytkowania i Ochrony Wód Granicznych

Umowę podpisano 7 czerwca 2005 roku, a ratyfikowano 28 stycznia 2008. Umowa ta dotyczy nie tylko wód granicznych, ale także zlewni tych wód.

Na podstawie artykułu 6 Umowy zostanie utworzona Polsko-Litewska Komisja ds. Wód Granicznych. Komisja koordynuje działania poszczególnych organów realizujących postanowienia Umowy. Ponadto, do zadań Komisji należy:

- opracowanie metodyk wspólnej oceny stanu wód,
- ustalenie wspólnych celów ochrony wód granicznych,
- uzgadnianie planów przedsięwzięć,

- ustalenie tryby gromadzenia danych i wymiany informacji,
- ustalenie zasad współpracy zapobiegania powodziom, suszom i nadzwyczajnym zagrożeniom wód granicznych.

Federacja Rosyjska – Obwód Kaliningradzki

Współpraca w zakresie gospodarowania wodami granicznymi z Federacją Rosyjską realizowana jest na mocy Porozumienia między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich o gospodarce wodnej na wodach granicznych zawartego w Warszawie 17 lipca 1964 r.

Należy przy tym podkreślić, że brak jest uzgodnień w zakresie ważności sukcesji wspomnianego porozumienia.

Oddziaływanie transgraniczne Projektu Polityki 2030

W kontekście Polityki 2030 oddziaływanie transgraniczne będzie obejmować następujące aspekty: realizację celów strategicznych Polityki w transgranicznych zlewniach rzek oraz stworzenie nowych struktur gospodarowania wodami.

Polityka 2030 będzie oddziaływać przede wszystkim na te obszary dorzeczy, które są zasilane wodami pochodzącymi z terytorium Polski. Należy przy tym podkreślić, że z uwagi na relatywnie niewielką powierzchnię międzynarodowych obszarów dorzeczy lub wysoki stopień naturalności zlewni transgranicznych, oddziaływanie transgraniczne realizacji Polityki 2030 będzie ograniczone. Wyjątek stanowić będzie wspomniany powyżej obszar dorzecza Odry, gdzie część dorzecza znajduje się w granicach Republiki Czeskiej (część źródłkowa Odry) i Republiki Federalnej Niemiec (dopływy lewobrzeżne).

Realizacja celów strategicznych Projektu Polityki będzie mieć pozytywny wpływ na stan wód i ekosystemów zależnych od wód w transgranicznych zlewniach rzek i międzynarodowych obszarach dorzeczy. Należy spodziewać się, że osiągnięcie ich przyczyni się do poprawy stopnia zaspokojenia potrzeb ludności i gospodarki w zakresie zaopatrzenia w wodę, a także poprawę skuteczności ochrony ludności i gospodarki w sytuacjach kryzysowych. Ponadto, można również spodziewać się ograniczenia ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych do wód Morza Bałtyckiego.

Należy jednak podkreślić, że skuteczność i wpływ Polityki 2030 na wody transgraniczne będą uzależnione od realizacji celów strategicznych i operacyjnych zaproponowanych w przedmiotowym dokumencie.

8. PRZEWIDYWANE ZNACZĄCE ODDZIAŁYWANIA USTALEŃ POLITYKI NA ŚRODOWISKO

8.1. WPŁYW NA WODY POWIERZCHNIOWE

Ze względów społeczno-gospodarczych, szeroko rozumiane kwestie związane z niezadowalającym stanem wód powierzchniowych oraz ryzykiem wystąpienia powodzi wydają się być najpoważniejszymi problemami gospodarowania wodami. Wobec niedostatecznych środków finansowych przeznaczanych z budżetu państwa na działania prowadzące do ograniczenia zasięgu wspomnianych problemów, a także potencjalnego niebezpieczeństwa nie wywiązania się z realizacji zobowiązań Polski wynikających z akcesji do Unii Europejskiej Projekt Polityki 2030 koncentruje się na działaniach przyspieszających:

- wdrożenie przepisów Ramowej Dyrektywy Wodnej, co powinno umożliwić osiągnięcie dobrego stanu wód, ekosystemów wodnych i od wody zależnych,
- realizację zapisów Dyrektywy Powodziowej, co powinno zapewnić ograniczenie zagrożeń powodziowych,
- realizację Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych.

Projekt Polityki 2030 identyfikuje ponadto szereg problemów gospodarki wodnej związanych z ochroną i poprawą jakości wód powierzchniowych, ekosystemów wodnych i zależnych od wód, jak również ochrony przeciwpowodziowej, która ma znaczący wpływ na jakość wód powierzchniowych, bowiem podczas wezbrań i powodzi do wód wprowadzane są znaczne ilości zanieczyszczeń, w tym substancji priorytetowych, często niebezpiecznych.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 wskazuje szereg działań, które mogą być wykorzystane dla poprawy stanu wód powierzchniowych i wód podziemnych. Działania zaproponowane w Projekcie Polityki 2030 powinny doprowadzić do ograniczenia ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych do wód powierzchniowych, w konsekwencji poprawiając stan jakości tych wód, a także korzystnie wpłynąć na stan ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczo cennych położonych w bezpośrednim sąsiedztwie cieków.

Projekt Polityki 2030 zawiera również zapisy kierowane do sektora rolnictwa, mające na celu integrację działań z zakresu ochrony jakości ze sposobem prowadzenia gospodarki rolnej, w tym modernizacji urządzeń melioracyjnych służących powstrzymaniu odpływu i zwiększeniu retencji glebowej poprzez wyposażanie w urządzenia piętrzące. Sposób utrzymywania systemów melioracyjnych może mieć znaczący wpływ zarówno na przeciwdziałanie skutkom suszy na terenach deficytowych oraz na zagrożenia powodziowe poprzez przetrzymywanie wód podczas wezbrań.

W Projekcie Polityki 2030 zaplanowano szereg działań, które mają na celu osiągnięcie do 2016 roku dobrego stanu wód. Istotnym źródłem zanieczyszczeń na obszarach rolniczych, które nie znajdują odzwierciedlenia w Projekcie Polityki 2030, jest chów zwierząt. Zgodnie z wynikami Programu Ograniczania Zanieczyszczeń Bałtyku ze

Źródła Rolniczych (BAAP-Baltic Agriculture Runoff Action Programme)¹¹ najważniejszą przyczyną zanieczyszczenia wód ze źródeł rolniczych jest chów zwierząt służących do produkcji żywności, mleka, jaj i wełny. Wynika to przede wszystkim z faktu, że w produkcji zwierzęcej stan budynków inwentarskich i stosowane technologie produkcji w większości gospodarstw nie odpowiada potrzebom ochrony jakości wody – w ponad 95% analizowanych zagród brak jest odpowiednich budowli do przechowywania stałych i płynnych odchodów zwierzęcych. Ponadto stwierdzono, że stosowanie odchodów zwierzęcych, jako nawozów w większości przypadków nie odpowiadało standardom UE, przyczyniając się do zanieczyszczania wód związkami azotu i fosforu. Szacuje się, że ładunek zanieczyszczeń zawartych w odchodach zwierzęcych wprowadzanych do środowiska, nawet przy drastycznym zmniejszeniu pogłowia w ostatnich latach, jest wielokrotnie większy od ładunku zawartego w ściekach bytowych. Brak rozwiązania tego problemu może skutkować nieosiągnięciem dobrego stanu ekologicznego wód do roku 2015, mimo znacznych nakładów finansowych na gospodarkę wodno-ściekową, w tym realizację KPOŚK.

Projekt Polityki 2030 podnosi problem braku uregulowań prawnych oraz wdrożonych narzędzi informatycznych dla oceny i prognozy stanu ilościowego i jakościowego zasobów wodnych. Rozwiązanie tych kwestii pozwoli na oszacowanie dostępności zasobów wodnych dla użytkowników, a w konsekwencji umożliwi bardziej zrównoważone zarządzanie przestrzenią w aspekcie lokalizacji i funkcjonowania przemysłu, szczególnie przemysłu wodochłonnego.

Projekt Polityki 2030 zakłada również zwiększenie stopnia bezpieczeństwa ludności przed skutkami zjawisk ekstremalnych (powodzie, susze). Wpływ realizacji Projektu Polityki na rozwiązanie istotnych problemów gospodarki wodami powierzchniowymi, w kontekście rozwiązania najważniejszych problemów gospodarki wodnej, będzie korzystny.

Powierzchniowym źródłem zaopatrzenia w wodę są ciek i zbiorniki na ciekach. Zasoby wodne cieków uzależnione są od powierzchni zlewni oraz położenia tej zlewni na obszarze kraju. Największe pod względem powierzchni są zlewnie rzek: Odry i Wisły, a ściślej dolne biegi tych rzek (Odra poniżej Ujścia Warty i Wisła poniżej ujścia Narwi). Zlewnie te obejmują różne pod względem zasobności w wodę krainy geograficzne – góry, wyżyny i pas nizin. Dolny bieg Odry i Wisły to główne ciek w Polsce o zasobach dostatecznych dla zaopatrzenia w wodę chłodniczą dużych elektrowni wodnych z otwartym obiegiem chłodzenia. Alternatywną lokalizacją takich elektrowni mogą być duże systemy jezior w północnej Polsce (przykładem takiej realizacji jest zespół Elektrowni Pątnów – Adamów - Konin), co może powodować trwałe niekorzystne zmiany ekosystemów tych jezior.

Przeciętne (średnie z wielolecia) zasoby wodne zlewni zależą głównie od opadów atmosferycznych i parowania. Największe opady (powyżej 1000 mm/rok) występują w górach. Najmniejsze opady (rzędu 450 mm/rok) występują w pasie nizin (Kujawy, Wielkopolska). Podobne zróżnicowanie przestrzenne mają zasoby wód powierzchniowych. Stosunkowo wysokie opady charakteryzują obszary Pomorza.

¹¹ Program Rewitalizacji Gospodarczej Obszaru Delt Wisły i Zalewu Wiślanego, Gdańsk, 2006r

Zmienność zasobów wód powierzchniowych w czasie mierzona np. stosunkiem przepływów największych do najmniejszych zależy głównie od:

- spadków terenu – największa zmienność jest w górach,
- budowy geologicznej, a ściślej retencyjności utworów geologicznych (szczególnie niskie możliwości retencjonowania wód ma flisz karpacki, co w połączeniu z dużymi spadkami skutkuje w przypadku dopływów karpackich Wisły stosunkiem przepływów maksymalnych do minimalnych rzędu 1000 i więcej),
- powierzchni jezior i bagien.

Reasumując, największym zróżnicowaniem zasobów w czasie charakteryzują się górskie cieki karpackie (np. Soła, Skawa, Raba), a najmniejszym zróżnicowaniem rzeki nizinne posiadające w zlewni duże jeziora i obszary bagienne (np. Biebrza, Pisa, Brda)¹².

Bezpośrednio do stanu wód powierzchniowych nawiązuje cel strategiczny I: *osiągnięcie i utrzymanie dobrego i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów*. Natomiast, pośrednio do kwestii związanych z poprawą jakości zasobów wodnych nawiązują cele: strategiczny II: *zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia wodę...* i cel strategiczny III: *zaspokojenie społecznie i ekonomicznie uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki*.

Realizacja celów Projektu Polityki 2030 powinna korzystnie wpłynąć na jakość wód powierzchniowych, stan związanych z nimi ekosystemów, morfologię cieków i dostępność ludności i przemysłu do wody o odpowiedniej jakości. Ponadto, w wyniku ograniczenia nieracjonalnego i nieuzasadnionego względami ekonomicznymi i społecznymi korzystania z wód (poprzez wdrożenie zasady zwrotu kosztów usług wodnych) można spodziewać się poprawy dyspozycyjności zasobów.

8.2. WPŁYW NA WODY PODZIEMNE

Dyspozycyjne zasoby wód podziemnych zostały udokumentowane na około 44% powierzchni kraju, podczas gdy wiadomo iż występują one na prawie całym obszarze Polski. W zasobach wód podziemnych tkwią więc potencjalne możliwości zmiany rozkładu wykorzystania zasobów wód.

Hierarchia traktowania zasobów wodnych wynika z ich dyspozycyjności oraz możliwości zagospodarowania i wykorzystania, przy czym:

- Zasoby wód powierzchniowych są ważne z punktu widzenia potrzeb przemysłu, turystyki, rekreacji, często warunkują jakość środowiska przyrodniczego oraz produktywność ekosystemów. Jednocześnie zasoby te charakteryzują się szybką odnawialnością, lecz również znana jest wysoka wrażliwość tych zasobów na nawet krótkookresowe zmiany warunków hydrologiczno-meteorologicznych, a także niewielka odporność na antropopresję. Sytuację pogarsza nierównomierny ich rozkład czasowy i przestrzenny, nie zawsze i wszędzie adekwatny do potrzeb wodnych. Jest to szczególnie ważne w

¹² Podstawowym materiałem kartograficznym i liczbowym obrazującym opisane wyżej prawidłowości jest Atlas Hydrologiczny Polski. Stanowi on źródło informacji na temat rozkładu przestrzennego zasobów wód powierzchniowych.

latach suchych, gdy odpływ roczny (który spada do około 32 km³) może być nawet trzykrotnie mniejszy niż w latach mokrych. W ostatnim piętnastoleciu susze hydrologiczne pojawiały się często.

- Zasoby wód podziemnych są ważne przede wszystkim z punktu widzenia bezpośrednich potrzeb człowieka - gospodarki komunalnej, a także potrzeb przemysłu spożywczego i farmaceutycznego. Użytkowe poziomy wodonośne występują na obszarze około 96% powierzchni kraju. Jednocześnie wody podziemne generalnie charakteryzują się dobrymi własnościami fizyko-chemicznymi, długą i stabilną wydajnością ujęć, a także mniejszą wrażliwością na antropopresję. Zmiany wielkości zasobów w tym wydajności ujęć wód podziemnych są wolne, ale ich degradacja jest najczęściej długotrwała (liczona często pokoleniami) i często trudna lub wręcz niemożliwa do odwrócenia.

Z powyższych względów powinna wynikać hierarchia przyszłych celów pozyskiwania i zagospodarowania zasobów wodnych oraz hierarchia ich ochrony, a także możliwości zmiany parytetu wykorzystania zasobów wodnych w sytuacjach ekstremalnych. Mając na uwadze iż gospodarka wodami podziemnymi służy innym sferom gospodarki można zapytać: czy dobre jakościowo wody podziemne mogą być okresowo wykorzystane do celów, którym dotychczas nawet zwyczajowo nie służyły. Przykładowo, czy w przypadku wystąpienia katastrofalnej suszy można je wykorzystać do celów np. nawodnień rolniczych, sadownictwa czy też okresowego podtrzymania wodochłonnych procesów technologicznych itp. Jaki jest wtedy możliwy poziom redystrybucji zasobów, jak długo może trwać, czy możliwe są ewentualne przerzuty wód i na jaką odległość? Z tym zagadnieniem wiąże się cały kompleks spraw, poczynając od zarezerwowania terenów rozbudowy ujęć, ewentualnego odtwarzania ujęć, aż po zagadnienia z zakresu ochrony ekosystemów. Jest prawdopodobne, że w dłuższym horyzoncie czasowym rozwój gospodarczy kraju będzie zmuszał do tworzenia technicznych podstaw takich działań w celu zwiększania dostępności do wody, a także bezpieczeństwa jej dostaw różnym gałęziom aktywności społecznej. Plany zagospodarowania wodami na obszarach dorzeczy powinny rozpatrzyć, czy w konkretnych regionach kraju dla konkretnych GZWP jest to możliwe, jak długo stan taki może potencjalnie trwać i w jakich obszarach kraju może zdarzyć się to najszybciej.

Wiadomo, że zagadnienia związane z zasobami wód podziemnych funkcjonują w warunkach niepełnego rozpoznania ilości zasobów dyspozycyjnych tych wód, stanu zagospodarowania i faktycznego wykorzystania zasobów, a także przy niepełnym rozpoznaniu warunków hydrogeologicznych i braku ustanowienia obszarów ochronnych zbiorników wód podziemnych (dotychczas wydzielono łącznie 163 zbiorniki).

Problemem jest niedocenianie zagadnienia oddziaływania rozległych – najczęściej też długotrwałych – melioracji typu osuszeniowego w obrębie użytków rolnych i leśnych. Działania takie związane są najczęściej z drenażem wód gruntowych, co prowadzi do trwałego obniżenia zwierciadła wód podziemnych, często na obszarze większym aniżeli sam obszar drenowania. Towarzyszą temu nieodwracalne procesy kompaktacji i mineralizacji gruntów, co jest prostą drogą do degradacji ekosystemów występujących nie tylko w obrębie podmokłości, lecz także w strefach aktywności rolniczej. Wiąże się z tym ściśle zagadnienie ustalenia granic oddziaływania na wody podziemne przekształconego hydrograficznie

odpływu powierzchniowego i podziemnego w skali regionalnej. Ten ważny czynnik antropopresji towarzyszący wysokowydajnej gospodarce rolnej jest generalnie pomijany zarówno w ocenie stanu aktualnego jak i prognozach i strategiach.

Kolejny problem stanowi identyfikacja oraz zbilansowanie stanu rezerw zasobów wód podziemnych możliwych do przyszłego zagospodarowania i ich ewentualnego technicznego wykorzystania. Jest to szczególnie istotne dla obszarów zagrożonych deficytem oraz tych, w których zasoby wód podziemnych mogą stanowić alternatywne źródło zaopatrzenia ludności w wodę. Wyłania się tutaj problem ewentualnych przerzutów wód do bliskich obszarów zagrożonych deficytem wodnym, często spowodowanych obserwowanym pogarszaniem jakości wód podziemnych w strefach dużych aglomeracji miejskich, a także na terenach zakładów przemysłowych działających bądź podlegających likwidacji.

Wody podziemne, oprócz dobrych i stabilnych własności fizyko-chemicznych charakteryzuje powszechność występowania użytkowych poziomów wodonośnych, a także znaczne rezerwy zasobów dostępnych do wykorzystania. Wynika stąd, że należałoby rozpatrzyć w Polityce Wodnej możliwość szerszego wykorzystania wód podziemnych w ustalonych, wybranych sektorach gospodarki rolnej, a także przemysłowej, gdy nie jest ona nadmiernie wodochłonna. Związane byłoby to z ustaleniem rodzajów działalności upoważniającej do korzystania z tych zasobów oraz ustaleniem horyzontu czasowego ich użytkowania, a także zdelimitowaniem w skali regionalnej obszarów gdzie działania takie byłyby dopuszczalne bądź wręcz wskazane.

Nierównomierności rozkładu zasobów często nie towarzyszy adekwatny im rozkład ich wykorzystania. W obszarach zasobnych w wodę zapotrzebowanie bywa mniejsze, w uboższych potrzeby wodne są większe. Pośród różnych działań łagodzących pojawia się problem różnorakiego sztucznego zasilania wód podziemnych. Taka sztuczna retencja może odegrać kluczową rolę w obszarach ubogich w zasoby wód, bądź z istniejącą wodochłonną produkcją której nie można w prosty sposób przenieść. Istotnym problemem jest fakt, iż eksploatacja wód podziemnych, a także ich równoczesne sztuczne zasilanie, nie mogą odbywać się w tym samym miejscu. Pobór wody zachodzi w miejscu zapotrzebowania, a woda służąca zasilaniu pochodzi z obszaru jej nadwyżek. Taka retencja podziemna oprócz wzbogacania zasobów oraz towarzyszącej temu poprawie jakości wody, nie wymaga zajęcia znacznych obszarów terenu jakie z reguły towarzyszą małej retencji powierzchniowej.

Innym zagadnieniem pośrednio powiązany z zasobami wód podziemnych jest wykorzystanie zasobów głęboko położonych, zmineralizowanych wód o podwyższonej temperaturze dla celów alternatywnego zaopatrzenia w energię systemów ciepłowniczych.

Cel strategiczny I: *osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów* wskazuje, że Projekt Polityki uwzględni kwestie związane z zarządzaniem i ochroną zasobów wód podziemnych. Cele operacyjne Projektu Polityki, które będą (pośrednio) podstawą działań prowadzących do ograniczenia wykorzystania zasobów wód podziemnych na cele niekonsumpcyjne obejmują, między innymi:

- *zracjonalizowane i zaspokojone potrzeby różnych sektorów gospodarki narodowej, uwzględniające zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z niedoborów wód,*
- *wdrożenie nowych technologii zmierzających do oszczędzania wody i powtórne wykorzystanie wód (tzw. szarej wody),*
- *zracjonalizowane i zaspokojone potrzeby wodne ludności, uwzględniające zróżnicowane warunki naturalne i zagrożenia wynikające z suszy,*
- *wdrożone i utrzymywane ścisłe procedury w planowaniu przestrzennym, uwzględniające możliwości zaopatrzenia w wodę.*

Zatem, realizacja postanowień Projektu Polityki 2030 korzystnie wpłynie na stan wód podziemnych.

8.3. WPŁYW NA WODY PRZEJŚCIOWE I MORSKIE BAŁTYKU

Wpływ ustaleń Projektu Polityki 2030 można analizować w dwóch aspektach: skutków przyjętych celów i działań, dla jakości wód przejściowych i morskich oraz w aspekcie przeciwdziałania zagrożeniom jakim poddane jest wybrzeże w związku ze skutkami zmian klimatu i podnoszenia się poziomu Morza Bałtyckiego.

Wody Południowego Bałtyku przylegające do polskiego wybrzeża znajdują się pod ciągłą presją antropogenicznych zagrożeń takich jak:

- substancje biogenne zawierające związki toksyczne, w tym mające tendencje do bioakumulacji,
- metale ciężkie,
- substancje radioaktywne,
- zatopione odpady, w tym amunicja chemiczna z okresu II Wojny Światowej.

Ramowa Dyrektyw Wodna, Dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej, a wcześniej – Konwencja Helsińska, ustalają politykę oraz prawne ramy wspólnych działań państw nadbałtyckich w ochronie środowiska morskiego, prowadzoną zarówno na obszarach morskich jak w obszarze zlewni Morza Bałtyckiego. Pomimo wieloletnich działań poprawa stanu środowiska morskiego w obrębie polskiej wyłącznej strefy ekonomicznej jest niezadowolająca, odzwierciedlając szeroką gamę problemów występujących w dorzeczu Wisły i Odry oraz w obszarze wód Przymorza.

Strategia Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego określiła jako główne wymagania związane z ochroną środowiska Morza Bałtyckiego:

- przeciwdziałanie eutrofizacji,
- przeciwdziałanie odprowadzaniu do Bałtyku substancji niebezpiecznych,
- ochronę bioróżnorodności,
- zapewnienie bezpiecznej działalności człowieka na morzu, z uwzględnieniem bezpiecznej żeglugi, eksploatacji dna morskiego i mieszczących się pod dnem zasobów,

zapobieganiu przedostaniu się do Bałtyku obcych gatunków zwierząt i roślin oraz minimalizację negatywnego oddziaływania inwestycji na dno morskie.

Jednym z wiodących aspektów Projektu Polityki 2030 jest osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wód powierzchniowych, zatem pośrednio będzie to również skutkowało poprawą stanu wód przejściowych i morskich. Warto jednak dodać, że problem wód przybrzeżnych i morskich nie ma odzwierciedlenia w celach strategicznych i celach operacyjnych Projektu Polityki. Zawarte są natomiast rekomendacje dla sektora gospodarki morskiej, dotyczące opracowania i wdrożenia dokumentu o charakterze gospodarowania wodami morskimi, stanowiącego uzupełnienie Polityki 2030, w którym ustalone winny być priorytety gospodarowania tymi wodami w kontekście wdrażania RDW i DP.

Drugim ważnym aspektem Polityki w kontekście wód przejściowych i przybrzeżnych jest podejście ustaleń Projektu Polityki 2030 do problemu ochrony brzegów morskich i ochrony przed powodzią terenów przybrzeżnych z związku z podnoszeniem się poziomu Morza Bałtyckiego oraz obserwowanymi zmianami klimatu. Zagadnienie to wymaga podjęcia długofalowych działań wyprzedzających oraz szczególnego traktowania ochrony przed powodzią takich terenów jak Żuławy czy delta Odry.

Problemem, który nie został wyraźnie wyartykułowany w Projekcie Polityki 2030 jest rosnące zagrożenie dla polskiego wybrzeża, związane z obserwowanym zwiększeniem intensywności i częstotliwości występowania zjawisk ekstremalnych, w tym sztormów, oraz obserwowane podnoszenie się poziomu południowego Bałtyku. Problem ten został opisany w publikacji „Zmiany klimatu a gospodarowanie wodami”, T. Okruszko, M. Kijańska, InE, Warszawa 2009 rok: „Szacunki oparte na badaniach m.in. IPCC¹³, Państwowego Instytutu Geologicznego, Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej pozwalają przypuszczać, że w Morzu Bałtyckim wzrosną: poziom wody, liczba i siła sztormów, średnia temperatura wody i jej zasolenie. Są to zmiany, które muszą spowodować nie tylko konsekwencje dla roślin i zwierząt, ale także zmiany struktury wybrzeża oraz użytkowania wód Bałtyku.

Według szacunków Oddziału Pomorskiego Państwowego Instytutu Geologicznego, główną przyczyną podnoszenia się poziomu wód Bałtyku (mimo słabej wymiany z Oceanem Światowym) jest topnienie lodowców na obszarach okołobiegunowych oraz procesy geologiczne związane z odprężeniami na Półwyspie Skandynawskim po ustąpieniu lądolodu. Poziom wód Bałtyku w rejonie wybrzeża podnosi się o 1–2 mm rocznie; w ciągu ostatnich 100 lat podnosił się średnio 1,5 mm na rok; od lat 50.XX w. tempo zmian wzrosło do 5 mm rocznie, a przypuszcza się, że osiągnie wzrost nawet o 80 cm w ciągu najbliższych 100 lat. Według szacunków Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, takie podniesienie się poziomu wód zagrazi terenom położonym nawet do 2,5 m nad poziomem morza. W przypadku braku działań zabezpieczających, zatopienie groziłoby m.in. gdańskiej Starówce, terenom ujściowym w Zalewie Wiślanym, Żuławom, Bramie Świny, Roztoce Odrzańskiej oraz Międzyodrze.

¹³ Intergovernmental Panel for Climate Change

Region Gdańska wraz z deltą Wisły został objęty programem współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej o nazwie *Sea Level Change Affecting the Spatial Development in the Baltic Sea Region (SEAREG)* jako rejon najbardziej narażony na skutki zmian poziomu Morza Bałtyckiego. Obszar ten zajmuje około 320 km², a zamieszkuje go ok. 0,5 mln osób. Prognozy zmian poziomu morza oraz temperatury i opadów (dostarczone przez *Potsdam Institute for Climate Impact Research*) w perspektywie 100-letniej, z uwzględnieniem specyfiki regionu (położenia i struktury zaopatrywania w wodę) pozwoliły na wyodrębnienie najważniejszych skutków zmian klimatu w tym regionie. Będą to:

- postępująca erozja wybrzeża spowodowana sztormami i wzrostem poziomu morza;
- powodzie morskie oraz większe zagrożenie „sztormami stulecia”;
- powodzie rzeczne;
- wzrost poziomu zwierciadła wód gruntowych prowadzący do podtopienia terenu;
- intruzja wód słonawych do zbiorników wody słodkiej.

Zagrożenie powodziowe wzrośnie z powodu większej intensywności opadów i sztormów. Jak oceanom z powodu globalnego ocieplenia grożą coraz częstsze i coraz intensywniejsze huragany, tak na Bałtyku można spodziewać się coraz liczniejszych i coraz silniejszych sztormów. Kilkadziesiąt lat temu liczba sztormów na Bałtyku nie przekraczała 2–3 w ciągu roku, obecnie sięga 5 (dane IMGW). Częstotliwość sztormów w Zatoce Gdańskiej wzrosła z 11 w latach 60. do 38 w latach 80. XX w. i wciąż wzrasta, dlatego polskie wybrzeże, nieustannie niszczone przez działalność człowieka, jest narażone na dodatkowy czynnik destrukcyjny związany z falami sztormowymi. Szacuje się, że rocznie Polska traci na rzecz morza ok. 50 ha plaż. Stałemu niszczeniu ulega aż 60% polskiego wybrzeża, a dalsze 35% jest w takim stanie, że każdy kolejny sztorm może niszczenie zapoczątkować. Najbardziej zagrożony obszar to delta Wisły...”

Potwierdzeniem powyższych tez może być powódź sztormowa, która miała miejsce w dniach 13-14 października 2009. W wyniku silnych wiatrów północnych o sile 10-11 stopni w skali Beauforta z huraganowymi porywami o sile 12 stopni i przy prędkości dochodzącej do 130 km/h doprowadziło do podniesienia poziomu wód Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego oraz zjawiska cofki. W odległości 5 km od brzegu (boja pomiarowa Instytutu Budownictwa Wodnego PAN) zanotowano największą w historii pomiarów wysokość fali - 12 metrów.

Podsumowując, najpoważniejszymi rodzajami problemów wymagającymi skoordynowanych działań są:

- zintegrowane zarządzanie obszarami nadmorskimi oraz przybrzeżnymi wodami morskimi w obrębie polskiego wybrzeża, z uwzględnieniem strategii ochrony różnorodności biologicznej, w obliczu obserwowanych zagrożeń naturalnych,
- ograniczenie ładunków zanieczyszczeń doprowadzanych do wód Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego z dorzecza Wisły oraz do Zatoki Pomorskiej i Zalewu Szczecińskiego z dorzecza Odry,
- skoordynowane, zrównoważone zagospodarowanie środowiska morskiego na wodach granicznych na zachodnim i wschodnim wybrzeżu.

Ponadto, aby zapewnić zintegrowane podejście do zarządzania zasobami wodnymi, warto uzupełnić cele operacyjne Projektu Polityki 2030 o zagadnienia związane z poprawą jakości wód przejściowych i morskich wód przybrzeżnych (np. rozszerzyć I Cel strategiczny o cel operacyjny: poprawa jakości przejściowych i morskich wód przybrzeżnych). Konieczne jest również rozszerzenie Celu strategicznego IV. *Ograniczenie wystąpienia negatywnych skutków powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększaniu ryzyka wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych i ograniczenia wystąpienia ich negatywnych skutków* o zagadnienia związane z ochroną terenów przybrzeżnych przed negatywnymi skutkami zmian klimatu i podnoszeniem się poziomu Morza Bałtyckiego w rejonie polskiego wybrzeża.

8.4. WPŁYW NA ZABEZPIECZENIE PRZECIWPOWODZIOWE

Zagadnienia ochrony przed powodzią zawarte w Projekcie Polityki 2030 analizowano w dwóch aspektach – wdrażania Dyrektywy Powodziowej (*tabela. 7.2. Plan działań związanych z wdrażaniem dyrektyw*) oraz działań planowanych do realizacji w perspektywie roku 2016 (*Tabela 7.3. Działania planowane do realizacji do 2016 roku*).

Wdrożenie Dyrektywy Powodziowej, wiąże się z koniecznością opracowania następujących dokumentów:

- Wstępnej oceny ryzyka powodziowego - do grudnia 2011 roku
- Map zagrożenia powodziowego – przedstawiających obszary o różnym prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi – do grudnia 2013 roku;
- Map ryzyka powodziowego – przedstawiających potencjalne negatywne skutki powodzi – do grudnia 2013 roku;
- Planu zarządzania ryzykiem powodziowym – określającego katalog działań zmierzających do osiągnięcia celów zarządzania ryzykiem powodziowym – do grudnia 2015 roku.

W ramach Projektu Polityki 2030 przyjęto plan działań, który obejmuje przygotowanie stosowanych metodyk, kryteriów i priorytetów ochrony przed powodzią, ustalanie zasad wyceny majątku trwałego i ruchomego narażonego na szkody, opracowanie map i planów i ich wdrażania.

Prawidłowe i terminowe wdrożenie Dyrektywy Powodziowej winno skutkować stopniowym wdrażaniem nowoczesnego podejścia do ochrony przed powodzią, opartego przede wszystkim na zarządzaniu ryzykiem powodziowym.

Projekt Polityki 2030 obejmuje odległy horyzont czasowy, powinien więc dodatkowo wykorzystywać aktualny stan wiedzy na temat skutecznych sposobów ograniczania ryzyka powodzi. Przyjęto, że Prognoza powinna obok oceny potencjalnych skutków realizacji Polityki Wodnej dla szeroko rozumianego środowiska obejmować ocenę skuteczności Polityki w osiągnięciu stawianych mu celów. Polityka 2030 zgodna z obowiązującym prawem oraz optymalna w sensie minimalizacji negatywnych oddziaływań na środowisko winna w pierwszym rzędzie prowadzić do minimalizacji ryzyka powodzi. Można to osiągnąć wykorzystując doświadczenia międzynarodowe i krajowe składające się na to, co hasłowo nazywamy „katalogiem najlepszych dostępnych praktyk”.

Dyrektywa Powodziowa ma charakter normatywny – jest prawem obowiązującym w krajach Unii. Jako akt prawny nie zawiera ona szczegółowych zaleceń technicznych. Dla celów niniejszej Prognozy wykorzystano dokument p.t.: „Optymalne rozwiązania w zakresie zapobiegania powodziom, ochrony przeciwpowodziowej i ograniczania skutków powodzi”, spełniający wymogi „katalogu dobrych praktyk”. Omawiany dokument kończy się następującym podsumowaniem:

„Należy w miarę możliwości uwzględnić opisane w niniejszym opracowaniu rozwiązania optymalne, szczególnie w zakresie:

1. *Zintegrowanego podejścia do zlewni jako całości*
2. *Akcji uświadamiających dla ludności, zaangażowania ludności i ubezpieczeń*
3. *Badań, edukacji, i innych działań nietechnicznych*
4. *Zagospodarowania terenu, strefowania i oceny ryzyka*
5. *Działań technicznych i ich wpływu*
6. *Akcji ratunkowych*
7. *Zapobiegania rozprzestrzenianiu się zanieczyszczeń”*

Jako jedno z głównych przesłań dokumentu wymieniono stwierdzenie: *„Sukces można osiągnąć tylko poprzez działania interdyscyplinarne”*. Oznacza to w szczególności, że skuteczny program ochrony przeciwpowodziowej powinien obejmować wszystkie spośród siedmiu wymienionych rodzajów działań.

W opracowaniu: „Optymalna strategia złożona ochrony przeciwpowodziowej jako kombinacja strategii elementarnych” (J. Żelaziński, Publikacje Letniej Szkoły Gospodarki Wodnej, Jachranka 2001) działania takie nazwano „strategiami elementarnymi”. Stwierdzono, że optymalny (t. j. skuteczny, możliwie tani i przyjazny środowisku) plan ochrony przeciwpowodziowej powinien być kombinacją strategii elementarnych. Stwierdzono również, że udział poszczególnych strategii elementarnych zależy od specyfiki rozważanej zlewni.

Obszary problemowe w zakresie ochrony przed powodzią

Projekt Polityki 2030 zawiera szereg działań priorytetowych do 2016 roku, w tym związanych z poprawą bezpieczeństwa powodziowego, w odniesieniu do zidentyfikowanych głównych obszarów problemowych zagrożenia powodziowego. Są to następujące obszary:

- Górna Odra,
- Środkowa i Dolna Odra,
- Górna Wisła,
- Środkowa Wisła,
- Dolna Wisła (szczególnie Żuławy).

Dla większości obszarów problemowych przypisano działania, które mają szansę na dofinansowanie ze środków unijnych (lub będą realizowane z budżetu Państwa), pod warunkiem wypełnienia odpowiednich procedur środowiskowych. Szczególnym problemem w analizowanych przypadkach są trudności w projektowaniu działań w skomplikowanych układach hydrologicznych, złożonych uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych, w

obliczu licznych kolizji z obszarami cennymi przyrodniczo. Za szczególnie trudne należy uznać te działania, które będą realizowane w obrębie lub sąsiedztwie obszarów Natura 2000. Mimo, że ochrona przed powodzią traktowana jest jako tzw. „*nadrzędny interes publiczny*”, to konieczne jest wykazanie, że nie ma wariantów alternatywnych mniej ingerujących w obszary Natura 2000, wykonanie badań i inwentaryzacji przyrodniczych będących podstawą do oceny wpływu na przedmiot ochrony danego obszaru i ewentualnego formułowania propozycji działań kompensacyjnych. W przypadku zagrożenia siedlisk i gatunków priorytetowych, działania takie będą wymagały zgłoszenia do Komisji Europejskiej.

Wskazane obszary problemowe i planowane działania należy uznać za pilne i potrzebne, jednak bardzo trudne do oceny na poziomie oceny strategicznej przeprowadzanej w skali kraju. Dodatkowo planowane działania znajdują się na różnym poziomie zaawansowania, co nie zawsze umożliwi przyjęcie metodyki oceny na takim samym poziomie szczegółowości. Z tego względu przyjęto, że omówione zostaną wybrane zagadnienia, istotne z punktu widzenia Prognozy.

W przypadku Górnej Odry oraz Górnej, Środkowej i Dolnej Wisły w Projekcie Polityki 2030 przypisano szereg działań, które mają wpłynąć na poprawę zabezpieczenia przeciwpowodziowego. Charakterystykę wszystkich obszarów problemowych wymienionych w Polityki 2030 przedstawiono w załączniku 4, poniżej natomiast omówiono wybrane trzy: Górną Odrę oraz Dolną i Środkową Wisłę.

Górna Odra

Działania planowane do realizacji na Górnym Odrze wynikają z takich dokumentów jak „Program dla Odry 2006” (obecnie zaktualizowany) oraz Projekt Ochrony Przeciwpowodziowej Doliny Odry (POPDO), dla którego wykonana została w ramach procedur Banku Światowego strategiczna ocena oddziaływania na środowisko w 2005 roku.

Realizacja zadań planowanych w Projekcie Ochrony Przeciwpowodziowej Doliny Odry jest kluczowa dla ochrony przeciwpowodziowej poniżej Raciborza, a zwłaszcza dla ochrony Wrocławia. Przeanalizowano różne warianty realizacji Projektu, z których wariant zerowy został odrzucony ze względu na istniejące duże zagrożenie powodziowe Górnej i Środkowej Odry, a zwłaszcza miasta Wrocławia.

Planowane działania wynikają z prowadzonych przez wiele lat studiów i analiz, w których brano pod uwagę następujące kryteria:

- stworzenia możliwości okresowego retencjonowania wód opadowych i roztopowych w źródłiskowych odcinkach dorzecza Odry;
- zapewnienia najwyższej ochrony przeciwpowodziowej terenom miejskim położonym w dolinie Odry w jej górnym i środkowym biegu;
- wykorzystania naturalnych warunków topograficznych doliny Odry, sprzyjających kształtowaniu pojemności retencyjnej w wysokości około 200 mln m³;
- możliwości skoordynowanego sterowania falą powodziową z wykorzystaniem istniejących obiektów ochrony przeciwpowodziowej;

- funkcjonujących zbiorników retencyjnych: Zbiornika Turawa na Małej Panwi, Zbiornika Otmuchowskiego i Zbiornika Nysa na Nysie Kłodzkiej, Zbiornika Rybnickiego na Rudzie,
- istniejących i realizowanych obwałowań Odry, w szczególności na odcinku od granicy kraju do Opoła, których parametry geometryczne określono uwzględniając istotne spłaszczenie fali powodziowej w wyniku retencjonowania wód powyżej Raciborza.

Przeprowadzone analizy, w tym funkcjonalno-przestrzenne - wskazały, że modernizacja Wrocławskiego Węzła Wodnego w połączeniu z realizacją suchego zbiornika – polderu Racibórz Dolny (powyżej Raciborza), będzie najlepiej spełniać przytoczone wyżej kryteria.

Możliwości znalezienia rozwiązań odmiennych od przyjętych w POPDO są ograniczone, ponieważ zrealizowane działania ochrony przeciwpowodziowej pomiędzy Raciborzem a Brzegiem Dolnym zaprojektowano przy założeniu iż suchy zbiornik Racibórz Dolny w sposób istotny wpływa na zmniejszenie ryzyka powodzi.

Podjęcia działań związanych z ochroną przed powodzią wymaga również Dolina Nysy Kłodzkiej. Część inwestycji, zwłaszcza związanych z regulacją rzek i budową zbiorników wodnych, powinna być poprzedzona analizą wariantową, szczególnie w kontekście oddziaływania na obszary Natura 2000.

Dolna Wisła – Ochrona Żuław Wiślanych i dolin nadwiślańskich

Działania planowane do realizacji na Dolnej Wiśle wynikają przede wszystkim z Programu „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015), dla którego wykonana została strategiczna ocena oddziaływania na środowisko, zgodnie z procedurą krajową i unijną w grudniu 2009 roku.

„Program Żuławski – 2030” opracowano uwzględniając wymogi Dyrektywy Powodziowej oraz konieczność opracowania wynikających z niej dokumentów przed 2015 rokiem. Spośród zadań planowanych do 2015 roku, częściowo zlokalizowanych w obrębie obszarów Natura 2000, nie stwierdzono znaczących negatywnych oddziaływań. W przypadku przebudowy ujścia Wisły zalecono przeprowadzenie prac modelowych, nakierowanych na optymalizację przebudowy pod kątem ochrony przyrody oraz wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej przed uzyskaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

Ze względu na otwartą formułę Programu po roku 2015 wskazano obszary problemowe, które winny zostać objęte badaniami i modelowaniem, przed podjęciem ostatecznej decyzji dotyczących zabezpieczeń przeciwpowodziowych. Są to następujące obszary:

- system hydrologiczny Jezioro Drużno – rzeka Elbląg – Zalew Wiślany,
- Gdański Węzeł Wodny,
- Ujście Wisły,
- rzeki: Szkarpawa i Motława.

W przypadku systemu rzeki Elbląg i ujścia Wisły modelowanie winno być ukierunkowane na maksymalne ograniczenie wpływu na obszary Natura 2000.

Dla zadań planowanych do realizacji do 2015 roku nie ma racjonalnej alternatywy – jest to obszar sztucznie utrzymywany i wymagający stałych prac modernizacyjno-utrzymawczych. Etap I „Programu Żuławskiego” koncentruje się właśnie na tego typu inwestycjach.

Wisła Środkowa – od Płocka do Torunia

Obecnie stopień Włocławek stwarza bardzo duże zagrożenie nie tylko z powodu grożącej mu katastrofy budowlanej, ale również w związku z negatywnym oddziaływaniem na dolinę rzeki powyżej i poniżej Włocławka.

Stopień był budowany jako element kaskady, a pracuje jako pojedynczy obiekt, co znacząco zagraża stateczności obiektu. Silna erozja dolnego stanowiska związana z brakiem ciągłości ruchu rumowiska, sięgająca 3 m, a lokalnie nawet 5 – 6 m, powodując obniżanie się poziomu wód gruntowych i przesuszania gruntów, co z jednej strony jest przyczyną obniżenia produkcji rolniczej na znacznych terenach, a z drugiej strony powoduje zmiany i zubożenie ekosystemów doliny rzecznej.

W przypadku Środkowej Wisły, opracowano szereg wariantów rozwiązania problemu stopnia wodnego we Włocławku, które poddane były ocenie oddziaływania na środowisko. Najbardziej aktualna analiza możliwości rozwiązania problemu stopnia Włocławek z 2008 r. wskazuje pięć wariantów:

- Wariant I: Nie robienie niczego rozumiane jako utrzymanie stanu istniejącego.
- Wariant II: Budowa stałego progu piętrzącego poniżej stopnia wodnego we Włocławku.
- Wariant III: Budowa stopnia wodnego Nieszawa z elektrownią wodną.
- Wariant IV: Budowa stopnia wodnego Ciechocinek z elektrownią wodną.
- Wariant V: Rozebranie stopnia wodnego we Włocławku z likwidacją skutków opróżnienia zbiornika.

Należy zauważyć, że budowa nowego stopnia na Wiśle ponownie spowoduje szereg bardzo niekorzystnych zmian w dolinie rzecznej poniżej tego stopnia, w tym w obszarach Natura 2000.

8.5. WPŁYW NA LUDZI

Wpływ Projektu Polityki 2030 na ludzi można rozpatrywać w dwóch płaszczyznach: powszechnych użytkowników wód i szczególnych użytkowników wód. W przypadku powszechnego korzystania z wód istotne są kwestie związane z jakością i dostępnością wody oraz kształtowaniem się cen za powszechne korzystanie z wód.

W przypadku użytkowników szczególnych, takich jak np. rolnictwo, żegluga, energetyka i inne, kontekst wpływu na ludzi jest nieco inny. Może ona dotyczyć przede wszystkim aspektów finansowych związanych z wdrożeniem zasady zwrotu kosztów usług wodnych. Zagadnienie to rozwinęto w rozdziale 8.6. *Wpływ na gospodarkę*.

Realizacja Projektu Polityki 2030 powinna zapewnić osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód. Wskutek ograniczenia nieracjonalnego korzystania z wód (m.in. poprzez

wdrożenie zasady zwrotu kosztów usług wodnych) wzrosną zasoby dyspozycyjne, przy mniejszych nakładach inwestycyjnych.

Osiągnięcie dobrego stanu ekosystemów wodnych i od wody zależnych oraz dobrego stanu wód podziemnych zapewni:

- zaopatrzenie całego społeczeństwa w zdrową wodę pitną; aktualnie, pomimo stosowania złożonych procedur uzdatniania, woda pitna jest często niesmaczna, a niekiedy również szkodliwa dla zdrowia;
- możliwość rekreacji oraz uprawiania turystyki i sportów wodnych; podniesie to istotnie komfort życia, a poprzez rozwój usług związanych z turystyką i sportem będzie sprzyjać tworzeniu nowych miejsc pracy (sektor usług turystycznych i rekreacyjnych charakteryzuje się największym tempem wzrostu w krajach rozwiniętych).

Wpływ Projektu Polityki 2030 dotyczy również ochrony życia ludzi i mienia przed powodzią, szczególnie wobec obserwowanych zmian klimatu i narastaniu częstotliwości i skali zjawisk ekstremalnych z tym związanych. Prognozy wpływu zmian klimatu na reżim hydrologiczny obarczone są wielką niepewnością (podobnie jak same prognozy zmian klimatu). Dominuje pogląd, że klimat będzie się nadal ocieślał i wywoła to zwiększenie zagrożenia zjawiskami ekstremalnymi w tym powodzią i suszami.

Kształtowanie rozwiązań umożliwiających realizację celu nadrzędnego proponowanej Polityki można rozumieć także jako dążenie do ograniczenia negatywnych skutków zjawisk ekstremalnych, w tym suszy, i „pustynnienia”. Realizacja celów strategicznych II i III powinna pozwolić na zaspokojenie potrzeb ludności i gospodarki w okresach niedoboru wody, zaś osiągnięcie celu strategicznego IV będzie sprzyjało ograniczeniu podatności osadnictwa i gospodarki na skutki długotrwałych susz.

W rozdziale 8.4. Prognozy przedstawiono wpływ ustaleń Projektu Polityki 2030 na zabezpieczenie przeciwpowodziowe. Propozycje działań zawarte w Polityce dotyczą działań polegających na przywracaniu naturalnej retencyjności dolin rzecznych oraz renaturalizacji obszarów podmokłych. Działania te wdrażane w dużej skali powinny przyczynić się do znacznego złagodzenia zagrożeń dotyczących powodzi i susz.

Jednocześnie warto zaznaczyć, że Projekt Polityki wodnej państwa do roku 2030 silnie akcentuje konieczność angażowania społeczeństwa w podejmowanie decyzji związanych z gospodarowaniem wodami i ochroną przyrody, a także zwiększania świadomości ekologicznej i świadomości zagrożeń związanych z występowaniem zjawisk ekstremalnych. Działania w tym kierunku będą skoordynowane z wdrażaniem unijnych dyrektyw.

Ustalenia Projektu Polityki 2030 proponują nowoczesne podejście do korzystania z wód, które może wywołać opór społeczny. Dotyczy to przede wszystkim nowego podejścia do ochrony przeciwpowodziowej – wprowadzania ubezpieczeń na terenach zagrożonych, mniejszych nakładów na ochronę przed powodzią terenów rolniczych niż terenów intensywnie zainwestowanych, konieczności wysiedleń w obrębie planowanych zbiorników retencyjnych, ale również wdrażania zasady zwrotu kosztów usług wodnych itp. Dlatego

bardzo ważnym aspektem łagodzenia tych potencjalnych konfliktów jest wczesne angażowanie społeczeństwa oraz wspieranie finansowe w formie np. preferencyjnych ubezpieczeń.

8.6. WPŁYW NA GOSPODARKE

Prognozy zaspokojenia potrzeb wodnych powinny, w odniesieniu do podstawowych użytkowników wód, określać uwarunkowania i rekomendacje dotyczące perspektywicznego korzystania z wód.

Zasoby wodne oraz warunki dostępności zasobów dyspozycyjnych i perspektywicznych powinny określać wodnośrodowiskowe warunki funkcjonowania gospodarki komunalnej, energetyki, przemysłu, rolnictwa, transportu wodnego, turystyki i rekreacji wodnej.

Polityka Wodna, jako dokument adresowany do znacznie szerszego grona niż tylko sektor gospodarki wodnej, powinna być rozpowszechniona, przy znacznym uczytelnieniu jej treści. Budowanie społecznego poparcia dla tego dokumentu jest kluczowe dla poprawy i ochrony zasobów wodnych. Ponieważ Projekt Polityki 2030 proponuje głębokie i daleko idące zmiany, w tym ograniczenia dla dotychczasowych użytkowników wód, konieczne jest jej zaadresowanie do innych działów gospodarki, dla których woda jest ważnym elementem ich funkcjonowania. Proponuje się wzbogacenie Projektu Polityki 2030 o streszczenie, w którym zarysowane zostaną najważniejsze elementy reformy oraz docelowego zintegrowanego zarządzania zasobami, czytelne dla podmiotów spoza branży gospodarki wodnej.

Projekt Polityki 2030 adresuje szereg działań do sektora rolnictwa. Dotyczą one przede wszystkim zasad dobrej praktyki na styku rolnictwa z obszarami podmokłymi oraz w związku z ograniczoną dostępnością wód dla rolnictwa. Proponuje się również opracowanie strategii gospodarowania wodą dla obszarów wiejskich, stanowiącej uszczegółowienie Polityki 2030.

W myśl Projektu Polityki 2030, śródlądowy transport wodny należy oceniać w kategoriach transportu towarowego i pasażerskiego. Transport towarowy wg aktualnej oceny dotyczy praktycznie rzeki Odry, natomiast pasażerski, głównie turystyczny, odnosi się do wybranych rzek i kanałów. Należy przy tym zauważyć, że transport towarowy wymaga nowoczesnej bazy technicznej o odpowiednich parametrach, pasażerski zaś - wymaga dostosowania jednostek pływających do parametrów rzek lub istniejących kanałów.

Według diagnozy przedstawionej w Załączniku 2 Projektu Polityki, w najbliższych latach nie można oczekiwać rozwoju śródlądowych dróg wodnych na potrzeby towarowego transportu wodnego. Największe ograniczenia wynikają z: warunków morfologicznych koryt rzek, warunków klimatycznych i hydrologicznych (krótki okres żeglugi), niedorozwoju infrastruktury żeglugowej, małego zainteresowania transportem wodnym oraz przyrodniczych ograniczeń w zabudowie rzek. Działania będą się raczej koncentrować na utrzymaniu tych śródlądowych dróg wodnych, których eksploatacja jest gospodarczo uzasadniona. Należy

natomiast oczekiwać intensyfikacji działań zmierzających do rozwoju turystyczno-rekreacyjnego transportu wodnego, dostosowanego do naturalnych warunków panujących w rzekach.

Można spodziewać się zwiększenia natężenia ruchu turystycznego na śródlądowych szlakach wodnych. Przykładem w tym zakresie jest realizacja projektu „Pętli Żuławskiej”, czyli rewitalizacji szlaków wodnych w obrębie Żuław. Poprawa stanu wód powierzchniowych w korelacji z rozwojem turystyki wodnej będą stymulować rozwój sektora turystycznego i usługowego gospodarki.

Światowa Organizacja Turystyki ogłosiła rok 2010 Rokiem Turystyki Wodnej, w ślad za tym PTTK wystosowało apel¹⁴ do władz państwowych i samorządowych w sprawie turystyki wodnej postulując między innymi o ratyfikowanie Umowy o Śródlądowych Drogach Wodnych Międzynarodowego Znaczenia (AGN) oraz uwzględnienia jej postanowień w Polityce Wodnej Państwa do roku 2030.

Według diagnozy gospodarki wodnej przedstawionej w Załączniku 2 Projektu Polityki, elektrownie wodne stanowią potencjalny czynnik pogorszenia się stanu ekologicznego rzek. Jednocześnie wskazuje, że operatorzy elektrowni wodnych w niewielkim stopniu uczestniczą w kosztach utrzymania i eksploatacji zbiorników. Wdrożenie zasad ekonomicznych oraz działań mających na celu poprawę stanu wód, wskazanych w Ramowej Dyrektywie Wodnej, których wdrożenie jest jednym z celów operacyjnych Projektu Polityki, winno przyczynić się do poprawy stanu ekologicznego rzek i urealnienia kosztów energetyki wodnej.

Należy także podkreślić, że w myśl przedstawionej w Projekcie Polityki wizji rozwoju gospodarki wodnej w 2030 r. w Polsce istnieją silne sprzeczności dla budowy dużych elektrowni wodnych. Natomiast, perspektywy rozwoju energetyki wodnej mogą być związane z modernizacją istniejących obiektów i dalszym rozwojem małych elektrowni wodnych, przy dużym potencjale rzek. Projekt Polityki wskazuje, że tempo i kierunki rozwoju energetyki wodnej w przyszłości zależą będą od ustalenia dopuszczalnych obszarów budowy MEW oraz do określenia standardów ich rozwiązań. Jednocześnie, podkreślono ograniczenia wynikające z dyrektyw Unii Europejskiej w zakresie gospodarki wodnej i ochrony środowiska.

Kształtowanie rozwiązań umożliwiających realizację celu nadrzędnego Projektu Polityki: *zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywoływanych przez powodzie i susze w połączeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy zaspokojeniu uzasadnionych potrzeb wodnych gospodarki, poprawie spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych* można rozumieć jako dążenie do ograniczenia negatywnych skutków zjawisk ekstremalnych na gospodarkę. Realizacja celów strategicznych II i III powinna pozwolić na zaspokojenie potrzeb gospodarki w okresach niedoboru wody, zaś osiągnięcie celu strategicznego IV będzie sprzyjało ograniczeniu podatności gospodarki na skutki długotrwałych susz.

¹⁴ *Apel XVII Walnego Zjazdu PTTK z dnia 6 września 2009 roku do władz państwowych i samorządowych w sprawie turystyki wodnej*

Zarazem należy spodziewać się, że dalszy rozwój społeczno-ekonomiczny kraju będzie planowany i realizowany z uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z dostępności zasobów wodnych o odpowiedniej jakości. W konsekwencji spodziewać się można, że ograniczone będą koszty uzdatniania wody do celów technologicznych i zaopatrzenia w wodę. Z drugiej strony natomiast, w związku z uruchomieniem mechanizmów ekonomicznych w zakresie korzystania z wód (rozumianych także jako wzmocnienie mechanizmów ekonomicznych związanych z wprowadzaniem zanieczyszczeń do wód) będą sprzyjać zmianom technologicznym w przemyśle, energetyce, rolnictwie (promowanie technik wodo-oszczędnych, poprawa jakości wprowadzanych do środowiska ścieków) oraz, być może, przebudowie bilansu kosztów i korzyści w wybranych sektorach gospodarki.

Projekt Polityki 2030 zwraca uwagę na problemy wynikające z niedostatecznej spójności krajowych przepisów, zarówno w kwestiach bezpośrednio związanych z gospodarowaniem wodami, jak i w kwestiach na styku gospodarka wodna – planowanie i rozwój społeczno-gospodarczy kraju. Realizacja zaproponowanych w Projekcie Polityki celów operacyjnych: *wdrożone i utrzymywane ściśle procedury w planowaniu przestrzennym, uwzględniające możliwości zaopatrzenia w wodę oraz wdrożona polityka w zakresie zarządzania ryzykiem powodziowym, uwzględniająca odtwarzanie i utrzymywanie wolnej od zabudowy przestrzeni dla wód powodziowych* wzmocni powiązania pomiędzy gospodarowaniem wodami a planowaniem i rozwojem społeczno-gospodarczym.

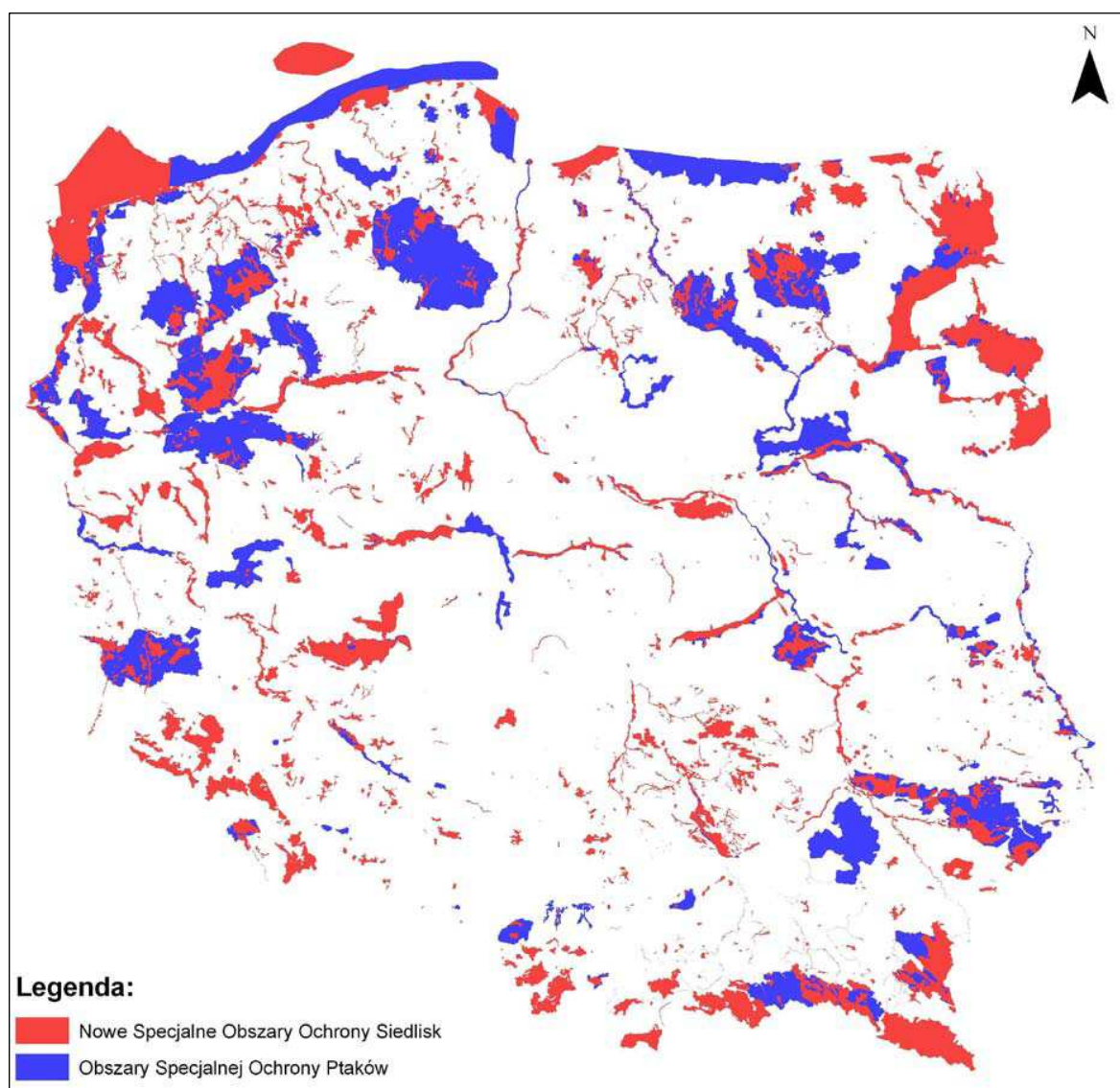
8.7. WPŁYW REALIZACJI POLITYKI WODNEJ NA RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNĄ, W TYM NA OBSZARY NATURA 2000

Analizując wpływ ustaleń Projektu Polityki 2030 na bioróżnorodność, przyjęto, że punktem odniesienia będą obszary najcenniejsze w skali kraju (miejsca koncentracji unikalnych i chronionych gatunków roślin, zwierząt i siedlisk – tzw. płyty ekologiczne) oraz obszary, zapewniające łączność między tymi płatami tj. korytarze ekologiczne (w tym przede wszystkim siedliska leśne).

Polska charakteryzuje się znaczną różnorodnością przyrodniczą zarówno w kontekście komponentów abiotycznych (georóżnorodność) i biotycznych (bioróżnorodność). Polska wyróżnia się znacznym zróżnicowaniem krajobrazu, zarówno w kontekście jego typów, jak i form użytkowania i przekształcenia. Najcenniejsze pod względem przyrodniczym obszary objęte są ochroną prawną; w niniejszej Prognozie uwzględniono:

- 23 parki narodowe, o łącznej powierzchni 3,17 tys. km²,
- obszary sieci Natura 2000 - aktualnie sieć Natura 2000 w Polsce tworzą: 141 specjalnych obszarów ochrony ptaków (pokrywających około 15,6% powierzchni kraju) oraz 823 Obszary Mające Znaczenie dla Wspólnoty¹⁵ (pokrywających około 11% powierzchni kraju) – rys. 17.

¹⁵ Obszary Mające Znaczenie dla Wspólnoty są to obszary zgłoszone przez państwo członkowskie i i przyjęte przez Komisję Europejską, następnie Państwo ustanawia obszary przyjęte przez KE jako Obszary Specjalnej Ochrony siedlisk (tzw. SOO)

Rys. 17. Aktualna sieć obszarów Natura 2000

(Źródło: Natura 2000 – wdrażanie sieci w Polsce, materiały z warsztatów dla dziennikarzy z 19 listopada 2009 roku, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa)

Oprócz parków narodowych i obszarów sieci Natura 2000 w skali kraju mają również znaczenie obszary objęte ochroną międzynarodową, tj. obszary wodno-błotne RAMSAR¹⁶ i rezerwy biosfery UNESCO¹⁷ oraz BSPA które, podobnie jak parki narodowe i wielkopowierzchniowe rezerwy włączone są do sieci Natura 2000.

¹⁶ Konwencja Ramsarska wyznacza ramy międzynarodowej współpracy w zakresie ochrony obszarów wodno-błotnych. Obszary wodno-błotne o znaczeniu międzynarodowym z punktu widzenia ekologicznego, botanicznego, zoologicznego, limnologicznego i hydrologicznego, a w pierwszym rzędzie stanowiące środowisko życia ptaków wodno-błotnych, są wprowadzane do "Spisu obszarów wodno-błotnych o znaczeniu międzynarodowym" i obejmowane ochroną. Na terenie Polski wyznaczono trzynaście takich obszarów: rezerwy: Jezioro Łuknajno, Jezioro Świdwie, Jezioro Karaś, Jezioro Siedmiu Wysp, Słowiński (który włączony został do powołanego w 2001 roku Parku Narodowego "Ujście Warty"), Stawy Milickie oraz Biebrzański i Słowiński Park Narodowy oraz Jezioro Drużno, Wigierski, Poleski i Narwiański Park Narodowy oraz subalpejskie torfowiska w Karkonoskim Parku Narodowym.

¹⁷ Rezerwy biosfery UNESCO w Polsce to tereny na lądzie, nad brzegami wód lądowych i morskich, spełniające międzynarodowe standardy ochrony przyrody, krajobrazu naturalnego i kulturowego; tereny reprezentujące najważniejsze ekosystemy kontynentalne, regionalne i krajowe. Rezerwy biosfery to także niezależne jednostki służące badaniom naukowym

Wysoką rangę ochronną mają również rezerwaty przyrody, które jednak ze względu na małe powierzchnie nie zostały uwzględnione w analizach przeprowadzonych w skali całego kraju dla potrzeb niniejszej Prognozy.

Znaczący odsetek obszarów ochrony w ramach Natury 2000 stanowią cieki i zbiorniki wodne, w tym dwie największe rzeki: Wisła i Odra, które na przeważającej długości przebiegu objęte są ochroną w ramach tej sieci, oraz Drwęca, Pasłęka, Łupawa, Słupia, Wieprza, Radew, Parsęta, Rega, Drawa, Noteć, Warta, Bóbr, Barycz, Nida, Pilica, Bzura, Wierzyca, Dunajec, San, Bug, Narew, Omulew, Biebrza, Czarna Hańcza, Rospuda, Pisa. Może to powodować istotne kolizje na styku z działaniami z zakresu gospodarki wodnej lub utrudnienia w procesie przygotowania inwestycji, ze względu na konieczność stosowania art. 6 Dyrektywy Siedliskowej, w myśl której dopuszcza się możliwość negatywnego oddziaływania na przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 jeżeli równolegle spełnione są dwa warunki: nie ma innej możliwości osiągnięcia założonego celu i istnieje imperatyw nadrzędnego interesu publicznego. Niezbędne jest również wykonanie kompensacji przyrodniczej, wyprzedzającej w stosunku do rozpoczęcia realizacji inwestycji.

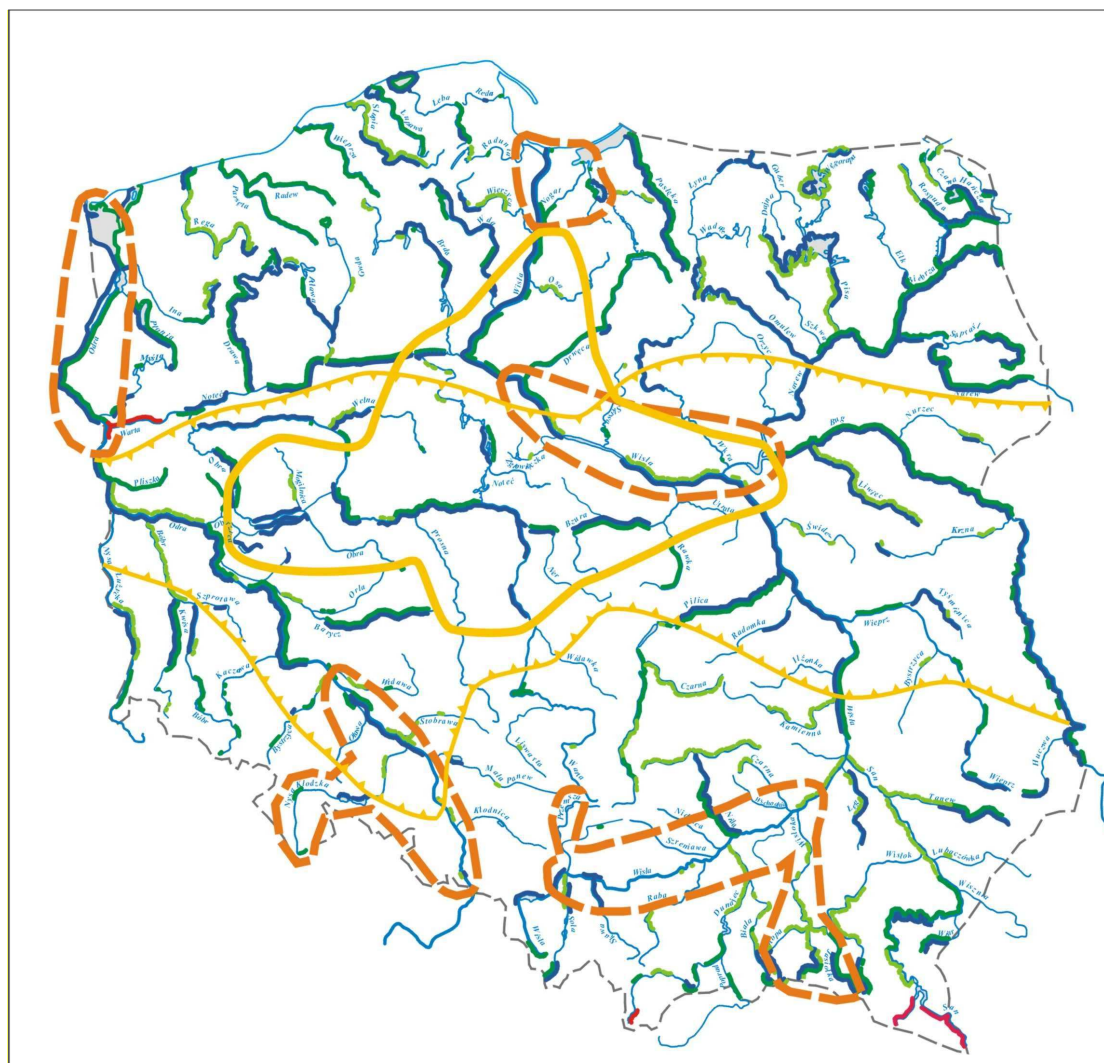
Konieczna jest zatem analiza (często wymagająca również prowadzenia stosowanych badań przyrodniczych) czy planowane działanie w obrębie obszaru Natura 2000 (lub w jego sąsiedztwie) nie będzie znacząco wpływać na przedmiot ochrony danego obszaru i czy nie wpłynie na jego integralność lub spójność sieci, co w przypadku układu hydrograficznego jest szczególnie istotne. Podręcznik metodyczny „Natura 2000 a gospodarka wodna” wydany przez Ministerstwo Środowiska wymienia następujące przedsięwzięcia związane z gospodarką wodną, które mogą mieć istotny wpływ na obszary Natura 2000:

- zapory i stopnie wodne,
- mała retencja,
- regulacja rzek i potoków,
- wały i poldery przeciwpowodziowe,
- oczyszczanie i utrzymanie koryt rzecznych,
- oczyszczalnie ścieków,
- stawy rybne,
- ujęcia wód.

Większość wymienionych wyżej przedsięwzięć będzie realizowana w obrębie wskazanych w Projekcie Polityki 2030 obszarów problemowych ochrony przeciwpowodziowej. Rozmieszczenie obszarów problemowych gospodarki wodnej związanych z najwyższym zagrożeniem zjawiskami ekstremalnymi – powodzią i suszą na tle dolin głównych rzek objętych ochroną (rys. 18), wskazuje, że Projekt Polityki 2030 będzie wymagał podjęcia skoordynowanych działań w obszarach cennych przyrodniczo – tj. w obrębie obszarów Natura 2000, stanowiących ważne korytarze ekologiczne. Problemy koncentrują się w dolinach głównych rzek Wisły i Odry. Rozwiązanie ich, szczególnie w zakresie ochrony przed powodzią, będzie z jednej strony wymagało technicznej ingerencji w obszary cenne przyrodniczo, której skutki winny być minimalizowane na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach i ewentualnie kompensowane. Z drugiej strony skuteczniejsza ochrona przed powodzią tych cennych obszarów będzie korzystna, z punktu

widzenia ograniczenia ryzyka katastrofy ekologicznej związanej z przejściem fali powodziowej, w tym przez zakłady stwarzające zagrożenie poważną awarią przemysłową, tereny przemysłowe oraz obiekty komunalne.

Spośród 65 obszarów Natura 2000 od 29 do 43 obszarów może być pod wpływem działań ochrony przeciwpowodziowej planowanych do realizacji do 2016 roku. Działania te, wymienione w tabeli 7.3 Polityki nie rozwiązują kompleksowo problemów ochrony przeciwpowodziowej, stanowią natomiast zbiór najpilniejszych i najpotrzebniejszych działań, przygotowywanych od kilku lub kilkadziesiąt lat, które ze względu na umieszczenie ich w różnych programach operacyjnych, mają szansę na dofinansowanie ze środków UE.

Źródło: opracowanie własne EKO-KONSULT na podstawie: Mapa Polski Natura 2000 1:750 000 opracowana na zlecenie i na podstawie materiałów Ministerstwa Środowiska DAUNPOL Sp. z o.o., Warszawa, 2009; Podział hydrograficzny Polski, IMGW, Warszawa, 1980; A. Kędziora, L. Ryszkowski, C. Przybyła, Ochrona i kształtowanie zasobów wodnych i ich jakości w krajobrazie rolniczym, /w:/ Gospodarowanie wodą w Wielkopolsce, pod. red. K. Kasprzyka, ABRYŚ, Poznań, 2005

	obowiązujące obszary specjalnej ochrony ptaków OSOP		obszar problemowy ochrony przed powodzią
	obowiązujące specjalne obszary ochrony siedlisk SOOS		obszar deficytu wód powierzchniowych
	obszary specjalnej ochrony ptaków i Specjalne obszary ochrony siedlisk, których granice całkowicie się pokrywają		tereny zagrożone przesuszeniem
	projektowane specjalne obszary ochrony siedlisk		

Rys. 18. Główne obszary problemowe gospodarki wodnej związane z zagrożeniem powodzią i suszą na tle dolin głównych rzek objętych ochroną w ramach sieci Natura 2000

Źródło: Opracowanie EKO-KONSULT na podstawie: Mapy Polski. Obszary Natura 2000 opracowane na podstawie materiałów Ministerstwa Środowiska, DAUNPOL Sp. z o.o., Warszawa 2009 r., Podziału hydrograficznego Polski, IMGW Warszawa 1980 r., A. Kędziora, L. Ryszkowski, C. Przybyła, Ochrona i kształtowanie zasobów wodnych i ich jakości w krajobrazie rolniczym, /w:/ Gospodarowanie wodą w Wielkopolsce, pod red. K. Kasprzyka, ABRYŚ, Poznań 2005r.

Tabela 13. Rozpoznanie kolizji obszarów problemowych ochrony przed powodzią z obszarami Natura 2000

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej w dolinie rzeki	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
<p>Górna Odra (włącznie z Nysą Kłodzką) Budowa/przebudowa zbiorników retencyjnych Regulacje cieków: - umocnienia brzegu - pogłębianie koryta - usuwanie drzew i krzewów Budowa/przebudowa wałów</p>	<p>Odra: PLH240013 Graniczny Meander Odry PLB24003 Stawy Wielką i Ligota Tworkowska PLH240040 Las Koło Tworkowa PLH160011 Łęg Zdzieszowicki PLH240010 Stawy Łęczok PLH160019 Żywocickie Łęgi PLB020002 Grądy Odrzańskie PLH160012 Łąki w okolicach Karłowic nad Stobrawą PLH160009 Lasy Barucickie PLH020017 Grądy w Dolinie Odry PLH020089 Dąbrowy Janikowskie PLH020069 Las Pilczycki PLH020036 Dolina Widawy PLH020018 Łęgi Odrzańskie PLB020008 Łęgi Odrzańskie Nysa Kłodzka PLH020019 Pasma Krowiarki PLH020096 Góry Złote PLH020016 Góry Białskie i Grupa Śnieżnika PLH020024 Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLB160003 Zbiornik Otmuchowski PLB160002 Zbiornik Nyski PLH140016 Opolska Dolina Nysy Kłodzkiej</p>	<p>PLB24003 Stawy Wielką i Ligota Tworkowska PLH240040 Las Koło Tworkowa PLH160011 Łęg Zdzieszowicki PLH160019 Żywocickie Łęgi PLH020069 Las Pilczycki PLH020036 Dolina Widawy PLH020018 Łęgi Odrzańskie PLB020008 Łęgi Odrzańskie PLB020002 Grądy Odrzańskie PLH020017 Grądy w Dolinie Odry PLB160002 Zbiornik Nyski PLH140016 Opolska Dolina Nysy Kłodzkiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego lub pogorszenie jego funkcji • Zmiany reżimu hydrologicznego rzek poniżej • Zamiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk • Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-ładowymi • Ubytek siedlisk w wyniku zalania wodą • Ograniczenie obszarów zalewowych • Okresowe zmętnienie wody • Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych • Zmiany stosunków wodnych w dolinie rzeki (poniżej); w przypadku zbiorników retencyjnych również po wyżej 	<p>Zbiorniki retencyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projektowanie zbiorników suchych, napełnianych wodą tylko w okresie większych wezbrań. • Jeśli brak takiej możliwości to: dostosowanie instrukcji pracy zbiornika do naturalnego reżimu hydrologicznego cieków; prawidłowe zaprojektowanie przepławek dla ryb (uwzględniając migrację w górę i w dół rzeki). <p>Regulacje cieków:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie łęgów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. • Maksymalne ograniczenie nowych regulacji odcinków rzeki • Ograniczenie prac związanych z prostowaniem koryta, dążąc do zapewnienia dynamicznej równowagi cieków naturalnego. • Przy regulacji rzek i potoków górskich stosować „Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich” Ministerstwo Środowiska, 2005r. <p>Budowa i przebudowa wałów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalne ograniczenie budowy nowych obwałowań • Lokalizacja wału w maksymalnym oddaleniu od koryta cieków. • Pozostawianie starorzeczy i lasów zalewowych w obrębie międzywała <p>Ogólne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarzy migracyjnych, tarlisk, łęgów. • Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. • Stosować się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r. • Zadania z zakresu transportu wodnego mogą być realizowane w skojarzeniu z ochroną przeciwpowodziową pod warunkiem, że nie

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej w dolinie rzeki	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
				powodują większej presji na obszary Natura 2000.
Ogółem	22	12		
Srodkowa i Dolna Odra Roboty utrzymaniowe Odbudowa i modernizacja zabudowy regulacyjnej dla pracy lodołamaczy Dostosowanie do III klasy drogi wodnej	PLC080001 Ujście Warty PLB320003 Dolina Dolnej Odry PLH320037 Dolna Odra PLB320009 Zalew Szczeciński PLH320018 Ujście Odry i Zalew Szczeciński PLB32 0012 Puszcza Goleniowska PLH320033 Uroczyska w Lasach Stepnickich PLB320007 Łąki Skoszewskie PLB320002 Delta Świny PLB320011 Zalew Kamieński i Dziwna PLB990003 Zatoka Pomorska PLB320001 Bagna Rozwarowskie PLH320019 Wolin i Uznam PLH990002 Ostoja na Zatoce Pomorskiej	Brak danych	<ul style="list-style-type: none"> Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego lub pogorszenie jego funkcji Zamiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-ładowymi Okresowe zmętnienie wody Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych 	<ul style="list-style-type: none"> Zmiana floty lodołamaczy na takie, które mogą funkcjonować w trudniejszych warunkach głębokościowych (zamiast pogłębiania i utrzymywania toru wodnego dla III klasy drogi wodnej). Zaprojektowanie i wykonanie oczyszczania koryta z uwzględnieniem podstawowych procesów funkcjonowania środowiska rzecznoego. Maksymalne ograniczenie nowych regulacji odcinków rzeki. Ograniczenie prac związanych z prostowaniem koryta, dążąc do zapewnienia dynamicznej równowagi cieku naturalnego. Zachowanie łęgów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarzy migracyjnych, tarlisk, łęgów. Stosować się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r. Zadania z zakresu transportu wodnego mogą być realizowane w skojarzeniu z ochroną przeciwpowodziową pod warunkiem, że nie powodują większej presji na obszary Natura 2000
Ogółem	14	minimalnie - 0; maksymalnie -14		

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej w dolinie rzeki	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
<p>Górna Wisła (włącznie z Przemszą i Wisłoką) Budowa i/lub przebudowa zbiorników retencyjnych</p>	<p>PLB120005 Dolina Dolnej Skawy PLH120084 Wiśliska PLH120065 Dębnicko-Tyniecki obszar łąkowy PLH120008 Koło Grobli PLH180049 Tarnobrzaska Dolina Wisły PLH180001 Ostoja Magurska PLH180052 Wisłoka z dopływami PLB180002 Beskid Niski PLH180053 Dolna Wisłoka z dopływami PLH240037 Lipienniki w Dąbrowie Górniczej</p>	<p>PLH180049 Tarnobrzaska Dolina Wisły PLH180001 Ostoja Magurska PLH180052 Wisłoka z dopływami PLB180002 Beskid Niski PLH180053 Dolna Wisłoka z dopływami PLH240037 Lipienniki w Dąbrowie Górniczej</p>	<ul style="list-style-type: none"> Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego lub pogorszenie jego funkcji Erozja dennej poniżej stopnia Zmiany reżimu hydrologicznego rzek poniżej Zamiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-łąkowymi Ubytek siedlisk w wyniku zalania wodą Zmiany stosunków wodnych w dolinie rzeki (poniżej); w przypadku zbiorników retencyjnych również po wyżej 	<ul style="list-style-type: none"> Projektowanie zbiorników suchych, napełnianych wodą tylko w okresie większych wezbrań. Jeśli brak takiej możliwości to: dostosowanie instrukcji pracy zbiornika do naturalnego reżimu hydrologicznego cieków; prawidłowe zaprojektowanie przepławek dla ryb (uwzględniając migrację w górę i w dół rzeki). Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarza migracyjnych, tarlisk, łęgów. Stosowanie się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r. Przy regulacji rzek i potoków górskich stosować „Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich” Ministerstwo Środowiska, 2005r.
Ogółem	10	6		
<p>Środkowa Wisła (z ujściowym odcinkiem Bugu) Budowa stopnia wodnego Roboty utrzymaniowe Modernizacja i odbudowa zapór bocznych</p>	<p>PLH140011 Ostoja Nadburzańska PLB140001 Dolina Dolnego Bugu PLH140045 Świetliste Dąbrowy i Grądy w Jabłonnej PLH140029 Kampinowska Dolina Wisły PLB140004 Dolina Środkowej Wisły PLH140051 Dolina Skrwy Lewej PLB040005 Żwirownia Skoki PLH040039 Włocławska Dolina Wisły PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH040012 Nieszawska Dolina Wisły PLH280001 Dolina Drwęcy</p>	<p>PLH140011 Ostoja Nadburzańska PLB140001 Dolina Dolnego Bugu PLH040039 Włocławska Dolina Wisły PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH040012 Nieszawska Dolina Wisły</p>	<ul style="list-style-type: none"> Silna erozja poniżej stopnia wodnego związana z brakiem ciągłości ruchu rumowiska Obniżanie się poziomu wód gruntowych w dolinie poniżej i przesuszanie gruntów Przerwanie ciągłości korytarza ekologicznego Wisły lub pogorszenie jego funkcji Zmiany reżimu hydrologicznego rzeki Ubytek siedlisk w wyniku zalania wodą Zamiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-łąkowymi 	<ul style="list-style-type: none"> Likwidacja istniejącego stopnia lub budowa niskiego progu będą powodowały mniejsze skutki środowiskowe niż budowa kolejnego stopnia wodnego Dostosowanie instrukcji pracy stopnia wodnego do naturalnego reżimu hydrologicznego cieków. Prawidłowe zaprojektowanie przepławek dla ryb. Zachowanie łęgów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarza migracyjnych, tarlisk, łęgów. Stosowanie się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r.

Obszary problemowe i typy działań	Obszary Natura 2000 w obrębie obszarów problemowych ochrony przed powodzią	Obszary Natura 2000 w obrębie planowanych działań i poniżej w dolinie rzeki	Potencjalne typy oddziaływań na przyrodę	Proponowane działania w przypadku wpływu na obszary Natura 2000
			<ul style="list-style-type: none"> Ograniczenie obszarów zalewowych Okresowe zmętnienie wody Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych 	
Ogółem	11	5		
Dolna Wisła Roboty utrzymaniowe Odbudowa i modernizacja zabudowy regulacyjnej dla pracy łodołamaczy Budowa/ odbudowa wałów Monitoring dla potrzeb zarządzania ryzykiem powodziowym	PLB220004 Ujście Wisły PLH220044 Ostoja w Ujściu Wisły PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH220033 Dolna Wisła PLB280013 Jezioro Drużno PLH280008 Jezioro Drużno PLB280010 Zalew Wiślany PLH280007 Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana	PLB220004 Ujście Wisły PLH220044 Ostoja w Ujściu Wisły PLB040003 Dolina Dolnej Wisły PLH220033 Dolna Wisła PLB280013 Jezioro Drużno PLH280008 Jezioro Drużno	<ul style="list-style-type: none"> Zamiany warunków siedliskowych w korycie i dolinie; w efekcie przekształcenie siedlisk Zmiana warunków bytowych organizmów związanych z siedliskami wodnymi i wodno-łądowymi Okresowe zmętnienie wody Możliwość uwolnienia zanieczyszczeń występujących w osadach dennych 	<ul style="list-style-type: none"> Zaprojektowanie i wykonanie oczyszczania koryta z uwzględnieniem podstawowych procesów funkcjonowania środowiska rzecznoego. Maksymalne ograniczenie nowych regulacji odcinków rzeki. Ograniczenie prac związanych z prostowaniem koryta, dążąc do zapewnienia dynamicznej równowagi cieku naturalnego. Zachowanie łęgów w dolinie oraz innych cennych siedlisk, tam gdzie jest to możliwe. Ograniczanie powierzchni siedlisk przyrodniczych, które mogą ulec zniszczeniu w czasie prowadzenia robót. Wprowadzenie ograniczeń czasowych prowadzenia robót, niezbędnych dla ochrony korytarzy migracyjnych, tarlisk, łęgów. Stosować się do zaleceń minimalizacji szkód przyrodniczych zawartych w opracowaniu „Natura 2000 a gospodarka wodna” Ministerstwo Środowiska 2009r.
Ogółem	8	6		
Łącznie wszystkie obszary	65	29 - 43¹⁸		

¹⁸ Dla Środkowej i Dolnej Odry brak danych dotyczących planowanych działań; przyjęto zatem maksymalnie 14 tj. tyle obszarów Natura 2000 ile występuje na tym odcinku; minimalnie będzie to „0”.

Jak wynika z tabeli 13 z obszarami problemowymi ochrony przed powodzią związanych jest 65 obszarów Natura 2000 występujących w dolinie Wisły i Odry, oraz na ich dopływach (uwzględniono dopływy, na których planowane są działania z tabeli 7.3. Projektu Polityki 2030). Trudno przewidzieć, jakiego typu działania z zakresu ochrony przeciwpowodziowej będą realizowane w horyzoncie czasowym Polityki wodnej, tj. 2010-2030. Najpilniejsze zamieszczono w tabeli 7.3. Polityki wodnej, jednak są to tylko wybrane działania, które nie obejmują całości koniecznych prac. Duże zmiany w ochronie przeciwpowodziowej wprowadzi wdrażanie dyrektywy powodziowej, w tym opracowanie planów zarządzania ryzykiem powodziowym, które winno zakończyć się do 2015 roku. Poprzez plany zarządzania ryzykiem powodziowym kompleksowo i zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego rozwiązywane będą problemy ochrony przed powodzią poszczególnych zlewni, w tym w wyznaczonych obszarach problemowych. Wdrażanie zapisów Projektu Polityki wodnej do roku 2030 nie powinno spowodować znaczącego negatywnego wpływu na obszary Natura 2000, w tym na ich spójność i integralność. Podstawą tej tezy jest planowane wdrażanie dyrektywy powodziowej, w której ochrona przeciwpowodziowa koncentruje się na zarządzaniu ryzykiem i preferowane są „nietechniczne” sposoby ograniczania ryzyka powodzi; konieczność przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla wszystkich dokumentów związanych z wdrażaniem dyrektywy powodziowej umożliwi ocenę skumulowanych oddziaływań, w tym wpływ na integralność obszarów Natura 2000 związanych z dolinami rzecznyymi.

Działania z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, które zostały wymienione w tabeli 7.3. Polityki wodnej państwa, nie powinny wpływać znacząco na obszary Natura 2000, pod warunkiem że zostaną skutecznie wdrożone działania minimalizujące, które omówiono w ostatniej kolumnie tabeli 13, adresowane do poszczególnych typów działań. Dobór odpowiednich działań minimalizujących oraz sposób ich wdrożenia będą przesądzone na etapie wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

Optymalne rozwiązanie problemów ochrony przeciwpowodziowej, uwzględniające rozwój zrównoważony, w tym zachowanie sieci obszarów chronionych Natura 2000 i ciągłość korytarzy ekologicznych wymaga odpowiedniego skoordynowania działań planistyczno-programowych na szczeblu krajowym i regionalnym. Dotyczy to przede wszystkim skorelowania treści zawartych w ustaleniach współzależnych dokumentów, które winny być opracowane przed 2016 rokiem:

- planów ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy na obszarze kraju z uwzględnieniem podziału na obszary dorzecza,
- planów zarządzania ryzykiem powodziowym
- następnej edycji planów gospodarowania wodami w dorzeczach
- warunków korzystania z wód regionu wodnego
- planów ochrony (lub planów zadań ochronnych) obszarów Natura 2000 wymienionych w tabeli 13.

Większość wymienionych wyżej opracowań wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Na etapie opracowywania wyżej wymienionych dokumentów powinny nastąpić uściślenia sposobów rozwiązywania problemu ochrony przed powodzią w obszarach problemowych, z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska.

Ze względu na różny poziom rozpoznania działań z zakresu ochrony przeciwpowodziowej i ich potencjalnych oddziaływań, poniżej odniesiono się do tych działań z zakresu ochrony przeciwpowodziowej z tabeli 7.3, które na podstawie przeprowadzonych analiz, dostępnych opracowań i ekspertyz, umożliwiają odniesienie się ich oddziaływań na poziomie strategicznym.

Obszar Górnej Odry:

Budowa zbiornika przeciwpowodziowego Racibórz Dolny – lokalizacja planowanego zbiornika jest optymalna ponieważ zapewnia objęcie ochroną największego możliwego obszaru Górnej Odry i wykorzystuje naturalne warunki terenowe. Zaplanowanie zbiornika jako tzw. zbiornika suchego jest korzystne z punktu widzenia maksymalnego możliwego ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko.

W 2005 roku wykonana została zgodnie z procedurami Banku Światowego *Ocena oddziaływania na środowisko Projektu ochrony przeciwpowodziowej Doliny Odry* (o charakterze oceny strategicznej). Ocena uwzględniała oddziaływania na obszary Natura 2000. W Ocenie wskazuje się na istotny wpływ przyjętych rozwiązań projektowych i instrukcji obsługi zbiornika na poziom oddziaływań na środowisko, w tym na obszary Natura 2000. Wskazuje się na dwa podstawowe aspekty: zaprojektowanie zapory w taki sposób, żeby przechwytywała tylko wielkie wezbrania, co umożliwi funkcjonowanie cennych siedlisk zlokalizowanych poniżej zbiornika i w obrębie zbiornika oraz zaprojektowanie działań wzmacniających funkcję korytarza ekologicznego Doliny Odry poprzez działania powyżej zbiornika Racibórz oraz na odcinku między Raciborzem a ujściem Nysy Kłodzkiej np. objęcie ochroną cennych siedlisk w Dolinie Górnej Odry (dotychczas nie objętych ochroną).

Modernizacja WWW - ma za zadanie przystosowanie obiektów hydrotechnicznych na terenie miasta do bezpiecznego przepuszczenia wód powodziowych (o wielkościach porównywalnych do powodzi z 1997 r.). Ze względu na konieczność ochrony Wrocławia oraz ze względu na to, że większość działań koncentruje się na modernizacji istniejących obiektów, działanie to, z punktu widzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko nie budzi wątpliwości. Ewentualny wpływ przyjętych rozwiązań technicznych tego działania na obszary Natura 2000 poniżej Wrocławia oraz w dolinie Widawy winny być minimalizowane na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach oraz instrukcji użytkowania obiektów hydrotechnicznych.

Modernizacja Zbiornika Nysa na Nysie Kłodzkiej – celem strategicznym tego działania jest zapewnienie ochrony przeciwpowodziowej dla miasta Nysa i poprawa warunków ochrony dla niżej usytuowanych miast i terenów w dolinie Nysy Kłodzkiej i Odry. Modernizacja ta może poprawić warunki funkcjonowania obszaru Natura 2000 utworzonego na zbiorniku Nysa wpłynie na zmianę gospodarowania wodą, korzystną dla ochrony lęgów cennych gatunków ptaków.

Poprawa ochrony przeciwpowodziowej Lewina Brzeskiego – działanie związane przede wszystkim ze zwiększeniem drożności odcinka Nysy Kłodzkiej w rejonie Lewina Brzeskiego. Bazuje na odbudowie i modernizacji istniejących obiektów. Działanie zlokalizowane poza obszarami Natura 2000.

Górna Wisła

Uporządkowanie gospodarki wodnej zespołu zbiorników; Przeczyce, Kuźnica Wareżyńska i Pogoria oraz modernizacja obiektów przeciwpowodziowych doliny Przemszy – działanie dotyczy obiektów istniejących w terenie przekształconym w wyniku działalności gospodarczej. W rejonie zbiornika Kuźnica Wareżyńska powołano obszar Natura 2000 Lipienniki w Dąbrowie Górniczej. Wpływ przyjętych rozwiązań na ten obszar winien podlegać ocenie na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Poniżej omawianych zbiorników, do ujścia Przemszy do Wisły nie występują inne obszary Natura 2000.

Środkowa Wisła

Ekologiczne bezpieczeństwo Stopnia Wodnego Włocławek – działanie pilne ze względu na zły stan techniczny istniejącego stopnia. Dotychczasowe funkcjonowanie stopnia wodnego Włocławek spowodowało wystąpienie szeregu niekorzystnych, nieodwracalnych oddziaływań na przyrodę. Dolina Wisły objęta jest na całym analizowanym odcinku, aż do ujścia, ochroną między innymi w ramach sieci Natura 2000. Z powyższych względów, jest to działanie bardzo trudne do rozwiązania.

Spośród wielu analizowanych wariantów za najkorzystniejszy (wskazany przez Krajową Komisję Ocen Oddziaływania na Środowisko) uznano budowę niskiego progu piętrzącego bezpośrednio poniżej stopnia wodnego Włocławek.

Dolna Wisła

Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – Program poddany ocenie strategicznej na przełomie 2009/2010 roku koncentruje się na najpilniejszych zadaniach, koniecznych do realizacji do roku 2015 oraz na wprowadzeniu monitoringu umożliwiającego lepsze rozpoznanie zjawisk przeciwpowodziowych na obszarze Żuław i w ich bezpośrednim otoczeniu. Planowane zadania dotyczą przede wszystkim obiektów istniejących, a ich modernizacja jest konieczna zarówno ze względu na ochronę ludzi i mienia jak i obszarów cennych przyrodniczo. Zadanie polegające na przebudowie ujścia Wisły zlokalizowane jest w obrębie dwóch obszarów Natura 2000. Konieczność realizacji tego działania nie budzi wątpliwości na poziomie strategicznym. Na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach konieczne będzie określenie potencjalnego wpływu na obszary Natura 2000. W tym celu prowadzone są uzupełniające badania modelowe.

Pozostałe działania

Pozostałe działania w obszarach problemowych sformułowane są w sposób ogólny lub brak jest danych umożliwiających strategiczną ocenę przyrodniczą i nie mogą w związku z tym być poddane ocenie na takim samym poziomie szczegółowości jak działania posiadające bogatą dokumentację hydrologiczną – przyrodniczą. Do tych działań skierowane

są zalecenia zawarte w tabeli 13 Projektu Polityki 2030. Winny być one wykorzystane przy opracowywaniu planów zarządzania ryzykiem powodziowym, które zostaną opracowane do 2015 roku. Wskazane byłoby aby dla obszarów problemowych ochrony przed powodzią plany zarządzania ryzykiem zostały opracowane z wyprzedzeniem przed 2015 roku. Przyspieszenie prac, umożliwi wystąpienie o dofinansowanie ze środków UE w okresie 2014-2020.

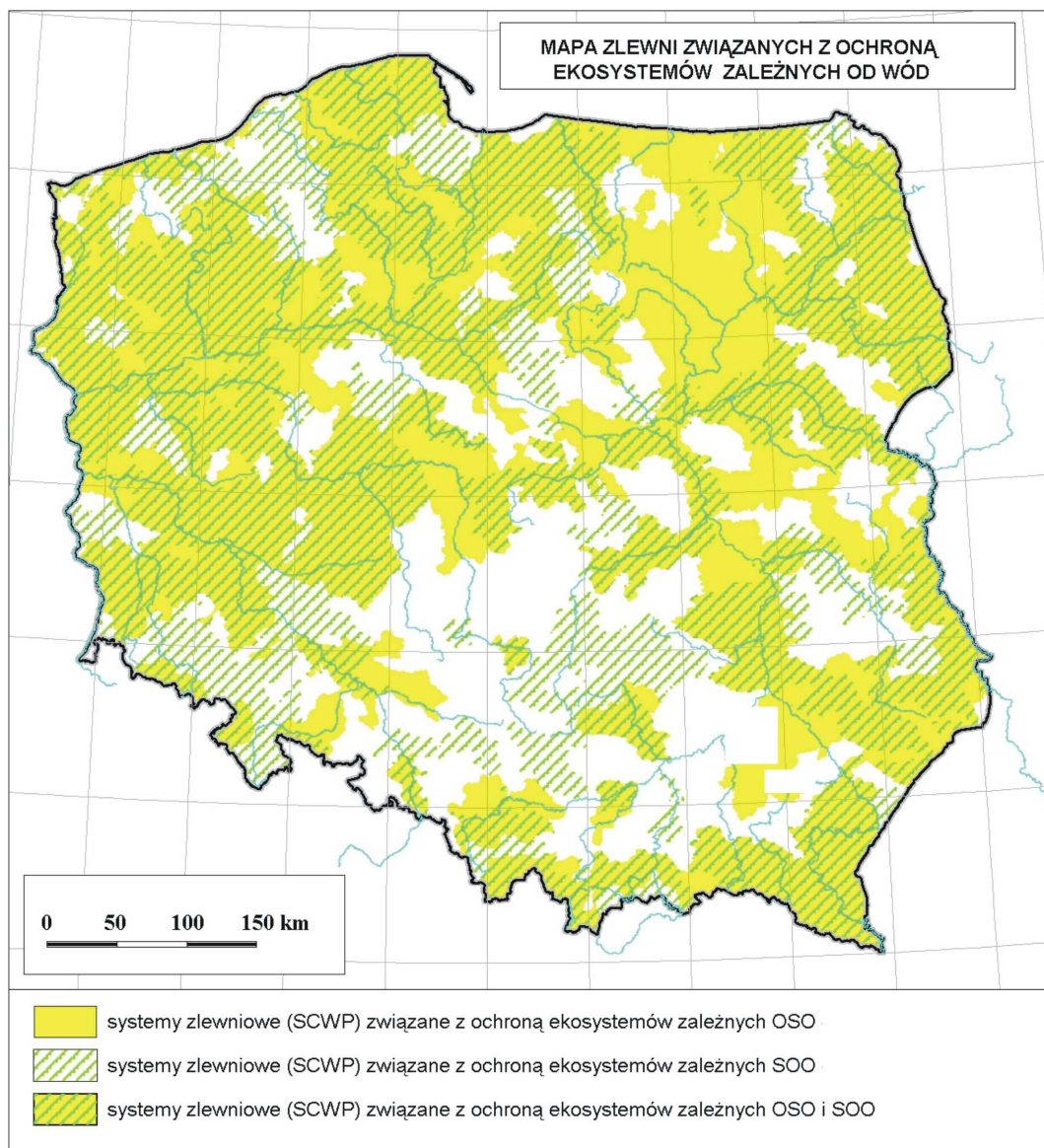
Dla obszarów sieci Natura 2000 wody stanowią ważny komponent środowiska warunkujący funkcjonowanie organizmów. Z tego względu na rys. 19 pokazano zlewnie cieków płynących w obrębie obszarów Natura 2000. Ujęcie zlewniowe pokazuje, jak duży obszar kraju wpływa na wody stanowiące środowiska życia siedlisk i gatunków objętych ochroną. Zlewnie lub ich części (stanowiące scalone części wód powierzchniowych) związane funkcjonalnie z ochroną ekosystemów obszarów Natura 2000 przedstawiono w podziale na:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO),
- specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO),
- obszary OSO i SOO, których granice pokrywają się.

Uzyskany obraz uwzględnia występowanie innych form ochrony przyrody, ważnych z punktu widzenia zachowania cennych gatunków roślin i zwierząt oraz siedlisk, tj. parki narodowe oraz obszary objęte ochroną międzynarodową i rezerwatową.

Stan czystości wód oraz nieuwzględnianie potrzeb ekosystemów wodnych i od wody zależnych w działaniach wodno-gospodarczych wpływa w sposób znaczący na stan gatunków i siedlisk chronionych. Obecnie można zdiagnozować wysoki stopień zagrożenia roślin związanych z ekosystemami wodnymi oraz siedlisk wodnych i mokradłowych wymienionych w Dyrektywie Siedliskowej w obrębie regionu biogeograficznego Polski. Dotyczy to również roślin naczyniowych, glonów i mchów, dla których zamiany stosunków wodnych są poważnym czynnikiem zagrożenia. Z analizy rys. 19 wynika, że znaczne powierzchnie naszego kraju mogą wpływać na wody, które zlokalizowane są w obrębie obszarów Natura 2000. Część z tych wód zagrożona jest nieosiągnięciem dobrego stanu ekologicznego, co wymaga podjęcia pilnych działań na rzecz poprawy stanu ich czystości.

Analizując dane dotyczące zagrożonych gatunków ryb i minogów (około 50% rodzimych gatunków zagrożonych jest wyginięciem przy czym głównym zagrożeniem dla tych gatunków jest, oprócz groźnienia rzek, występowanie aż 32 gatunków obcych, zawleczonych do naszych wód). Projekt Polityki 2030, w ramach tzw. innych działań priorytetowych wskazuje na konieczność przyspieszenia wyznaczania rzek i potoków o specjalnym znaczeniu dla ryb wędrownych oraz nadanie im statusu prawnego „obszaru przeznaczonego do ochrony gatunków wodnych o znaczeniu ekonomicznym” w rozumieniu art. 6 i zał. IV RDW, a także opracowanie wytycznych dla planowanych elektrowni wodnych w zakresie prawidłowego konstruowania urządzeń służących migracji ryb, uwzględniających specyficzny dla danego obszaru skład gatunkowy. Jeżeli działania te zostaną zrealizowane, w powiązaniu ze stopniową poprawą jakości wód, winno to wpłynąć na istotną poprawę stanu ichtiofauny w Polsce.

Rys. 19. Mapa zlewni związanych z obszarami Natura 2000
(Źródło: opracowanie własne na bazie materiałów udostępnionych przez KZGW)

Analiza trendów zmian liczebności populacji 234 gatunków ptaków lęgowych w kraju na przestrzeni ostatniej dekady XX wieku wykazała, że gatunki związane z zalewowymi łąkami w dolinach zmniejszyły liczebność o 8%, podczas gdy gatunki związane ze zbiornikami wodnymi wykazywały wzrost o 12%. Kilka gatunków ptaków lęgowych związanych z zalewowymi dolinami rzek znalazło się na krawędzi wymarcia: batalion, biegus zmienny, błotniak zbożowy, rożeniec. Jako jedną z przyczyn ich wymierania wymienia się redukcję wielkości i czasu trwania wiosennych zalewów dolin rzecznych.

Wdrożenie ustaleń Polityki wodnej państwa do roku 2030 nie powinno wpłynąć negatywnie na populację ptaków lęgowych w kraju. W przypadku realizacji działań z zakresu ochrony przed powodzią, w tym zbiorników przeciwpowodziowych, takie oddziaływania mogą

dotyczyć potencjalnego niewielkiego ubytku siedlisk w wyniku ich zalania oraz ograniczenia naturalnej zmienności przepływu poniżej zbiorników. Oddziaływania te mogą być jednak szczegółowo oceniane i minimalizowane na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Przykłady działań minimalizujących podano w tabeli 13. Jednym ze sposobów eliminowania takich oddziaływań jest projektowanie zbiorników suchych zamiast tradycyjnych zbiorników retencyjnych.

Oprócz ochrony tzw. płatów ekologicznych, czyli obszarów ochrony siedlisk i gatunków roślin i zwierząt omówionych powyżej, ważnym elementem zachowania różnorodności biologicznej jest zachowanie łączności między tymi obszarami. W polskim prawie brak jest skutecznych narzędzi dla odtwarzania i ochrony elementów krajobrazu, umożliwiających dyspersję zwierząt i roślin oraz zapewniających łączność między siedliskami. Brak jest również odpowiednich wytycznych dotyczących utrzymania spójności ekosystemów i łączności między populacjami. Spośród prac badawczych zajmujących się korytarzami ekologicznymi, które nie mają jednak przełożenia w polskim ustawodawstwie można wymienić dwie koncepcje przestrzenne: ekologiczną sieć ECONET-PL oraz projekt korytarzy ekologicznych nawiązujących do tras migracyjnych dużych ssaków opracowanych przez zespół Zakładu Badania Ssaków PAN w Białowieży.

Doliny rzek na odcinkach nieuregulowanych, które w środowisku pełnią rolę korytarzy ekologicznych, posiadają unikalne ekosystemy wodne i półwodne oraz dużą powierzchnię biologicznie czynną. Doliny rzek pełnią ważną funkcję korytarzy migracyjnych, szczególnie dla ptaków i ryb. Zapisy dotyczące udraźniania rzek, zawarte w Projekcie Polityki 2030, jeżeli zostaną wdrożone, winny przyczynić się do poprawy funkcjonowania korytarzy ekologicznych związanych z wodami płynącymi.

W diagnozie stanu ekosystemów wodnych i od wody zależnych zawartej w Projekcie Polityki 2030 stwierdzono liczne zagrożenia związane z obecnym stanem gospodarowania wodami a środowiskiem przyrodniczym. Dotyczą one zarówno złej jakości wód jak i zakłócenia naturalnego reżimu hydrologicznego.

W Projekcie Polityki 2030, obok złej jakości wód powierzchniowych, wskazuje się na poniższe czynniki negatywnie oddziałujące na stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych:

- *zmiany reżimu przepływów, w szczególności eliminacja występowania wezbrań wiosennych, spowodowane działaniami hydrotechnicznymi i zmianami w zagospodarowaniu obszaru zlewni (wzrost powierzchni uszczelnionych),*
- *nadmierne pobory wody,*
- *nadmierne obniżenie poziomu wody w dolinach rzecznych przez odwadniające systemy melioracyjne,*
- *zaburzenia ciągłości cieków przez urządzenia piętrzące,*
- *obwałowania utrudniające lub przerywające łączność ekosystemów rzecznych i nadrzecznych z ekosystemami dolinowymi,*
- *przekształcenia linii brzegowej – umocnienia, zabudowa i pozbawienie roślinności przybrzeżnej i brzegowej,*

- *regulacja rzek prowadząca do ujednoczenia warunków hydraulicznych i morfologii koryt,*
- *nadmierna lub niewłaściwie prowadzona eksploatacja kruszywa.*

Zaproponowana w Projekcie Polityki 2030 reforma gospodarki wodnej połączona z dążeniem do wypełnienia zobowiązań wynikających z RDW powinna przyczynić się do istotnej poprawy obecnego stanu. Również korzystne są zalecenia adresowane do różnych sektorów gospodarki, dotyczące wdrażania zasad dobrej praktyki w zakresie ochrony jakości zasobów wód. Szczególnie dotyczy to zaleceń dla sektora rolnictwa i rybactwa.

Ważnym aspektem wpływu ustaleń Projektu Polityki 2030 na bioróżnorodność jest zagadnienie funkcjonowania (obecnie i w przyszłości) zbiorników retencyjnych, które funkcjonują bez uwzględnienia naturalnej zmienności przepływów. Z punktu widzenia zachowania różnorodności biologicznej, zmienność przepływów w ciągu roku jest zjawiskiem pozytywnym. Występujące w rzekach wezbrania i niżówki warunkują zróżnicowanie biologiczne ekosystemów wodnych i od wód zależnych oraz decydują o ich prawidłowym funkcjonowaniu. Istotne zmiany reżimu hydrologicznego rzek, w wyniku realizacji zadań gospodarczych, zagrażają egzystencji wielu gatunków zwierząt i roślin, w tym chronionych Dyrektywą Siedliskową i Dyrektywą Ptasią

Ważnym elementem działań na rzecz ochrony środowiska jest identyfikacja i zarządzanie konfliktami w gospodarowaniu wodami. Dostrzeżenie problemu nakładania się potrzeb ochrony środowiska z potrzebami innych użytkowników wody oraz z potrzebami ochrony przeciwpowodziowej oraz ich zidentyfikowanie w przestrzeni jest kluczowe dla przyszłego gospodarowania wodami. Dokumentami, które powinny rozwiązywać te konflikty są plany gospodarowania wodami na obszarze dorzeczy.

Niepełne wdrożenie procedur OOS, szczególnie w obrębie obszarów Natura 2000 może skutkować fizycznym niszczeniem gatunków oraz siedlisk chronionych i podlegać następnie pod rygor ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. W związku z tym jako działanie minimalizujące potencjalny negatywny wpływ zaleca się ustalenie (w uzgodnieniu z Generalną Dyрекcją Ochrony Środowiska) działań, które podlegają pod konieczność przeprowadzenia procedury oceny oddziaływania na środowisko oraz sporządzenie katalogu zaleceń (wzorów dobrej praktyki) dla wykonawców ocen oddziaływania na środowisko (zarówno ocen strategicznych jak i raportów sporządzanych dla konkretnych przedsięwzięć) wskazujących prawidłowe analizy przyrodnicze przy analizie działań z zakresu gospodarki wodnej.

Podsumowanie

Podsumowując należy stwierdzić, że przyjęte w Projekcie Polityki 2030 cele strategiczne i operacyjne przyczynią się do poprawy stanu środowiska, w tym obszarów cennych przyrodniczo. Dotyczy to również działań podejmowanych do roku 2016 w zakresie udrażniania cieków, przygotowania Krajowego Programu Retencjonowania Wód, wspierania działań renaturalizacyjnych.

W przypadku ochrony przed powodzią, działania które wymienione zostały jako planowane do realizacji do 2016 roku, mogą być realizowane jeśli ich potencjalne

oddziaływania zostaną zminimalizowane do poziomu oddziaływań nieznaczających. Działania takie zaproponowano w tabeli 13.

8.8. WPŁYW NA WYBRANE EKOSYSTEMY I GATUNKI

Wpływ Projektu Polityki 2030 na faunę i florę omówiono koncentrując się na lasach i ichtiofaunie, dążąc do przedstawienia wpływu realizacji postanowień na te elementy przyrody.

Kompleksy leśne pełnią różnorodne funkcje przyrodnicze: retencjonują wodę, wytwarzają tlen, są ostają ważnych gatunków roślin i zwierząt, są także ważnym elementem korytarzy migracyjnych. Lasy pełnią również funkcje ochronne (np. przed zanieczyszczeniami przemysłowymi) i wodochronne (chroniące np. wody przed spływem biogenów do wód powierzchniowych czy źródłiska lub brzegi rzek i jezior przed osuwaniem się). Jednocześnie, stanowią osłonę dla gleb, nie dopuszczając do ich erozji czy wyjąłowienia. Są także zaporą dla lawin i osuwisk w górach. Chronią lokalny, szczególnie korzystny dla rehabilitacji i kuracji, mikroklimat uzdrowisk. Pełnią funkcję wiatrochronną - zmniejszając siłę wiatru osłaniają osiedla ludzkie i uprawy rolne.

Zgodnie z danymi zawartymi w opracowaniu „Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej” zaburzenie ciągłości biologicznej rzek i potoków zaobserwowano w przeważającej części kraju: w granicach 67 zlewni spośród 102, problem ten nie dotyczy rejonów północno-wschodnich, środkowej części województw lubuskiego, wielkopolskiego i łódzkiego i wschodnich zlewni województwa mazowieckiego, a także pojedynczych zlewni położonych w województwie świętokrzyskim i lubelskim,

Projekt Polityki 2030 proponuje szereg działań zmierzających do poprawy obecnej sytuacji i przeciwdziałania takim zjawiskom w przyszłości, ujętych w punkcie 130 w ramach tzw. pozostałych działań priorytetowych wdrażania Polityki Wodnej. Zaproponowano szereg pilnych działań obejmujących między innymi: przyspieszenie wyznaczania rzek i potoków o specjalnym znaczeniu dla ryb wędrownych, stanowiących najważniejsze korytarze migracyjne i będących tarliskami i miejscami dorastania form młodocianych; rzeki te miałyby priorytet w udrażnianiu już istniejących przeszkód na trasie wędrówek ryb, objęte byłyby zakazem budowy nowych piętrzeń, a odcinki rzek i potoków istotne dla rozrodu ryb byłyby chronione przed niekorzystnymi zmianami. W Projekcie Polityki 2030 zaproponowano nadanie tym rzekom statusu prawnego „obszaru przeznaczonego do ochrony gatunków wodnych o znaczeniu ekonomicznym” w rozumieniu art. 6 i załącznika IV Ramowej Dyrektywy Wodnej, który integrowałby również krajowe formy ochrony przyrody i zasobów ichtiofauny (obszary sieci Natura 2000, rybackie obręby ochronne, itp.).

Z problemem drożności rzek i zachowania stanu i zasobów ichtiofauny wiąże się również przyszły rozwój małych elektrowni wodnych (MEW). Konieczność zwiększenia w bilansie energetycznym kraju udziału energii ze źródeł odnawialnych znaczny potencjał energetyczny wód (w Polsce istnieje około 2 000 potencjalnych lokalizacji dla MEW) stanowią pole silnego konfliktu. W Projekcie Polityki 2030 wskazano, że tempo i kierunki

rozwoju energetyki wodnej będą w najbliższej przyszłości zależeć od ustalenia dopuszczalnych obszarów budowy MEW oraz określenia standardów ich rozwiązań.

Poza zagadnieniami jakości i drożności dróg istotny wpływ na stan ichtiofauny ma gospodarka rybacka oraz rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych. Cytując Stanowisko Państwowej Rady Ochrony Przyrody w sprawie najważniejszych problemów ochrony przyrody w Polsce z 15 maja 2007 r.: *„Gospodarka rybacka dopuszcza introdukcję groźnych gatunków. Zbyt mały jest stopień kontroli nad celowymi introdukcjami ryb. Regularnie zarybia się polskie wody gatunkami obcymi, bądź materiałem zarybieniowym pochodzącym z obcych geograficznie populacji. Na wodach górskich i podgórskich, a nawet w Zatoce Gdańskiej istnieje np. duża presja na zarybianie pstrągiem tęczowym (wpuszczany jest także bez zezwoleń). Gatunkiem popularnym w zarybieniach (np. stosowanym w Narwi oraz Pisie) jest też głowacica (gatunek z dorzecza Dunaju). Stanowi to poważne zagrożenie dla rodzimych gatunków (ryb, bezkręgowców, roślin). Nie przestrzega się zaleceń i wskazań listy gatunków ryb niedopuszczalnych w zarybieniach wód rodzimych. Poważne błędy w tym względzie spotyka się także w operatach rybackich, które mimo tego otrzymują pozytywne opinie i są realizowane.”*

Projekt Polityki 2030 zwraca uwagę na problem introdukcji gatunków obcych. W myśl Projektu Polityki, niezbędne jest lepsze egzekwowanie zakazu wprowadzania gatunków obcych do wód otwartych. Wskazuje się na konieczność jednoznacznego ustalenia statusu takich ryb jak karp i pstrąg tęczowy, które powinny być dopuszczone w gospodarce rybackiej wód zamkniętych. Projekt Polityki 2030 powinien formułować ograniczenia w stosunku do zarybiania wód otwartych obcymi gatunkami inwazyjnymi

W zakresie ograniczenia negatywnego wpływu gospodarki rybackiej na ichtiofaunę w Projekcie Polityki sformułowane zostały w ramach „działań priorytetowych wdrażania Polityki 2030” (tj. do 2016 roku) następujące zalecenia dla sektora rybackiego:

- zmiany systemu zarządzania polegająca na oddzieleniu rybactwa śródlądowego od akwakultury i usytuowanie go w resorcie gospodarki wodnej (podporządkowanie gospodarowania zasobami ichtiofauny na wodach publicznych celom RDW);
- ograniczenia presji rybackiej i wędkarskiej i zrównoważone użytkowanie zasobów ichtiofauny poprzez: wprowadzenie kwot połowowych, promocję łowisk typu „nie zabijaj” przekierowanie presji na łowiska na obiektach stawowych,
- zmiany sposobu użytkowania obwodów rybackich w kierunku przywracania/utrzymania właściwych warunków życia i rozrodu ryb, a ograniczające wielkość i wartość zarybień,
- poprawy egzekwowania zakazu wprowadzania gatunków obcych do wód otwartych.

Warto dodatkowo rozważyć zagadnienie zagwarantowania pełnego uwzględnienia aspektów środowiskowych (w tym oddziaływania na obszary Natura 2000) w procesie sporządzania i opiniowania operatu rybackiego i określania warunków prowadzenia gospodarki w obwodach.

Podsumowując, należy stwierdzić, że propozycje projektu Polityki 2030 w zakresie ochrony ichtiofauny odnoszą się do najważniejszych zdiagnozowanych problemów, a ich wdrożenie winno zapewnić poprawę obecnego stanu.

8.9. WPŁYW NA KRAJOBRAZ

Wody powierzchniowe stanowią jeden z najważniejszych elementów krajobrazu, stanowiących o jego atrakcyjności i różnorodności. Ochrona naturalnych dolin rzecznych, jezior i podmokłości ma również istotny wymiar krajobrazowy. Istotne walory krajobrazowe mają również zabytkowe obiekty hydrotechniczne, czyli przekształconych cieków i zbiorników wodnych, a dużej atrakcyjności turystycznej.

Obserwowany obecnie rozwój turystyki, w tym kwalifikowanej turystyki wodnej, odbywa się w terenach o wysokich walorach krajobrazowych. Na poziomie regionalnym i lokalnym powstają kompleksowe projekty szlaków wodnych i inicjatyw kulturowych opartych o wodę (szlak Batorego, Szlak Noteci, Przestrzenne Muzeum Odry, Pętla Żuławska). Dla tego kierunku rozwoju kluczowe znaczenie ma zagwarantowanie czystości wód oraz zagwarantowanie skutecznej ochrony walorom krajobrazowym, przyrodniczym i kulturowym związanym z wodami”.

W tym kontekście cele strategiczne i kierunki działań zawarte w Projekcie Polityki zmierzające do osiągnięcia i utrzymania dobrego stanu wód oraz proponowane nieinwazyjne działania ograniczające ryzyko powodzi (renaturalizacja obszarów podmokłych, zwiększanie naturalnej retencji dolin rzecznych, itp.) będą korzystnie wpływały na ochronę walorów krajobrazowych związanych z wodami.

8.10. WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE I DOBRA MATERIALNE

Wpływ Projektu Polityki 2030 na dziedzictwo kulturowe analizowano bazując na rejestrach zabytków nieruchomych szesnastu województw zamieszczonych na stronach internetowych Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków. Wytypowano te obiekty, które związane są z wodą - wyszczególniono około 190 zabytków, na które składały się między innymi: młyny i elektrownie wodne, mosty na rzekach, stopnie wodne, przepompownie, zapora oraz kanały. Zdecydowana większość z nich to zabytki punktowe, dla których analizowanie wpływu ustaleń Projektu Polityki 2030 w skali kraju nie znajduje uzasadnienia. Ochronę zabytków punktowych winna zapewniać procedura oceny oddziaływania na środowisko wykonywana dla poszczególnych przedsięwzięć, w tym dla przedsięwzięć związanych z gospodarowaniem wodami.

Ze względu na konieczność poszukiwania społecznego wsparcia dla realizacji Projektu Polityki istotne jest zachowanie zabytków takich jak kanały: Augustowski, Elbląski, Kłodnicki, „Kopanica”, Bydgoski, Raduni i Kopernika. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę tych zabytków, tak aby zarysować jak ważne w skali kraju i regionu są to obiekty:

- Kanał Augustowski to unikatowy w skali europejskiej zabytek budownictwa wodnego z połowy XIX w. Jest kanałem żeglownym, który łączy dopływ Narwi i Biebrzę z Niemnem. Jego łączna długość wynosi ponad 100 km, z czego 80 km przebiega na terenie Polski. Ponadto system wodny reguluje 18 śluz. Kanał nie został ukończony i stał się trasą

lokalną; poddany został jedynie nikłym modyfikacjom i przetrwał do dnia dzisiejszego w prawie niezmienionej formie.

- Kanał Elbląski, łączący jezioro Drużno z Drwęcą oraz z jeziorem Jeziorak, jest najdłuższym kanałem żeglownym w Polsce (83 km). Powstał w połowie XIX w. w celu połączenia szlakiem żeglownym Prus Wschodnich z Bałtykiem. Dzięki zespołom 5 pochylni, po których przetacza się statki na platformach ustawionych na szynach, jest jednym z ciekawszych szlaków wodnych w skala światowej.

Fot.1. Pochylnia na Kanale Elbląskim

- Kanał Kłodnicki jest jednym z najstarszych kanałów śródlądowych Europy. Został zbudowany na przełomie XVIII i XIX w i służył do transportu węgla z Zabrze do Gliwic. Kanał miał długość 46 km, a na jego trasie znajdowało się 18 śluz. W 1939 r. został zastąpiony przez Kanał Gliwicki, wykorzystujący częściowo stare koryto. Do dziś zachowały się jedynie: dolny odcinek kanału o długości ponad 3,5 km i 2 śluzy.
- Supraski system wodny, który składał się z kanału zwanego „Kopanicą”, grobli i stawu młyńskiego, napędzał zakłady przemysłowe Supraśla. Początki kanału nie są dokładnie znane - być może sięgają nawet XVI w. Był wykorzystywany gospodarczo do połowy XX w., po czym zaczął ulegać degradacji aż do momentu objęcia go ochroną.
- Kanał Raduni jest wybitnym średniowiecznym dziełem inżynierskim zbudowanym w połowie XIV w. przez Krzyżaków. Ma długość 13,5 km, rozpoczyna się w Pruszczu Gdańskim i odprowadza część wód Raduni do Motławy w centrum Gdańska. Początkowo doprowadzał wodę pitną do miasta, napędzał urządzenia obiektów gospodarczych i zasiliał fosę zamkową. Obecnie tereny przyległe zostały zagospodarowane do celów gospodarki miejskiej.
- Zespół Kanału Bydgoskiego (Starego i Nowego) ma długość prawie 25 km i łączy Wisłę z Odrą poprzez ich dopływy - Brdę oraz Noteć i Wartę. Kanał Bydgoski powstał w drugiej połowie XVIII w.; na początku XX stulecia został gruntownie przebudowany. Zmieniono wówczas jego bieg, a stary odcinek uzyskał miano Starego Kanału Bydgoskiego. Ze

względu na unikalny w Europie przykład osiemnastowiecznej myśli technicznej i wielkie znaczenie dla rozwoju miasta władze starają się o wpisanie Kanału na listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Przyrody UNESCO.

- Kanał Kopernika we Fromborku zbudowano na początku XIV w. Około pięciokilometrowy odcinek doprowadzał wodę z rzeki Baudy do młyna, służył zaopatrzeniu miasta w wodę słodką, pełnił funkcję higieniczno-sanitarną, przeciwpowodziową, przeciwpożarową, a także od XVI w. - jako drugi w Europie - wodociągową.

Projekt Polityki 2030 nie odnosi się do konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego, jednak wskazuje na znaczenie jakości wód i walorów przyrodniczo-krajobrazowych dla dalszego rozwoju turystyki kwalifikowanej i ochrony zabytków hydrotechniki.

W związku z tym proponuje się wzbogacenie Projektu Polityki 2030 o informacje o zabytkach hydrotechniki o randze światowej, oraz o uwzględnienie ich ochrony w planach gospodarowania wodami w dorzeczach.

8.11. WPŁYW NA POWIERZCHNIĘ ZIEMI

W Polsce, zagrożenia geodynamiczne wiążą się głównie z powierzchniowymi ruchami masowymi oraz procesami stymulowanymi przez działalność człowieka, takimi jak działalność górnicza, budownictwo, komunikacja itp.

Do zjawisk wywołujących osuwiska należą:

- wzrost wilgotności gruntu spowodowany długotrwałymi opadami lub roztopami,
- podcięcie stoku przez erozję, np. w dolinie rzecznej lub w wyniku działalności człowieka, np. przy budowie drogi,
- nadmierne obciążenie stoku, np. przez zabudowę,
- wibracje związane np. z robotami ziemnymi, ruchem samochodowym, eksplozjami,
- zjawiska sejsmiczne.

W Polsce, za najważniejsze procesy osuwiskowe uważa się procesy zaznaczające się głównie na górskich zboczach, w skarpach dolin rzecznych oraz strefach klifowego wybrzeża. W ostatnich latach odnotowane zostało uaktywnienie tych procesów zwłaszcza w Karpatach i w niektórych strefach wybrzeża klifowego Bałtyku.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 porusza problematykę zagrożeń związanych z występowaniem osuwisk w kontekście zapisów Dyrektywy Powodziowej, w myśl której osuwiska są traktowane jako zagrożenie związane z występowaniem powodzi. Ponadto, Projekt Polityki 2030 wskazuje na brak ustaleń w zakresie ewidencji szkód powodziowych, w tym osuwisk oraz braku rozpoznania i opisu skutków powodzi wywołanych osuwiskami oraz podtopieniami w obszarach zurbanizowanych.

Zapisy Projektu Polityki 2030 nie wskazują celów lub działań bezpośrednio związanych z ograniczeniem zagrożenia powodowanego osuwiskami. Niemniej jednak, realizacja celu strategicznego IV Projektu Polityki 2030: *ograniczenie wystąpienia negatywnych powodzi i susz oraz zapobieganie zwiększaniu ryzyka wystąpienia sytuacji*

nadzwyczajnych i ograniczenie wystąpienia ich negatywnych skutków, wiązać się będzie z wdrożeniem działań ograniczających spływ powierzchniowy i niepożądaną erozję boczną cieków, co przyczyni się do ograniczenia zagrożeń związanych z występowaniem osuwisk. Należy podkreślić, że Projekt Polityki nie proponuje konkretnych działań bezpośrednio zmierzających do ograniczenia zagrożeń związanych z masowymi ruchami ziemi. Działania, które pośrednio będą ograniczały te zagrożenia zaproponowano w programie działań interwencyjnych, w szczególności zaproponowanych dla sektora rolniczego, niemniej jednak wydaje się zasadnym postulowanie uzupełnienia Projektu Polityki 2030 w tym zakresie.

8.12. WPŁYW NA ZASOBY NATURALNE

W kontekście gospodarowania wodami, realizacja postanowień Projektu Polityki 2030 będzie oddziaływać na zasoby naturalne przede wszystkim w związku z eksploatacją zasobów wód powierzchniowych i podziemnych oraz eksploatacji wód mineralnych. Ponadto odnosi się do eksploatacji kruszywa z dolin rzecznych. Kwestie związane z wodami powierzchniowymi, podziemnymi i morskimi zostały przedstawione w rozdz. 8.1.; 8.2. i 8.3. Prognozy

Według diagnozy stanu gospodarki wodnej przedstawionej w Projekcie Polityki 2030, niewłaściwa lub nadmierna eksploatacja kruszywa z koryt i dolin rzecznych może negatywnie wpływać na stan ekosystemów wodnych i od wód zależnych. W myśl katalogu działań o charakterze interwencyjnym, zaproponowanych w Polityce Wodnej, osiągnięcie dobrego stanu rzek i potoków będzie wymagało ograniczenia wydobywania kruszywa z koryt i dolin rzecznych. Zatem, w przedstawionym kontekście wpływ realizacji Projektu Polityki 2030 na zasoby naturalne wydaje się być pozytywny.

Prezentowana Polityka Wodna nie odnosi się do zasobów wód mineralnych, nie wskazuje zasad ich eksploatacji ani potrzeby ochrony. Projekt Polityki 2030 winien być uzupełniony o kwestie związane z zasadami ochrony wód powierzchniowych i podziemnych w kontekście ochrony zasobów wód mineralnych .

8.13. WPŁYW NA POWIETRZE I KLIMAT¹⁹

Człowiek poprzez swoją działalność oddziałuje na klimat, jednak jednoznaczne stwierdzenie czy człowiek jest w stanie zmienić warunki klimatyczne tylko w skali lokalnej, czy też jego oddziaływanie może mieć większy zasięg, np. ponadregionalnym i czy skutki tego oddziaływania będą długotrwałe, nie jest już jednoznacznie przez specjalistów określane.

Obecnie na naturalne zmiany klimatu nakładają się zmiany antropogeniczne. Przypuszcza się, że dodatni impuls klimatyczny będzie się jeszcze utrzymywał przynajmniej

¹⁹ Wykorzystano analizę przyszłych zmian klimatu zawartą w opracowaniu „*Studium potrzeb i możliwości retencji wód powierzchniowych na obszarach Polski o różnym stopniu zagrożenia wystąpieniem nadmiarów i deficytów wody wywołanych powodzią i suszami*”

przez kilkadziesiąt lat (nawet jeżeli podjęte zostaną skuteczne działania redukujące emisje gazów cieplarnianych). Przykładowo stwierdzono, że:

- emisje pyłów i gazów do atmosfery zmieniają warunki transmisji i reemisji promieniowania w atmosferze,
- przekształcenia podłoża atmosfery stwarzają nowe warunki kształtowania się bilansu cieplnego powierzchni ziemi,
- niszczenie szaty roślinnej zaburza naturalny bilans wymiany gazów między atmosferą i biosferą,
- gospodarka wodna oraz wytwarzanie i konsumpcja energii stały się nowymi składnikami obiegu wilgoci i bilansu cieplnego atmosfery, itp.

W chwili obecnej oceny możliwych zmian klimatu idą w dwóch kierunkach. Pierwszy scenariusz zakłada, że w wyniku uwalniania się do atmosfery znacznej ilości gazów cieplarnianych obserwujemy stopniowy wzrost temperatury zarówno powietrza jak i wody w oceanach, co prowadzi do tzw. globalnego ocieplenia. Stanowisko takie reprezentuje wielu naukowców w tym: Międzyrządowa Grupa Ekspertów ds. Zmian Klimatu (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) utworzona pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. z inicjatywy Światowej Organizacji Meteorologicznej (WMO) i Programu ds. Środowiska Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNEP) w celu opracowywania okresowych raportów dotyczących globalnych zmian klimatycznych i jego konsekwencji dla środowiska naturalnego oraz ludzkości. Według opinii ponad 2000 ekspertów z około 100 państw skupionych w IPCC, a wyrażonej w IV raporcie, który został opublikowany w 2007 roku, z 90% prawdopodobieństwem możemy powiedzieć, że obserwowane globalne ocieplenie ma charakter trwały, a jego główną przyczyną jest ingerencja człowieka w środowisko naturalne.

Drugi scenariusz zakłada, że obserwowany w chwili obecnej okres cieplejszy jest kolejną fluktuacją klimatu, która w niedługim czasie ulegnie zakończeniu (być może już po 2015 roku) i rozpocznie się kolejny chłodniejszy okres w dziejach Ziemi. Większość uczonych z tej grupy przyznaje, że człowiek dokonuje zmian klimatu w skali lokalnej, jednakże zgłaszają oni poważne zastrzeżenia, czy poprzez swoją działalność jest on w stanie wpłynąć na globalny bilans cieplny planety.

Dostępne w literaturze analizy dotyczące zmian klimatu na obszarze Polski wskazują generalnie na skrócenie przejściowych pór roku (tj. wiosny i jesieni), z tendencją do dominacji pory ciepłej i chłodnej. Pora ciepła obejmowałaby głównie lato, ale także obecną późną wiosnę i wczesną jesień, a pora chłodna zimę wraz z późną jesienią oraz wczesną wiosną. W ciepłej porze roku przewiduje się wzrost częstości pojawiania się długotrwałych (kilkutygodniowych) okresów bezopadowych lub o opadach bardzo niskich, którym będzie towarzyszyła pogoda upalna z temperaturami maksymalnymi powietrza przekraczającymi 35°C (przykład – lipiec 2006). Podkreśla się, że susze będą przerywane krótkotrwałymi gwałtownymi opadami deszczu, którym mogą towarzyszyć burze, gradobicia, bardzo silne wiatry. Z kolei coraz cieplejsze półrocze chłodne charakteryzowałoby się częstszymi i obfitszymi opadami atmosferycznymi, coraz rzadziej w postaci śniegu (na przykład – okres X.2006 – III.2007). Także w tej porze roku najsilniej wzrosłaby prędkość i porywistość wiatrów.

Niezależnie od kierunku przyszłych zmian klimatu należy liczyć się z możliwością zmian w zasobach wodnych w przyszłości. Wydaje się wskazane, wobec trudności jednoznacznego przesądzenia kierunków tych zmian, prowadzenie działań na rzecz przywracania naturalnej retencji dolin rzecznych, renaturyzacji obszarów podmokłych wraz z prowadzeniem zalesień zwiększających zdolności retencyjne w zlewni. Takie nieinwazyjne działania będą wpływały pozytywnie na zasobność wód, niezależnie od procesów klimatycznych, wpływając na zwiększanie zasilania w okresach niedoborów oraz redukcję wezbrań w okresie intensywnych opadów.

W Projekcie Polityki 2030 zawarto zalecenia dotyczące sektora rolnictwa, w których wskazuje się, że przywracanie procesów torfotwórczych jest działaniem na rzecz ochrony klimatu, zachęcając do zmiany podejścia do melioracji wodnych oraz zalecając weryfikację wojewódzkich programów małej retencji skoncentrowanych na małych zbiornikach wodnych. Zaproponowany pakiet wodno-środowiskowy Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) ukierunkowany na zatrzymywanie wody w sieciach melioracyjnych wraz z zaleceniem dotyczącym tworzenia pasów zadrzewień i roślinności naturalnej wzdłuż cieków, może korzystnie przeciwdziałać skutkom zmian klimatycznych, jeżeli będzie powszechnie stosowany. Wskazano także na konieczność poprawy bezpieczeństwa ludności przed skutkami zjawisk ekstremalnych, nasilenia częstotliwości, których można się spodziewać. Ponadto, realizacja działań zmierzających do poprawy stanu wód, zaspokojenia potrzeb wodnych ludności i gospodarki powinny pozwolić na przygotowanie kraju na potencjalne zmiany klimatyczne.

8.14. PROGNOZOWANE ODDZIAŁYWANIE TRANSGRANICZNE

Zgodnie z ustawą Prawo wodne na terytorium Polski wyznaczono 10 obszarów dorzeczy. W przypadku pięciu z nich (Odry, Łaby, Ucker, Dunaju, Niemna) Polska ma obowiązek koordynowania działań realizowanych w zakresie planowania gospodarowania wodami z sąsiadującymi państwami członkowskimi. Natomiast, w obszarach dorzeczy Wisły, Jarftu, Pregoly i Świeżej Polska jest zobowiązana dążyć do zapewnienia właściwej koordynacji z odpowiednimi państwami trzecimi, dla osiągnięcia celów RDW w obszarze dorzecza, przy jednoczesnym zapewnieniu przestrzegania prawodawstwa Unii Europejskiej na swoim terytorium.

W myśl Ramowej Dyrektywy Wodnej, współpraca w międzynarodowych obszarach dorzeczy może odbywać się w ramach istniejących umów i struktur. Polska podpisała i ratyfikowała umowy międzynarodowe regulujące kwestie współpracy na wodach granicznych z niemal wszystkimi sąsiadami.

Obowiązujące obecnie umowy dwustronne w dziedzinie wód granicznych – z wyjątkiem umowy z Litwą – obejmują wody na których ustanowiona jest granica państwowa lub wody przecinające ją. Zatem wydaje się wskazanym, aby Polityka Wodna stworzyła ramy dla poszerzenia zakresu obowiązujących umów o zlewnie rzek granicznych i jezior. Należy zauważyć, że część zobowiązań związanych z koordynacją i wdrażaniem unijnych dyrektyw

w zakresie gospodarowania wodami przejęły Komisja ds. Ochrony Odry przed Zanieczyszczeniem i Komisja ds. Ochrony Łaby.

Projekt Polityki 2030 podkreśla konieczność realizacji konwencji i umów międzynarodowych związanych z gospodarką wodną. Realizacja Polityki będzie zatem bodźcem dla wywiązywania się Polski ze zobowiązań z nich wynikających, w konsekwencji korzystnie oddziałując zarówno na wody, jak i na ekosystemy i siedliska, do ochrony których zobowiązała się Polska.

W kontekście Projektu Polityki 2030 oddziaływania transgraniczne będą obejmować następujące aspekty: realizację celów strategicznych Polityki w transgranicznych zlewniach rzek oraz stworzenie nowych struktur gospodarowania wodami.

Projekt Polityki 2030 będzie oddziaływać przede wszystkim na te obszary dorzeczy, które są zasilane wodami pochodzącymi z terytorium Polski, czyli obszary dorzeczy z wyjątkiem obszaru dorzecza Odry i zlewni Bugu. Należy przy tym podkreślić, że z uwagi na relatywnie niewielką powierzchnię międzynarodowych obszarów dorzeczy lub wysoki stopień naturalności zlewni transgranicznych, oddziaływanie transgraniczne realizacji Polityki będzie ograniczone. Wyjątek stanowić będzie wspomniany powyżej obszar dorzecza Odry, gdzie część dorzecza znajduje się w granicach Republiki Czeskiej (część źródłkowa Odry) i Republiki Federalnej Niemiec (dopływy lewobrzeżne).

Realizacja celów strategicznych Projektu Polityki będzie mieć pozytywny wpływ na stan wód i ekosystemów zależnych od wód w transgranicznych zlewniach rzek i międzynarodowych obszarach dorzeczy. Należy spodziewać się, że osiągnięcie ich przyczyni się do poprawy stopnia zaspokojenia potrzeb ludności i gospodarki w zakresie zaopatrzenia w wodę, a także poprawę skuteczności ochrony ludności i gospodarki w sytuacjach kryzysowych. Ponadto, można również spodziewać się ograniczenia ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych do wód Morza Bałtyckiego.

Należy jednak podkreślić, że skuteczność i wpływ Polityki Wodnej na wody transgraniczne będą uzależnione od realizacji celów strategicznych i operacyjnych zaproponowanych w przedmiotowym dokumencie.

9. ŚRODOWISKOWE SKUTKI DZIAŁAŃ HYDROTECHNICZNYCH

9.1. ZAPORY I STOPNIE WODNE

Główne skutki wywoływane przez budowę i eksploatację zapór i stopni wodnych

Wyrównanie odpływu powoduje zmniejszenie amplitudy wahań przepływów i poziomów wody poniżej zbiornika. Ekosystemy wodne i od wody zależne w procesie ewolucji dostosowały się do naprzemiennego występowania wezbrań i niżówek. Najcenniejszym ekosystemem europejskich dolin rzecznych są lasy łęgowe. Dla ich zachowania konieczne są okresowe zalewy. Likwidacja okresowych zalewów przez zbiornik oznacza m.in. zniszczenie lasów łęgowych. Wahania poziomu wody są również koniecznym warunkiem dla rozwoju wielu organizmów, np. odsłaniające się w korytach rzek wyspy i łachy piaszczyste stanowią siedliska łęgowe i żerowiska wielu rzadkich gatunków ptaków.

Zatrzymywanie rumowiska rzecznoego Rzeki transportują wodę i produkty erozji (piasek żwir, kamienie i in.) zwane rumowiskiem (wleczonym i unoszonym). Ponieważ w zbiornikach retencyjnych prędkości przepływu są bliskie zera, cząstki rumowiska opadają na dno zbiornika powodując jego stopniowe zamulanie. Woda wypływająca ze zbiornika jest pozbawiona rumowiska i dysponuje pewnym nadmiarem energii zużywanym w rzece swobodnie płynącej na transport rumowiska. Ten nadmiar energii powoduje erozję dna poniżej zapory. Negatywne skutki dla ekosystemów dolinowych to przesuszenie doliny. Ponadto występuje szereg szkód gospodarczych - zagrożenie dla stabilności zapory i innych budowli zlokalizowanych w erodowanym korycie, utrudnienie dla pracy ujęć wodnych, dla żeglugi i wiele innych.

Przeszkoda na trasie wędrówki ryb szczególnie w odniesieniu do gatunków dwuśrodowiskowych (łososia, troci, certy, węgorza). Po wybudowaniu zapory we Włocławku troć i łosoś praktycznie zanikły w zlewni górnej Wisły - resztki populacji utrzymują się dzięki sztucznemu zarybianiu. Przepławki budowane w celu udrożnienia przeszkód dla wędrówek ryb charakteryzują się małą sprawnością, uniemożliwiając przemieszczanie się wszystkim gatunkom ryb występującym w rzece. Ponadto nie rozwiązują problemu migracji w dół cieku, kiedy wędrujące ryby są zabijane lub kaleczone w turbinach hydroelektrowni.

Zahamowanie procesów samooczyszczania. Turbulentny (burzliwy) przepływ i niewielka głębokość w rzece zwiększają w wodzie zawartość rozpuszczonego tlenu. Powoduje to intensywne procesy samooczyszczania. W stojącej, głębokiej wodzie zbiornika retencyjnego procesy te są zahamowane. Większość rzek polskich prowadzi wody silnie zanieczyszczone związkami azotu i bakteriami coli. Spiętrzenie takich wód skutkuje niekorzystnymi zmianami ich jakości. Przykładowo w zbiornikach przeznaczonych do zaopatrzenia w wodę pitną, takich jak zbiornik Sulejów na Pilicy dochodzi do intensywnych zakwitów i pojawiania się toksycznych sinic. Wody te stają się nieprzydatne do zaopatrzenia w wodę pitną, zaś stosowane zabiegi uzdatniające są kosztowne i mało skuteczne.

Zmiana ekosystemu rzeczno-jeziorny. Różnorodność biologiczna jest ważnym wskaźnikiem jakości ekosystemu. Ekosystemy wodne i od wody zależne związane z rzekami obejmują znacznie większą liczbę wartościowych i rzadkich gatunków niż ekosystemy jeziorne. Spiętrzenie rzeki oznacza więc pogorszenia jakości ekosystemów wodnych i od wody zależnych.

Skutki eksploatacji elektrowni wodnych. Zapory i stopnie wodne są zazwyczaj wykorzystywane do instalowania elektrowni wodnych; głównym celem tych inwestycji jest produkcja energii. Budowa elektrowni zawsze wymaga spiętrzenia, co powoduje omówione wyżej negatywne skutki środowiskowe. Elektrownie wodne są zazwyczaj wykorzystywane do produkcji najdroższej energii szczytowej (w okresach największego zapotrzebowania). Gdy brak zbiornika wyrównawczego (jak w przypadkach Włocławka i Dębego) wywołuje to systematyczne, występujące dwa razy na dobę silne wahania natężenia przepływu i poziomu wody poniżej zapory. Przykładowo poniżej elektrowni we Włocławku na Wiśle, w wielomiesięcznych okresach niskich przepływów dwa razy na dobę przepływ gwałtownie wzrastał z około 300 m³/s do 2100 m³/s, zaś poziom wody podnosi się o ponad 1,5 m (obecnie elektrownia pracuje przepływowo, co zmniejsza jej efektywność ekonomiczną). Takie sztuczne, gwałtowne wahania pogłębiają erozję poniżej stopnia oraz powodują szkody ekologiczne i gospodarcze.

Wariantowe możliwości osiągnięcia celów budowy zapór i stopni wodnych w sposób „przyjazny środowisku”

Ochrona przeciwpowodziowa. W ochronie przeciwpowodziowej postawione cele można osiągnąć stosując różne metody:

- Zagospodarować zlewnię powyżej terenu zagrożonego w sposób sprzyjający retencjonowaniu wód powodziowych (np. poprzez renaturalizację obszarów podmokłych, terenów zalewowych dolin oraz renaturyzację koryt rzecznych, zalesienia, właściwą agrotechnikę, budowę suchych zbiorników retencyjnych mało szkodliwych dla przyrody).
- Zmienić sposób zagospodarowania terenu zagrożonego zalewem.
- Ubezpieczyć zagrożone mienie (koszty pokrywają wówczas użytkownicy terenu zagrożonego, a nie ogół podatników, co może skutecznie zniechęcić do inwestowania w terenach zalewowych).
- Zorganizować sprawny system ostrzeżeń i ewakuacji.
- Nauczyć mieszkańców i użytkowników terenu zagrożonego właściwego zachowania, pozwalającego minimalizować szkody wywołane powodzią.

Zaopatrzenie w wodę Podobnie jak w przypadku powodzi najważniejsze jest planowanie przestrzenne. Zalecane jest unikanie lokalizacji wodochłonnych gałęzi przemysłu w obszarach wododziałowych. Kolejne zalecenie to oszczędność wody. W Polsce obserwuje się ogromne marnotrawstwo wody wynikające głównie z faktu, iż ceny wody są niskie. W cenie dowolnego produktu koszt zużytej wody jest zaniedbywalny. Powszechnie w energetyce stosuje się otwarte obiegi wody – przejście na obiegi zamknięte pozwala zredukować zużycie wody o 90%. W gospodarce rynkowej, zgodnie z zaleceniami Ramowej

Dyrektywy wodnej Unii Europejskiej cena za wodę powinna umożliwić zwrot kosztów odtworzenia zużytych zasobów.

Produkcja energii. Energetyka wodna (wbrew rozpowszechnionym przekonaniom) jest droga i szkodzi ekosystemom wodnym, a ponadto niski potencjał energetyczny rzek polskich nie tworzy możliwości pokrycia znaczącej części zapotrzebowania.

Alimentacji rzeki w okresach niskich przepływów. Retencja naturalna i sztuczna ograniczają zmienność przepływów, a tym samym podwyższają przepływy niżówkowe. Alternatywą dla rozwoju retencji sztucznej są działania zwiększające retencję naturalną zniszczoną w znacznym stopniu przez melioracje rolne (osuszanie obszarów podmokłych) i regulacje rzek (przyspieszenie odpływu). Zabiegi renaturyzacyjne są kosztowne i podejmować je warto w oparciu o rzetelną analizę ekonomiczną. Natomiast z pewnością należy powstrzymać się od działań ograniczających naturalną retencję przyspieszających odpływ.

Wykorzystanie rekreacyjne Naturalne rzeki i jeziora stanowią znakomite tereny dla rekreacji jeśli spełnione są dwa warunki: woda jest czysta, a tereny otaczające wodę są atrakcyjne.

9.2. REGULACJA I ZABUDOWA POTOKÓW W TERENACH GÓRSKICH I PODGÓRSKICH ORAZ ROBOTY UTRZYMANIOWE

Skutki środowiskowe

Skutki regulacji i zabudowy potoków górskich opisano w opracowaniu „Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich”²⁰. Opracowanie to jest zalecane do stosowania przez Ministra Środowiska. Istotne z punktu widzenia skutków środowiskowych fragmenty „Zasad...” przytoczono poniżej.

„Efektem regulacji prowadzonych w podgórskich odcinkach rzek było skrócenie ich biegu i przede wszystkim znaczne zwężenie koryt (nawet do 40% szerokości sprzed regulacji). Natomiast w górskich biegach rzek regulacje polegały przede wszystkim na zwężaniu koryt i zastępowaniu ich wielokorytowych i wielonurtowych odcinków sztucznym jednonurtowym korytem.”

„Okazało się jednak, że poziomej stabilizacji biegu rzek karpackich (uzyskanej w wyniku regulacji) towarzyszyło obniżanie się dna rzek, którego rozmiary oraz tempo w wielu odcinkach przybrały dramatyczną skalę. W posterunkach wodowskazowych zlokalizowanych w dolnych i środkowych biegach karpackich dopływów Wisły minimalne roczne stany wody obniżyły się w ciągu XX wieku o 1,3-3,8 m, przy czym w wielu przekrojach tempo pogłębiania się koryt było wyraźnie większe w drugiej połowie XX wieku. W drugiej połowie stulecia intensywne obniżanie się dna rzek zaznaczyło się także w górnym biegu niektórych karpackich dopływów Wisły i w ich beskidzkich dopływach. Rozmiary obniżenia się dna rzek

²⁰ Autorzy: Antoni Bojarski, Józef Jeleński, Marek Jelonek, Tadeusz Litewka, Bartłomiej Wyżga i Jacek Zalewski

sięgnęły tu nawet 2-2,5 m, doprowadzając w wielu miejscach do rozcięcia aluwialnych den dolin i całkowitego wyprzątnięcia aluwioów z koryt, a w konsekwencji do zamiany koryt aluwialnych w koryta skalne”.

Jako ważne przyczyny obniżania się poziomu dna cieków wymieniono m. in. następujące roboty hydrotechniczne:

- „przeciwerozijną zabudowę brzegów koryt i wytyczanie tras regulacyjnych rzek tak, aby uniemożliwić podcinanie zboczy dolin, stożków napływowych dopływów i progów wyższych teras,
- wznoszenie zapór przeciwrumowiskowych na potokach górskich i obudowę ich brzegów, a niekiedy całych koryt (żłoby kamienne),
- przegradzanie rzek głębokimi zbiornikami zaporowymi przechwytyjącymi całość rumowiska dennego dostarczanego z ich wyższych odcinków”...

„Próby rozwiązania problemów wynikających ze zwiększenia zdolności transportowej rzek i potoków wskutek prostowania ich biegu i zwężania koryt stanowiło wznoszenie stopni piętrzących, powodujące lokalne zmniejszenie spadku koryta. To rozwiązanie, zadowalające z punktu widzenia stabilności dna cieku w danym miejscu rzeki, miało jednak istotne wady :

- nie likwidowało przyspieszonego odpływu wód wezbraniowych wyprostowanym korytem
- zwiększona akumulacja materiału dennego za budowlami piętrzącymi przyczyniała się do jego niedoboru w niższym odcinku rzeki
- w przypadku stopni o znacznej wysokości ich obecność powodowała drastyczne przerwanie możliwości komunikacji organizmów wodnych wzdłuż biegu cieku”.

Bezpośrednie skutki ekologiczne regulacji opisano następująco:

„To gwałtowne wcięcie się rzek karpackich w XX wieku spowodowało ujawnienie się w ich korytach i w dnach dolin szeregu zjawisk niekorzystnych dla gospodarki i środowiska przyrodniczego, takich jak:

- odstonięcie i podmywanie budowli regulacyjnych i filarów mostów, w ślad za czym podejmowane są kosztowne naprawy, a często całkowita przebudowa tych obiektów technicznych;
- wynurzenie brzegowych ujęć wody ponad zasięg niskich stanów, co powoduje konieczność wznoszenia kosztownych stopni piętrzących w celu zachowania działania ujęć wody;
- obniżanie się zwierciadła wód gruntowych w dnach dolin powodujące :
 - drenowanie do koryt wód retencjonowanych dotychczas w żwirach i radykalne obniżenie zasobności aluwialnych zbiorników wód podziemnych,
 - przesuszanie gruntów uprawnych i spadek plonów upraw prowadzonych w dnach dolin,
 - wysychanie starorzeczy i ubożenie roślinnych i zwierzęcych zbiorowisk nadrzecznych ekosystemów;

Dla zespołu zwierząt charakterystycznych dla rzek żwirowych istotne jest też, aby okresowo wykorzystywać przestrzenie między ziarnami żwiru. Zamulenie tych przestrzeni,

wybetonowanie dna lub wcięcie się koryta do podłoża skalnego wyklucza możliwość ich przetrwania.

Obecność nie zamulonego żwiru jest konieczna m.in. :

- dla przemieszczania się bezkręgowców wodnych,
- dla ustabilizowania wahań temperatury wody w zimie i w lecie,
- dla odbicia tarła ryb prądolubnych oraz
- dla skutecznego przezimowania ryb pod lodem. .

Wymiana wód gruntowych i powierzchniowych pomiędzy terasą zalewową a płynącą wodą w korycie jest uznawana za podstawowy czynnik wymiany biogenów w dolinie. Fala wezbraniowa jako zjawisko działające w poprzek koryta rzeki sprawia, że zmiany poziomu wód w rzece pozwalają wykorzystywać tereny zalane przez organizmy wodne, a tereny odłonięte w korycie przez organizmy lądowe. Brak fali wezbraniowej rozlewającej się poza koryto niskiej wody prowadzi do drastycznego ograniczenia składu i różnorodności gatunków roślin i zwierząt. Obudowa koryt szczelnymi żłobami kamiennieo-betonowymi oraz uformowanie się przegłębnionych koryt, których brzegi mogą być zatapiane przez wody wezbraniowe jedynie przy bardzo dużych, bardzo rzadko występujących przepływach, wywierają zatem zdecydowanie niekorzystny wpływ na ekosystemy rzek i den dolin.”

„Ważnym elementem zapewnienia bioróżnorodności w dolinie rzecznej jest umożliwienie dostępu zwierząt do rzeki. Stosowane często skarpowanie brzegów o nachyleniu większym niż 1 : 2, z ich obrukowaniem praktycznie uniemożliwia skorzystanie z wodopoju lub przekraczanie rzeki przez większe zwierzęta”.

Przytoczone obszerne fragmenty „Zasad...” przekonująco dokumentują następujące fakty:

- W wyniku prowadzonych robót istotnie zwiększyły się zagrożenia powodziowe, zwłaszcza poniżej długich odcinków zabudowanych, ponieważ przyspieszenie odpływu wody zawsze skutkuje zwiększeniem intensywności maksymalnych przepływów powodziowych.
- Paradoksalnie działania podejmowane w celu zahamowania erozji w sposób groźny zwiększyły jej intensywność.
- Kosztowne prace prowadzone w celu ograniczenia szkód powodowanych przez powódzie i erozję zwiększyły te szkody,
- Tradycyjna zabudowa i regulacja, a zwłaszcza zabudowa żłobowa powoduje katastrofalne pogorszenie się stanu ekosystemów wodnych i od wody zależnych

Wariantowe możliwości uzyskanie celów stawianych regulacji i zabudowie potoków w terenach górskich i podgórskich oraz robotom utrzymaniowym w sposób „przyjazny środowisku”

W „Zasadach...” zaproponowano szeroką gamę działań (również technicznych) alternatywnych w stosunku do tradycyjnych metod regulacji i zabudowy. Są to rozważania techniczne, a ich szczegółowy opis wykracza poza problematykę niniejszej Prognozy. Z punktu widzenia celów środowiskowych najważniejsze są następujące konkluzje:

- Nie należy skracać rzek prostując ich koryta, bowiem zwiększa to zagrożenia powodziowe i erozję.
- Ze względu na wzrost zagrożenia powodziowego, oraz zniszczenie ekosystemów wodnych i zależnych od wody należy całkowicie zaniechać zabudowy żłobowej.
- Ze względu na silną erozję poniżej budowli należy zaniechać budowy zapór przeciwrumowiskowych.
- Zamiast progów stabilizujących koryta należy wykonywać bystrza wykorzystując głazy. Bystrza takie nie stanowią przeszkody dla ryb wędrownych i mają wygląd naturalny (nie szpecą krajobrazu).
- Należy popierać działania renaturyzacyjne, które w wielu przypadkach pozwolą odwrócić negatywne skutki tradycyjnej zabudowy i regulacji.
- Należy zakazać wykorzystywania koryt małych cieków leśnych do zrywki drewna. Jest to w zalesionych częściach Beskidów i Sudetów powszechna praktyka, która doprowadziła do przekształcenia koryt w gładkie rynny skalne. Spływ wód powodziowych w takich rynnach jest wielokrotnie szybszy niż spływ w korytach naturalnych, pełnych głazów i zwalonych drzew hamujących spływ. Praktyki te doprowadziły do wzrostu zagrożeń powodziowych.

9.3. REGULACJA RZEK NIZINNYCH I ROBOTY UTRZYMANIOWE

Cele regulacji i robót utrzymaniowych oraz ocena ich aktualnej zasadności

Rzeki nizinne regulowane były głównie dla ułatwienia żeglugi, odpływu wód i pochodzenia lodów oraz dla ochrony brzegów przed erozją. Regulację małych rzek nizinnych prowadzono zazwyczaj w celu ułatwienia odpływu wód i pochodzenia lodów oraz ochrony brzegów przed erozją. Regulacja polegała zazwyczaj na skracaniu biegu rzeki (wyprostowaniu meandrów) koncentracji koryta oraz umacnianiu brzegów zapobiegającym erozji. Dla skrócenia biegu rzeki (likwidacji meandrów) wykonywano przekopy. Koncentrację koryta uzyskiwano budując tamy poprzeczne i podłużne oraz przetamowując starorzecza.

Regulacja rzek dla żeglugi straciła aktualność. Ramowa Dyrektywa Wodna żąda „zwrotu kosztów usług wodnych”. Dostosowanie rzek polskich dla opłacalnej żeglugi towarowej to praktycznie konieczność kanalizacji tych rzek, czyli zabieg niesłuchanie kosztowny. Ponadto budowa kaskady rujnuje środowisko w sytuacji gdy większość dolin tak zwanych rzek żeglownych objęta jest programem Natura 2000. Wyjątkiem są dolne odcinki Wisły i Odry i ujścia Warty i Noteci, gdzie jedynym sposobem ograniczenia zagrożenia zatorami lodowymi jest wykorzystanie lodołamaczy. Odcinki te powinny umożliwiać żeglugę lodołamaczy nawet przy niskich stanach wody, co wymaga regulacji

Ze względu na brak środków oraz szereg zastrzeżeń natury ekonomicznej i ekologicznej, pełna obustronna regulacja rzek nizinnych nie jest w tej chwili wykonywana na większą skalę. Prowadzone są natomiast prace utrzymaniowe. Wynikające z ustawy Prawo wodne cele prac utrzymaniowych są następujące:

- Ochrona i obiektów hydrotechnicznych (wałów przeciwpowodziowych, mostów ujęć wody, kolektorów kanalizacyjnych, portów, bulwarów i nabrzeży) zagrożonych przez procesy erozji i sedymentacji.
- Zapewnienie przepustowości koryta umożliwiającej swobodny spływ wód wielkich i lodów.
- Zapewnienie dostatecznych głębokości drogi wodnej.

Główne prace wykonywane w ramach prac utrzymaniowych to:

- Odbudowa zniszczonych budowli regulacyjnych.
- Wykonywanie dodatkowych budowli regulacyjnych w miejscach, gdzie pojawiają się nowe zagrożenia (nie jest to systematyczna regulacja).
- Wycinka w międzywalu roślinności utrudniającej spływ wód wielkich i lodów
- Usuwanie przemiałów utrudniających żeglugę i spływ lodów (w ramach tej działalności pobierane są z koryta rzeki znaczne ilości kruszywa t. j. piasku i żwiru).

Znaczne części miast w dolinach rzek nizinnych zbudowano w obszarach terenu zalewowego i obszary te funkcjonują wyłącznie dzięki wałom przeciwpowodziowym. Trzeba więc uznać konieczność zabezpieczenia wałów przed erozją.

Nie można dopuścić do istotnego zmniejszenia przepustowości koryta skutkującego zwiększeniem zagrożenia powodziowego. A zatem wykluczyć trzeba zmniejszanie przekroju poprzecznego koryta i doliny poprzez składowanie w międzywalu gruzu i ziemi z wykopów jak również poprzez nieograniczony rozwój roślinności w międzywalu.

Trzeba zaakceptować potrzebę ochrony związanej z rzekami infrastruktury (istniejące mosty i potrzebne nowe mosty, ujęcia wody dla miast oraz elektrociepłowni).

Trzeba natomiast przeprowadzić ocenę zasadności utrzymywania istniejących i budowy nowych budowli regulacyjnych nie pełniących w. w. funkcji.

Skutki środowiskowe regulacji i robót utrzymaniowych

Regulacja i prace utrzymaniowe, zwłaszcza wykonywane w obszarach chronionej przyrody (takim obszarem jest n. p. cały warszawski odcinek Wisły) często pogarszają stan ekosystemów wodnych i dolinowych, co jest zasadniczo nie dozwolone w świetle takich obowiązujących dokumentów jak Ramowa Dyrektywa Wodna, Program Natura 2000 oraz plany ochrony rezerwatów ustanowionych w międzywalu. Obowiązujące prawo dopuszcza ingerencje w stan chronionych ekosystemów, pod warunkiem, że ingerencja ta służy ważnym celom społecznym i jednocześnie brak jest możliwości osiągnięcia tych celów sposobami nie zagrażającymi środowisku.

Skutki środowiskowe regulacji to zubożenie tarlisk ryb, likwidacja siedlisk lęgowych ptaków siewkowatych (łach piaszczystych i wysp), oraz przyśpieszona erozja dna. Porównanie nieuregulowanego koryta Wisły środkowej powyżej Warszawy z miejskim odcinkiem uregulowanym „gorsetem warszawskim” jest dobitną ilustracją tych skutków. Odcinek nieuregulowany to łańcuch wysp i łach piaszczystych, których walory spowodowały ustanowienie kilkunastu rezerwatów. Walory te to najważniejsza przyczyna, która zdecydowała o zaliczeniu doliny Wisły do programu „Natura 2000”. Gorset warszawski to

monotonny kanał obramowany nasypami gruzu i kamieni. Zwężenie koryta w ramach gorsetu to jedna z głównych przyczyn katastrofalnej erozji – obniżenia się poziomu dna o 2,5 metra w ciągu kilkudziesięciu lat.

Oto pozostałe szkody wywołane regulacją i robotami utrzymaniowymi:

- Likwidacja roztokowego charakteru koryta, a w szczególności likwidacja wysp i plaż stanowiących kilkadziesiąt lat temu o atrakcyjności rekreacyjnej rzeki również na odcinku miejskim. Wyspy i łachy piaszczyste stanowią siedliska łągowe chronionych gatunków ptaków, a ich obecność poza „gorsetem warszawskim” była główną przyczyną objęcia doliny Wisły różnymi formami ochrony. Główną przyczyną likwidacji roztokowego charakteru rzeki była obustronna regulacja dla potrzeb żeglugi.
- Pogłębienie koryta – aktualnie przy przepływach średnich rzędne zwierciadła wody są o ok. 2,5 metra niższe w porównaniu z rzędnymi przed pięćdziesięciu laty. Badania wykazały, że przyczyną ok. 60% ogólnego obniżenia dna jest pobór kruszywa (wykonywany w ramach „usuwania przemiałów” dla potrzeb żeglugi), zaś przyczyną ok. 40% obniżenia jest regulacja koryta w obrębie „gorsetu”. Skutki erozji to m. in. likwidacja plaż, wypłylenie portów, oraz bujny rozwój roślinności w międzywalu (przed laty roślinność niszczył pochód lodów).
- Degradacja lasów łągowych w międzywalu.

Propozycja kompromisu

Jako wynik powyższych rozważań zaproponować można następujący kompromis:

- Konieczne jest utrzymywanie wałów przeciwpowodziowych oraz budowli regulacyjnych chroniących wały przeciwpowodziowe jak również inne elementy infrastruktury technicznej, których funkcjonowanie jest niezbędne i którym zagrażają procesy erozji i sedymentacji.
- Niezbędne jest utrzymywanie dostatecznej przepustowości koryta i międzywala poprzez likwidację, płotów, budynków, wysypisk śmieci i gruzu, jak również nie dopuszczanie do rozwoju roślinności w stopniu istotnie zmniejszającym przepustowość.
- Problemатyczne jest utrzymywanie budowli regulacyjnych, których jedynym zadaniem jest koncentracja koryta dla żeglugi.
- Niepotrzebny i szkodliwy jest nadmierny pobór kruszywa z koryta rzeki dokonywany pod pretekstem likwidowania przemiałów utrudniających żeglugę.
- Najważniejszym aktualnie celem środowiskowym jest poprawa jakości wody (spełnienie europejskich normatywów dla wody nadającej się do kąpieli i bytowania ryb łososiowatych, reintrodukcja gatunków ryb zniszczonych w wyniku działań człowieka). Stanu tego nie można osiągnąć w ramach prac utrzymaniowych – wymagane są działania w skali zlewni i na takie działania należy przeznaczyć większość środków.
- Celem równie ważnym jest utrzymanie roztokowego charakteru koryta tam gdzie stan ten się zachował i przywrócenie roztokowego charakteru na odcinku zmienionym w wyniku regulacji. Niezwykle ważna jest ochrona łąch piaszczystych i wysp decydujących o wysokich walorach krajobrazowych oraz stanowiących siedliska łągowe chronionych gatunków ptaków. Zachowanie istniejących i przywrócenie zniszczonych plaż ma kapitalne znaczenie dla podniesienia rekreacyjnych walorów rzeki. Wymaga to

zaniechania wykonywania budowli regulacyjnych koncentrujących koryta oraz rozbiórkę takich budowli jeśli nie służą one ochronie wałów i innych ważnych elementów infrastruktury.

- Należy chronić lasy łęgowe w miejscach, gdzie nie stwarzają zagrożenia powodziowego. Wymaga to szczególnej ostrożności w podejmowaniu wycinki drzew i krzewów w międzywalu, t. j. ograniczenie wycinki do przypadków, gdy dalszy rozwój roślinności w sposób istotny zwiększa zagrożenie powodziowe.

9.4. BUDOWA I UTRZYMYWANIE SYSTEMÓW MELIORACYJNYCH

Cele melioracji oraz ocena ich aktualnej zasadności

Historycznie, znaczne obszary nizinnej części Polski stanowiły tereny podmokłe, bagna i torfowiska. Traktowano je jako nieużytki. Ponieważ jeszcze niedawno rolnictwo było ważnym elementem gospodarki narodowej zrozumiała była tendencja, aby tereny podmokłe przekształcić w sposób umożliwiający użytkowanie rolnicze. Można to było osiągnąć poprzez odwadniające melioracje. Podobna sytuacja istniała w podmokłych lasach. Deklarowanym celem melioracji jest regulowanie stosunków wodnych w glebie dla stworzenia optymalnych warunków produkcji roślinnej. W praktyce sprowadzało się to do działań powodujących obniżenie poziomu wód gruntowych poprzez ułatwienie i przyspieszenie odpływu wód opadowych.

Skutki środowiskowe melioracji

Środowisko przyrodnicze Polski jest całkowicie przekształcone przez działalność człowieka w stosunku do stanu naturalnego, właściwego dla tej strefy klimatycznej i warunków glebowych. Jest to głównie wynikiem przekształcenia lasów i bagien w użytki rolne oraz osadnictwa w dolinach rzek. Zmiany te trwały tysiące lat i spowodowały powstanie ekosystemów, które nie są naturalne, lecz aktualnie uznajemy za wartościowe i godne ochrony (np. łąki kośne, mozaikowaty krajobraz i in.). Lansując renaturyzację musimy więc zdecydować, który ze stanów środowiska istniejących w przeszłości uznajemy za wartościowy i godny nakładów potrzebnych na przywrócenie dawnego stanu. Zaniechanie działalności rolnictwa i gospodarki leśnej oraz przeniesienie osadnictwa w obszary nie zagrożone powodzią jest w większej skali nie możliwe. Musimy więc przede wszystkim chronić to, co uznajemy za najcenniejsze i nie dopuszczać do dalszej degradacji środowiska.

Sposoby ograniczania szkodliwych oddziaływań środowiskowych melioracji

W kontekście dotychczasowych rozważań konieczne jest unikanie następujących działań:

- tworzenia systemów przyśpieszających spływ wód wezbraniowych - tego typu systemy w sposób istotny zwiększają zagrożenie powodzią i suszą;
- regulacji cieków poprzez prostowanie meandrów, tworzenie koryt o trapezowym przekroju i pogłębianie dna - działania te prowadzone na wielką skalę np. na Kurpiowszczyźnie doprowadziły do zaniku małych cieków naturalnych na rzecz rowów melioracyjnych o piaszczystym dnie;

- obniżania poziomu wód podziemnych w torfach - przesuszone torfy mineralizują się emitując do środowiska wodnego ładunki azotu porównywalne do powstających w wyniku zrzutu nie oczyszczonych ścieków komunalnych; ponadto suche torfy ulegają pożarom.

Ponieważ istniejących systemów melioracyjnych nie można zlikwidować w dającej się przewidzieć przyszłości należy szczególną uwagę poświęcić możliwości wykorzystania ich jako systemów retencjonowania wody alternatywnych w stosunku do zbiorników retencyjnych. Badania IMUZ wykazały, że w istniejących, polskich systemach melioracyjnych można zgromadzić do 7 miliardów metrów sześciennych wody – jest to liczba imponująca w zestawieniu np. z największym zbiornikiem retencyjnym Solina o pojemności pół miliarda metrów sześciennych.

9.5. OBWAŁOWANIE DOLIN RZECZNYCH – SKUTKI SPOŁECZNO - EKONOMICZNE

I ŚRODOWISKOWE

Konieczność utrzymywania obwałowań

Aglomeracje miejsko przemysłowe i miasta historyczne powstały w dolinach zalewowych i funkcjonują wyłącznie dzięki obwałowaniom. W Polsce jest to przykładowo Kraków, Warszawa, Gdańsk, Wrocław, Opole i wiele innych. Miasta te oczywiście trzeba chronić, a odpowiedź na proponowane współcześnie metody ochrony (również obwałowania) zawiera m. in. Dyrektywa Powodziowa Unii Europejskiej.

Negatywne skutki obwałowań

Obwałowanie powoduje szereg skutków negatywnych:

- Budowa wałów (i zbiorników) tworzy złudne poczucie bezpieczeństwa i powoduje rozwój infrastruktury na terenach zalewowych. Kolejna wielka powódź niszczy wały, zbiorniki zawodzą, powstają wielkie szkody. Presja społeczna powoduje zwiększenie nakładów na wały i zbiorniki, a następnie dalszą zabudowę terenów zalewowych i cykl powtarza się.
- Obwałowanie powoduje zazwyczaj istotne podniesienie rzędnych zwierciadła wody jak również zwiększenie przepływów maksymalnych oraz przyśpieszenie przemieszczania się fali powodziowej. Badania prowadzone w dorzeczu Renu wykazały, iż wskutek wywołanego obwałowaniem i regulacją zmniejszenia retencji dolinowej powódź o powtarzalności ocenianej na początku 20 wieku na 100 lat w stuleciu tym wystąpiła sześciokrotnie. W Polsce potwierdziły to zjawisko badania przeprowadzone dla Odry i Bugu. Należy zatem z wielką rezerwą traktować propozycję budowy nowych obwałowań rzek dotychczas nie obwałowanych.
- Wał odcina teren zalewowy od rzeki. Nieobwałowane tereny zalewowe, zgodnie ze swą nazwą są zalewane podczas wezbrań. Najcenniejszymi ekosystemami w Europie są lasy łęgowe w dolinach rzecznych, porównywalne pod względem bioróżnorodności z dżunglą tropikalną. Dla ich zachowania konieczne są okresowe zalewy. Likwidacja zalewów przez obwałowanie oznacza zagładę lasu łęgowego na terenie chronionym.

Zalecenia w sprawie obwałowań

- Wały chroniące aglomeracje miejsko przemysłowe i miasta historyczne należy starannie konserwować i umacniać, a w razie potrzeby podnosić ich rzędne.
- Należy rozważyć możliwość rozbiórki niektórych wałów chroniących tereny nie zasiedlone o niskiej wartości ekonomicznej. Może to w sposób istotny obniżyć ryzyko powodzi na obszarach niżej położonych.
- Należy zasadniczo wykluczyć możliwość obwałowywania terenów dotychczas nie obwałowanych. Grozi to uruchomieniem błędnego koła ochrony przeciwpowodziowej i zwiększeniem ryzyka powodzi poniżej. Trzeba pamiętać, że największe katastrofy powodziowe powstawały zawsze na terenach obwałowanych.

**10. PROPOZYCJA ROZWIĄZAŃ MAJĄCYCH NA CELU WZMOCNIENIE
ODDZIAŁYWAŃ KORZYSTNYCH I OGRANICZENIE ODDZIAŁYWAŃ
NIEKORZYSTNYCH PROJEKTU POLITYKI 2030**

Projekt Polityki 2030 jest dokumentem o przekrojowym charakterze, proponującym zmiany w dotychczasowym podejściu do gospodarowania wodami. W Projekcie Polityki 2030 zawarto cele i działania odnoszące się do polityki i strategii gospodarki wodnej w horyzoncie średnio i długookresowym. Koncentrują się one na stworzeniu i wdrożeniu systemu zarządzania, uwzględniającego zasady zintegrowanego gospodarowania wodami, przy założeniu wiodącej roli krajowej polityki w obszarach dorzeczy, łącznie z wodami podziemnymi, przejściowymi, morskimi wodami przybrzeżnymi oraz w zlewniach i regionach wodnych - wobec działań podejmowanych przez administrację rządową oraz regionalne i lokalne samorządy oraz podmioty gospodarcze.

Jeżeli uznać, że głównymi celami Projektu Polityki 2030 są: poprawa stanu wszystkich wód i ekosystemów od wody zależnych oraz ograniczenie ryzyka związanego z ekstremalnymi stanami hydrologicznymi i meteorologicznymi – to poprzez niekorzystny wpływ na środowisko należy rozumieć zbyt niską skuteczność ustaleń dokumentu w dążeniu do osiągnięcia wymienionych celów. Powodem takiej sytuacji m.in. są: mankamenty diagnozy aktualnego stanu gospodarki wodnej; niepełna identyfikacja problemów gospodarki wodnej, szczególnie na styku z sektorami społeczno - gospodarczymi korzystającymi z wód.

Poniższe propozycje, odnoszące się do konkretnych zapisów Projektu Polityki 2030, mogłyby ograniczyć niekorzystne oddziaływania możliwe w wyniku wdrożenia ustaleń dokumentu. Mogłyby one posłużyć uzupełnieniu lub przeformułowaniu zapisów Projektu Polityki 2030, zwiększając skuteczność podejmowanych działań:

- Uzasadnienie konieczności reformy obecnego systemu gospodarki wodnej; problemem nie jest podniesienie rangi gospodarki wodnej lecz zagrożenie nieosiągnięcia celów zapisanych dyrektywami UE i Traktatem Akcesyjnym oraz przewidywane narastanie efektu barierowego zasobów wodnych w stosunku do innych sektorów społecznych i gospodarczych.

- Spośród czterech podmiotów wykonujących prawa właścicielskie w stosunku do wód publicznych winno się postulować ograniczenie praw właścicielskich trzech podmiotów na rzecz Prezesa KZGW, co wynika z nadrzędnego imperatywu zintegrowanej gospodarki zlewniowej.
- Usystematyzowanie hierarchicznego systemu celów Projektu Polityki 2030 zgodnie z przepisami ustaw: Prawo ochrony środowiska i o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustaleniami: Polityki Ekologicznej Państwa, a także ustaleniami planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy oraz Programu Wodno - Środowiskowego Kraju.
- Dokonanie korekt rozbudowanego nadmiernie załącznika IV. Diagnoza aktualnego stanu gospodarki wodnej. W rozdziale tym obok wielu dyskusyjnych kwestii szczegółowych, brakuje często jednoznacznych konkluzji diagnostycznych; treści bardzo szczegółowe (np. odnoszące się do kwestii finansowych, transportu wodnego, wałów przeciwpowodziowych) przeplatają się z ogólnymi stwierdzeniami (np. transpozycja dyrektyw unijnych, potrzeba regulacji prawnych, zmiany klimatu). Niektóre problemy zostały w diagnozie zmarginalizowane (np. zasoby, stan i potrzeby ochrony wód podziemnych, nie wspominając o wodach solankowych i termalnych), inne zaś (urządzenia, obwałowania i budowle hydrotechniczne, energetyka wodna, transport wodny) wyeksponowane.
- Rozdział II. Identyfikacja problemów gospodarki wodnej dla Polityki Wodnej, zawiera długą ich listę i w pewnym sensie wyczerpuje ją. Jednakże wśród licznych problemów szczegółowych „rozmywiają się” problemy o generalnym znaczeniu:
 - relacje działu gospodarka wodna z innymi ustawowo wyodrębnionymi działami gospodarki narodowej;
 - stanowienie, funkcjonowanie i egzekwowanie prawa;
 - relacje gospodarki wodnej z planowaniem przestrzennym na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym;
 - relacji polityki wodnej i polityki regionalnej (państwa i województw samorządowych);
 - uwarunkowań, w tym ograniczeń ze strony gospodarki wodnej dla polityki rozwoju w horyzoncie średnio i długookresowym;
 - dostosowanie gospodarki wodnej do zmian klimatu, anomalii pogodowych i ekstremalnych zjawisk hydrologiczno - meteorologicznych.
- Uwarunkowania krajowe gospodarowania wodami (rozdz. I.4.2), odnotowują przyjęcie w 2009 roku Polityki Ekologicznej Państwa oraz kontynuowanie prac nad projektami „Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030”, w horyzoncie 2016 roku jest rozwinięciem i uściśleniem zapisów PEP w odniesieniu do gospodarowania wodami, przyjętych przez Sejm RP. W odniesieniu do projektów strategicznych dokumentów polityki rozwoju: KSRR 2010 - 2020 oraz KPZK 2030 istotne byłoby sformułowanie ogólnych rekomendacji identyfikujących najistotniejsze uwarunkowania ze sfery gospodarowania wodami dla celów, priorytetów i kierunków polityki rozwoju kraju. W tym kontekście istotne byłoby określenie obszarów problemowych gospodarki wodnej w odniesieniu do: zagrożeń powodziowych o zasięgu regionalnym, zagrożenia suszą, trwałym deficytem wód, zagrożeń wód podziemnych itp.

- W kontekście formułowania celów i projektów polityki przestrzennej, polityki rozwoju, polityki regionalnej konieczne byłoby uściślenie uwarunkowań do 2016 roku ze strony gospodarki wodnej dla różnych dziedzin i sektorów: osadnictwa, przemysłu, energetyki zawodowej, rolnictwa. Główny cel Polityki Wodnej:
„Zapewnienie powszechnego dostępu ludności do czystej i zdrowej wody oraz istotne ograniczenie zagrożeń wywołanych przez powodzie i susze. Ma to nastąpić w skojarzeniu z utrzymaniem dobrego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów, przy zaspokojeniu zasadniczych potrzeb wodnych gospodarki, poprawy spójności terytorialnej i dążeniu do wyrównania dysproporcji regionalnych”.
w sposób fragmentaryczny znalazł odzwierciedlenie w rozdz. V. Perspektywy gospodarki wodnej do 2016 roku z uwzględnieniem horyzontu czasowego roku 2030. Projekt Polityki 2030 nie odpowiada na wyzwania sformułowane w projekcie KSRR 2010 - 2020, nie odnosi się też do aktualnej „Polityki energetycznej Polski do 2030 roku”. Brak jest rekomendacji w kwestii np. zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego kraju w związku z potrzebą lokalizacji 2÷3 elektrowni jądrowych oraz 3÷4 elektrowni konwencjonalnych, wymagających dużych ilości wody do chłodzenia.
Brakuje jednoznacznego stanowiska w sprawie realnych możliwości rozwoju żeglugi śródlądowej oraz hydroenergetyki.

Poniżej przedstawiono tezy, które mogą rozszerzyć lub przeformułować zapisy Projektu Polityki 2030:

- Projekt Polityki 2030 identyfikuje szereg problemów organizacyjno-prawnych. Wydaje się wskazanym uzupełnienie zapisów proponowanego dokumentu o kierunki działań, które pozwolą na uporządkowanie systemu prawnego związanego z gospodarowaniem wodami w Polsce.
- Zaproponowane działanie operacyjne: *wdrożenie standardów technicznych i projektowych uwzględniające konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi* nie wskazuje bezpośrednio konieczności ograniczania zużycia wód podziemnych na cele niekonsumpcyjne. Ponieważ, mimo stosownych zapisów w ustawie Prawo wodne, wody podziemne w niektórych regionach kraju nadal wykorzystywane są do zaopatrzenia w wodę przemysłu, wydaje się zasadnym, aby Polityka Wodna wskazywała kierunki działań, które pozwolą na dalsze ograniczenie wykorzystania wód podziemnych na cele niekonsumpcyjne. Jednocześnie, rozważyć należy możliwość i warunki wykorzystania wód podziemnych do zaopatrzenia rolnictwa i strategicznych gałęzi przemysłu w okresach przedłużającego się niedoboru wody.
- Zasadnym będzie uwzględnienie w Projekcie Polityki 2030 zapisów, które będą ograniczały możliwość lokalizacji przemysłu wodochłonnego w regionach kraju, gdzie obserwuje się lub prognozuje ograniczenie dostępności zasobów wodnych. Równie istotne wydaje się skierowanie zapisów Projektu Polityki 2030 do społeczeństwa i rozpoczęcie procesu informowania użytkowników wód o konieczności oszczędnego korzystania z tego zasobu.

- Konieczne jest uzupełnienie zapisów reformy zawartej w Projekcie Polityki 2030 o umożliwienie „twardego” wpływania dyrektorów RZGW na ograniczenia zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią.
- Istotne jest aby Projekt Polityki 2030 został uzupełniony o katalog narzędzi i propozycji kierunków działań, których wdrożenie pozwoli na ograniczenie ryzyka i skutków powodzi; powinny one nawiązywać do standardów UE wyznaczonych Dyrektywą Powodziową oraz „Katalogiem dobrych praktyk w zakresie prewencji, przygotowania i reagowania na powódź”, opracowanych przez Wspólnotę Europejską.
- Projekt Polityki 2030 zwraca uwagę w części diagnostycznej na problem gatunków obcych, tzw. inwazyjnych oraz zagrożenia wynikającego z użytkowania rybackiego rzek. Nie są to zadania priorytetowe dla KZGW, jednak wymagają uwzględnienia we współpracy z Ministerstwem Środowiska oraz Ministerstwem Rozwoju Wsi i Rolnictwa.
- Konieczne jest uzupełnienie Projektu Polityki 2030 o zagadnienia związane z wodami przejściowymi i morskimi, w tym problemu zarządzania tymi wodami w nawiązaniu do polityki morskiej państwa i Bałtyckiego Planu Działań oraz konieczności ochrony terenów nadmorskich w kontekście podnoszenia się poziomu południowego Bałtyku oraz większej częstotliwości i natężeniu sztormów. Konieczna jest współpraca między resortami odpowiedzialnymi za poszczególne aspekty związane z gospodarowaniem wodami morskimi, bezpieczeństwem żeglugi, infrastrukturą realizowaną na obszarach morskich
- Projekt Polityki 2030, jako dokument adresowany do znacznie szerszego grona niż branża gospodarki wodnej, powinien być szeroko rozpowszechniony. Budowanie społecznego poparcia dla Polityki Wodnej jest kluczowe dla poprawy i ochrony zasobów wodnych. Ponieważ Projekt Polityki 2030 proponuje daleko idące zmiany, w tym ograniczenia dla dotychczasowych użytkowników wód, konieczne jest zaadresowanie jej również do zwykłych użytkowników wód oraz do innych działów gospodarki, dla których woda jest ważnym elementem ich funkcjonowania. Proponuje się wzbogacenie Polityki 2030 o streszczenie, w którym zarysowane zostaną podstawowe elementy reformy oraz docelowego zintegrowanego zarządzania zasobami.

Projekt Polityki 2030, określając ogólne ramy i kierunki gospodarowania wodami w długim horyzoncie czasowym, jest dokumentem nadrzędnym dla wszystkich dokumentów związanych z gospodarką wodną. Dokumenty te adresowane są nie tylko do sektora wodnego ale również do innych sektorów gospodarki narodowej (jak na przykład energetyka, żegluga, rolnictwo, leśnictwo, gospodarka komunalna). Niezbędne jest zatem silniejsze zaakcentowanie powiązań i wzajemnych zależności między tymi sektorami, a także jednoznaczne określenie ograniczeń wynikających z uwarunkowań środowiskowych i ekonomicznych gospodarowania wodami dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

11. PROPOZYCJE UZUPEŁNIENIA ZAPISÓW PROJEKTU POLITYKI 2030

11.1. PRZESŁANKI

Polityka Wodna Państwa do roku 2030 ze względu na przekrojowy charakter, winna spełniać szereg różnych funkcji. Winna tworzyć generalną, spójną koncepcję systemowego i długofalowego współdziałania administracji wodnej, administracji ochrony środowiska, oraz organów odpowiedzialnych za kształtowanie zagospodarowania przestrzennego oraz politykę społeczną i gospodarczą na szczeblu krajowym i regionalnym. Ma także tworzyć formalne podstawy dla działalności podmiotów, których funkcjonowanie jest warunkowane dostępnością zasobów wodnych oraz podmiotów, które wywierają znaczący wpływ na wody i ekosystemy od wody zależne. Ze względu na bardzo szeroki zakres adresatów Polityki, odległy horyzont czasowy oraz potrzebę skłonienia wszystkich zainteresowanych podmiotów do działań i zachowań wzmacniających Politykę, wydaje się konieczne zaakcentowanie **wizji systemu gospodarowania wodami do 2030 roku** - której ewentualną propozycję zapisano poniżej:

Zrównoważone gospodarowanie wodami w perspektywie 2030 roku winno zapewnić systematyczny wzrost jakości życia społeczeństwa w skojarzeniu z poprawą stanu środowiska i zachowaniem różnorodności biologicznej – w warunkach konkurencyjności krajowej gospodarki, poprawy spójności terytorialnej oraz wyrównywania dysproporcji regionalnych.

Realizacja tej wizji, spójnej z politykami rozwoju: UE i kraju, wymaga stworzenia płaszczyzny porozumienia pomiędzy użytkownikami wód i organami administracji wodnej, w sprawach ustalania uzasadnionych potrzeb użytkowników wód, umożliwiających korzystanie z zasobów wodnych w sposób ograniczający ryzyko powodzi oraz zapewniający poprawę ich stanu. Zmieniające się w czasie priorytety Polityki Wodnej powinny wynikać z kojarzenia wymagań prawa UE i krajowego z celami i ustaleniami rządowych dokumentów strategicznych przy uwzględnieniu dostępności środków finansowych.

Generalnie należy zaakcentować, że Polityka Wodna będzie realnie kreować alternatywę rozwojową kraju i regionów opartą o zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi. Dlatego należy położyć nacisk na jej ścisłe powiązania z politykami: rozwoju, regionalną oraz ekologiczną. Należy podkreślić, że spośród naturalnych czynników najtrwalej różnicujących uwarunkowania społecznego i gospodarczego rozwoju regionów są dyspozycyjne zasoby wód powierzchniowych i podziemnych.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2016), jest ważnym krokiem w procesie wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz Dyrektywy Powodziowej w Polsce. Opracowanie projektu tego dokumentu i poddanie - w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, konsultacjom społecznym, inicjuje proces harmonizowania ustaleń różnych dokumentów strategicznych

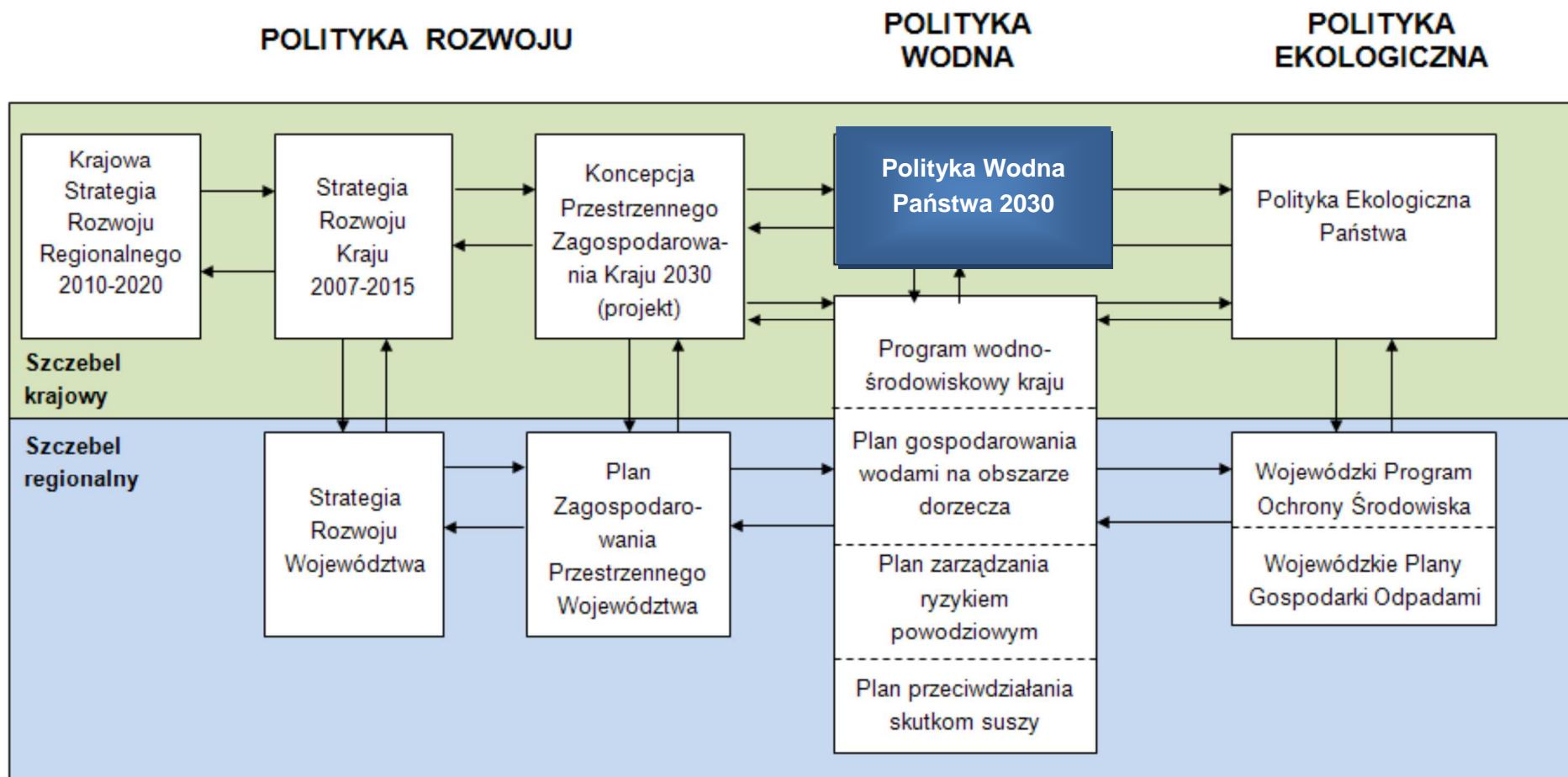
opracowywanych na poziomie krajowym i regionalnym - z podstawowymi ustaleniami Polityki 2030.

Z Polityki 2030 winny być wyprowadzone rekomendacje do podstawowych dokumentów określających politykę rozwoju w odniesieniu do warunków i możliwości zaspokojenia potrzeb wodnych społeczeństwa, środowiska i gospodarki. Istotne jest wskazanie działań gospodarki, w stosunku do których Polityka Wodna wyznaczać będzie warunki korzystania z wód. Projektowany dokument wymienia m.in. żeglugę śródlądową i energetykę wodną. Lista ta powinna być uzupełniona o osadnictwo, planowanie przestrzenne, przemysł, energetykę, rolnictwo, leśnictwo.

Polityka Wodna Państwa do roku 2030 powinna wyraźnie wskazywać ograniczenia dla podstawowych sektorów gospodarki oraz planowania przestrzennego, wynikające z uwarunkowań środowiskowych i możliwości technicznych gospodarki wodnej.

Schemat 2 przedstawia współzależności pomiędzy Polityką Wodną Państwa do roku 2030, a wybranymi dokumentami strategicznymi poziomu krajowego i regionalnego oraz podstawowymi dokumentami planistycznymi z zakresu gospodarowania wodami. Dokumentem wyznaczającym długookresowe cele i priorytety w gospodarowaniu wodami jest Polityka Wodna Państwa do roku 2030. Polityka będzie określać działania administracji wodnej w stosunku do zmiennego otoczenia, opierając się na trwałych wartościach z koniecznością wykazania zdolności do reagowania na procesy i zmiany zachodzące w „otoczeniu” gospodarki wodnej.

Czynnikiem wspomagającym zapewnienie spójności podstawowych dokumentów planowania w zakresie gospodarowania wodami winny być procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, kojarzące strategiczne cele i priorytety gospodarki wodnej, istotne z punktu widzenia Ramowej Dyrektywy Wodnej i Dyrektywy Powodziowej z celami średnio i krótkoterminowymi polityki: regionalnej, przestrzennej i środowiskowej.

Schemat 2. Współzależność niektórych dokumentów strategicznych na poziomie krajowym i wojewódzkim z podstawowymi dokumentami planistycznymi w gospodarowaniu wodami
Źródło: opracowanie własne

Zgodnie ze schematem 2 ramy polityki wodnej, zarysowane przez Projekt Polityki 2030, powinny być spójne z założeniami i celami polityki rozwoju, wyznaczonymi poprzez zapisy Strategii Rozwoju Kraju 2015 oraz opracowywanych aktualnie projektów: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Polityka Wodna Państwa do roku 2030 powinna sprzyjać realizacji Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015, wpisując się jednocześnie w uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne i strategiczne cele Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Projekt Polityki 2030, podobnie jak zapisy planów gospodarowania wodami w dorzeczach i Programu Wodno-Środowiskowego Kraju, muszą być zgodne z celami i priorytetami ekologicznymi wyznaczonymi przez Politykę Ekologiczną Państwa.

Podobne współzależności zachodzą pomiędzy dokumentami o charakterze regionalnym: plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy oraz plany zarządzania ryzykiem powodziowym i plany przeciwdziałania skutkom suszy (opracowane na poziomie obszaru dorzecza lub regionu wodnego) powinny stwarzać ramy dla realizacji celów i zadań wskazanych w strategiach rozwoju województw, uwzględniając uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego wyznaczone przez wojewódzkie plany zagospodarowania przestrzennego oraz plany zagospodarowania przestrzennego obszarów metropolitalnych lub obszarów funkcjonalnych.

Polityka Wodna realizowana na szczeblu krajowym powinna być spójna z dokumentami wyznaczającymi ramy polityki rozwoju kraju i dokumentami kształtującymi politykę ekologiczną. Wskazane jest, aby polityka wodna była wzajemnie skorelowana z innymi politykami sektorowymi. Natomiast, dokumenty planistyczne gospodarowania wodami powinny być zgodne z zapisami dokumentów nadrzędnych, kształtujących politykę wodną oraz co najmniej nie sprzeczne, z dokumentami szczebla regionalnego.

11.2. REKOMENDACJE

Projekt sektorowego dokumentu Polityki musi być zgodny z ustaleniami dokumentów unijnych i nadrzędnych, strategicznych dokumentów krajowych, w szczególności o charakterze horyzontalnym. Winien być również spójny z innymi dokumentami sektorowymi przyjętymi przez rząd.

W związku z realizowaną przez rząd zmianą modelu systemu zarządzania rozwojem polegającą m.in. na wprowadzeniu nowych typów dokumentów strategicznych (długookresowa i średniookresowa strategia rozwoju kraju), konieczne jest wprowadzenie do aktualnie przygotowanego projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 - węzłowych problemów gospodarki wodnej.

Ze względu na szczególną specyfikę sektora gospodarki wodnej należy podkreślić istotne znaczenie Polityki, planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym w:

- realizacji międzynarodowych zobowiązań Polski, w tym wynikających z polityki UE w zakresie zintegrowanego podejścia do gospodarowania wszystkimi zasobami wód, równoważenia gospodarowania nimi oraz ekosystemami zależnymi od wody;
- wdrożeniu priorytetów i celów Polityki Ekologicznej Państwa w odniesieniu do gospodarowania wodami, ochrony wód, ochrony różnorodności biologicznej oraz ochrony przed zagrożeniami naturalnymi;
- określeniu uwarunkowań, w tym o charakterze: ograniczeń, progów oraz barier dla rozwoju i zagospodarowania przestrzennego kraju oraz poszczególnych regionów;
- określeniu rekomendacji do polityki regionalnej ze strony polityki gospodarki wodnej wynikających z planowania gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych, wód morskich przybrzeżnych i przejściowych, a także podatności na zmiany klimatu oraz negatywne zjawiska pogodowe (powodzie, gwałtowne opady, erozja wodna, susze i in.), z uwzględnieniem regionów, obszarów miejskich, obszarów wiejskich oraz obszarów problemowych krajowej polityki regionalnej;
- określeniu uwarunkowań dla polityk sektorowych (np. energetycznej, przemysłowej i rolnej);
- określeniu priorytetów w zagospodarowaniu obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi.

Problemem, który wymaga jednoznacznego rozstrzygnięcia, jest relacja Polityki Wodnej z dokumentami KPZK i KSRR. Zakładając sekwencję kolejnych kroków: przyjęcie przez rząd planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy i planu wodno - środowiskowego, należy przewidywać zakończenie prac nad Polityką 2030 przed uchwaleniem KPZK i KSRR. Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania Projekt Polityki 2030 powinien uwzględniać rekomendacje do projektu KPZK, umożliwiające kreowanie długookresowej polityki przestrzennej opartej o zrównoważone gospodarowanie wodami. Winny one odnosić się do takich kwestii jak: obszarowy system ochrony przyrody i krajowa sieć ekologiczna z jednej strony, a z drugiej uwarunkowania rozwoju obszarów metropolitalnych oraz aglomeracji miejsko – przemysłowych.

Przedstawione w Projekcie Polityki 2030 cele i kierunki działań powinny stać się przesłankami kształtowania przestrzennego zagospodarowania kraju i regionów. W szczególności w Projekcie Polityki 2030 powinny znaleźć się rekomendacje do KPZK dotyczące wyznaczenia:

- obszarów problemowych gospodarki wodnej ze względu na zagrożenie powodzią o zasięgu regionalnym (np. Żuławy, Kotlina Kłodzka, Odra na odcinku Racibórz - Wrocław),
- obszarów stałego niedoboru wody, w tym zagrożonych suszą o zasięgu ponadregionalnym i regionalnym,
- obszarów deficytu wód podziemnych (jakość, ilość) z wyznaczeniem obszarów wymagających szczególnej ochrony oraz zasad tej ochrony,
- rejonów preferowanych dla lokalizacji wodochłonnych kierunków działalności społeczno - gospodarczych,
- rodzajów obszarów ważnych ze względu na poprawę naturalnej retencji,

- rodzajów obszarów problemowych ze względu na ochronę różnorodności biologicznej i utrzymanie równowagi przyrodniczej,
- wpływu zasolonych wód kopalnianych na środowisko wodne,
- wdrażania Strategii Morza Bałtyckiego.

KSRR wybiórczo odnosi się do problematyki ochrony środowiska, w tym ochrony wód i gospodarowania wodami. W tym kontekście kluczowym zagadnieniem będzie zapewnienie spójności pomiędzy ocenianym Projektem Polityki 2030 a dokumentem KSRR 2010-2020.

Polityka regionalna, realizowana współzależnie przez rząd i samorządy wojewódzkie winna uwzględniać uwarunkowania gospodarki wodnej jako jedną z kluczowych przesłanek kształtowania polityki rozwoju.

Ze względu na potrzebę zapewnienia spójności dokumentu polityki wodnej z polityką regionalną należy sformułować w Projekcie Polityki 2030 rekomendacje w zakresie:

- szerszego uwzględnienia uwarunkowań wynikających z przepisów UE, w tym Ramowej Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Córki odnoszącej się do wód Podziemnych, Dyrektywy Powodziowej i Strategii Morskiej; ważne jest uwzględnienie zapisów Traktatu Akcesyjnego,
- implementacji kryteriów ekologicznych przy wyborze kierunków działań KSRR,
- uwzględnienia kwestii związanych z gospodarowaniem wodami przy wyznaczaniu obszarów problemowych polityki regionalnej.

Przykładowymi zagadnieniami wymagającymi uwzględnienia w polityce regionalnej są:

- zdefiniowanie możliwych scenariuszy po stronie potrzeb i możliwości zaspokojenia, a następnie określenie optymalnych sposobów pokrycia racjonalnie uzasadnionych potrzeb,
- wytyczne do stosowania nawozów sztucznych w dostosowaniu do warunków agroekologicznych w zlewniach,
- określenie obszarów na których dopuszczalne jest korzystanie z wód podziemnych dla ważnych celów społeczno – gospodarczych i środowiskowych,
- określenie zasad ochrony zasobów wód mineralnych,
- określenie warunków udrażniania i renaturyzacji cieków.

Zaleca się również uwzględnienie w Projekcie Polityki 2030 zapisów o ograniczeniu zarybiania wód otwartych obcymi gatunkami inwazyjnymi i mechanizmy kontrolne w tym zakresie. W szczególności dotyczy to pstrąga tęczowego i karpia.

12. PROPOZYCJA ROZWIĄZAŃ ALTERNATYWNYCH

Wariantowanie Projektu Polityki 2030 może dotyczyć:

- przyjętych celów,
- sposobów ich wdrażania,
- kierunków działań.

Na poziomie celów Projektu Polityki 2030 nie ma możliwości ich wariantowania, ponieważ są to długookresowe kierunki polityki wodnej Unii Europejskiej, dla których nie ma alternatywy na poziomie krajowym.

W przypadku przyjętych w Projekcie Polityki 2030 sposobów wdrażania tych celów zaproponowano nieco zmodyfikowany wariant reformy oraz wariant realizacyjny Polityki Wodnej.

Dla trzeciego poziomu wariantowania – kierunków działań zaproponowano rozszerzenie działań technicznych o inne działania, które umożliwiają lub wspomagają osiągnięcie założonych rezultatów, które charakteryzują się znacznie mniejszym obciążeniem środowiska przyrodniczego.

12.1. WARIANTY REFORMY PROPONOWANE W PROJEKCIE POLITYKI 2030

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 analizuje trzy warianty reformy systemu gospodarowania wodami:

- *Wariant I, zwany dalej „samorządowym” - dotychczasowe zadania dyrektorów RZGW w tym zakresie zostają przekazane marszałkom samorządów wojewódzkich i następuje ich połączenie z zadaniami realizowanymi dotychczas przez WZMiUW w granicach województw. Samorzady wojewódzkie będą realizować te zadania w oparciu o plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy oraz warunki korzystania z wód regionu wodnego i zlewni.*
- *Wariant II, zwany dalej „rządowym” - cały majątek Skarbu Państwa dotyczący gospodarki wodnej oraz zadania utrzymania wód, będące obecnie w gestii RZGW i Wojewódzkich Zarządów Melioracji i Urządzeń Wodnych (WZMiUW), zostają powierzone nowym jednostkom organizacyjnym podległym Prezesowi KZGW, działającym w układzie podziału kraju na regiony wodne oraz zlewnie. Nowe jednostki będą realizować swe zadania w oparciu o plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, plany zarządzania ryzykiem powodziowym oraz warunki korzystania z wód regionu wodnego i zlewni*
- *Wariant III, zwany dalej „wariantem mieszanym” - na bazie dotychczasowych regionalnych zarządów gospodarki wodnej utworzone zostaną dwa zarządy dorzecza: Odry i Wisły. Jednostkami terenowymi zarządów dorzecza będą regiony wodne zgodne z ustawą Prawo wodne. Zarządy dorzeczy będą odpowiedzialne za zarządzanie zasobami wodnymi w układzie zlewniowym. Wariant ten wymaga podniesienia rangi Prezesa KZGW jako organu właściwego w sprawach gospodarowania wodami, poprzez nadanie*

mu funkcji podsekretarza stanu w Ministerstwie Środowiska lub też wyłączenie KZGW z podległości ministerstwa i przypisania tej instytucji bezpośrednio pod nadzór Prezesa Rady Ministrów. Odnośnie majątku Skarbu Państwa, instytucją zarządzającą byłaby nowo utworzona instytucja gospodarki budżetowej podległa bezpośrednio pod Prezesa KZGW z oddziałami terenowymi. Jednocześnie nie wyklucza się utworzenia dwóch jednostek, odpowiednio dla dorzecza Wisły i dorzecza Odry. W jej/ich gestii pozostałyby główne rzeki, drogi wodne, rzeki graniczne oraz zbiorniki wodne służące ochronie przeciwpowodziowej stanowiące własność Skarbu Państwa. Pozostałe, mniejsze rzeki oraz budowle hydrotechniczne przekazane byłyby samorządom wojewódzkim.

Projekt Polityki 2030 nie wskazuje preferowanego rozwiązania, natomiast podkreśla konieczność przeprowadzenia pogłębionej analizy uwarunkowań realizacyjnych możliwych wariantów. W myśl Projektu Polityki 2030, wybór i wdrożenie struktury organizacyjnej dla utrzymania wód i zarządzania majątkiem Skarbu Państwa powinny być ściśle powiązane z wyprzedzającym lub równoczesnym wdrożeniem autonomicznego zarządzania zasobami wodnymi, realizowanym w układzie zlewniowym przez rządową administrację wodną, wyposażoną w skuteczne instrumenty i narzędzia wykonawcze zapewniające jej m.in.:

- decydujący wpływ na tworzenie i finansowanie zlewniowych planów inwestycji w majątku wodnym;
- merytoryczny nadzór nad inwestycjami i kontrolę ich eksploatacji.

12.2. PRZESŁANKI DLA WDROŻENIA WARIANTU "ZINTEGROWANEGO"

Realizacja wariantu „samorządowego” wiąże się z następującymi zagrożeniami:

- jednoczesne funkcjonowanie zlewniowego i administracyjnego systemu gospodarowania wodami,
- konieczność stworzenia nowych podmiotów, funkcjonujących jednocześnie w granicach województw i zlewni,
- scedowanie na marszałków województw odpowiedzialności za utrzymanie wód, eksploatację urządzeń i budowli wodnych, bez wzmocnienia ich pod względem kadrowym i finansowym,
- pozbawienie Prezesa KZGW i dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej realnej możliwości wpływania na stan utrzymania urządzeń i budowli wodnych,
- brak możliwości podniesienia rangi gospodarki wodnej,
- rozmycie się odpowiedzialności za podejmowane decyzje w sytuacjach kryzysowych i wobec zagrożeń nadzwyczajnych,
- w sytuacjach kryzysowych – wydłużenie procesu podejmowania decyzji i reagowania na sytuację kryzysową, w związku z koniecznością koordynowania działań w szeregu województwach,
- ograniczenia zasady zlewniowego zarządzania zasobami wodnymi, rekomendowanego przez Unię Europejską.

Ponadto, scedowanie obowiązków związanych z utrzymaniem wszystkich, także kluczowych, budowli i urządzeń wodnych na władze samorządowe wiązałoby się z ryzykiem

niewłaściwego zarządzania nimi, wyznaczaniem celów i priorytetów zarządzania majątkiem Skarbu Państwa w cyklach czteroletnich, z brakiem całościowej, długookresowej wizji utrzymania wód.

Realizacja wariantu „rządowego” wiąże się z zagrożeniem w postaci ograniczenia odpowiedzialności, zakresu i roli samorządów w gospodarowaniu wodami, co może skutkować postawą roszczeniową samorządów wobec administracji rządowej.

Zgodnie z Konstytucją RP, władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom, zaś ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych. Tak istotne kwestie jak zapewnienie zaopatrzenia w wodę, zapewnienie bezpieczeństwa powodziowego i realizacja innych kluczowych zadań związanych z gospodarowaniem wodami powinna pozostawać w gestii administracji rządowej, która część obowiązków mogłaby powierzać, z mocy ustawy, administracji samorządowej.

Ideą wariantu „zintegrowanego” (rządowo – samorządowego), będącego propozycją modyfikacji i uzupełnienia wariantu „mieszanego”, jest ograniczenie roli regionalnych zarządów gospodarki wodnej w utrzymaniu wód i zarządzaniu majątkiem Skarbu Państwa przy jednoczesnym zagwarantowaniu administracji rządowej możliwości podejmowania kluczowych decyzji w zakresie gospodarowania wodami o znaczeniu strategicznym dla kraju. Istotą proponowanego wariantu „zintegrowanego” jest ograniczenie zmian istniejącej struktury gospodarowania wodami. W konsekwencji proponowany wariant może być realizowany w oparciu o istniejące regionalne zarządy gospodarki wodnej i wojewódzkie zarządy melioracji i urządzeń wodnych.

Zintegrowane zarządzanie zasobami wodnymi powinno potencjalnie skutkować korzystniejszymi warunkami ochrony siedlisk wodnych i od wody zależnych, w tym chronionych w ramach obszarów Natura 2000, ze względu na możliwość lepszej kontroli działań podejmowanych w dorzeczach i w zlewniach z zakresu gospodarowania wodami.

Rozwiązanie to pozwoli na korzystanie przez władze samorządowe z funduszy europejskich, ukierunkowanych przede wszystkim na wspieranie regionów samorządowych, zaś w dalszej perspektywie – na stworzenie systemu finansowania gospodarowania wodami w oparciu o zasadę zwrotu kosztów usług wodnych.

Jednocześnie, zakłada się że zarządzanie w sytuacjach kryzysowych realizowane będzie, w oparciu o wojewódzkie centra zarządzania kryzysowego we współpracy z KZGW i Ośrodkami Koordynacyjno - Informacyjnymi regionalnych zarządów gospodarki wodnej.

12.3. ZAŁOŻENIA WARIANTU „ZINTEGROWANEGO”

Wariant ten stanowi propozycję modyfikacji wariantu „mieszanego” i zakłada:

- pozostawienie w ramach administracji rządowej zadań związanych z utrzymaniem wód oraz zarządzaniem majątkiem Skarbu Państwa związanego z gospodarowaniem wodami cieków i zbiorników o strategicznym znaczeniu dla Państwa w długim horyzoncie czasu oraz zarządzanie zasobami wód podziemnych,

- przekazanie administracji samorządowej zadań związanych z utrzymaniem wód oraz zarządzaniem majątkiem Skarbu Państwa związanym z gospodarowaniem wodami w zlewniach cieków i zbiorników o znaczeniu regionalnym i lokalnym.

Identyfikacja wód o znaczeniu strategicznym przeprowadzona byłaby w oparciu o następujące kryteria:

- kryteria funkcjonalne:
 - wody powierzchniowe i podziemne przeznaczone do zaopatrzenia ludności w wodę pitną (także w dalszej perspektywie),
 - wody w granicach parków narodowych oraz niezbędne dla zachowania dobrego stanu wyznaczonych ekosystemów zależnych od wód,
 - zbiorniki wodne pełniące istotną funkcję w ochronie przeciwpowodziowej,
 - śródlądowe drogi wodne wraz z infrastrukturą,
 - morskie wody przybrzeżne,
 - wody podziemne położone poniżej 20 m. pod poziomem gruntu,
 - wody mineralne i termalne,
 - wody graniczne,
- kryteria hydrologiczne:
 - bezpośrednie zlewnie rzek III rzędu,
- kryterium ilościowe:
 - ciek o przepływie średnim z wielolecia powyżej 2 m³/s.

Administracja rządowa byłaby odpowiedzialna za zarządzanie i utrzymanie majątku Skarbu Państwa związanego z tymi wodami. Natomiast, administrowanie pozostałymi wodami oraz budowlami i urządzeniami wodnymi z nimi związanymi pozostawałoby w gestii wojewódzkich władz samorządowych.

Zaproponowane powyżej kryteria należy traktować jako propozycję, która powinna być przeanalizowana i uszczegółowiona w trakcie prac związanych z wdrażaniem reformy gospodarowania wodami. Jednocześnie należy uwzględnić, że w dłuższej perspektywie czasu wody mogą zmieniać swoje znaczenie strategiczne.

12.4. WARIANT REALIZACYJNY PROJEKTU POLITYKI 2030

Realizacja ustaleń Polityki Wodnej wymaga opracowania skutecznego planu działań zainicjowanego reformą systemu gospodarowania wodami. Bez tego niemożliwe jest osiągnięcie perspektywicznych celów Polityki 2030, a tym samym spełnienie priorytetów: Polityki Ekologicznej Państwa oraz polityki wodnej Unii Europejskiej zawartych przede wszystkim w Ramowej Dyrektywie Wodnej i Dyrektywie Powodziowej. Dla tych działań nie ma realnej alternatywy.

Natomiast w stosunku do przyjętego ostatecznie wariantu reformy systemu gospodarowania wodami, uwzględniającego cele Projektu Polityki 2030 oraz konieczność koncentracji wybranych działań w obszarach problemowych o najwyższym ryzyku powodzi, możliwe jest skoncentrowanie się na działaniach w ramach sektora gospodarki wodnej wraz z podejmowaniem działań skoordynowanych z działaniami innych podmiotów,

odpowiedzialnych za politykę środowiskową, politykę społeczną, politykę przestrzenną, politykę regionalną oraz politykę rozwoju.

Długofalowa polityka wodna, dla zapewnienia poprawy jej skuteczności, wymaga racjonalnego powiązania z polityką rozwoju realizowaną przez rząd i samorządy wojewódzkie w horyzoncie średnio i długookresowym. Przedstawione w rozdziale 5.1. wybrane, złożone sytuacje problemowe, związane z różnymi formami zagospodarowania i użytkowania terenów oraz gospodarowania zasobami wodnymi przy różnych uwarunkowaniach ochrony środowiska, w tym ochrony przyrody, są dobitnym przykładem na potrzebę kontynuowania społecznej debaty nad długookresową wizją systemu gospodarowania wodami, powiązanego z politykami: przestrzennego zagospodarowania i regionalną. Wymagają również prowadzenia konsekwentnej polityki zintegrowanej z innymi politykami horyzontalnymi i sektorowymi.

Poprzez właściwe uwzględnianie priorytetów polityki wodnej w średniookresowej, długookresowej strategii rozwoju kraju, możliwe jest bardziej skuteczne wdrożenie celów Projektu Polityki 2030. Dlatego też postuluje się sformułowanie rekomendacji w odniesieniu do opracowywanych przez rząd projektów: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020, dotyczących problematyki gospodarowania wodami wymagających uwzględnienia w projektach tych strategicznych dokumentów rządowych.

Omówiony wariant realizacyjny Polityki 2030 mógłby skuteczniej realizować perspektywiczne cele gospodarki wodnej, gdyż w wyniku ich konfrontacji z celami polityki rozwoju wyznaczonymi w dokumentach rządowych o charakterze strategicznym, pozwoliłoby skuteczniej realizować zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi, niż w przypadku podejścia sektorowego.

12.5. WARIANTOWE PODEJŚCIE DO DZIAŁAŃ HYDROTECHNICZNYCH

Ważną częścią gospodarowania wodami jest utrzymanie, modernizowanie oraz budowa urządzeń wodnych. Towarzyszą temu działania o charakterze hydrotechnicznym. Ze względu na narastające zagrożenia zjawiskami ekstremalnymi, a także różnego rodzaju skutki związane z robotami regulacyjnymi, budową zapór i stopni wodnych rekomenduje się zrównoważone podejście m.in. poprzez szeroką gamę działań, alternatywnych w stosunku do tradycyjnych metod regulacji i zabudowy lub też zagospodarowania zlewni zagrożonych powodzią. Szczególnie dotyczy to obszarów chronionych, w tym obszarów Natura 2000, którymi objęte są częściowo lub w całości dolin takich rzek jak: Wisła, Odra, Drwęca, Pasłęka, Łupawa, Słupia, Wieprza, Radew, Parsęta, Rega, Drawa, Noteć, Warta, Bóbr, Barycz, Nida, Pilica, Bzura, Wierzyca, Dunajec, San, Bug, Narew, Omulew, Biebrza, Czarna Hańcza, Rospuda, Pisa.

Wariantowe podejście winno dotyczyć następujących działań i obiektów hydrotechnicznych:

- zapory i stopnie wodne,

- regulacja i zabudowa potoków na terenach górskich i podgórskich oraz roboty utrzymaniowe,
- regulacje rzek nizinnych i roboty utrzymaniowe,
- budowa i utrzymywanie systemów melioracyjnych,
- obwałowanie dolin rzecznych.

Wariantowe możliwości osiągnięcia celów budowy zapór i stopni wodnych w sposób „przyjazny środowisku”:

- Zagospodarowanie zlewni powyżej terenu zagrożonego w sposób sprzyjający retencjonowaniu wód powodziowych (np. poprzez renaturalizację obszarów podmokłych, terenów zalewowych dolin oraz renaturyzację koryt rzecznych, zalesienia, właściwą agrotechnikę, budowę suchych zbiorników retencyjnych).
- Zmiana sposobu zagospodarowania terenu zagrożonego zalewem.
- Ubezpieczenia zagrożonego mienia (koszty pokrywają wówczas użytkownicy terenu zagrożonego, a nie ogół podatników, co może skutecznie zniechęcić do inwestowania w terenach zalewowych).
- Sprawny system ostrzeżeń i ewakuacji.
- Edukacja mieszkańców i użytkowników terenu zagrożonego powodzią.

Regulacja i zabudowa potoków w terenach górskich i podgórskich oraz roboty utrzymaniowe:

- Zamiast progów stabilizujących koryto należy wykonywać bystrza wykorzystując głązy. Bystrza nie stanowią przeszkody dla ryb wędrownych i mają wygląd naturalny (nie szpecą krajobrazu).
- Należy popierać działania renaturyzacyjne, które w wielu przypadkach mogą odwrócić negatywne skutki tradycyjnej zabudowy i regulacji.
- Należy zakazać wykorzystywania koryt małych cieków leśnych do zrywki drewna.

Regulacja rzek nizinnych i roboty utrzymaniowe:

- Konieczne jest utrzymywanie wałów przeciwpowodziowych oraz budowli regulacyjnych chroniących wały przeciwpowodziowe jak również inne elementy infrastruktury technicznej, których funkcjonowanie jest niezbędne i którym zagrażają procesy erozji i sedymentacji.
- Utrzymywanie dostatecznej przepustowości koryt i międzywali poprzez likwidację płotów, budynków, wysypisk śmieci i gruzu, jak również nie dopuszczanie do rozwoju roślinności w stopniu istotnie zmniejszającym przepustowość.
- Utrzymywanie roztokowego charakteru koryt tam, gdzie stan ten się zachował i przywrócenie roztokowego charakteru na odcinku zmienionym w wyniku regulacji.
- Ograniczenie wycinki lasów łęgowych w międzywalu, tam gdzie nie zagraża to ochronie przed powodzią.

Sposoby ograniczania szkodliwych oddziaływań środowiskowych melioracji, dotyczą zaleceń unikania następujących działań:

- tworzenia systemów przyśpieszających spływ wód wezbraniowych - tego typu systemy w sposób istotny zwiększają zagrożenie powodzią i suszą;

- regulacji cieków poprzez prostowanie meandrów, tworzenie koryt o trapezowym przekroju i pogłębianie dna;
- obniżania poziomu wód podziemnych w torfach - przesuszone torfy mineralizują się emitując do środowiska wodnego ładunki azotu porównywalne do powstających w wyniku zrzutu nie oczyszczonych ścieków komunalnych; ponadto suche torfy ulegają pożarom.

Zalecenia dotyczące obwałowań

- Obwałowania chroniące aglomeracje miejsko-przemysłowe, obiekty historyczne i siedliska ludzkie należy konserwować i umacniać, a w razie potrzeby podnosić ich rzędne.
- Należy rozważyć możliwość rozbiórki niektórych wałów chroniących tereny nie zasiedlone i niskiej wartości ekonomicznej, jeśli można w sposób istotny obniżyć ryzyko powodzi na obszarach niżej położonych.
- Należy zasadniczo wykluczyć możliwość obwałowywania terenów dotychczas nie obwałowanych.

13. OCENA SKUTKÓW REALIZACJI POLITYKI 2030

Analizę skutków realizacji postanowień Projektu Polityki 2030 należy prowadzić zgodnie z zasadami zawartymi w Ramowej Dyrektywie Wodnej, Dyrektywie Powodziowej i Strategii Morskiej. W dyrektywach tych zawarte są wymogi cyklicznego raportowania postępów we wdrażaniu najważniejszych ustaleń wymienionych dokumentów. Takie obowiązki nałożone na kraje członkowskie zapewniają kontrolę nad realizacją strategicznych celów Projektu Polityki 2030, które wywodzą się między innymi ze zobowiązań nałożonych na Polskę w zakresie gospodarki wodnej w Traktacie Akcesyjnym.

Monitorowanie i ocena stopnia realizacji ustaleń Polityki 2030 powinny odbywać się w dwóch aspektach. Jeden aspekt powinien obejmować ocenę realizacji zobowiązań wobec ratyfikowanych konwencji i umów międzynarodowych oraz wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej. W tym kontekście monitoring opierać się będzie na corocznej weryfikacji zrealizowanych działań przewidzianych w harmonogramach wdrażania poszczególnych dyrektyw. Natomiast drugi aspekt analizowania stopnia realizacji ustaleń Polityki 2030 powinien dotyczyć procesu wdrażania reformy gospodarowania wodami.

Analiza skutków realizacji zobowiązań międzynarodowych

Cele strategiczne i operacyjne wyznaczone w Projekcie Polityki 2030 powiązane są z celami wskazanymi w dyrektywach wodno-środowiskowych Unii Europejskiej. Są one zarazem zgodne ze zobowiązaniami wynikającymi z umów międzynarodowych i konwencji ratyfikowanych przez Polskę. Zobowiązania międzynarodowe Polski w kontekście ochrony i kształtowania zasobów wodnych obejmują przede wszystkim realizację działań zmierzających do poprawy – szeroko rozumianego – stanu środowiska przyrodniczego i zasobów wodnych.

Kryterium stanu wód i ekosystemów od nich zależnych będzie podstawowym kryterium pozwalającym na ocenę wywiązania się z szeregu środowiskowych dyrektyw Unii Europejskiej: obok Ramowej Dyrektywy Wodnej, będą to m.in. dyrektywy: Azotanowa, Ściekowa, Ptasia i Siedliskowa i in.

Obecnie, mimo dostosowania sieci monitoringu i metodyk do wymagań RDW, brak jest kryteriów oceny stanu wód. Niezbędne jest zatem uporządkowanie prawa w tym zakresie. Spodziewana poprawa jakości wód będzie wskaźnikiem realizacji celów Projektu Polityki 2030.

Projekt Polityki 2030 wskazuje narzędzia, jakie powinny być wykorzystywane w celu poprawy stanu wód i ekosystemów od nich zależnych. Zatem, okresowy przegląd presji antropogenicznych oraz skali zasięgu i nasilenia występowania istotnych problemów gospodarki wodnej będą pośrednio wskazywać stopień realizacji postanowień Polityki Wodnej.

Analiza skutków realizacji reformy gospodarowania wodami

Podstawę do oceny stopnia realizacji reformy gospodarki wodnej powinien stanowić, zaproponowany w Projekcie Polityki 2030, szczegółowy *Plan wdrożenia reformy gospodarowania wodami*, obejmujący harmonogram czasowy oraz szacunkowy koszt. Regularna kontrola (np. raz do roku) realizacji tego planu polegałaby na ocenie stopnia realizacji *Planu*.

Polityka 2030 będzie opracowanie i wdrożenie szeregu dokumentów programowo-planistycznych z zakresu gospodarowania wodami, jak na przykład planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, planów zarządzania ryzykiem powodziowym, programu wodno-środowiskowego kraju. Będą one stanowić zarazem narzędzie realizacji celów Polityki Wodnej. Pomyślne ich wdrożenie będzie wskaźnikiem realizacji działań zmierzających do osiągnięcia celów przedmiotowego dokumentu.

Kolejnym wskaźnikiem realizacji reformy będą zmiany nakładów finansowych, ich źródeł i sposobu wydatkowania środków. Jednocześnie, obserwowane będą zmiany w polityce opłat za wodę i w sposobie korzystania z wód.

Wskazane jest opracowanie harmonogramu realizacji wszystkich działań zaplanowanych w Polityce Wodnej Państwa do roku 2030, nie tylko reformy, łącznie ze wskazaniem źródeł finansowania. Dokument ten zawierałby wykaz niezbędnych dla realizacji Polityki badań i opracowań naukowych, inwestycji, zmian legislacyjno-prawnych wraz z ramowym harmonogramem ich realizacji i wskazaniem źródeł finansowania. Okresowa weryfikacja programu wykonawczego może stanowić wskaźnik realizacji Polityki.

14. KONFLIKTY SPOŁECZNE

Konflikty społeczne w przypadku prowadzenia polityki wodnej na poziomie krajowym, lub regionalnym zgodnie z wymaganiami dyrektyw Unii Europejskiej, mogą stać się nieodłącznym elementem towarzyszącym realizacji celów Projektu Polityki 2030.

Konflikty związane z wdrażaniem ustaleń Polityki będą mieć charakter zarówno wewnątrz krajowy jak i transgraniczny. Podstawowymi przesłankami powstawania konfliktów będą: konflikt wartości oraz konkurencja o dostęp do ograniczonych zasobów wodnych.

Pierwsza grupa przesłanek wynika z systemu wartości poszczególnych osób, grup społecznych, środowisk zawodowych, grup interesu i lobbies. Dla jednych woda jest kosztownym zasobem, za korzystanie z którego muszą płacić, inni korzystają z zasobów wodnych „za darmo”, a jeszcze inni upominają się o zabezpieczenie tego zasobu dla przyszłych pokoleń. Na tle tak zarysowanego podejścia artykułowane są bardzo zróżnicowane poglądy na temat gospodarowania wodami przez: przyrodników, organizacje ekologiczne, turystów wodnych, wędkarzy, marynarzy śródlądowych, właścicieli hydroelektrowni, hodowców ryb, rolników, sadowników i in.

Jednakże na tle oczekiwań i postulatów wielu różnych grup występują lokalne lub regionalne społeczności, które w różnym stopniu, w zależności od miejscowych uwarunkowań mogą korzystać ze współczesnych warunków sanitarnych, możliwości rekreacji, ale przede wszystkim żyć bez zagrożeń zjawiskami ekstremalnymi – powodzią, podtopieniami, osuwiskami, suszami. Wtedy jednak, kiedy zabezpieczenie dużego obszaru wymaga np. stworzenia polderu zalewowego lub suchego zbiornika, wówczas mieszkańcy terenów chronionych danym zbiornikiem oraz mieszkańcy objęci przesiedleniami w sposób oczywisty zostają zantagonizowani, a przebieg takiego konfliktu zazwyczaj prowadzi do wieloletniego opóźnienia lub rezygnacji z kontrowersyjnej inwestycji.

Innego rodzaju konflikty wynikają z konkurowania o ograniczone zasoby wodne, w warunkach zwiększonego zwrotu kosztów usług wodnych oraz ograniczonej dostępności zasobów. Przykładem mogą być tereny górskie i podgórskie w południowej części kraju o powierzchni szacowanej na 60 tysięcy km², które są dotknięte deficytem wód podziemnych. A przecież są to tereny intensywnego rozwoju wiejskich jednostek osadniczych, turystyki, rekreacji oraz różnego rodzaju lokalnych przemysłów związanych z przetwórstwem rolno-spożywczym. Podobnie cały środkowy obszar tzw. Niżu Polskiego, obejmujący 1/3 powierzchni kraju wykazuje stały bądź długookresowy deficyt wód powierzchniowych. Jest tylko kwestią czasu, że w poszczególnych zlewniach zaczną ujawniać się różnego rodzaju konflikty o pierwszeństwo w dostępie do ograniczonych zasobów wodnych. Część z tych konfliktów będzie mieć charakter wewnątrzregionalny lub międzynarodowy, będą występować i mogą nasilać się konflikty transgraniczne.

15. KONSULTACJE SPOŁECZNE

Konsultacje społeczne projektu „Prognozy oddziaływania na środowisko Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030” przeprowadzono zgodnie z wymogami ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227). Konsultacje winny być rozpoczęte w możliwie wczesnym etapie realizacji Prognozy. Konsultacje społeczne zgodnie z procedurą rozpoczęto wraz z upublicznieniem Projektu Polityki 2030 oraz Prognozy.

W myśl art. 39 ustawy z dnia 3 października 2008, Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej podaje do publicznej wiadomości informację o:

- Prognozie oddziaływania na środowisko do Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030,
- możliwościach zapoznania się z dokumentacją Prognozy wraz z Projektem Polityki 2030 oraz o miejscu, w którym są one wyłożone do wglądu,
- możliwości składania uwag i wniosków,
- sposobie i miejscu składania uwag i wniosków, wskazując jednocześnie co najmniej 21-dniowy termin ich składania,
- organie właściwym do rozpatrzenia uwag i wniosków.

W procesie konsultacji społecznych wykorzystano następujące narzędzia:

- prasę i media elektroniczne ogólnopolskie i regionalne;
- stronę internetową Krajowego Zarządu Gospodarki i Biuletyn Informacji Publicznej KZGW, na których zostanie umieszczony projekt Prognozy wraz z formularzem do składania uwag i komentarzy do projektu;
- pocztę elektroniczną – za pośrednictwem poczty elektronicznej zostaną przekazane informacje o umieszczeniu Projektu Polityki 2030 oraz projektu Prognozy na stronach internetowych KZGW, prośbę o przekazywanie uwag i komentarzy do Prognozy wraz z formularzem do przekazania uwag i formularzem zgłoszeniowym do uczestnictwa w spotkaniach konsultacyjnych;
- spotkanie konsultacyjne w Warszawie i w Poznaniu otwarte dla zainteresowanych.

Dokumentacja z przebiegu konsultacji społecznych oraz odpowiedzi na pytania, opinie i wnioski zgłoszone w toku konsultacji znajdują się w siedzibie Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej.

16. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 opiera się o hierarchiczny system celów, odzwierciedlający zasady rozwoju zrównoważonego w odniesieniu do systemu gospodarowania wodami w układach horyzontalnych i sektorowych. Projekt Polityki 2030 w sposób jednoznaczny dowodzi, że obecny stan gospodarowania wodami powoduje narastanie negatywnych skutków i zagrożeń dla ludności, gospodarki oraz środowiska naturalnego. Diagnoza stanu gospodarki wodnej, przedstawiona w Projekcie Polityki 2030, w konfrontacji ze stanem koniecznym do osiągnięcia do 2016 roku (wymagania dyrektyw: Ramowej, Powodziowej i in. oraz Traktatu Akcesyjnego) wskazują na konieczność podejmowania rozległych działań, niemożliwych do zrealizowania bez gruntownej reformy systemu gospodarowania wodami.

Projekt Polityki 2030 koncentruje się na niezbędnych elementach systemowej reformy w gospodarowaniu wodami, do których zalicza:

- spójne prawo z bieżącą oceną jego wykonalności,
- system ekonomiczno-finansowy przybliżający samofinansowanie gospodarki wodnej,
- rozdzielenie zarządzania zasobami wodnymi od zarządzania majątkiem Skarbu Państwa związanego z gospodarowaniem wodami,
- ustawiczne doskonalenie systemu monitoringu, informacji i kontroli.

Przedstawione w Projekcie Polityki warianty: „rządowy”, „samorządowy” i „mieszany” reformy gospodarowania wodami nie w pełni odzwierciedlają obecne realia i w sposób niedoskonały realizują potrzeby systemu gospodarowania wodami. Wariant opisany w Prognozie jako „zintegrowany”, stanowiący propozycję modernizacji wariantu „mieszanego” oparty na funkcjonalnym rozdzieleniu kompetencji i zadań pomiędzy administracją rządową i samorządową, jest prawdopodobnie bardziej realny do sukcesywnego wdrożenia w obecnych uwarunkowaniach. Wybór wariantu realizacyjnego reformy wymaga pogłębionych i wszechstronnych analiz i nie jest przedmiotem niniejszej strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Reforma systemu gospodarki wodnej, umożliwiająca zintegrowane zarządzanie wszystkimi wodami jest warunkiem koniecznym zrównoważenia gospodarowania wodami. Jej skuteczna realizacja wymaga opracowania szczegółowego programu wdrożenia reformy i poddania go szerokim konsultacjom.

Wybór wariantu realizacji ustaleń Polityki 2030 winien nawiązywać do realizowanej przez rząd Strategii Rozwoju Kraju. Dlatego pierwszym krokiem powinno być sformułowanie rekomendacji - na bazie priorytetów polityki wodnej, do rządowego projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Spośród rozważanych oddziaływań najkorzystniejszymi skutkami realizacji ustaleń Projektu Polityki 2030 będą:

- poprawa stanu zasobów wodnych,

- poprawa dostępności wód o odpowiedniej jakości zarówno dla ludności, jak i dla potrzeb gospodarczych,
- poprawa bezpieczeństwa powodziowego i ochrona przed skutkami suszy,
- zasygnalizowanie społeczeństwu szerokiego kontekstu problematyki gospodarki wodnej, w tym przede wszystkim kwestii związanych z relacjami: gospodarka wodna – planowanie i rozwój społeczno-gospodarczy kraju, gospodarka wodna – ochrona przed skutkami zjawisk ekstremalnych oraz gospodarka wodna – ochrona środowiska, w tym przyrody,
- uporządkowanie systemu prawnego i systemu organizacji i finansowania gospodarki wodnej.

Podstawowy układ hydrograficzny wraz z dolinami rzek stanowią główne korytarze ekologiczne, których funkcjonowanie w wyniku wprowadzenia ustaleń Polityki 2030 poprawi się. Będzie to sprzyjać spójności systemu obszarów sieci Natura 2000, także w kontekście umocnienia powiązań przyrodniczych o charakterze transgranicznym. Również działania prowadzone na rzecz ograniczania ryzyka i skutków powodzi w obszarach problemowych, zagrożonych powodzią o zasięgu regionalnym, będą korzystne w wyniku ograniczenia zagrożeń skutkami możliwych poważnych awarii przemysłowych. W przypadku planowanych działań hydrotechnicznych, szczególnie w obrębie obszarów problemowych ochrony przeciwpowodziowej należy uwzględniać możliwe działania łączące i minimalizujące oddziaływania, a w przypadku braku takiej możliwości działania kompensujące.

Równoważenie procesów rozwojowych na poziomie regionalnym z zachowaniem obszarów chronionych, w tym Natura 2000 w zidentyfikowanych obszarach problemowych ochrony przed powodzią wymaga w pierwszej kolejności skoordynowania planowania i przeprogramowania ich rozwoju na poziomie krajowym i regionalnym. Korelacji wymagają ustalenia następujących dokumentów, które winny być opracowane do 2016 roku:

- planów ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy,
- planów zarządzania ryzykiem powodziowym,
- drugiej edycji planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy,
- warunków korzystania z wód regionu wodnego,
- planów ochrony (lub planów zadań ochronnych) obszarów Natura 2000,

oraz spójne z zapisami regionalnych dokumentów programowych i sektorowych.

Kwestiami wymagającymi jednoznacznego zaakcentowania w Projekcie Polityki 2030 są:

- sformułowanie wytycznych określających perspektywiczne warunki i ograniczenia w dostępności zasobów wodnych dla podstawowych użytkowników: gospodarki komunalnej, przemysłu, energetyki zawodowej i hydroenergetyki, rolnictwa, leśnictwa, transportu wodnego oraz turystyki i rekreacji; szczególnie w kontekście objęcia dużych odcinków ważniejszych rzek ochroną w ramach sieci Natura 2000;
- sformułowanie wytycznych określających niezbędny zakres informacji odnoszących się do priorytetów i planowanych działań gospodarki wodnej w regionalnych programach operacyjnych;

- rozwijanie szlaków wodnych dla potrzeb kwalifikowanej turystyki i rekreacji z utrzymaniem niezbędnej infrastruktury hydrotechnicznej;
- strategiczne odniesienie się do realnych możliwości, z uwzględnieniem rachunku ekonomicznego, rozwoju żeglugi śródlądowej i hydroenergetyki;
- możliwości i warunki wykorzystania zasobów wód podziemnych wobec rosnącego zagrożenia zjawiskami ekstremalnymi (susza);
- zintegrowane podejście do planowania zagospodarowania przestrzennego oraz korzystania z wód na terenach zagrożonych powodzią;
- polityka lokalizacyjna w odniesieniu do rozmieszczenia funkcji i przedsięwzięć wodochłonnych, przede wszystkim dużych źródeł energetycznych;
- skojarzenia – w szerszym niż dotychczas zakresie - polityki gospodarowania wodami z polityką rozwoju oraz z polityką regionalną państwa i samorządów wojewódzkich;
- uwzględnienia złożonych sytuacji problemowych zagrażających zasobom wodnym (np. żywiłowa urbanizacja, rozwój obszarów metropolitalnych);
- współzależności procesów racjonalizacji gospodarowania wodami ze strategicznymi celami polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
- zintegrowanego zarządzania obszarami nadmorskimi i morskimi wodami przybrzeżnymi, w tym wdrożenie postanowień Bałtyckiego Planu Działań.

Celem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko Projektu Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2016) jest m.in. określenie stopnia zgodności ustaleń tego dokumentu z zasadami rozwoju zrównoważonego, celami konwencji międzynarodowych, dyrektyw UE i prawa krajowego oraz zapisami podstawowych dokumentów strategicznych UE i krajowych z zakresu polityk: rozwoju i ochrony środowiska.

Ustalenia ocenianego dokumentu są generalnie zgodne z celami konwencji międzynarodowych, których stroną jest Polska oraz w większości zapisów są spójne z dyrektywami Unii Europejskiej odnoszącymi się do gospodarowania wodami i ochrony różnorodności biologicznej. Polityka 2030 jest w zasadniczej części spójna z celami Polityki Ekologicznej Państwa oraz Krajowej Strategii Ochrony Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej, chociaż sformułowano w niej pojedyncze działania - w szczególności dotyczące rozwoju hydroenergetyki i żeglugi śródlądowej, które mogą wpływać ujemnie na możliwości osiągnięcia dobrego stanu wód oraz utrzymanie ciągłości korytarzy ekologicznych.

Propozycje działań i przedsięwzięć w tym w obszarach problemowych zagrożonych ryzykiem powodzi o zasięgu regionalnym są generalnie spójne z ustaleniami projektów dokumentów strategicznych: planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy oraz Programu wodno – środowiskowego kraju.

Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 w perspektywie 2016 roku wyznacza kierunki reformowania systemu gospodarowania wodami oraz tworzy ramy dla działań i przedsięwzięć podejmowanych w związku z gospodarowaniem wodami, różnorodnymi formami użytkowania wód, przeciwdziałania zagrożeniom związanym z sytuacjami i stanami nadzwyczajnymi. Wykazy tych działań zostały lub winnym być uwzględnione w planach

gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, Programie wodno-środowiskowym kraju, planach zarządzania ryzykiem powodziowym, planach przeciwdziałania skutkom suszy oraz innych dokumentach planistycznych.

Przyjęte przez rząd zmiany systemu zarządzania rozwojem Polski skutkują koniecznością zapewnienia spójności sektorowej strategii z zakresu gospodarowania wodami ze średniookresową i długookresową strategią rozwoju kraju. Powoduje to, że Polityka 2030 winna spełniać rolę zwornika pomiędzy opracowywanymi dokumentami planistycznymi z zakresu gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, a przewidywanymi do przyjęcia w 2010 roku strategicznymi dokumentami z zakresu polityki rozwoju: Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 i Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Równocześnie należy zapewnić pełną zgodność Projektu Polityki 2030 z Polityką Ekologiczną Państwa. Projekt Polityki 2030, wobec istotnych zmian w „otoczeniu polityczno-decyzyjnym”, stoi przed wyzwaniem zainicjowania procesu skutecznego równoważenia gospodarowania wodami w warunkach przesądzeń i ustaleń takich dokumentów jak: plany gospodarowania wodami w obszarze dorzeczy, Program Wodno-Środowiskowy Kraju, a przede wszystkim Polityki Ekologicznej Państwa oraz antycypowanych trendów i przewartościowań polityki regionalnej w horyzoncie średniookresowym i polityki przestrzennej w horyzoncie długookresowym.

Projekt Polityki 2030 częściowo odpowiada na te wyzwania, wymaga jednak pewnych korekt i uściśleń w zakresie harmonizacji z PEP oraz w związku z potrzebą zapewnienia spójności z dokumentami planistycznymi z zakresu gospodarowania wodami.

Wymaga również uzupełnienia o rekomendacje w odniesieniu do projektów strategicznych dokumentów odnoszących się do przestrzennego zagospodarowania kraju oraz strategii rozwoju regionalnego. W odniesieniu do KSRR 2020-2030 oraz projektu KPZK 2030, obecny Projekt Polityki 2030 nie podejmuje szeregu istotnych problemów, co skutkuje brakiem rekomendacji, które pozwoliłyby na uściślenie zapisów w zakresie gospodarowania wodami w treści obu tych dokumentów strategicznych. W szczególności powinny one uwzględnić w większym stopniu wymogi dyrektyw odnoszących się do wód podziemnych i wód przejściowych, przeniesione lub planowane do zaimplementowania w krajowym systemie prawnym.

Istotnej korekty wymagają zapisy w rozdziałach Projektu Polityki 2030:

1. IV.2 Prognoza potrzeb wodnych do 2015 roku z perspektywą do roku 2030 – rozdział nie definiuje kompletu uwarunkowań – ograniczeń, barier, predyspozycji dla rozwoju różnych gałęzi gospodarki oraz funkcji: przemysłów (np. wodochłonnych), lokalizacji źródeł energetycznych, osadnictwa, rolnictwa, itp. W ramach tego rozdziału powinny się pojawić obszary problemowe gospodarki wodnej – np. ze względu na deficyty, susze, zagrożenie powodziowe, ochronę ekosystemów, w tym bioróżnorodność.
2. Diagnoza aktualnego stanu gospodarki wodnej (Zał. 1. Projektu Polityki) – część informacji w kontekście innych dokumentów z zakresu gospodarowania wodami może być zbędna, np. szczegółowe rozpisanie systemu finansowania bez wyraźnych konkluzji. Inne informacje – np. rozdział III.7 Identyfikacje problemów dla Polityki -

wymagają preredagowania w nawiązaniu do Polityki Ekologicznej Państwa oraz KSRR i KPZK; wydaje się konieczna pewnego rodzaju agregacja niektórych kwestii oraz uwzględnienie aspektów przestrzennych, regionalnych itp.

Zidentyfikowane główne obszary problemowe gospodarki wodnej związane z zagrożeniem powodzią i suszą wskazują na występowanie złożonych sytuacji problemowych, szczególnie skoncentrowanych na przeważających odcinkach głównych rzek: Wisły i Odry. Wymagają one podjęcia ukierunkowanych i zintegrowanych działań, przez administracje – rządowe i województw samorządowych, uwzględniających problemy gospodarowania wodami, wymogi zachowania różnorodności biologicznej i ochrony przyrody, utrzymania drożności korytarzy ekologicznych oraz zrównoważonego rozwoju regionów i przestrzennego zagospodarowania.

Ze względu na objęcie ochroną w formie obszarów Natura 2000 przeważającej części głównych rzek w kraju, w tym na znacznym przebiegu Odry i Wisły, rzek Przymorza, i innych oraz konieczność prowadzenia gospodarki wodnej konieczne jest wskazanie najcenniejszych przyrodniczo odcinków rzek, gdzie gospodarowanie wodami jako priorytet przyjmowałoby ochronę tych obszarów. Bez takich ustaleń, popartych badaniami i konsultacjami społecznymi, prowadzenie gospodarki wodnej będzie wysoce konfliktogenne.

Podkreślić należy, że istnieją poważne zagrożenia niewywiązania się z celu jakim jest osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wód do roku 2015 szczególnie w kontekście dwóch ważnych aspektów, które nie są rozwiązane w Projekcie Polityki 2030. Jest to nieskuteczność egzekucji prawa oraz zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych z obszarów wiejskich (rolnictwo, w tym chów i hodowla zwierząt).

Kluczowym warunkiem wdrożenia ustaleń Projektu Polityki 2030 będzie ukierunkowanie „otoczenia” gospodarki wodnej na działania wspomagające lub co najmniej na działania niesprzeczne z jej celami. Stąd konieczne jest zapewnienie spójności ustaleń Polityki z podstawowymi dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym (Narodowej Strategii Rozwoju i Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Polityki Ekologicznej Państwa) oraz wybranych strategii sektorowych, a także na poziomie wojewódzkim (strategie rozwoju regionalnego, regionalne programy operacyjne, plany zagospodarowania przestrzennego województw, plany zagospodarowania obszarów metropolitalnych).

Wzbogaceniu oraz ułatwieniu percepcji dokumentu jakim jest Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 powinno służyć streszczenie zawierające podstawowe wnioski, ustalenia i rekomendacje.

ŹRÓDŁA:

1. Best practices on flood prevention, protection and mitigation, Wytyczne zamieszczone na stronie www.kzgw.pl.
2. Brodecki Z., Gończ E., Lost-Siemiańska D., Majkowska S., Pankau F., Pyć D., Tyszecki A., 2005, Ochrona środowiska, Lexis Nexis, Warszawa.
3. Chylarecki P., Engel J., Kindler J., Nieznański P., Okruszko T., Rutkowski M., Wiśniewska M.M., 2005, Zasady gospodarowania na obszarach Natura 2000 w dolinach rzek, GWP Polska, WWF Polska, Warszawa.
4. Czarnecka H., Kowalski P., Szansa dla Żuław, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 3[42], Gdańsk 2008 r.
5. Czarnecka H., Jacewicz M., System monitorowania ryzyka powodziowego na Żuławach, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 2[45], Gdańsk 2009 r.
6. Gromiec M., 2004, Postanowienia Traktatu Akcesyjnego i zobowiązania wynikające z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w zakresie jakości zasobów wodnych, Gospodarka Wodna 4/2004.
7. GUS, 2007, Rocznik statystyczny, Ochrona Środowiska 2007.
8. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, 1980, Atlas Hydrologiczny Polski.
9. Jabłońska E., Jarzombkowski F., KONWENCJA RAMSARSKA, Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe paktwa wodnego, Stowarzyszenie Chrońmy Mokradła.
10. Juchnik A., Pchałek M., Gospodarowanie obszarami zalewowymi jako instrument zarządzania ryzykiem powodziowym, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 3[42], Gdańsk 2008 r.
11. Kamiński B., Kindler J., Projekt Narodowej Strategii Gospodarowania Wodami 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015), Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 3[42], Gdańsk 2008 r.
12. Kindler J., Polityka gospodarki wodnej [w:] Ekoinnowacyjność dokumentów strategicznych. Próba oceny, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa, 2001 r
13. Kindler J., Pusłowska-Tyszewska D., Tyszecki A., Tyszewski S., Planowanie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, Problemy Ocen Środowiskowych Nr 4 (31), 2005 r
14. Kołodziejki J., Parteka T., Tyszecki A., Zatorska-Sadurska J., Proekologiczna strategia zagospodarowania Wisły - WISŁA XXI, NFOŚ, Warszawa, 1992 r
15. Komunikat Komisji w sprawie promocji żeglugi śródlądowej „NAIADES” – Zintegrowany Europejski Program Działań na Rzecz Żeglugi Śródlądowej
16. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, 2007, Studium potrzeb i możliwości retencji wód powierzchniowych na obszarach Polski o różnym stopniu zagrożenia wystąpieniem nadmiarów i deficytów wody wywołanych powodzią i suszami – Element Krajowego Programu Retencjonowania Wód, Poznań.
17. Kiejzik-Głowińska M., Tyszecki A., Prognoza oddziaływania na środowisko „Programu Żuławskiego”, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych 4[47], Gdańsk 2009 r.
18. Koncewicz T.T., Pchałek M., Jachnik A., Wdrażanie wspólnotowego sytemu zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi w Polsce - przeszkody prawne i faktyczne, Polityka morska Unii Europejskiej, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 1[44], Gdańsk 2009 r.
19. Kotowski A., Worsa-Kozak M., Wartalski A., Wartalski J., O prognozowaniu środowiskowych skutków obniżenia piętrzenia w Śródmiejskim Węźle Wodnym Wrocławia, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 2[41], Gdańsk 2008 r.
20. Kruk-Dowgiało L., Nowacki J., Opióła R., Problemy realizacji obecnych i przyszłych przedsięwzięć w polskich obszarach morskich, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 4[47], Gdańsk 2009 r.
21. Lewandowski A., J. M. Węśławski - Przyrodnicze uwarunkowania planowania przestrzennego w obszarach morskich, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 2[45], Gdańsk 2009 r.
22. Manuszewska W., Warnke R., 2006, Konwencje Międzynarodowe w zakresie ochrony środowiska, 2006.
23. Martuszevska H., Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław - Etap I - Przebudowa ujścia Wisły, Polityka morska Unii Europejskiej, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 4[43], Gdańsk 2008 r

24. Michałowski A., Ekosystemowe procesy regulacji jakości wód jako usługi środowiska, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 3[42], Gdańsk 2008 r.
25. Ministerstwo Środowiska, 2005, Materiały szkoleniowe opracowane w ramach projektu Technical Assistance in Implementation of the Water Framework Directive 2000/60/EC in Poland, Planowanie gospodarowania wodami w Polsce wg Ramowej Dyrektywy Wodnej, Wytoczne G3.
26. Ministerstwo Środowiska, 2005, Raport dla Obszaru Dorzecza Odry z realizacji art. 5 i 6, zał. II, III, IV Ramowej Dyrektywy Wodnej 2000/60/WE.
27. Ministerstwo Środowiska, 2005, Raport dla Obszaru Dorzecza Wisły z realizacji art. 5 i 6, zał. II, III, IV Ramowej Dyrektywy Wodnej 2000/60/WE.
28. Ministerstwo Środowiska, 2005, Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich, Warszawa.
29. Ministerstwo Środowiska, 2007, Opracowanie analizy presji i wpływów zanieczyszczeń antropogenicznych w szczegółowym ujęciu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych dla potrzeb opracowania programów działań i planów gospodarowania wodami, Kraków.
30. Ministerstwo Środowiska, 2008, Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej dla obszarów dorzeczy, Etap IV, Kraków.
31. Mitraszewska-Ostapowicz A., Ocena oddziaływania na środowisko narzędziem koordynacji dokumentów programowo-planistycznych, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 1[40], Gdańsk 2008 r.
32. Mitraszewska-Ostapowicz A., II Krajowe Forum Wodne - problemy z istotnymi problemami gospodarki wodnej, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 2[41], Gdańsk 2008 r.
33. Mitraszewska-Ostapowicz A., Wdrażanie Ramowej Dyrektywy Wodnej w Polsce - kompleksowy, długotrwały proces, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 3[42], Gdańsk 2008 r.
34. Mitraszewska-Ostapowicz A., Polityka morska Unii Europejskiej, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 4[43], Gdańsk 2008 r.
35. Mitraszewska-Ostapowicz A., Magdalena Kiejzik-Głowińska - Mała retencja w Polsce - zmiany prawa, zmiana koncepcji, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 2[41], Gdańsk 2008 r.
36. Mitraszewska-Ostapowicz A., Projekty planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy - dokumenty przekazane do konsultacji, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 1[44], Gdańsk 2009 r.
37. Najlepsze praktyki w zakresie planowania gospodarowania wodami w dorzeczu. Wytoczne dotyczące planowania, CIS WFD, 2003 r
38. P. Kowalczyk, P. Nieznański, R. Stańko, F.M. Mas, M. Bernues Sanz, Natura 2000 a gospodarka wodna, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2009 r.
39. Paczyński B., Sadurski A. (red.), Hydrogeologia regionalna Polski, wydawnictwo Państwowego Instytutu Geologicznego, Warszawa, 2007
40. Pawlaczyk P., Wołejko L., Jermaczek A., Stańko R., 2002, Poradnik ochrony mokradeł, Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
41. Prognoza oddziaływania na środowisko Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko”, Konsorcjum PROEKO Sp. z o.o., EKO-KONSULT Gdańska, Warszawa 2006 r.
42. Raport o oddziaływaniu na środowisko budowy kanału żeglugowego przez Mierzeję Wiślaną, EKO-KONSULT, Gdańsk 2009 r.
43. Rejestr zakładów, których działalność może być źródłem poważnych awarii, GIOŚ, Gdańsk, lipiec 2007r.
44. RZGW Kraków, 2005, Wybrane zagadnienia związane z programowaniem zbiorników małej retencji, wymagające analizy przy opracowywaniu wstępnych koncepcji zbiorników, Kraków.
45. T. Okruszko, M. Kijańska, Zmiany klimatu a gospodarowanie wodami, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2009 r.
46. Towarzystwo Na Rzecz Ziemi i Polska Zielona Sieć 2007: Środowiskowe skutki przedsięwzięć hydrotechnicznych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej,
47. Towarzystwo Na Rzecz Ziemi i Polska Zielona Sieć, 2005: Ocena wybranych robót hydrotechnicznych finansowanych z pożyczki Europejskiego banku Inwestycyjnego,
48. Towarzystwo Na Rzecz Ziemi i Polska Zielona Sieć, 2006: Zapory, a powódzie,
49. Trzciska D., Pchałek M., Restytucja ryb wędrownych a proces inwestycyjny w dolinach rzek, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 2[41], Gdańsk 2008 r.

50. Tyszecki A., Plan dorzecza instrumentem równoważenia rozwoju regionalnego [w:] Biuletyn KPZK PAN Nr 200, Warszawa, 2002 r.
51. Tyszecki A., Wybrane problemy zarządzania zasobami wodnymi w aspekcie polityki regionalnej państwa i województw samorządowych, Gospodarka Wodna, Nr 6/2003
52. Tyszecki A., Planowanie gospodarowania wodami a planowanie zagospodarowania przestrzennego kraju i regionów, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 2[41], Gdańsk 2008 r.
53. Tyszecki A., Gospodarowanie wodami a równoważenie rozwoju, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 1[44], Gdańsk 2009 r.
54. Tyszecki A., Problemy wdrażania planów gospodarowania wodami, Kwartalnik Problemy Ocen Środowiskowych nr 4[47], Gdańsk 2009 r.
55. White Paper submitted by the Commission on 12 September 2001: "European transport policy for 2010: time to decide" COM(2001) 370 final - Not published in the Official Journal]; źródło: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l24007.htm>
56. Wiśniewski W., Augustyn L., Bartel R., Depowski R., Dębowski P., Klich M., Kolman R., Witkowski A., 2004, Restytucja ryb wędrownych a drożność polskich rzek, WWF Polska, Warszawa 2004r.
57. Żelazo J., Popek Z., 2002, Podstawy renaturalizacji rzek, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.